



## Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

## Richtlijnen voor gebruik

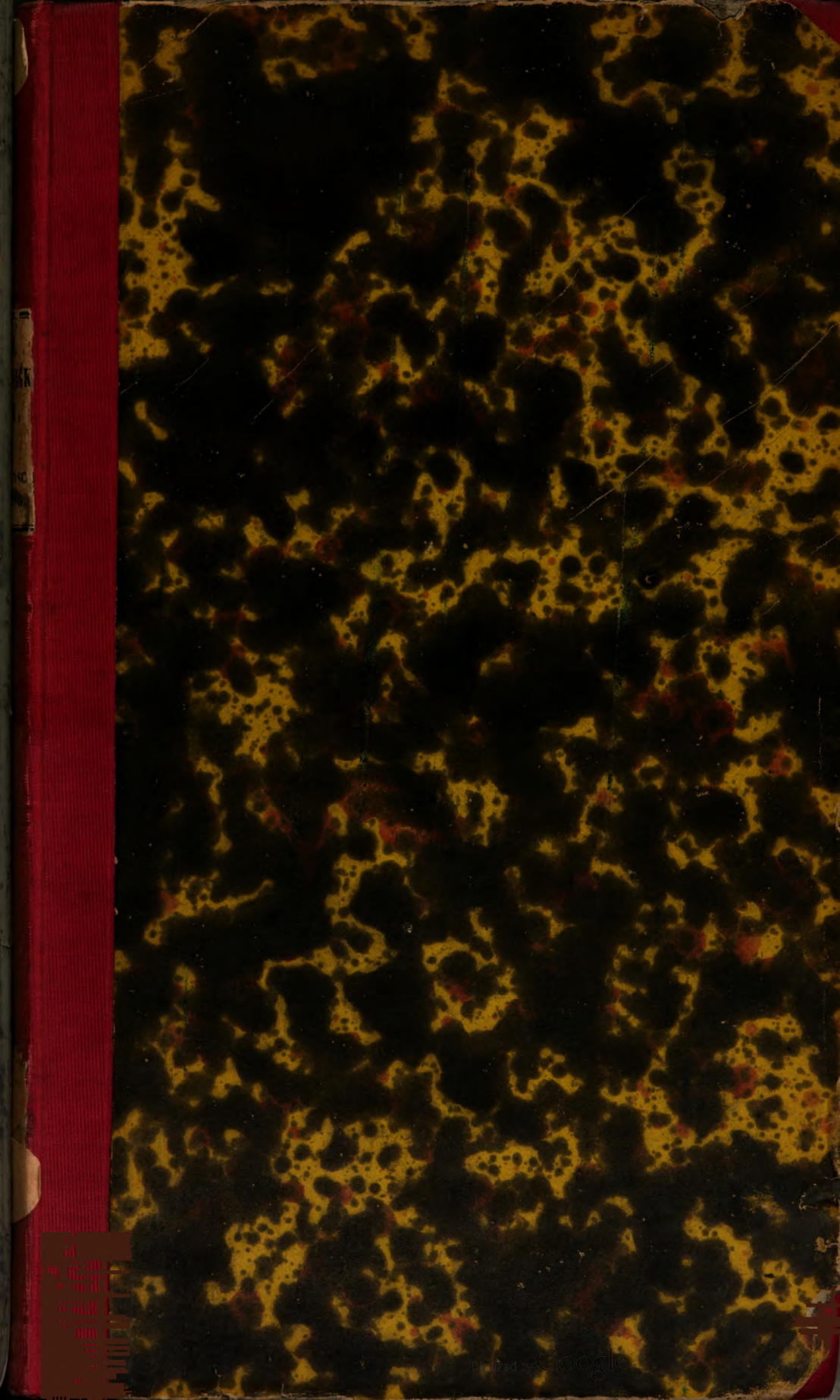
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

## Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>



KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK



0440 2068

Digitized by Google

XV a 150

379

H/16



# DE NEDERDUITSCHĒ SPELLING.

«Wij weten wel, dat deze redenering niet zeer bevallen zal aan die nieuwere taalmeesters, die altoos van regelmatigheid den mond vol hebben. Dan wij meenen ook, dat de regelmatigheid, die deze voorstaan, en waarmede zij eigenlijk het geringe getal en de algemeenheid, of het uitgestrekt gebied van de regelen bedoelen, wel verre van in een taal eene schoonheid te zijn, integendeel veeleer eene onbevalligheid is, en een teeken van gebrek aan beschaving en van armoede.»

A. DE VRIES.

379

H/16

DE

# NEDERDUITSCH E SPELLING,

IN HAAR BEGINSSEL, HAAR WEZEN, EN  
EISCHEN BESCHOUWD,

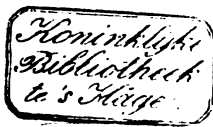
DOOR

**J. A. ALBERDINGK THIJM,**

KORRESPONDEEREND LID VAN HET TAEL- EN LETTERLIEVEND  
GENOOTSCHAP DER LEUVENSCH E UNIVERSITEIT.

---

Vermeerderde overdruk uit het *Algemeen*  
*Letterlievend Maandschrift.*



Te Utrecht,  
BIJ KEMINK EN ZOON.  
1847.



Ist dat ic yet scrive hier in  
Dat den enen of oec den anderen  
Niet en ghenoecht, die mach gaen wanderen.  
Ende latent anderen luden lezen,  
Dien dit donct bequamelic wesen.

DIRC POTTER.

## VOORREDEN.



*Daar zijn taalbeoefenaars, die geen boek met eenig welgevallen uit kunnen geven, ten zij voorzien van een zeer langen en uitvoerigen titel. Daar zijn er anderen, die den titel gaarne zoo kort maken, als maar met de waarheid bestaanbaar is. Tot de laatsten behoort de schrijver van deze bladen; en ontbreekt hem het evengemeld welgevallen — hij twijfelt, of een langer titel het hem bezorgd zou hebben. De oorzaak, dat hij vreemd is van alle ingenomenheid met deze pennevrucht, ligt dieper. De schrijver heeft zijn eigenaardige denkbeelden over het in dit boekjen behandeld onderwerp; maar de geschiktste gelegenheid, ter uitdrukking dier denkbeelden, was niet te vinden, dan met opoffering der natuurlijke orde, waarin ze hem tot bewustzijn werden, en hij ze gaarne had medegedeeld. Van de Verhandeling<sup>1)</sup> des heeren A. de Jager, in beantwoording der vraag: «In hoeverre zijn de tegenwerpingen, in de laatste tijden tegen de ingevoerde spelling gemaakt, gegrond, en in hoeverre behooren zij tot verbetering onzer taal te worden aangenomen en ingevoerd?»*

---

<sup>1)</sup> Te vinden in de *Verscheidenheden uit het gebied der Nederduitsche Taalkunde*; te Deventer, bij A. Ter Gunne. 1844.

*was hij geroepen eene beoordeeling te leveren — en die beoordeeling stond eene nieuwe verhandeling te worden over het zelfde onderwerp; later zou hem waarschijnlijk de gelegenheid ter bekendmaking zijner meeningen ontbreken: hij aarzelde dus niet de ontwikkelingsorde zijner denkbeelden, en de rangschikking zijner bewijsgronden, voor den bewerkingregel van den heer de Jager te ruilen. Uit den aard der omstandigheden, was bij den heer de Jager hoofdzaak, wat bij hem slechts een bij voorkeur behandeld détail, en éen der resultaten van een voorafgaand en beslissend onderzoek behoorde te zijn: als hij dus, op den titel, alleen van dit laatste gesproken heeft — noeme men 't een onvolledigheid in den titel: hij laat zich het verwijt welgevallen; voldaan, zoo deze onvolledigheid tot nadere vingerwijzing strekken mag, voor wat hij in dit boekjen, betrekkelijk, hoofdzaak rekent.*

Juni, 1847.

---

---

## I.

### EENPARIGHEID.

Onder de knutselarijen, waarmeê de degelijke, maar toch vaak beuzelende, de deftige, maar soms kinderlijk vermaakbare Hollander, zich, nevens de liefhebberij der Etymologie (als zoodanig nog onlangs door een soliden geleerde gekenmerkt), onledig hield - komt eene eerste plaats toe aan de «spelkonst» Van het eerst begin der Rederijkers, dwars door de taalverbastering heen van de vijftiende en 't begin der zestiende eeuw, beurtelings door vlaamsche en hollandsche plakmeesters gekastijd, werd de jammerlijk gehavende Orthografie, slachtoffer, waar Pontus de Heuiter, waar Coornbert en Spieghel, waar ieder ander tijdvak zijn klatergouden vlaggetjen aan stak, overgebracht in de handen van Hooft en zijn genoten. Die vrienden, levenslustig als ze waren, dansten er soms een

rondtetjen om, en Huygens ging verder, dan Maerlant het gewaagd had, die « werelt » (waereld) « werrelt » dorst « nomen », om het « verwerrede » <sup>1)</sup> — hij onderscheidde *antwoord* van *antiwoord* <sup>2)</sup>, en werd de voedstervader van het overoude *andwoord*, door Kiliaan nog opgegeven, en dat men naderhand voor een nieuwigheid van onzen Bilderdijk is gaan houden. Hooft, ondertusschen, de kloeke, belezen en bereisde Hooft, historieschrijver als hij zich maakte, begreep te recht, dat hij, om, in zijne oorspronkelijkheid, konsequent te zijn, dringend een afgerond systeem, of voor het minst, een beredeneerd wetboek behoefde, waarnaar hij zich in de spelling te gedragen had. In spijt dan ook van de bijbelvertaling, die de ouderwetsche en vrij regelmatige spelwijze van 't hegin der zeventiende eeuw getrouw was gebleven, in spijt van eene spellingleer, die zelfs Vondel onder haar aanhangers telde, in spijt (en dit is belangrijker) van hetgeen hij, als aanzienlijk geleerde, uit de weinige, maar toereikende ruïnen van de taal der veertiende eeuw, die ten zijnen dage bekend waren, had moeten opmerken en gestijfd zien door de volksspraak — in spijt van traditie en baarblijkelijkheid, zett'e Hooft een nieuw vokaalsystema door, gelijk hij, niet zonder vermetelheid, nieuwe syntaktische wendingen had beproefd, en nieuwe woorden gesmeed, wanstaltig genoeg, om, wat men dweepe met den Dros-saart, later verworpen en belachen te worden. <sup>3)</sup> Waar-

---

1) *Sp. Hist.* I. bl. 1.

2) *Cluyswerck*, bl. 9.

3) Dit gaf echter den uitgevers des gevierden mans het recht niet, om zijne spelling te mishandelen, gelijk ze in de meeste werken, die na zijn dood verschenen zijn, mishandeld en over-een-komstig eene ingebeelde consequentheid vervalscht is. Ik spreek niet eens van de editie van 1704 — maar bijv. van de *Ned. Historiën*, uitgegeven door drie Professoren, waarin overal de 18de eeuwse *y* (*γ*) (als waar 't iets vreemds, iets antiëks, iets verhevens, waar een ieder zoo niet bij kan!) te grabbelen

lijk die heeren betoonden zich zoo bloô niet, noch zoo bekrompen, als men er in ónzen tijd eene eere in heeft gesteld: daar zijn Hoofdianismen, die nog wat anders nieuw en onhollandsch klinken, dan *landelijk*, *bijval*, en *bewonderen*! Maar al volgde Hooft, zijn eigen hoofd — niet alzoó zijn volk; de enkele-vokaalschrijving behield de overhand. Intusschen brak de eeuw der beuzelarij bij uitnemendheid, van het afsloven des eindigen verstands, der dorre letterpluizerij, der koude gemoederen en warme pantoffels, langzamerhand aan; mathezis trad in de plaats van Geloof; koketterie in de plaats der goddelijke Kunst; ijskoude gemaaktheid verving de bezielde natuur: de taal stroomde, met haar vaak grillige vormen, niet langer uit het hart, maar uit den schedelknobbel der betweterij. Kornelis van Alkemade was met zijn kleingeestige *accent-aigu-s* een *tiidgenoot* van den kunstpeuteraar Adriaen van der Werff; welhaast overheerde een beteekenisloze grieksche *y* onze drukpersen, en bracht, als satellieten eener valsche analogie en geaffekteerde eenvoudigheid, *ens v* en *z* in *huiz* en *erv* mede; of verdubbelde, met een weelde *à la Pompadour*, de vokalen, dat de bladzijden u wemelden en grimmelden voor het oog, als een gepaliëtteerd menuëtkostuum; een gefingeerd Arkadië verrees niet alleen op den waaier der Barones, maar tot in het geheele samenstel onzer taal, hoe lang de woorden ook voor echte hollandsche jongens van dietschen bloede waren aangezien — verlicht, als ze thands werden door de *Fakkel* van Cornelis Tuinman. De liefhebberij nam hand

---

ligt, terwijl Hooft die letter nimmer tusschen twee konsonanten in de zelfde lettergreep geschreven kan hebben; ik spreek van Bilderdijks verdubbeling der slot-vokaal *a* bij Hooft, in gedichten van lang voor 1641, het jaar, waarin de Drost, gelijk bekend is, voor het eerst met die *aa* voor den dag trad.

over hand toe : *yeder sgruyvertien hadd' sein eigenaertigheden*, en de dichters bleken waarlijk in dien tijd de verstandigste nog. Lambert ten Kate, voor toenmaals een ongehoord geleerd man — en nog heden een hoogst verdienstlijk taalbeoefenaar te noemen — had ook geen goed gedaan aan het neografisme: sedert hij het voorbeeld der invoering eener *Critique Spélkunde* gaf, wilde de eene nog al *critiquer* zijn dan de andere, en men orthograficeerde zich-zelven en anderen, *critice*, het hoofd op hol, men spelde elkaár het onderste boven, dat u hooren en zien verging. Kortom het was hoog tijd, dat Huydecoper, getoiletteerd door Lelyveld en Hinlópen, dat Kluit, en later Clignett en Steenwinkel voor den dag traden, om, deels wat olie in het golfgeklots te gieten, deels met wetenschappelijken tred hun landgenoten in de spelkunst voor te gaan. Middelerwjl ging Wagenaar nog den stap der stijfheid, omstuwd van antiquarii en rijmeloze poëeten; en de siegenbeeksche spelling draagt nog vurige likteekens van de «oorspronglyke wyze van spellinge van den agtbaaren heere Jan Wagenaar.» De Leidsche Maatschappij mocht vrij tot grondigheid en orde zijn geraakt met het gebruik van *gen oht*, van *y* en *ij* — daar waren, en daar zijn nog altoos lieden, die bij hun tijd ten achteren blijken; daar zijn steeds lieden, partijen, korporaties, die het oude na te praten gemaklijker vinden, dan het nieuwe in zich op te nemen, en naar behoefte te verwerken; de schijnbaar geleerdsten en meest gezienen redekavelen dikwerf zonder verstand noch geweten, en achten oude jaren, of toevallige autoriteit, een voldoende evenwicht tegenover redelijke argumentatie, tegenover krachtig leven — al droegen die jaren geen vruchten, al wappert die autoriteit in de lucht.

Welhaast traden Bilderdijk en Siegenbeek op. Bilderdijk, voorgelicht door Huydecoper; Siegenbeek, gedrukt

door het «bevoegd gezag» «van onzen doorluchtigen Geschiedschrijver, Jan Wagenaar.» Al de mindere lichten van de vorige eeuw - de heeren David van Hoogstraten, C. Pieterse, G. Outhof, W. Sewel, met zijn *lachten*, A. Moonen, met zijn *keder* en *kichorei*, Jacobi Nyloës *tweede* druk, Zeydelaar, zamt de Spieghels, de Ampzings, de Huberts, Plempen, Koks, Leupenii, Branden, Vollenhovens, met en midsgaders meer andere oudere en jongere, hadden nu afgedaan, of werden achter de bank geschoven, om plaats te maken voor den aureool, die de legitieme spelling, door een illegitiem staatsbewind gekroond, zou omschitteren. De spelling kwam — zij was, voor dien tijd, tamelijk voldoende, en men deed het er meê. Maar de talkpitten hebben ons ook langen tijd, hebben ons vier honderd jaar gediend, en toch heeft de engelsche lamp ze verdrongen; en de olie houdt zich heden ten dage nog goed — en evenwel staat zij achter bij het gaslicht. Zie, dát had de heer Siegenbeek zich niet moeten laten voorstaan, dat hij eene absoluut volkomene spelling had geleverd..... Maar dat láat hij ook niet! roept men ons toe; en nadruklijker dan allen - de heer de Jager.... Dat laat hij wél! waag ik te verzekeren: of hoe zou hij anders, in 1827, na twee-en-twintig jaren meerder studie, twee-en-twintig jaren van verbreding en zuivering des bestaanden, twee-en-twintig jaren van strijd en vlijt — met een gerust hart zijn zelfde spelling weder ter perse hebben kunnen leggen? Die spelling was, naar de overtuiging van den heer Siegenbeek, onverbeterlijk; óf *hij* wist ze niet te verbeteren — dat over één uitkomt: want had hij een angstig besef, dat zij wel te verbeteren was, dan behoefde, dan behoorde hij zijn gebrekkig boek niet te herdrukken. Die de bevoegdheid mist om zekeren rol in de maatschappij te spelen, handelt niet alleen verkeerd, wanneer hij ze, des niet te min, op zich neemt — dewijl hij allicht volgers en bewonderaars



gewint: maar ook voornamelijk, dewijl hij anderen, dewijl hij bevoogder de gelegenheid beneemt, om, in zijne plaats, door het vooruitbrengen van de zaak der waarheid en schoonheid, nut te stichten.

We zijn thands in het een- en twee-en-veertigste jaar, sedert de spelling van Siegenbeek en de spraakkunst van Weiland door het staatsbewind geoktroieerd werden; en hebben de zonen en plaatsvervangers der mannen, die in het begin dezer eeuw de meerderheid der letterkundige aristocratie uitmaakten, zich aan het gezach van Weiland onttrokken — heeft ieder eene spraakkunst « in zijn hoofd of in zijne adversaria, <sup>1)</sup> » welke geluisterd heeft naar den veranderden eeuwgeest, naar de stem der opgedolven oudheid, naar de blijkende behoeften, en, in de eerste plaats, naar de eigenaardigheid van het schrijvend individu — eene spraakkunst, die, Weilands spraakkunstig harnas niet behoeft, om volkomen stoot- en schootvrij voor de Kritiek te zijn: buiten de school van Bilderdijk, als wij 't zoo noemen mogen, ziet men nog te vergeefs naar die liberaliteit in de toepassing der vaste beginsels onzer taal om, die alleen geschikt is, om het stuk der spelling in harmonie te brengen met den stijl. Ja, Bilderdijks warmste voorstanders-zelven schijnen den meester nog veel meer gedachteloos na te willen schrijven, dan het principe te willen aannemen, dat hij ten grondslag aan zijne spelling gelegd had - al spreekt hij het nergends letterlijk uit.

Het Neêrduitsch is eene schoone taal! — Ik zie duizend hoofden welgevallig knikken; ik hoor tien-duizend stemmen mij toeroepen, dat ik een wáar woord heb gesproken — al is het niet heel end' al nieuw. Maar waardóor is het Neêrduitsch schoon? — « Door zijn zinrijkheid, door zijn buigzaamheid, door zijn kracht en lieflijkheid, door zijn zwier en eufonie.» Goed! — maar liggen er die

---

<sup>1)</sup> Jonckbloet in den *Gids*, 1846. boekb. bl. 1.

hoedanigheden in, zoolang het in een erstachtigen toestand verkeert? of moet de steen uit de mijn gehaald, gescheiden, gepolijst, en door den tuiger van den glyptikus tot een meesterstuk van natuur en kunst, beide, verheven worden? — meer op den man af: is het Neêrduitsch zoo zinrijk, zoo krachtig, zoo lieflijk — zoo waarlijk schoon — in een woordenboek, voor zoo ver dit alleen woorden bevat, met zinsbepaling en opgave tot welke categorie ieder woord moet gebracht worden? — Neen! zeker. Een woord ontvangt eerst leven in den stijl... Welnu — zoo is dan dat leven en zijn *modus* van dien stijl afhankelijk. En de stijl is de mensch. Indien het nu waar is, dat de menschen eindeloos verscheiden zijn — zoo volgt hieruit, dat er, voor zoo ver ieder mensch stijl heeft, eene eindelooze verscheidenheid van stijlen gevonden wordt. Wat moeten nu, aan die eindelooze verscheidenheid, de veelsoortige hoedanigheden onzer nederduitsche taal — haar kracht en haar lieflijkheid, haar ernst en haar jok, haar vastheid en haar smijdigheid, haar eenvoud en haar zwier — niet uitmuntend te stude komen! — Zoo denkt ge? — dat zou men zich ook al licht verbeelden: en toch de siegenbeeksche weg, die door velen gevolgd wordt, leidt er heen (en die consequent is moet er toe geraken) om dat onderscheid van eigenschappen, om die vatbaarheid voor allerlei bedieningen in onze taal, geheel te verdringen, en te doen plaats ruimen voor eene stijve eenvormigheid, die alle verschil van stijl onmogelijk zal maken, die alle verschil van mensch zal benevelen. «Maar hoe zoo?» vraagt men wellicht; «ik zie toch niet in, dat, of men nu *maecht* of *magt* schrijft, de duidelijkheid der uitdrukking van den persoon in den stijl daar heel veel bij winnen of verliezen zal: en dat is immers één van de voornaamste twistpunten tusschen de Siegenbe- en Bilderdijkianen!» — Is dit inderdaad uw meening? — daar hebben we nu al de vrucht van het purizeeren van Siegenbeek

zonder systema, van het razen van Bilderdijk, dat de minsten verstaan hebben! — dwaling omtrent het wezen der taal; verkeerd begrip van het gewicht en de nietswaardigheid der spellingsquæstie!

Uit de onlangs bekroonde verhandeling van den heer A. de Jager blijkt alweër ten duidlijkste, dat men geen recht denkbeeld heeft van Siegenbeeks en Bilderdijks orthografische bemoeiingen. Men haait en haspelt over geïsoleerde twistpunten, en onbeduidende præferenties: en het beginsel ziet men voorbij.

Wat wilde Siegenbeek? Wat wilde Bilderdijk?

Op voordracht van den *Agent van Nationale Opvoeding*, en in kommissie voor de *Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde*, schreef de eerste — «de burger Matthijs Siegenbeek» — een dikke verhandeling, blootelijk ter bevordering van eenparigheid in dezelve — i. e. in de spelling. *Eenparigheid* was zijne leuze; eenparigheid — het doel van al zijne pogingen; daaraan moest, in de eerste plaats, alles ten offer worden gebracht — al zou de Hoogleeraar er ook op bedacht zijn de «uitvinding» van zijn «middel<sup>1)</sup>, ter bereiking» dier «gewenschte eenparigheid,» niet in «eenige willekeurige en oppermagtige uitspraak,» maar in de ontvouwing van «taal- en redkundige beginselen en gronden» te doen bestaan. *Schrijf, zoo als gij spreekt*, was de dus genoemde grondwet, die de Hoogleeraar, in navolging van Adelung, in de eerste plaats vaststelde; en, hoezeer hieruit volgen moest, dat, bij verscheidenheid van persoon, ook zeker verscheidenheid van spreektrant (al beperkt men die tot binnen de grenzen der *beschaafdheid*) wordt waargenomen, en die spraakverscheidenheid alzoo tot nuanceeringen in het schrijven of spellen moest leiden: zoo meende de Hoogleeraar echter, dat in de

1) Siegenbeek, *Verh. o. d. Sp. der Ned. T. enz.*, 4<sup>e</sup> dr., bl. 6.

opvolging dier grondwet een eerst middel ter verkrijging der smachtend verlangde eenparigheid gelegen was! Wel had hij ook opgemerkt, dat «dit aanmerkelijk verschil van spellinge <sup>1)</sup> niet alleen in onze taal plaats vindt,» en volstrekt niet «ter verkleining van haren lof beneden dien van andere Europese talen kan worden aangevoerd» — verre van daar! «niet alleen in de Hoogduitsche, maar zelfs in de Fransche taal vinden wij, dat het gevoelen en het gebruik der beste Schrijveren en Taalkenneren omtrent vele bijzonderheden, welke de spelling raken, verschillend zijn»; ja, «men behoeft slechts een' enkelen hunner beste spraakkunstschrijvers door te loopen, om hiervan overtuigd te worden...»: maar des niet tegenstaande (het Bataafsch Bewind, de Agent der opvoeding, de letterkundige maatschappijen, en menig ander eerzaam burger, hadden er nu eenmaal aardigheid in!) zou de heer Siegenbeek ten onzent pogen de spelling zoo muurvast in den grond te zeten — dat er niet meer aan viel te zwikken nog te wrikken. Heel moeilijk kon dit den spelmeester niet vallen: want — om de waarheid te zeggen — na de dood van den kundigen, maar, tot beschroomdheid toe, bescheidenen Kluit, kwam de kennis onzer taal bij de meeste leeraren nog niet zoo dadelijk tot eene mate van digestie, die wezendlijk geestversterkend bleek. Het tijdvak waarin de dichters den professors een complimentjen in hunne voorreden gunden, om dat Hun Hooggel., met derzelver bekende scherpzinnigheid en bereidwilligheid, wel de moeite hadden willen nemen de proeven der poëzij van spelfouten te zuiveren <sup>2)</sup>, en waarin van der Palm met een gemoedelijk lachjen het gebruik van het lidw. *een*, bij een vrouwlijk naamwoord, meende te moeten verdedigen — of waarin andere literatoren, leden des Instituuts,

1) T. a. p. bl. 2.

2) *Conf.* eene voorrede van Cornelis Loots.

de authenticiteit der spelling van een eigennaam (alles wel gewikt) met den voorgang van Wagenaar bewezen (van Wagenaar — die NB. alle eigennamen op z'n manier naar de uitspraak spelde!) — het tijdvak der fransche overheersching en van de restauratie, was voorzeker niet geschikt om krachtige verweerders van de aloude voorrechten der Hollandsch-schrijvenden te kweken.

Ondertusschen stak Bilderdijk al meer en meer het hoofd boven. Het meest uit den kostbaren chaos, de *Verhandeling over de Geslachten*, en, in 't algemeen, uit zijn dichtwerken, bleek duidelijk, dat hij met de bestaande orde van zaken geen vrede had. Vraagt men nu echter: «wáar had hij 't dan wel voornamelijk op geladen?» — dan is het antwoord niet: hij verzett'e zich het nadruklijkst óf tegen de *ij* in *vloosien*, of tegen de *e* van *wereld*; maar wel: hem stuitte de gantsche organisatie; hij ontkénde, dat de «voortreffelijke mannen» van de vorige eeuw «in 't bijzonder getracht hebben, *de spelling aan vaste regelen te binden* <sup>1)</sup>»; hij ontkende, dat er voor hen «eene gewenschte eenparigheid» uit te werken viel, en dat het niet tot stand komen hiervan hun eene te leur stelling was; hij ijverde, niet tegen het onderzoek der taalgronden, en het voor zich-zelven bepalen eener spelling, die daarmee in harmonie was — hij dong zoo zeer niet af op eenig resultaat, dat door dit onderzoek was verkregen (dit blijkt uit het gering getal afwijkingen, van de siegenbeeksche spelling, dat men bij Bilderdijk ontmoet): maar hij kwam op tegen het beginsel van tyrannij; hij verzett'e zich tegen het doordrijven eener hersenschimmige eenparigheid, die (en de Hemel zij er dank voor!) slechts een *schijnbare* eenparigheid gebleven is; hij gruwde van het geval, dat men de waarheid, dat men zijne overtuiging, dat men «zijne bijzondere gevoe-

---

1) Zie Siegenbeek, Verh. bl. 2.

lens 1)» verzaken zou, om het opgedrongen gezach van den heer Siegenbeek te komen aanbidden, en, *in zaken van REDE*, zich, uit traagheid, tot een karakterloos *aannemen* te komen verlagen. Daarom zegt hij ergends<sup>2)</sup>, met zijn gewone hevigheid: dat «volstreckte *eenparigheid* onder menschen tot het verfoeilijkste behoort, wat de hooze tot verwoesting van hart en verstand heeft kunnen uitvinden.» Dezen uitval schijnt men nimmer begrepen te hebben, en toch ligt er het geheim van Bilderdijks schijnbaar al te sterk doorgedreven vervolging van Siegenbeek in opgesloten. Maar men is hier te lande het theoretizeeren nog weinig gewoon; wat van de *Æsthëtika* gezegd is, geldt ook voor de andere filozofische vakken: «de enkele opmerking, hoe nuchter eene (daaraan ontleende) stelling door ons proza komt heenkijken, overtuigt u, dat *ideën* en *redeneeringen* over wijsgeerte nog schier vreemd zijn in onze literatuur<sup>3)</sup>. Van daar; dat er zoo velen verwonderd zijn geweest over Bilderdijks drijven in het stuk der spelling, en anderen gemeend hebben zich, als leerlingen of als tegenstrevers, kwaad bloed te moeten zetten, waar zij meenden, dat het de bepleiting gold van een *g* of *ch* van een *d* of een *t*: niemand heeft aan een *beginsel* gedacht! en met de reputatie van een kraaier liet men Bilderdijk doordraven, wanneer men hem niet in alle *détails* gelijk kon geven. Hoe volstreckt men Bilderdijks pogen miskende — welk volslagen gebrek aan inzicht men had van hetgeen hij wilde: blijkt onder anderen zonneklaar uit des heeren Siegenbeeks *Voorberigt* van den vierden druk zijner *Verhandeling o. d. Sp.*, waarin hij beweert, dat Bilderdijk niet ophoudt de hevigste «banbliksems tegen hem uit te schieten», alleen wijl

---

1) Siegenbeek, *Verh.* bl. 6.

2) *Beginsels der Woordvoorsching*, bl. 51.

3) *Spektator* V, bl. 410

hij « kettersch » genoeg geweest is, « om de onfeilbaarheid van zijn Pauselijk gezag in het vak der taalkunde in twijfel te trekken. » Ondertusschen, met hoe veel nadruk Bilderdijk eenige geïsoleerde punten der spelling ook bestreden of verdedigd hebbe — van zijne spelling *en bloo* zegt hij doorgaands maar, dat hij eenmaal zoo gewoon is te schrijven, en dat hij er vóór stemt die spelling ook in 't algemeen aan te bevelen <sup>1)</sup>. Herhaaldelijk ook vindt hij, in zijne *Spraakleer* en *Verkl. Geslachtlijst*, aanleiding om iets aan het gebruik in te willigen, en blijkbaar toe te staan, dat men in de meeste punten zijn eigen smaak en gewoonte volge; zoo keurt hij bijv. der Vlamingen *ae* en (toenmalige) *ey* in *dwaasheyd* niet af — maar spelt zelf met *aa* en *ei*. Als zoodanig, als uit te maken door ieders gevoel, en te bepalen door de plaats, waar men het woord bezigt — laat hij ook de *d* en *t* van *grijzaart* (schoon hij eenmaal heftig tegen de *d* daarin uitvoer) in 't midden <sup>2)</sup>; zoo dobbert hij tusschen *driërlei* en *driederlei*; zoo belacht hij, in een zijner *Brieven* Uylenbroek, dat deze om dat hij eens, op *hemind*, *vrind* gerijmd had, nu nooit meer *vriend* dorst schrijven; zoo beklagt hij ook het door één loopen der dialekten, en wenscht (hoe kon het in een dichter anders?) dat men kieze, naar zijn individualiteit, ook bij de toepassing der geslachten. Neen! dat is Bilderdijk geheel verkeerd beoordeelen — te beweeran, dat hij een « Pauselijk gezag », van wien dan ook, in de taal wenscht geëerbiedigd te zien. Gevoelde hij, blijkends zijn verkleefdheid aan de uitspraken der Dordtsche Synode levendig de behoefte van gezach in zaken van *geloof* — zoo haast *waarneming* en *redeneering* voldoende zijn om tot eenig resultaat te geraken, verwierp hij de blinde onderwerping; en in voorwerpen van smaak, wilde hij

1) *Beginsels der Woordvorsching*, bl. 51, en ook meer dan eens in zijne *Brieven*.

2) *Spraakleer* bl. 101.

óok, dat men oorspronkelijk, dat men zich-zelf zou zijn. Indien de heer Siegenbeek dit ingezien had, zou hij 't den heer van der Kemp gaarne toegestemd hebben, dat Bilderdijk een *onafhankelijk taalgeleerde* was, en zeker den overbodigen raad niet hebben gegeven, dat men « bij hem (Bilderdijk), meer dan bij iemand anders bedacht (behoort) te wezen, om aan zijne uitspraken, niet zonder eigene zorgvuldige heproeving, gehoor te geven. <sup>1)</sup> »

Professor Siegenbeeks punt van uitgang was dus *de eenparigheid, quand même*; Bilderdijk wilde, dat de stijl, met zijn onderdeelen, de mensch zou zijn, en derhalve de mensch, in zijne eindeloze verscheidenheid.

Men had eenig recht om te verwachten, dat de schrijver eener « *Beantwoording der vraag* —

In hoe verre zijn de tegenwerpingen, in de laatste tijden tegen de ingevoerde spelling gemaakt gegrond, en in hoe verre behooren zij tot verbetering onzer taal te worden aangenomen en ingevoerd?»

dat de heer de Jager, zou begonnen hebben met het beginsel der spelling van Prof. Siegenbeek te toetsen, en zich-zelfen af te vragen, wat, in strijdigheid hiermeê, in 't algemeen de tegenwerpers willen? of die alleen uitgaan van de zucht om enkele onderdeelen te verbeteren, of (slimmer nog!) om hun vitlust bot te vieren? of wel, dat zij, bij een ander systema, de beginsels van den heer Siegenbeek niet aannemen? — want, uitgesproken of niet uitgesproken, de oorzaak der gedurige wrijving over de vervelende spellingsquæstie, ligt niet in het geringe verschil der resultaten, maar in de theorie-zelve. Dat den heer de Jager dit ontgaan is, en hij ook geen recht helder denkbeeld heeft van de onderscheiding, waar wij hier op aandringen, blijkt trouwens uit zijn paar woorden *Inleiding*, waarin voorkomt, dat « de Hoogleeraar Siegenbeek (zelf) eenige *wijzigingen* in zijn *stelsel* [had voorgesteld] »

<sup>1)</sup> *Verh. o. d. Sp.*, bl. XXX.



— hoe er nu, bij mogelijkheid, waar sprake van een *stelsel* is, aan *wijzigingen* gedacht kan worden — be-  
kennen wij gaarne ons begrip te boven te gaan. Een  
stelsel rust op een gronddenkbeeld, en de gevolgtrekking-  
en, die er het lichaam van uitmaken, zijn natuurlijke  
voortbrengsels van dat gronddenkbeeld: bastaartvrucht zal  
het gevolg zijn der enting van vreemde planten op eenige  
vertakking van den primitieven stam.

Hoe zullen wij ons de taal intusschen voorstellen, wan-  
neer zij volgens de beginselen van Bilderdijk zal behandeld  
worden?

Hoe doen de schrijvers, bij Franschen en Duitschers,  
wanneer zij hunne eigenaardige ideën in eigenaardige  
literaire form willen uitdrukken? — dan stappen zij, recht  
toe recht aan, naar een groote loketkast, met millioenen  
hokjens, in elk van welke hokjens een onsamengesteld  
woord gevonden wordt, zoo verbogen als onverbogen, in  
enkel- en meervoud; en bedenken zij zich al niet, als  
*Monsieur Jourdain*, in den *Bourgeois Gentilhomme*, of  
zij zeggen zullen: « Belle Marquise vos beaux yeux me font  
mourir d'amour, » of: « D'amour mourir me font, belle  
Marquise, vos beaux yeux, » of wel: Me font vos yeux  
beaux mourir, belle Marquise, d'amour: » daar zijn toch  
dikwerf gevallen, waarin men te kiezen heeft; al zou men  
hier zelfs het hokjen van 't persoonlijk voornaamwoord  
*je*, en de *1<sup>re</sup> personne de l'indicatif présent*, het eerst  
te baat nemen: « Je meurs d'amour, » enz. Het oogenblik,  
de stemming van den spreker, moet daaromtrent be-  
slissen. Paste men nu het spelsysteem van den heer Sie-  
genbeek ook op de syntaxis toe — dan zou ook Mr.  
Jourdain, of eenig ander Franschman, die een form  
voor een denkbeeld wenscht, niet meer mogen *kieszen* —  
maar, volgens eene van te voren met alle andere Franschen  
gemaakte, afspraak, eens vooral zich moeten bepalen tot  
eene en de zelfde volgorde; hetgeen voor Mr. Jourdain's

verstand mogelijk niet kwaad zou zijn — maar dat in 't algemeen stellig aan de juistheid der uitdrukking schaden zou. De geheele taal zou dan mathematisch ingedeeld en berekend worden, alle ideën op een lijstjen gezet, en daar telkens de éénige uitdrukking, die voor ieder idee aangenomen was, tegen over: dan zou de «gewenschte *eenparigheid*» eens een gouden tijd beleven! dan behoefde men niet voor den «chaos van verwarring» te vreezen, waar zij, die het oordeel uit de spelling wenschen gebannen te zien, voor vreezen, bij de handhaving van het oordeel, dat nu al zoo láng geregeerd heeft, en nog nimmer de gedreigde verwarring heeft te voorschijn geroepen! dan zou het ook maar niet makkelijk voor het onbeschaafde volk en voor de vreemdelingen worden (ook al personen, om wier wil men de eenparigheid wil doordrijven!)! dán vvoor, *ordelijk* en *eenparig*, de laatste geestkracht weg uit de taal: maar toch zou het een triomf zijn voor de utopisten der orthografie!

«Maar gij verwacht twee hemelsbreed verschillende zaken!» werpt men ons mogelijk tegen: «dat hebben de *rechtshrijvers* nooit verlangd; zoo hoog hebben zij hunne wenschen nooit gestemd, dat men, even als in de spelling, ook eenparig en eenvormig in de keus en de schikking der woorden zou wezen!» — daar laat de heer Siegenbeek u vrij in — mids gij de fundamenteele waarheden der taalkunde geen geweld aandoet; zelfs heeft hij in zijne *Taalk. Bedenkingen* en in de latere *voorredenen* van zijn *Verhandeling* verscheidene andere zaken *ad libitum* gelaten: bijv. de invoeging van de stomme *s* in eenige woorden, . . . en wat niet al!» — Met deze laatste permissie, waarde vrienden, hebben we thands niet van doen: des heeren Siegenbeeks steen der wijzen was de *eenparigheid*, en zij is het nog; bleek hij inkonsequent genoeg om zijner tegenpartij eenige zaken in te willigen, die daar onbestaanbaar meê zijn — dit willen we niet eens als een wapen

tegen hem gebruiken : met zijn systeem kunnen die vrijheden niet geassimileerd worden — wilt gij hem dus niet in 't honderd zien schermen, dan moeten we die vrijheden maar door de vingers zien, en ons zijn streven krachtig herinneren, *ter benoeding der eenparigheid*. Wat aangaat, dat hij ons vrijlaat in de keuze der woorden: wel, lieve lieden, dan laat hij ons vrij in de spelling! Immers, dat *macht* een woord is — zult gij mij niet betwisten; even min als wij beweerden zullen, dat *magt* er niet ál het voorkomen van heeft. Welnu! als ik mag kiezen — dan kies ik *macht*; dan kies ik Lelyvelds verbum *vloeien*, en laat u - *vloesjen*, en der belgische «taelcommissie» - *vloeyen*; dan kies ik Nyloës *waereld*, en laat u - *wereld*, en Bilderdijk - *wareld*, en Huydecoper - *werrelt*, en Wagenaar - *weerd*, en Hoogstraten - *weerelt*, en ten Kate - *weerd* (ook *wereld*, en Spieghelel - *werld* en Maerlant - *werelt*; dan kies ik . . . dan kies ik . . . nu eens *wezenlijk* en dan eens *wezendlijk*; nu eens *hemelwaart*, en dan eens *-waards*. Doch mogelijk zijn al die vormen niet met de fundamenteele taalwaarheden over één te brengen . . . ik hecht dan ook niet veel aan dit argument: maar meer hiearaan, dat het zelfde beginsel, in de nederduitsche taal, bij *de spelling* als bij *de keus der woorden* en *de syntaxis* behoort geëerbiedigd te worden. Dat heeft Bilderdijk begrepen.

De man was een dichter: wie zal het ontkennen? ja zelfs — wie zal 't hem kwalijk nemen? men schrijft het dichterschap wel eens de eigenaardigheid toe<sup>1)</sup> van zoo wat pindariesch met de taal om te springen, en tot spijt van den «vriend van orde en regelmaat,» verwarring te stichten: ondertusschen lette men, *si placet*, op, dat er zonder de dichters (te beginnen met de 12<sup>de</sup> eeuw) niet

<sup>1)</sup> De Rec. der *Titels in Brieven: Alg. Letterl. M. - S.* 1845. *Antikr.* bl. 48

veel uit de nederduitsche taal gegroeid zou zijn, en waar hadden we de grammatici voor, als ze niet eenvoudig hun werk maakten van de dichters of bellettristen in proza te excerpereen, en het afgeschrevene, onder den titel van *Spraakkunst*, in de waereld te zenden: « Il n'y a de grammairiens par excellence que les grands écrivains, » zegt de spraakkundige Girault-Duvivier; en juist om dat Bilderdijk een dichter is - was hij zoo'n groot taalkenner. Met voordacht schrijven we niet taalgeleerde, noch talenkenner: hij was zoo heel geleerd niet: maar hij kende de taal, hij doorzag haar in haar wezen; uit één rapport maakte hij er een tiental op, die later door de nijvere letterblokkerij gebillijkt zijn. Bilderdijk was in de ziel der tale (zoo mij de uitdrukking veroorloofd is) doordrongen, en uit deze verklaarde hij haren bouw, haar eigenschappen, haar uitdrukkingen; en zoo heeft hij begrepen: dat de Hollander niet als vele andere volken, die óf minder de etymologie hunner taal kennen — óf minder over één stemming vinden tusschen de uitspraak en de spelling — óf op eenige andere wijze, te ver in *het gebruik van de redelijkheid* zijn afgeweken — dat hij niet, als die andere, zich voor een loketkast met *woorden* geplaatst vond — maar voor een loketkast met *letters*. Heeft de Franschman slechts de keus en de schikking der stijfgevormde woorden in zijn macht, waar het de uitdrukking en nuanceering van eenig denkbeeld geldt: de Neêrduitsch-schrijver begint met de eerste elementen der taal, de letters, tot zoodanige vormen saam te stellen, als hij in zijn speciaal geval behoeft; en waar niet gekopieërd wordt, is dat geval altoos *speciaal*; hij spelt het zelfde woord nu eens met de dubbele, en dan eens met de enkele vokaal: naar hij de werkende of lijdende beteekenis uit te drukken heeft; of wel, naar hij het Bastaartwoord uit het Grieksch of uit het Latijn neemt; of wel, naar gelang hij ten zijnent meer de dialekt van Rijnland of die van Zeeland hoort; hij leidt

nu eens *wreedaart* van, *wreed* en *aard* af, en spelt het met de *d* — dán weér vindt hij er den werker van een verbum in, gelijk er zoo vele ten onzent uit adjektieven gevormd worden; nu eens schrijft hij een woord áan elkaár — dan weér ván elkaár; nu eens (*zelfs*) schrijft hij naar de uitspraak — eene andere reis naar de etymologie. . . En — al rijaen nu de haren te berge van den bovenaangehaalden ondichterlijken recensent der *Titels in brieven* van van Lennep — die de Nederlandsche Letterkunde bestudeerd heeft, weet 1<sup>o</sup>: dat er, in spijt van de uit één loopende spellingen der verschillende eeuwen, van de 12<sup>de</sup> af mogelijk nooit eenig woord is voorgekomen, waarvan de beteekenis door de spelling verduisterd was; en 2<sup>o</sup> dat Vondel, Huygens, Hooft, en Cats geen kinderen zijn van de orthodoxe vorige eeuw, toen men, zoo er ál niet « vele voortreffelijke mannen getracht hebben de spelling tot de gewenschte eenparigheid te brengen » — daar echter veel over beuzelde: maar wel van een tijd, die kloek genie den lauwer toekende, boven kleingeestige letterzifterij; van een tijd, die Hooft en Vondel, naast elkaár, de zelfde woorden gants verschillend heeft zien spellen; de zelfde woorden beurtelings mannelijk en vrouwelijk heeft zien maken.

En nog willen we niet geacht worden met het aangevoerde de verwarring in de hand te werken (*verwarring* te *vestigen* en *formuleeren*, als waarvan de Rec. der *Titels in brieven* spreekt, is volslagen onzin: niets zoo weinig gevestigds als het verwarde; niets zoo regelmatig als eene waarheid, die formule geworden is: de Recensent heeft de woorden niet verstaan!): We pleiten niet voor eene willekeurige of onwillekeurige dobbering in de spelling: maar de zelfde vrijheid, die men geniet in het syntaktische — eischen we voor de spelling. Ook in eerstgenoemde moet orde en regelmaat heerschen; ook zij rust op bepaalde gronden — maar zij is daarom niet

konventioneel in al hare uitingen : konventionalisme is een doodsteek voor alle Wetenschap, en de ondergang der Kunst geweest in de vorige eeuw.

« Maar, hoe moet dan de minder beschaafde volksklasse het maken, als gij geen eenparigheid in de spelling wilt : die kan niet oordeelen, wat verkieslijk zij : *wreedaart* of *wreedaard*, enz. ? » — Hoe maakt het 't volk met de syntaxis ? Zegt de borst, de kastiespeler op de Noordermarkt, niet even zeer, en naar zijn oogenblikkelijke zinnelijkheid : « Gerrit, jij bint an de snor ! » als, « lach 'em uit, hij is van de slag of ! » ? Wie leert het volk onderscheidenlijk : ' hoe maak jé 't ? ' ' hoe vaart UE ? ' en ' hoe staat 'et leven ? ' zeggen ? — « Dat leert hun de natuur, » is wellicht het antwoord : « dat leeren ze ongevoelig, van vader en moeder : maar de spelling moeten ze met toeleg en theoretiesch aanleeren. » — Maar als gij voortgaat met het volk te beschaven — zoo als gij er druk meé bezig zijt, dan zal eerlang de verscheidenheid in de spelling, en hare juiste toepassing eene even natuurlijke manifestatie van den volksgeest worden, als thands de volkstaal. En buitendien — ontzegt zich een schrijver — ontzegt zich iemand, die tot de beschaafdere klassen spreekt, zekere taalwendingen, zekere kieschheid in zijn stijl, om dat het gemeen die taalwendingen niet zou begrijpen, noch die fijnheid waardeeren ? om dat het gemeen anders pleegt te spreken, en (voor zoo ver het schrijft) anders pleegt te schrijven ? — Laat het in de spelling zijn, als in de syntaxis. Het volk redt zich, gelijk het kan : « Neeme de vrijheid UEd. te verzoeken mij te willen helpen met drie guldens ter leen ; uit hoofde zeer verlege om dezelve ben. » Zal daarom de beschaafde man zich niet zuiverder trachten uit te drukken ? Legge men, voor 't behulp des volks een lexikonnetjen ter perse met de eenvoudigste en gemakkelijkste wijzen van zijne gedachten uit te drukken, « benevens derzelve spelling » : daar

hebben wij vrede meê: maar eene taal, die rijk en smijdig is, een deel van dien rijkdom te ontzeggen, dewijl anders het gemeene volk die taal niet zou kunnen leeren — schijnt ons eene ongerijmdheid toe, die alleen in het hoofd van een kouden, karigen, even ondichterlijken als onwetenschappelijken suffer kan opkomen. En dat men het Hollandsch werkelijk van een deel zijner schoonste en voortreffelijkste hoedanigheden berooft, door alle schrijvenden, met betrekking tot zekere woorden, steeds tot eene en de zelfde schrijfwijze, te bepalen — is reeds *a priori* te konkludeeren uit de vergelijking van de verscheidenheid der personen, en hunner inzichten, met de eenparige spelling. Wij zullen, in den loop van dit onderzoek, nog herhaaldelijk gelegenheid hebben dit nader aan te toonen: voorshands merken wij op: dat bijv. *smooren* iets anders is dan *smoren*, en *sloepen* dan *slepen*<sup>1)</sup>; dat *wezendlijk* en *wezenlijk* tweërlei woorden zijn; dat vele Siegenbekianen het vr. lidw. nu eens *een* dan eens *eene* spellen; dat de heer de Vries zelf (en Siegenbeek geeft hem gelijk) naar verkiezing de stomme *e*, bij sommige adjektieven weert en inlascht; zoo ook handelt men vaak met haar achtervoeging bij substantieven; de Hoogl. Siegenbeek-zelf laat (in strijd met zijn systeem<sup>2)</sup> eenige spelwijzen aan de willekeur van de schrijvenden over; de Rotterdammer en Zeeuw zullen natuurlijk veel meer aan de waarneming der scherplange *e* en *o* gehecht zijn, dan de Amstellander: laat dat zijn! Holland en bepaaldelijk Noord-Holland, speelt reeds absoluut genoeg den meester! Dat men, om elkaâr te verstaan, zich in eene algemeen neêrduitsche taal (de Hollandsche) vereenigt — keuren wij goed: maar, dat men daarom in zijn stijl alle provincialisme zou moeten afzweren, komt ons even onredelijk voor, als dat men

1) Conf. mijn verh. o. d. Bastaartwoorden. Naylor 1843, bl. VI.

2) Zie beven.

van een schrijver zou eischen, dat hij zijn individualiteit zou afleggen.

De heer Dr. Nassau heeft eens, met een zekere gewichtigheid, en *à propos* van het door ons voorgestaan spellings-systeem, gesproken over de nadeelen, van het veelvuldig invoeren van verbeteringen, waardoor de vaste vormen der taal vernietigd worden <sup>1)</sup>. Maar wat zijn dan eigenlijk die hoog opgevijselde vormen? — Formen die nog geen veertig jaar oud hebben kunnen worden, of van de schranderste mannen van het land zijn er geweest, die door leering en voorgang bewezen hebben er zich niet meê te kunnen vereenigen: Bilderdijk, Wiselius, Kinker, Meerman, A. de Vries <sup>2)</sup>, Da Costa, van der Kemp, L. Ph. C. van den Bergh, Koenen, J. van Lennep, Beets, om eene breede rij jongeren van onderscheiden verdiensten, niet te noemen — ja, Dr. Nassau-zelf! — Het woord « poësie » bij voorbeeld — behoort dat ook tot die vormen, waar niet aan geraakt mag worden? — men schrijft toch vrij *eenparig* « poëzij ». Wij spreken nog niet eens van onze belgische broeders! Ik verzeker u, dat mijne gendtsche vrienden, met hunne *y*, Prof. Bormans met zijne *ij* zoo goed verstaan, of hij óók *y* schreef — en omgekeerd! met het totaal slechte — het onhoudbare — waar wij ook het al te zonderlinge toe betrekken, weet de tijd wel weg! Waar zijn Des Roches' accenten en dubbelvokalen gebleven? — Waar is de *y* en de *aa* en *uu* der vorige eeuw? — De kundigsten onder het Belgische volk, en de heer Siegenbeek (wij erkennen het gaarne), hebben de goede zaak hierover weten te doen zegevieren.

Zien wij thands, welke spellingen, van die in gebruik zijn, geacht kunnen worden zich met de stellige beginsels onze taalkunde te verstaan.

1) *De Gids*, Boekbeoord. 1844, bl. 401.

2) Zie over dezen taalkundige echter bl. 54 van mijne verh. o. d. sp. der Bastaartwoorden.



## II.

## DE SPELLING IN DEN STIJL.

Zeker, al leggen wij ten grondslag aan de spelling, dat, even min als de Nederlander, om den wille der eenparigheid in den geheelen deutschen taaltak, gehouden zal wezen voor *zijn-sein* en voor *kool-kohl* te schrijven <sup>1)</sup> — even min als de Zuid-Hollander zijn sterk genuanceerd accent voor de eentonigheid der Amsterdammers <sup>2)</sup> zal moeten afleggen — even min als iemand, ook zonder bedoeling, heden gevraagd hebbende «Hoe vaart ge?» van het recht zal moeten afstand doen om morgen zijn vriend met eene ándere taalwending van de zelfde beteekenis aan boord te komen: al beweeran wij, dat, even min als iemand zijn eigenaardigheid heeft af te zweren, in verkiezingen, die men hem alom veroorlooft — hij die eigenaardigheid in zijn spelling van het Neêrduitsch behoeft te verzaken: wij konden nimmer bedoelen het wettig bestaan van onschendbare taalregelen aan 't wankelen te brengen. Even als geen Nederlander uit grilligheid *parvus* - *klein* zal schrijven, terwijl de Hoogduitscher *klein* spelt — even als geen verstandige provinciaal zijn dialekt en toonval overdrijft, om recht karakteristiek te

1) Men heeft onderdaags iets dergelijks in België opgeworpen, en er verschijnt een *teitschrift*, waarin, onder anderen, overal *s* voor *z* wordt gevonden.

2) Die eentonigheid *verwijten* we den Amsterdammers niet in 't bijzonder. In Londen wordt het eentonigste Engelsch, in Parijs het monotoonste Fransch gesproken. Hoe verder buiten den stof- en dampkring der groote steden — hoe losser en melodiëuzer alom de taal door de lucht klinkt.

wezen — even als geen goed syntaktikus vragen zal: « En de gezondheid — hoe staat het met? » noch eenig Hollander op zijn Fransch of Engelsch « Hoe draagt gij u? » of « Hoe doet ge? » — even zoo zal niemant *p. l. a. n. t.* — *paard* spellen: even zoo behoort men niet tegen de algemeene orthografische regelen te zondigen, die ons leeren (Siegenbeek, Bilderdijk en Bormans bekennen het om strijd), dat *uitspraak*, *afkomst* en *welvoeglijkheid* als de wetgeefsters der spelling geëerbiedigd behooren te worden.<sup>1)</sup>

De Uitspraak (de gesproken taal — gemeen-landsche dialect) doet ons de elementen (de enkele letters) aan de hand, waaruit een woord bij het schrijven moet samengesteld worden; de Afkomst bepaalt de *richting* der nooit absoluut volkomen Uitspraak-zelve, en werkt langs deze op de spelling, terwijl men ze raadpleegt, zoo haast zij een letterteeken meê mocht brengen, dat (mogelijk) niet bij de uitspraak wordt gehoord, doch, *geschreven*, het voordeel aanbiedt van 1° de beteekenis des woords te verduidelijken, 2° het woord (wellicht) van een ander gelijk-luidend te doen verschillen, 3° de verbasterde of dobberende uitspraak allengskens te louteren of te bevestigen; de Welvoeglijkheid, eindelijk, doet ons, ook waar Uitspraak en Afkomst eene zekere spelling mochten voorschrijven, deze soms wijzigen, indien zij tot misverstand, bespottling, of iets anders, aanleiding mocht geven, strijdig met de inzichten van den schrijvende.

Maar wie heeft nu de juiste uitspraak? wie bewijst de onbetwistbare afkomst? wie heeft de vereischte smaak om over wel- en wanvoeglijkheid te beslissen.

Indien er, betrekkelijk de beschaafde, de verkieslijkste uitspraak van het Neêrduitsch een wezenlijk verschil tusschen de leeringen der taal mannen uit de onderscheidene provinciën bestond, zouden wij, langs den leidraad

1) Vergelijk mijne verhandeling *Over de spelling der Bustaartwoorden*, bl. 30.

van Ten Kate, die verscheidenheid - eener toetse moeten onderwerpen, die ons uit zou wijzen welke pronunciatie in 't algemeen te verkiezen ware; want, hoe sterk wij ijveren tegen volstreckte eenparigheid — wij hebben (blz. 20) bekend, en blijven er bij, dat wij, Nederlanders, weldoen ons in eene algemeen neêrduitsche taal te vereenigen: maar een zoodanig onderzoek zou, bij den tegenwoordigen stand der zaak, geheel nutteloos en overbodig zijn. Over geen voorwerp is men het minder oneens dan over de uitspraak; aan geen regel onderwerpt men zich gereedelijker dan aan den overheerschenden invloed der provincie Holland; en op enkele bijzonderheden na, neemt men de daar bestaande uitspraak der vokalen en haar wijzigingen, ook voor zoo ver de spelling die niet stellig aan de hand doet, geheel en gewillig over: *a*, *ee*, *ie*, *ij*, *ng*, *nk*, *sch*, klinken, heeft men de bedoeling beschaafd te spreken, nagenoeg overal het zelfde. Echter zijn er wijzigingen, en deze — men beseft het — zijn wij verre van te wraken of te willen afschaffen. Laat de Stichtenaar de *ie* maar in haar wezenlijke tweeklankige waardij doen gelden! laat de Zeeuw maar op een duurzamen grond wijzen voor onze spelling mét of zonder dubbele slot-*e* en *o*! laat de Geldersman of Ommelander ons maar herinneren, dat hij moeite heeft aan de *ij* den dwaaslijk door ons daarop toegepasten klank van de *ei* te geven, en ons hierdoor op een noodig onderscheid der beide klanken (al brengen we de *ij* niet tot *i* te rug) doen letten! — ze zullen er, in hunne uitdrukking, te krachtiger, te oorspronklijker om zijn, en de taal in 't algemeen zal er bij winnen.

Wat de Afkomst betreft — voor zoo ver zij op de spelling invloed kan en mag hebben, zal zij niet aan zoo heel veel twisten blootstaan. Immers de Uitspraak geeft altijd den eersten regel aan de hand; en al zouden *misschien* en *schielijk* honderd maal en ten stelligste in hun

oorsprong op een tusschengevoegde *g* en *r* wijzen — niemand, die *mag-schiën* noch *schierlijk* zal zeggen of schrijven. En om de richting der Uitspraak — zelve te bepalen — om de beteekenis des woords te verduidelijken — dient zij wel onbetwistbaar te zijn: anders doet men beter de Uitspraak te laten voor hetgeen ze is, en komt men het begrip des woords niet te gemoet. Wil iemand door eenige onderscheiding in de spelling (een onderscheiding, gegrond op de etymologie) zeker woord van een ander gelijkkluidend doen verschillen, en kan dit zonder de uitspraak te schaden, gebeuren — dan is, wie daarbij logiesch en analogiesch te werk gaat, in zijne volle recht <sup>1)</sup>; en zoo de Welvoeglijkheid deze onderscheiding niet wraakt — mag hij hier veilig zijn subjektief inzicht bij raadplegen.

Die Welvoeglijkheid? *De gustibus non disputandum.* — *Le goût est le sentiment exquis des convenances.* De smaak laat zich wél beredeneeren — wat de latijnsche stokregel zeggen moog: maar een vergadering van rederijkers (daar mogen we nu immers weér van spreken); die in een lach schiet bij het ontmoeten van een zonderling gespeld woord, heeft stellig gelijk; er valt niet tegen te redeneeren; en het best is, om, alvorens men aan 't schrijven gaat, uit den indruk, dien verschillende vreemde spellingen op de lezers maken, zich een criterium van Welvoeglijkheid te vormen: dan zal men spoedig zien, wat al of niet veroorloofd wordt — zonder dat juist een oogenblikkelijke indruk over de *toekomst* van een woord beslist.

Het gaat met dit alles als in vele zaken van dit ondermaansche: de absolute waarheid te kennen — is ons, zwakken menschen, niet gegeven. . . . Maar daarom is het juist zoo verkeerd algeheele eenparigheid — dat is afzwering der individualiteit — te willen. Wat voor den eene goed en verdigbaar is, deugt den andere niet — en

1) *Bastaartwoorden*, bl. vi.

dit geldt even zeer in de spelling van het Nederduitsch, als in het spreken dézer taal of eener andere.

De regelen, die állen goed behooren te zijn, zullen wij raadplegen bij het beoordælen der spellingsverschillen van *Bilderdijk* en *Siegenbeek*.

Wij hebben boven aangemerkt, dat de heer de Jager, wiens verhandeling, als de aanleiding tot ons onderzoek, er ons steeds in voor den geest moet staan, het verschildend punt van uitgang van *Bilderdijk* en *Siegenbeek*: *de voorstelling van den mensch in zijn taal*, en *de algeheele eenparigheid der Nederlanders in hun spelling*, over het hoofd heeft gezien. In de tweede plaats viel er, dunkt ons, voor den Schrijver over « de ingevoerde spelling » en « de tegenwerpingen, die daartegen zijn gemaakt, » vóór of achter zijne verhandeling wel een resultaat mede te deelen zijner pogingen tot opdelving van den onderscheiden grondtrek, die in de spellingen naar zoo onderscheiden methoden ongetwijfeld moet heerschen: maar wij herlezen vrij de verhandeling, van het woord ter inleiding, tot áan de beoordeeling der verkieslijkheid van *scepter* of *schepter* — ook dit kardinale punt heeft de aandacht des heeren de Jager niet mogen boeien. Wij weten niet, om welke reden de heer de Jager de quaëstie zoo weinig in haar wezen heeft aangevat: maar welke die reden ook zij — ze komt ons niet zoo ontzaglijk voor, of wij, we wagen er een poging aan, en deelen hier mede, wat wij in de uitvloeisels der beide methoden (waar zij naar heur aard worden toegepast) karakteristieks hebben bespeurd.

Het verschil laat zich, in tweërlei betrekking, opmerken:

1<sup>o</sup>. In den stijl, zoo als die door het beginsel der spelling wordt aangedaan, en werkelijk gewijzigd.

2<sup>o</sup>. In het lichaam der woorden, zoo als dit, naar de vrijheid die den schrijvende gelaten wordt, of naar den dwang, waar hij aan gehoorzamen moet, zich in 't algemeen voordoet.

Men zou den invloed, dien de beide methoden oefenen met andere woorden een rhetorischen en een lexicologischen kunnen noemen. Zien wij nu, op wat wijze ze zich in die tweërlei uitdrukking doen kennen.

Het vereischt geen betoog, dat men, een stijf gevormden regel ten leidraad hebbende in de spelling, zich minder gemakkelijk te midden der bouwstoffen van zijn opstel beweegt, dan wanneer men (altoos onder voorbehouding van zich niet aan het taalëigen te vergtijpen) zijn gevoel en fantasie den vrijen teugel mag laten en *klompsken*<sup>1)</sup> mag spellen of *klompje*, *waarschouwen* of *waarschouwen*<sup>2)</sup>, *minlijk* of *minnelijk*, *kaers*<sup>3)</sup> of *kaars*, *wij* of *we*, *koraal* of *kraal*, *dat ik waar* of *wars*, *taul* of *tale*, *hetsij*<sup>4)</sup> of *het zij*, *suizen*<sup>5)</sup> of *zuizen*, enz., enz. De geschriften, zelfs van het begin dezer eeuw, die naar de beide stelsels geschreven zijn, vergelijkende — vindt men het klaarste bewijs voor onze stelling. Vergelijk bij voorbeeld de prozastukken van Bilderdijk, zijne verhandeling over dichtelijke geestdrift en dweeperij, eens met welke andere gij wilt, doch uit orthodoxe pen gevloeid. 't Is mogelijk toeval — maar met de invoering der eenparigheid was het of er een koude wind verdorrënd heenvoer over de hollandsche literatuur. De natuurlijkheid, gemaklijkheid, naieve kracht, warmte des gevoels, gemoeidelijkheid der ernst, losheid van de twim en wat er meer in vroegere en latere prozaschrijvers der vorige eeuw, in

1) Verander bijv. in de vertelling van mijn vriend Ten Kate, getiteld *de Engel*, het *klompsken* van bl. 90 eens in *klompjen*, en beken, hoe plat dit zijn zou, en hoe de geringste wijziging eens woords het veredelen kan.

2) *Waarschouwen* bijv. kon dienen ter vermijding van kakofonie:

« hij *waarschouwt* u ».

3) Met *kaers* kan men een toenadering tot de dialect bedoelen, die *keers* schrijft.

4) *Hetsij* is een woord, dat voor drie, voor *het zij dat*, staat.

5) Verg. over dit onderscheid Bilderdijk, *Verkl. Gesl.-l.*, dñ. III, 72.

van Effen en Wolff en Deken, te schatten valt, ja zelfs de gewaagde onnoozelheid, der sentimentaliteit — dit alles was in een stijfheid of, wilt ge, deftigheid overgegaan, die u het lezen van de meeste redevoeringen en andere boekwerken van prozaïsten *ex professo* niet alleen ondoenlijk maakte, maar die zelfs de dichters zoodanig van het spoor bracht, dat zij, na zich een oogenblik in de vrije vlucht hunner poëzij boven de drukkende atmosfeer der eenparigheid verheven te hebben (ofschoon ze dan hun proeven door een professor *tant bien que mal* lieten emendeeren), er maar niet toe te bewegen waren in hunne voorreden draaglijk Hollandsch te schrijven; «stellende dezelve op dusdanig eene wijze, dat dezelve, hoewel eenen hoogen dunk gevende van hunne getrouwheid aan de regelen onzer tale, desniettemin met regt zeer vervelend mogt genoemd worden — en niet belette, dat anderen dezelve in lateren tijd welligt bespotteden, en op dezelve vitteden.» Wij herhalen het: de ijskou der eenparigheid valt zoo opmerkelijk samen met een stijl, over wiens huiverachtigheid het talent van van der Palm ter nauwer nood kon zegevieren, dat wij het geene vermetelheid rekenen daartusschen meer verwantschap, dan die der bloote gelijktijdigheid, te zoeken. Hoe 't zij — we hebben genoeg gezegd, om den lezer te doen opmerken, dat eenparigheid in 't één ook eenparigheid in 't ander onderstelt, en bijna noodig maakt; en dat volstrekte eenparigheid onder verschillend georganizeerde schrijvers niet anders dan op het verderf van de kunst der schoone letteren kan uitloopen.

En voor zoo ver de eenparigheid, of de vrije toepassing van beginsels, op het lichaam-zelf der woorden en hun voorkomen invloed oefent, is dit reeds gedeeltelijk uit het zoo even opgeteekende zichtbaar; aan het slot onzer beschouwingen zullen wij *meer bepaaldelijk* onze aandacht op het algemeen kenmerk vestigen, dat Siegenbeeks door-

gaande spelling (eenparig of oneenparig) aan de woorden heeft ingedrukt, omtrent welke orthografie hij 't met *Bilderdijk* oneens is. Beschouwen wij ze thands onder hun soort, in de volgorde, die we bij den heer de Jager zullen aantreffen, en voegen wij er later de beredeneering der zoodanigen aan toe, die niet door den heer de Jager behandeld zijn.

---

### III.

#### HET GEBRUIK VAN *IJ* EN *Y*.

Het doet ons leed, dat we, bij het schrijven van dit hoofd, ons alweér over den heer de Jager te beklagen hebben. Wat man, die een wetenschappelijk boek schrijft, en daar (zoo als 't behoort) naar een vast plan bij te werk gaat, zou met den heer de Jager, waar het alweér op het beredeneeren van een vruchtbare thezis en niet van een geheel op zich-zelf staand twistpunt aankwam, één enkel voorwerp, zonder voorafgaande methodieke kwalifikatie en rangschikking, uit den hoop hebben kunnen aangrijpen; of, met andere woorden, in het huidig onderzoek boven zijne eerste paragraaf hebben kunnen schrijven — « De klinkletters *ij* en *y* »? Hoe veel te minder, als hij, later, zelf den waren weg te wijzen stond, de zaken onder haar eigenaardige soorten ging brengen en den lezer nog hoofden, zoo beteekenend en voldoende toedacht, als: *De verdubbeling van letters in het midden der woorden, Het onderscheiden van gelijkkluidende doch in beteekenis verschillende woorden door de spelling*, enz. Maar de heer de Jager heeft ons nu eenmaal aan 'et lijntjen, en welke betere schikking onzen lezer ook



toelache — we mogen nu en dan een zijsprong maken — een ander pad is ons van zelf ontzegd, indien wij bij ons voornemen blijven hem, ter onzer leering, *na te gaan*. Daar zal ons ook wel meerder orde komen in ons voorwerp, wanneer we, na de stukswijzæ behandeling, de zaken gaan rezumeeeren, en den boven besproken grondtrek der gespelde woorden zullen opzoeken.

« Volgens de aangenomen spelling, » zegt de heer de Jager, « moet, in alle echt nederduitsche woorden, het klankteeken *ij*, en de *y* alleen in uitheemsche woorden gebezigd worden, als zijnde de eerste, eigenlijk eene dubbele *i* in uitspraak verbasterd, eene onzer tale eigene letter, en de laatste ons oorspronkelijk geheel vreemd, en alleen, door middel van het fransch, uit de grieksche taal bij ons overgenomen. Bilderdijk, in de hoofdzak met het gestelde beginsel overeenkomende, verschilt echter daarvan eenigzins in de toepassing. Ook hij schrijft de *y* in alle vreemde woorden (?), en de *ij* in geene andere dan nederduitsche; doch bezigt de eerstgemelde letter mede aan het slot van nederduitsche woorden of lettergrepen, als (in): *my, hy, gy, zy*, (voorn., onderscheiden van *zij*, werkw.) *hy, battery, maatschappy, razerny* enz., houdende dan de *y* voor niets anders dan de *i*, als sluitletter slechts eene andere gedaante ontvangen hebbende.»

Hier is het verschilpunt niet geheel juist voorgesteld, en de heer de Jager heeft zich zoo wel vergist in het wezen van Bilderdijks begrippen omtrent dit punt, als in zijne toepassing.

Voor eerst (om niet te spreken van de min juiste uitdrukking, dat « in *alle* echt nederduitsche woorden, het klankteeken *ij* gebezigd moet worden », noch ook, dat de dubbele *i* eene onzer tale eigene letter zou zijn, in onderscheiding van de *y* — terwijl Prof. Bormans te recht ergens vraagt: « Wat letter is ons niet vreemd? want

daer is er geene door ons uitgevonden?»<sup>1)</sup> vooreerst komen wij op tegen de beweesing, dat Bilderdijk zich in de hooftzaak met het gestelde beginsel (de fransche herkomst ontzer *y*) vereenigt. «De *y*,» zegt hij<sup>2)</sup>, «is, wat de figuur betreft, *oorspronkelijk* niets anders dan een verlengde *i*,» derhalve geen uit het Fransch overgenomen *upsilon*; en wat den klank aangaat, noemt hij haar «eene zuivere door zich-zelfs lange, en niet anders dan lange *i*<sup>3)</sup>», die dan, volgens hem, tegenover den langer *duur* der *ij*, eene grooter *intensiteit* had<sup>4)</sup>. Dat hij, overigens, deze *y*, ook in de twee- of drieklanken *ei* (*ey*), *oei* (*oey*), *aai* (*aay*), eene «*lange i* - vokaal<sup>5)</sup>» noemt — al qualificeert hij ze als «*eenvoudig*» — moge Bilderdijk zelf goed maken, die (*Spr.-l.*, bl. 39) getuigt, «dat in een difthong de langste of zwaarste vokaal nooit achter aan komen kan;» hoewel zijn zoogenoemde *lange i* toch zeker wel langer zal wezen dan de korte *a* en *e* in het goedgekeurde *ay* en *ey*. De heer de Jager heeft niet wel gedaan dit punt zoo onvolledig voor te stellen. In plaats van ons geheel vreemd te zijn, noemt Bilderdijk (*Spr.-l.*, bl. 37) den «*y*-klank eene spraakverscheidenheid, die onze hollandsche taal verrijkte» — dit stemt dan ook beter over één met Bilderdijks gebruik van de *y* in echt hollandsche woorden, dan het hem door den heer de Jager toegedicht *beginsel*. Voorts heerscht weér de meeste onnaauwkeurigheid in des Schrijvers opgave van Bilderdijks toepassing der *y*. Hij bezigt ze, behalven in *alle* vreemde woorden, zegt de heer de Jager, «mede aan het slot van nederduitsche woorden of lettergrepen, als:» en dan volgen eenige voorbeelden, met een *enz.* — Wie zal hier, bij mogelijk-

1) *Verslag* enz., bl. 272.

2) *Spraakleer* bl. 37.

3) *Taal- en dichtk. Verscheidenheden*, IV, bl. 154.

4) *Versch.* IV, bl. 153, en vergelijk ook *Spr.-l.* bl. 39.

5) *Spr.-l.* bl. 394.

heid, uit kunnen leeren, welke sóort van woorden Bilderdijk dan toch wel eigenlijk met *y* spelde? — «aan het slot van woorden of lettergrepen» — dus ook in *blijven*, *tijden*, (*blyven*, *tyden*), ook in *vrij* (*vry*)! Toch niet, mijn lezers, dat is weêr van een ander systema, en dit (óok een der onderwerpen van den heer Siegenbeek) nog eens weêr op het tapijt te brengen — zou mogelijk tot vruchtbaarder resultaten geleid hebben, dan deze onvolledige opgave. Wilt gij weten, waar Bilderdijk de *y* gebruikte? Ter plaatse, waar men ze in de zeventiende eeuw gewoon was; *minus* in de zoogenaamde tweeklanken; d. i. 1<sup>o</sup> op het eind van *onverlengbare* lettergrepen, die den u bekende klank van *ij* (nagenoeg *ei*) daar vorderden; in *my*, *gy*, *zy* (enk.), *hy*, *wy*, *zy* (meerv.), *by* (zoo er nog méer zijn, kan thands een *enz.* u dienen) *enz.*; 2<sup>o</sup> ter vorming van de bekende *terminatie* veler zelfst. naamwoorden: *abdy*, *heerlekky*, *zotterny*, *heerschappy*; ook in gelijksoortige bastaartwoorden: *battery*, *poly*, *enz.* Het is niet moeilijk na te gaan, waarom Bilderdijk in woorden, die voor geene vermeeroving, noch anderszins voor verlenging, vatbaar zijn, dezer *y*, boven de *ij*, de voorkeur geeft. Zij is de enkele — schoon dan bij hem *lange*, toch *enkels* — *i*-vokaal gelijk; de *ij* is de dubbele *i*: en, volgens het stelsel der enkele vokaalschrijving, komt men dus gemakkelijk tot de gevolgtrekking, dat men beter doet hier de *y* dan de *ij* te gebruiken. Zelfs verkozen (als overbekend is) de heeren van de Leidsche Maatschappij, in de vorige en 't begin dezer eeuw, die *y* ook in *vry*, in *blyven*, *tyden* en dergelyken te schrijven — om de zelfde reden<sup>1)</sup>; maar Bilderdijk helde, met zijn groote voorgangers van 1600-zoo-veel, te veel over tot het stelsel der *samenvloeiing* (niet *scheiding*) van de lettergrepen eens woords — schreef hun te strengelijk

1) Verg. mijn *Bustaartwoorden*, bl. 94

*lichaam* na, met een *ch*, die den beiden lettergrepen baar waarde geeft en verbindt — drong te sterk er op aan, dat men toch vooral geen *moe-ten*, noch ook *moest-en*, maar *moeten* behoort uit te spreken: om niet gaarne *oris-en*, *bliis-ven*, en *tis-den* op den voet van *kaa-sten* en *naa-ste* te zetten, of, met andere woorden, met dubbele vokaal (schoon dan, volgens sommigen, op het einde der lettergreep) te spellen. Eene andere vraag is het, of hij hier wél aan deed. Verwondert men zich, dat hij met de bijbelvertalers en anderen, des niet te min, *heerschappy*, *heerschappyyen*, *battery*, *batteryen* schreef — eene schijnbare anomalie in de spelling, die *orisen* bijv. voorstond — dan bedenke men, dat de *y* of eigenlijk *ye* in de woorden *heerschappy*, enz., ons den tweeklank *ie* repræzenteert; blijkt baar, onder anderen, uit *poëzye* en *poëzie* uit *dry* en *drie*, en méer woorden. De tweeklank *ie* nu kan bij geen mogelijkheid door *ije* uitgedrukt worden; maar wel door *ye*, als in 't oude *yeder*, *yemant* en duizend andere woorden, waarin men de *i* door *y*, niet door *ij*, doet vervangen.

De heer de Jager konkludeert intusschen (en voornamelijk uit Bilderdijks eigene bezwaren van 't gebruik der *y*), dat men best doet, volgens Siegenbeek, *ij* te schrijven.

Wij aarzelen niet te bekennen, dat ook wij stemmen voor het alom schrijven van *ij*, waar, in de tegenwoordige hollandsche uitspraak, die nagenoeg-*ei*-klank, gehoord wordt; maar het meest — om het onderscheid der uitspraak van *y* in *cxrus* en *nabxheid* <sup>1)</sup> te kunnen afteekenen.

Ondertusschen de eerste man, die een aardig en schijnbaar logiesch argument voor deze spelling aan de hand heeft gedaan, is Prof. Bormans, die, met een verruft, dat men vaak te vergeefs bij de hollandsche spelmeesters zoekt, de analogie heeft aangetoond, tusschen de zooge-

<sup>1)</sup> Verg. *Bustuartwoorden* bl. 94.

noemde scherp-lange *ee* en *oo* en Siegenbeeks *ij* (*ii*), en die, op grond hiervan dan ook, zoo wel als *vereenen* en *hooren* te spellen, *tuden* (*tiiden*) spelt. Van het standpunt, waarop Prof. Bormans de tweeklanken beschouwt, is deze redeneering dan ook werkelijk gegrond — maar (al gaat het ons bestek te buiten zijne, naar ons inzien, geheel erroneuze leer der difthongen thands te weerleggen) wij merken hier aan, dat wij, zoo ik geloof met verre de meeste taalkenners, uit hoofde, dat de *ee* en *oo* in de verwantschappe talen met de zelfde klanken over één komen, die ook bij ons menig maal door *ei* en (in 't Hoogd.) *au* worden opgewogen, die zoogenoemde scherp-lange klinkers onder de tweeklanken rangschikken; door tweeklank een klank verstaan, welks aanvang onderscheiden is van zijn uitgang, en, lang aangehouden, niet voortdurend *gemengd* schijnt, maar op zeker oogenblik overgaat. Is dit zoo — hoe kan men dan de *ij* scherp-lange *i* en derhalve tweeklank heeten? hoe ver men ook van de oorspronkelijke eenvoudig lange *i* zij afgeweken — volgens des heeren Bormans eigen theorie<sup>1)</sup> moest de *ij* dan nog veeleer een klank heeten, die op een konsonant (*j*) afstuit; gelijk hij 't in *krasy*, *strooy*, en *geloey* aanmerkt. Neen, de *ie*, dat zou veeleer onze scherp-lange *i* zijn! Maar genoeg hiervan!

Nog een ander gebruik, dan het aangewezen, heeft Bilderdijk voor de *y*. Iets meer aanzien hebbende, dan de *i*, schrijft hij ze wel eens waar men gewoonlijk *i* uitspreekt, doch *ij* behoort te schrijven; en, in bastertwoorden, ook wel, waar men *i* schrijft. De voornaamste zijn wel op te sommen. Hij schrijft doorgaands *ydel*, *tytel*, *artykel*, en ook *katholyk*, met de andere woorden van deze kategorie. Eigenlijke *reden* weten wij er anders niet voor aan de hand te doen; en wij haasten ons

1) Bl. 275 en volg.

het besluit van den heer de Jager te onderschrijven - al haken wij er geen gordiaanschen knoop voor door - « dat de afwijking van Bilderdijk, ten aanzien van het gewone gebruik der *ij* en *y*, als niet navolgenswaardig behoort te worden beschouwd. »

Onder de zelfde paragraaf van *ij* en *y*, haalt de heer de Jager ook nog op van het eens door den heer van der Kemp in het *Taalk. Magazijn* beweerde, dat men in druk nimmer de letterfiguur *IJ* behoorde te bezigen, wijl deze kapitale letter in het schrift niet anders dan als *Y* wordt afgebeeld. De heer de Jager verklaart deze onregelmatigheid uit de gewoonte om, schrijvende, alle letters aan één te hechten — hetgeen met *IJ* niet zou kunnen gebeuren: maar ons schijnt het veel natuurlijker toe, dat, juist door die gewoonte, de beide letters *IJ* en *Y* door elkaâr geloopt zijn, en dat men, de *I* vast schrijvende aan de *J*, er een hoogduitsche krul aan gegeven heeft, die later weggebleven is, en ons alleen de *upsilon* heeft overgelaten. Overigens was des heeren van der Kemps opmerking, zoo wij meenen, geheel nieuw.

#### IV.

#### DE VERLENGING DER KLINKLETTERS

#### *A, E, EN O, DOOR I.*

Bilderdijk heeft, met zijn voorbeeld, de oude spelling van *air*, *hair*, *meir*, *heir* en *oir* gehandhaafd. Vooral tegen het *heer*, dat in den beginne door Siegenbeek bepleit werd, heeft hij bij herhaling geijverd. De heer de Jager, in aanmerking nemende, dat deze woorden, zich, door die letter *i*, beter van *aâr*, (*ader*), *haar* (voornw.), *meer* (bijw.), *heer* (*heerschap*), en *oor* (gehoortuig), onderscheiden, prijst die spelling aan. Nu — *heir* beantwoordt

oneindig beter aan de uitspraak dan *heer*, en al zou *herberg* aan de *korte*, of beter helle *e* doen denken, het woord komt doorgaands scherp-lang voor, en derhalve doet men wel van Siegenbeeks latere vergunning gebruik te maken, en *heir* te spellen. Iets anders is het met *meer*; dat woord is zacht-lang, en al ontzeggen wij den liefhebbers voor een keer het *fashionable meir* niet, dat veel op 't fransche *mer* gelijk, en langzamerhand naar de *a* van *mare* overgaat — doorgaands verkiezen we de *es*, die regelmatig voor de zacht-lange *e* kan optreden. <sup>1)</sup> De heer Siegenbeek heeft, in zijn brief aan den heer de Jager <sup>2)</sup>, volkomen gelijk: «Men zal bij het spreken geen gevaar loopen van *aar* (*korenaar*) met *aar*, verkorting van *ader*, *haar* (*hoofdhaar*) met *haar*, voorw., *meir* [i. *meer*] met *meer*, verkorting (?) van *meerder*, *oor* (erfgenaam) met *oor* (het orgaan van het gehoor) te verwarren; [en] bij het schrijven [zou] de duidelijkheid vorderen, die verwarriug door de spelling te verhoeden?» enz. Hoe dan ook *arm* en *arm*, *boot* en *boot* te onderscheiden? Met welnemen van den heer Siegenbeek, zou echter voor het woordeken *oir* mogelijk nog wel een recht tot behoud van zijn *i* zijn te vinden. Vooreerst in zijn afkomst of verwantschap: het Engelsch heeft, voor ons *oir* of *hoir*-*heir*, van het Latijn, *hæres*, en het Fransch, *hoir*; in de tweede plaats schijnt het één in vorming met *doir* (ei-*doir* — een woord door den heer de Jager hier overgeslagen), waar ook *dojer* voor gezegd en geschreven wordt. <sup>3)</sup> De historie van het woord neemt in het oud. *ur*, m.-g. *aur*, en a.-s. *or* zijn aanvang; 't mag eerst *begin*, *zaad*, *kiem* zijn geweest, en zoo op de *voortplanting* en *nazaten* over

1) Wel is waar schijnt het enkelvoud *heid* van 't meervoudig *heden* hier op eene anomalie te wijzen.

2) In 't onderwerpelijk boek, bl. 90.

3) Het duitse *dotter* schijnt evenwel een ander etymon aan de hand te doen.

zijn gegaan. *Oorsprong, oorzaak* en de menigte h.-d. woorden met *ur*, wijzen nog altoos op de eerst aangegevene beteekenis, die ook in het latijnsche *oriens* en *origo* te vinden is. Men kent ook een Neêrduitsch *oor, oore*, voor *mijn*; en *erts, aarts*, en *eerst* hangt hier blijkbaar meésamen. Dit laatste intusschen doet weinig tot de spelling; en of men *oir*, met den Maaslander, scherp-lang uitspreke, dan, de dialekt *or* gedachtig, het zacht-lang make — de *i* schijnt de *o* juist niet te verscherpen, en *oir* verstaat zich met de beiderlei uitspraak. Bilderdijk trekt het woord uit *over* samen; eene afleiding, die bij *oordeel* en *oorlof* door moog gaan; doch voor het onderwerplijk *oir* in *oorsprong* zeker saalt. Men leze nog eene andere vergezochte afleiding van *oir* op het woord in zijn *Verkl. Gest. lijst*. Hoe 't zij — *oir* is zeker duidelijker; en voor de weinige reizen, dat ge, Lezer, dit woord zult gebruiken, moogt ge, dunkt mij, al staat het in 't oog van den heer Siegenbeek wat gothiek, wel *oir* schrijven. In *oorsprong* en *oorzaak*, als nu eenmaal verstaan, schrijven we met den heer de Jager en alle anderen *oo*; *oir* beteekent thands ook geen *begin* meer — maar afstammeling. *Ai* schrijf ik te minder — wijl we daar, in onze muzikale dagen, allicht gants iets anders door verstaan zouden; en ofschoon de heer van Lennep mij eens gezegd heeft, dat hij in *hair* iets anders hoor dan in *haar*, ben ik veel te bang voor *haj-ren* of *hai-ren*, quasi-rijmend op *Zaire*, om deze spelling te durven aanraden.<sup>1)</sup> Het heraldieke *vair* schijnt ook op een andere uitspraak voor *ai* te rekenen dan van *aa*.

1) Verg. mijne *Bastaartwoorden*, bl. 39.



## V.

## DE SPELLING VAN HET WOORD WAERELD.

We hebben in onze verhandeling over de Spelling der Bartaartwoorden zóo in den breedte van de redelijkheid en raadzaamheid der spelling met *ae*, in 't genoemde woord, gehandeld — we hebben, naar 't ons toeschijnt, zoo vele bewijzen geleverd, én voor de historische zekerheid der doorgaande uitspraak van het woord, die tusschen de *a* en *e* in klouk<sup>1)</sup>, én voor de eigenaardigheid om ze met *ae* af te beelden<sup>2)</sup>: dat wij hier geene nieuwe verdediging van ons *waereld* tegen het *wereld* van de heeren Siegenbeek en de Jager zouden kunnen ondernemen — zonder ons-zelfen letterlijk af te schrijven. Het zal onzer beweering echter niet schaden, dat wij uit het belangrijk en meermalen aangevoerd *Verslag* van den heer Bormans (géén voorstander van het aannemen der blaetende *ae*) een bewijs putten voor de oudheid van dien tweeklank, bij ons tot gemengden klank opgevoerd (of, volgens de terminologie van genoemden hoogleeraar, thands eerst tot tweeklank geworden). Op bl. 113 zegt hij:

« Dat die schrijfwijze met *ae*, anders *æ*, zoo oud is als ze gemeen is, kunnen wij of willen wij niet miskennen, daar men ze reeds bij de Angelsaksen aantreft, van welke wij, naar allen schijn, dezelve zullen overgenomen hebben. Maar hier dient opgemerkt te worden, dat zelfs bij hen de *æ* (x) gewoonlijk naest de *æ* bestaet (*scadan* en *scædan*<sup>3)</sup>; *blatan* en *blætan*, enz.) en meestal in de

1) Bl. 37, 39 en 76.

2) Bl. 76.

3) Ook *sceadan*.

afleidingen (*hal*, heil, *hælan*, heelen, enz.), ja zelfs geheel tot *e* en tot *eo* (*ie*) overgaat (*fare*, *fær*, *fere*, vaerd of veerd, *stært*, *stert*, *steort*, staert of steert.) Zij kan dus als een zeer oud verloop aengezien worden.» Verloop — dat even goed taaleigen kan wezen! Bilderdijk is er ook niet afkeerig van in deze *ae* niet alleen een spraakverscheidenheid, maar een even stelligen *tweeklank* te erkennen, als in de *ie*. Ook meent Grimm, dat *ae* eertijds zoo veel als een tweeklank was. «Ware die meening gegrond,» laat Bormans op deze getuigenis volgen, «dan zou er tusschen de *ae* en *aa* of *a* zoo welen onderscheid te maken zijn, als tusschen *ie*, *ii*, of *i*.» «Er zouden dus woorden zijn,» gaat de Hoogleraar voort, waerin wij de *ae*, en andere waerin wij de *aa* of *a* zouden moeten bezigen, gelijk er woorden zijn die bestendig met *ie*, en andere die met *ij* of *i* gespeld worden.»

Dat daarentegen uit de spelling onzer ouden de blaetende uitspraak van eenige woorden niet dadelijk zichtbaar is — komt natuurlijk uit hun gebruik van *ae* voor *ae* voort, hetgeen hen noodzaakt óf met Melis Stoke *warelt*, of met Heelu *werelt* te spellen. <sup>1)</sup>

Wij eindigen dit ons woord over de verkieslijkheid der spelling van *waereld* met de citatie eener opinie van den heer de Jager - zelven <sup>2)</sup>: «Ware de uitspraak van *wérelde* (*waereld*) op degelijke gronden van taalkunde gevestigd, dan zoude het mijns inziens verkieslijkst zijn, de spelling *ae* in dit woord te behouden, dewijl dan voor een geheel verschillende uitspraak ook een verschillend teeken werd gebezigd. Ongepast kan het niet genoemd worden, om, ter aanduiding van een klank, die tusschen de *a* en *e* inligt, en door eene vermenging dezer geluiden ontstaan is, door *ae* uit te drukken (lees: «de *ae* te gebruiken.»)

1) Verg. mijn *Bustaartwoorden*, bl. 36, 37.

2; *Taalk. Magazijn*, d. III, bl. 427.

De tweespraak der kamer *In liefde bloeiende* betoogde de gepastheid van dit letterteeken, voor den hier bedoelden klank, reeds voor derdehalve eeuw, en de Hoogl. Kinker beschouwde het teeken *ae* insgelijks als tot onze taal te behooren.»

De beste taalgrond nu voor eenige spelling is zeker de beschaafde uitspraak, en zoolang de traditie ons van de beste dichters en redenaars verhaalt, dat zij steeds *waereld* hebben uitgesproken (van der Palm en Bilderdijk-zelven meenen wij tot hun getal te mogen betrekken) — zoolang sprekers, beroemd om hun voordracht, gezamenlijk met de goede burgerij (althands hier Holland), steeds *waereld* doen hooren — zal deze spelling wel niet te wraken zijn: ook zonder dat wij een frequentatief *waëren* van het oude *waren* of *weren* (zijn, blijven) onderstellen, waaruit *waereld*, zoowel als *weereld* (nog door ten Kate opgegeven) gesproten kan zijn.

Onverminderd al het aangevoerde, gelooven wij echter het woord *waereld* onder de zoodanigen te mogen rangschikken, waarvan de spelling aan het subjektief gevoel des schrijvenden mag overgelaten worden; en ons de zelfde vrijheid te mogen gunnen, waar Vondel Hooft en Cats zich voor dit woord, als voor de anderen met den gemengden klank (*vaers*, *kaerel*, *paersch*, *paerel*, *blaeren*, *blaeten* en *haeën*), van bedienden — en die de heeren Siegenbeek en Weiland, in een oogenblik van zwakte, ons, blijkends hun woordenboeken, inderdaad voor *parel*, *paarl*, *peerl*, en *perl*, voor *karel*, en *kerel*, toestaan.

## VI.

DE HARD- EN ZACHT-LANGE *e* EN *o*.

De heer de Jager heeft opgemerkt (Verh. bl. 12), dat Bilderdijk en Siegenbeek, hij 't bepalen der toepassing van de zacht- en scherp-lange *e* en *o* «dikwerf van verschillende beginsels uitgaan, ... derhalve niet zelden tot verschillende uitkomsten *moeten* geraken,» en .. het (ons daarom) moeielijk, ja ondoenlijk is, de uitspraken van beide schrijvers ... te vergelijken. Hoewel ons deze laatste konkluzie wel wat nevelachtig schijnt, zoo zijn wij het met de opmerking der verscheidenheid van beginsel niet alleen volkomen eens, wat dit onderdeel der taalregeling betreft — maar wij zijn de eersten om te beweeran, dat Bilderdijks gantsche taalgebouw op de door hem, deels opgedolven, deels eigendunklijk aangebrachte, etymologische grondslagen berust, die Siegenbeek niet gekend heeft; en dat deze laatste daarentegen meestal het *quasi*-gebruik zijner *beste schrijvers* ten leidraad poogt te nemen, zoo voor de spelling, in 't algemeen, als voor de geslachtstoepassing. Maar wij spreken in dit oogenblik alleen van de quæstie der dubbele *e* en *o*, op het eind eener lettergreep en in het stelsel-zelf der enkelvokaal-schrijving.

Het auditorium van wijlen Arend Fokke Simonsz., scholie-

ren van Coenraad Wertz, hebben mij honderdmaal gevraagd, waarom de nieuwe spelling (zoo als de siegenbeeksche nog bij voortdoring door die generatie genoemd wordt) de *e*, waar zij lang voorkwam op het eind eener lettergreep, niet bestendig dubbel schreef, en zij geen *bedelen* had ingevoerd, om niet met *bedeelen* te warren, of, voor 't minst, uit *ik leef*, geen aanleiding tot *leeven*, uit *veel* geen aanleiding tot *veelen* genomen had. De meeste onzer lezers, wij weten het, zijn te wél onderricht in hun moedertaal, om nu nog eene dergelijke vraag op te werpen — maar wij hebben toch ook bij ondervinding, dat velen zich het systeem van de verdubbeling der eindvokaal, nog verkeerd voorstellen.

Op de hedendaagsche scholen leert men:

1° dat de *a* en *u* op het eind eener lettergreep nooit verdubbeld worden.

Zou men hier niet uit afleiden, dat de *o* en *e*, ook waar zij in de zelfde betrekking als de *a* en *u*, als eenvoudige lange vokalen, voorkomen, wél verdubbeld worden?

Dat er met onze vijf (of zes) vokalen maar zoo wat gespeeld wordt, en er iets heel bijzonders in die bevoorrechte of verongelijkte *a* en *u* verborgen ligt? — Want, wát laat de schoolmeester gewoonlijk op dezen schoonen regel volgen? — dat

2° de *e* en *o* nu eens verdubbeld worden, en dán weér niet; en vraagt de scholier bij eenig woord de reden der verdubbeling of enkelschrijving, dan is deze gewoonlijk: «om dat Siegenbeek 't zoo opgeeft;» of, «om dat Siegenbeek de *e* en *o* daar scherp-lang (of daar zacht-lang) maakt.»

Over de *i* en *ij* wordt

3° niet gesproken. En zoo leveren de klinkers, in de spelling van *halen*, en *stenen*, en *kolen*, en *bijten* en *bit*, en *genooten*, en *kreeten*, en *keeren*, eene ordeloze

en willekeurige spilling of sparing van lettertrekken op, waar niemand wijsheid uit krijgen kan, en die men in menig ongeduldig oogenblik naar de vier winden wenscht. Wel wordt den scholier de belachlijke regel aan de hand gedaan, dat, waar het Hoogduitsch *au* en *ei* heeft (in de zelfde woorden), de Hollander daar *oo* en *es* heeft te gebruiken <sup>1)</sup>: maar te vergeefs zoekt de knaap naar een *landgenauten* en *hülflausen*, naar een *kreit* of *kreis* of *kreisz*, dat van gelijke beteekenis met de daaronder verborgen hollandsche woorden zou wezen. En zoo leeren ze niet eens ordentelijk spellen op de school. — En wat is de regel toch eenvoudig!

Daar zijn vijf klinkletters in het Nederduitsch.

Die klinkletters worden, in den regel, nimmer op het eind eener syllabe verdubbeld: even min als men *gij moett* schrijft (met twee *t-s*), of *zenn-den*, of *vell-den*, even min schrijft men *naa* of *nuu*, of *gee-ven* of *vloo-ten*. Klinkers en medeklinkers — men gebruikt er niet meer van dan men noodig heeft voor het woord. — « Maar het enkelvoud heeft toch ik *geef* en de *vloot*. » Met uw vergunning — het enkelvoud heeft eigenlijk ik *geve* en de *vlote*; alle woorden loopen in 't Neêrduitsch af met den zachtkorten *e*-klank: maar de versnelde uitspraak heeft die eind-*e* doen onderdrukken, en (in woorden met lange vokaal) het verlengingsteeken bij de hoofdsyllabe doen in-trekken; waaruit (tusschen twee haakjens) volstrekt niet volgt dat men uit *tale - tael*, uit *vlote - vloot*, noch uit *ure - uer* heeft af te leiden: men hangt veel te veel aan het geschreven teeken! — wijs, eenvoudig, op de eigenaardigste wijze, den langer klank (die van zelf sprak, toen zich de klinker op het eind der syllabe bevond) aan, opdat men niet *tal* voor *taal* zeg, noch *vlot* voor *vloot* — maar bewijs in het meervoud, dat *gij* het woord in zijn

<sup>1)</sup> Zoo is *auf - o*.....*p!*!

eigenlijke gedaante niet vergeten zijt, en maak van *tale* geen *taalen*, maar *talen*, van *geve*, geen *geeven* maar *geven*, van *vlote* geen *vlooten*, maar *vloten*, en van *ure* geen *uuren*, maar *uren*.

Een paar woorden ter beantwoording van hier oprijzende vragen, en mooglijke tegenwerping.<sup>1)</sup> We hebben hier in 't geheel niet van de *i* en *ij* gesproken. Ook de *i*, toen zij nog in volle funktie was (hetgeen meer dan drie en een halve eeuw is geleden) werd nooit op het eind eener lettergreep verdubbeld: *mi* (thands *mij*), *stri-den*, en (om een bastaartwoord te noemen) *sion*, werd nimmer *mii*, *striiden* noch *strieden* geschreven, en vindt men dikwerf *syon*, en ook wel *stryden*, en in handschriften van 1400 vaak *my* — dit wijst op geen verdubbeling: want (verg. bl. 32) de *y* is = *i*. Waar vóór 1400 *ij* op eind eener lettergreep staat, is het een schrijffout. De drukkers brachten het eerst verwarring in het stelsel, en, het zij geleid door het denkbeeld, hierboven (bl. 32 en 33) ontwikkeld, het zij gedreven door eene behoefte aan orde in het onordelijke-zelf, de zestiende eeuw begon de erkende verdubbeling der *i* (*ij*), naar het «ander systema» van bl. 32. Allengskens verbasterde de uitspraak: men zei niet meer *tiden* en *tiid* — maar nagenoeg *teid*, en men heeft (verg. bl. 33) de *ii* of (gelijk men reeds vroeg begon te schrijven, en thands, om de konsonantachtige oplossing van den klank, met meer recht dan voormaals) de *ij* tot afbeelder van den nagenoeg-*ei*-klank geproklameerd. Zoo dan komt bij dit letterteeken de eerste regel van het vokaalgebruik niet in aanmerking. Ondertusschen, waar de éneke *i* nog beschouwd kan worden, als aan het eind eener lettergreep

---

1) Wij schrijven dit, gelijk al het overige, niet voor die het weten, maar voor de minderheid (wij vleien er ons gaarne meê), die het nog niet weten (NB. *korrekt*).

op te treden (bijv. in woorden als *bezig*, *nuttig*) blijft ze natuurlijk steeds onverdubbeld. Overigens schijnt ons de verdubbeling der klinkletter-zelve verkieslijk toe boven het inlasschen eener *e*, in woorden van langen klank. De verdubbeling is zeker eigenaardiger en regelmatig. Eigenaardiger — wijl de *a* van *taal*, de *o* van *vloot*, en de *u* van *uur*, zeker door geen lettergroep beter uitgedrukt wordt dan door haar-zelve in verdubbelde figuur; *tael*, en *uer*, gelijk de Belgen nog schrijven, en vereeren als het palladium van hun nationaliteit en den waarborg hunner orthodoxie in het godsdienstige, geeft veel meer aanleiding tot verkeerde uitspraak dan *taal* en *uur*. De verdubbeling is regelmatig — wijl we, van de vroegste tijden af, reeds opmerken, hoe verlegen men was met het andere stelsel: nu eens wordt de verlenging gants en al achterwege gelaten, en *trost* men zich over den *mord*; altoos gebruikt men, bij den langen klank der *a* tusschen twee konsonanten in de zelfde lettergreep, de *aa* — maar bij dien der *i* steeds de *ii* of *ij* hebbende de *ie* reeds eene andere bediening, namelijk die van voor den tweeklank *ie* (waarvan straks nader) op te treden; dikwijls schreef men, voor de lange *o*, *oo*, maar ook wel *oi* en *oy*, en dit gaf zulk een verwarring met de klanken, die wij thands door *oe* en door *ooi* uitdrukken, dat vele woorden er door in elkander geloopt en verbasterd zijn, ja, dat de wezendlijke *oe* vaak door *oo* werd vervangen — *haer*, *heur*, *huer*, *hoir*, *hojr*, *hoer*, stond, alles, voor ons *haar* of *heur*. De *u*, in het besproken geval, werd reeds zeer vroeg door zich-zelve verlengd — maar meest met de *i* of *j* en ook wel met de *i*. Wat al verwarring! De heer Siegenbeek heeft wél gedaan, de *verdubbeling* in te voeren: dat komt met de *ii* der oudheid, met de noodzakelijke *oo* der Belgen over één, en is allen regelmatig.

Deze verdubbeling, hoezeer dan, volgens onzen boven



aangevoerden regel, over 't algemeen op het einde der lettergrepen niet plaats hebbende — behoort ook geduld te worden in den superlatief van *hlo* en *na* (*blooste* en *naaste*), in het diminutief van woorden, die op een enkelen langen klinker uitgaan, en in de vermeeroving of verlenging van onsamengestelde woorden, wier wortel *aast*, *eest* en *oost*, vertoont. Bilderdijk, althands, breekt af: *haa-sten*, *troo-ster*, *ee-sten*. Ziet men hier intuschen de noodzaaklijkheid niet van in, dan kan men *haas-ten* schrijven, en *troos-ter* en *eest-ten*, en behoeft deze laatste uitzondering niet te maken; ofschoon de beste regel voor de sylbescheiding er onder verloren gaat — dat men zoo veel medeklinkers, als niet noodig zijn om den voorgaande lettergreep haar vereischte uitspraak te kentee-kenen, aan de laatste vasthecht <sup>1)</sup>, en naar welken men *va-der* en *ke-ten* en *slo-ven* en *kun-sten* en (derhalve) *haa-sten*, maar *kas-ten* en *zus-ter* en *tak-ken* en *breng-en* en *dank-en* en *lich-aam* en *lach-en* schrijft. In ieder geval dient men een kleine *ra* — een *raatjen*, den naam van *ka-kaatjen*, en de gramschap van Tollens — *papa* en *mama* — voor de kinderen wel, beide, met *aatjen* te schrijven: zal men geen *atjen* lezen. Met een klein muzieknootjen, een *si-tjen* en een *re-tjen*, komt de verlengende *e* der bastaartwoorden <sup>2)</sup> in aanmerking, en men zal *sietjen* en *reetjen* dienen te minutieeren.

Maar dit is dan ook de eenigē uitzondering op het enkel schrijven der vijf vokalen aan het eind eener lettergreep. « En de scherplange *e* en *o*? » — Hebben met de enkele vokalen niets gemeens dan het zichtbaar voorkomen. Het

1) Bij de aan-een-geschreven saamgestelde woorden blijft natuurlijk elk hoofddeel op zich-zelf, en men breekt *oorlogsman* niet af *oorlog-sman*, noch *kuip-rand-kui-prand*, maar *oorlogs-man*, *kuip-rand*; men breekt af: *voort-aan*, *elk-ander*. In *alleen* moet men zich met *al-leen* wel naar 't gebruik schikken. Redelijker (doch licht onduidelijk) ware *alēen al-cen*.

2) Verg. mijn meermalen aangehaalde verh. bl. 101.

zijn tweeklanken, en 't is volstrekt niet willekeuriger geen *da-wen* voor *dau-wen*, geen *we-den* voor *wei-den*, geen *o-den* voor *ou-den* — dan *boo-men* en niet *bo-men*, *steen-nen* (*lapides*) en niet *ste-nen*,<sup>1)</sup> te willen schrijven. De zoogenoemde scherp-lange *e* is de scherp-korte, of ook wel zacht-lange, *opgeoolgd* door de dof-korte — van daar dat *ee* (sch.-l.) meestal staat, waar men even goed *ei* kon schrijven: want de korte *e* en *i* zijn op het innigst verwant; en iets konsonantachtigs (als in *ei*) heeft alle tweeklank. De *oo* is de scherp-korte of soms z.-l. *o*, overgaande in de zacht-korte, of doffe; en geen wonder, want in de woorden der andere duitsche taaltakken, die gelijk staan met de onzen, waar *oo* (sch.-l.) in voorkomt, vindt men de heldere of korte *a*, en de korte *u*, die gemaklijk in de doffe *o* (*konnen*, *kunnen*, *vollen*, *oullen*, *schobbe*, *schubbe*) overgaat. Wanneer men derhalve onze definitie des tweeklanks van bl. 34<sup>1)</sup> aanneemt — zoo zijn de scherp- en zacht-lange *e* en *o* eigenlijk tweeklanken, en maken volstrekt geene inbruik op het stelsel der enkele vokaalspelling — 'twelk, naar wij hopen, niet meer door den ziellozen regel van «de *a* en de *u*, nooit verdubbeld enz.» zal gerepræzenteerd worden. Desgelijks zouden wij scherp-lang, of tweeklank noemen de verdubbelde *a*, *e*, en *o*, der samentrekkingen, *omvaámen*, *blaáren*, *egaá*, *veéren*, *postboó*, enz., waarin de klinker de zelfde verzwakte herhaling ondergaat (ter aanduiding der uitgelaten lettergreep), die bij de scherp-lange *e* en *o* plaats heeft.

Nu heeft de heer de Jager dan opgemerkt, dat er woorden waren, welken Siegenbeek den sch.-l. of z.-l. *klank*, en Bilderdijk den omgekeerden, of, voor 't minst, eene verdubbelde of versmalde *e* en *o*, toekende. Zien wij wat over de verdubbeling dient te beslissen. In de eerste plaats

1) (Misschien gelukkiger uitgedrukt in mijne noot, bl. 359 der *Boekb.* van 't *Letterl. Maandschr.* voor 1846.)

zeker de Uitspraak, als alom over de spelling. Maar de Uitspraak kan verbasterd zijn, en (nog waarschijnlijker) kan, versleten op de tong der Rijn- en Amstellanders, bij eenige woorden niet meer waar te nemen zijn. 't Verdient zeker aanprijzing — al is de uitspraak thands bedorven — de spelling te schikken naar de traditie, wanneer zij niet te zichtbaar met de hedendaagsche uitspraak in strijd is. Maar de traditie kan óók verloren zijn. Waaruit is de goede, de primitieve Uitspraak geboren? Natuurlijk uit de Etymologie; men wist wat men te zeggen had — en sprak. Zoo dan — dient deze in eenige gevallen geraadpleegd te worden. Aan de hand van ten Kate, bedient Siegenbeek zich van de vergelijking met het Gothiesch, Angel-saksch, en Frank-duitsch, om de onzekerheden *quasi*-etymologiesch weg te nemen; Bilderdijk daarentegen vroeg, « waarom de zuster juist des broeders baard zou moeten hebben, » en sprak, ter opheldering, die elementen aan der taal, welke naar *zijn* overtuiging de ouders waren van het kind. Of hij dit ouderschap echter alom even klaar bewezen heeft — durven wij niet beweerden. Hij zag in de scherp-lange *e* en *o* eene kontraktie van frequentatieve vormen, en vond ze ook in naamwoorden, uit een werkwoordswortel met een uitgang saamgesteld. Hij hield ook vooral de verwantschap met woorden, die de korte vokaal hadden, voor eene genoegzame reden om ze niet scherp-lang te maken. Zoo zag hij in *begzeeren* - *begaderen*, in *schroom* - *schro-ing* (?), in *loze* een verwant van *losse*. Siegenbeek heeft zich voor dit punt veel meer moeite getroost, dan het verdiende: want vooral de citaties van autoriteiten zoo wankelbaar als geschriften, die in de vijftiende eeuw gedrukt zijn, en uit schrijvers als Anna Bijns, van Ghistele, Aldegonde, Hofferus, de Decker, van Reyd, Hoogvliet, de Haes, Smits, enz., die óf om hunne vlaamsche dialect hier geen stem mochten hebben, of zich te veel in de spelling naar hun tijdgenoten schik-

ten, ja, ze zelfs te blijkbaar den drukkers overlieten, om hier met eenige vrucht, om hier *sans ridicule*, te kunnen geraadpleegd worden — dergelijke citaties doen waarlijk niet veel af. Gelukkig, dat er maar weinig verschilpunten bestaan. We hebben hoofdzakelijk die tusschen Bilderdijk en Siegenbeek te behandelen; de Vlaming weet, hoe hij moet spreken en derhalve hoe hij moet schrijven.

De heer de Jager, in plaats van de gronden der onderscheiden spelling van Bilderdijk en Siegenbeek, in het stuk der hard- en zachtheid van de lange klinkers, voor ieder woord, waaromtrent verschil plaats heeft, aan de echte beginsels te toetsen — vergenoegt zich met de bovenaangevoerde *moeilijkheid*, ja, *ondoentlijkheid* der vergelijking van beider uitspraken, de twijfelachtigheid der afleiding, en 't gering getal der twistpunten, als redenen bij te brengen, om deswegends geenerlei onderzoek in te stellen, en (gemakshalve) de «afwijking van de *bestaande spelling* voor onaannemelijk te houden:» *wijkende* hierin dus geheel *af* van hetgeen zijn eigen en eenig beginsel, de verbeterbaarheid der siegenbeeksche spelling, hem behoorde voor te schrijven. Wij doen dus best hier de volgorde, waarin Bilderdijk-zelf de onderwerpelijke punten behandelt, ten leidraad in onze beschouwing te nemen.

Siegenbeek schrijft *deren*; Bilderdijk helt meest over tot *deeren*. Siegenbeek — om den wille der «Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak», wie men, naar zijn oordeel toe mag geven, daar bij Plantijn en Kiliaan reeds van ouds een dialektverschil in dit woord te zien is; Bilderdijk — wijl hij 't voor een samentrekking van *de-eren* houdt, en het samenhangt met *dier*. *Deeren* als *deerne* (*meisjen*) zouden wij (om den laatsten grond) stellig verkiezen: maar bij het werkwoord heeft men gelijke vrijheid tot het bezigen van de zacht- als van de hard-lange e: de

beide woorden zijn dáar — zoo wel als *bastert* naast *bastarta* bestaat. Ondertusschen klinken de lange en helle *e* voor de *r* van zelf open genoeg — om hier met éene *e* zeer gevoeglijk tot aanduiding der gewone uitspraak te kunnen volstaan.

Bilderdijk schrijft *geneeren* voor; Siegenbeek — *generen*. Het Angel-Saxiesch, waar zich de laatste, door vriendelijke bemiddeling van Lambert ten Kate, op beroept, doet hier niet veel af — wijl het woord in 't Nederduitsch eene andere beteekenis heeft. Het hoogd. *nähren*, als Bilderdijk opmerkt, pleit voor de hard-lange *e*, en ten Kate wijst die ook aan.

*Keren* behoort men te onderscheiden van *keeren*: het laatste stelt nu eenmaal het bekende *stuiten* of *tegenwerpen* en *afwenden* voor, ofschoon *kern* (*boterkern*) in dezen stellig voor de enkele *e* pleit; het eerste, behalven het ook door Siegenbeek opgegeven *reinigen*, drukt *omsluiten* uit: in welken zin er de wortel in steekt van 't lat. *carcer*, *kerker*, a.-s. *carcern* (dat echter ook *cearcern* spelt — een bewijs, hoe weinig men op de getuigenis der zustersalen voor eenige spellingsbepaling, hoegenaamd, áf kan — en op *caru*, *cearu*, *care*, ook het Eng. *carc* en *cark*, wijst, als *bewaring*, zoo wel als *omringende zorg* en *vreeze* uitdrukken; waarin de beteekenis door elkaár loopt); ook *kern* (*pit*) en *kerk*, a.-s. *circ*, met al zijn spellingen, mocht men er toe brengen, en het grieksche *κυριακή* loopt er, langs een anderen kant (langs dien van *cura* en *κυρία*) meê samen. De geachte heer Franquinet denkt óók aan eene afleiding uit het noordsche thema. Zie *Belgisch Museum*, 1846, bl. 141.

*Kneden*, dat door den heer de Jager mede ter sprake gebracht wordt, als zijnde de officiërende wetgevers onzer spelling hierin zich-zelven ongelijk, zal een Amsterdammer (uit zijn natuur geen dweeper met de *ee* en *oo*) zich met de door Bilderdijk en Siegenbeek-beiden aangenomen zachte

e laten welgevallen; al hoort men hier dikwerf *kneiden* voor *kneden* zeggen. Maar met die woorden, die in hun hoofdvokaal e het praeteriet van een verbum met ij vertoonen, zal men niet licht tot de « gewenschte eenparigheid » geraken: men kent de verharding der e van het ongelijkvloeiend werkwoord, door ten Kate opgemerkt (*Aenl.* I, bl. 174)! Wij moeten daar nog in den breede op te rug komen.

Alles wel beschouwd, stemt *Bilderdijk*, die begint met *Siegenbeek* in *kweeken* gelijk te geven, voor *kwaken*, als één zijnde met *gewekken*, en van éenen oorsprong met *kwik*. 't Is waar — we vinden bij *Plantijn* en *Kiliaan* *queycken* als synonyem met *queken* en *quicken* opgegeven: maar het latere taalgebruik heeft *nutrirs*, *fovere*, steeds met *kweeken* (*queycken*) vertaald, en *kweken*, dat één is met *quecken* en *quicken*, beperkt tot de beteekenis van *garrirs*, zoo in den zin van kirren en *kwaken*, als van boerten (*kwikjens* vertellen), bij vernoeming is het zoo, van een *grap*, een *kwint*, een *beuzeling*, een *wisje-wasjen*, op tastbare *krullen* en *linten* en *versiersels*, tot de beteekenis van *opschikken*, overgegaan. Dit, ter verklaring van het « zoo » des ontstaans van *kwikjens* en *strikjens*, uit *kweken*, *garrirs*, voorkomende in het *Letterl. Maandsch.*, 1846, Boekb., bl. 356. Men aarzel dus niet het gebruik van *kweeken* en *kweken* te bepalen. Des noods zijn alle woorden tot elkaar te brengen, en hoe vruchtbaar dit zij voor *de kennis* — 't is verwoestend, waar het op 't gebruik wordt toegepast: men verwarre de taal niet tot een vormelozen klomp! Prof. Geel spot geestig met de verwantschapté woorden: *Onderz. en en Phant.*, bl. 108.

*Bilderdijk* zegt, dat *ontboren* één is met *oorboren* (*orberen*) — hij meent zeker, dat het juist het tegenovergestelde is: want anders staat *eten* met *hongerén* gelijk. Maar hij laat genoeg speling aan 't vernuft, om des niet

te min hier een resultaat voor de spelling uit op te maken. Men is 't, omtrent deze, gelukkig eens.

Nopends het woord *scheren* zijn Siegenbeek en Bilderdijk van 't zelfde gevoelen, en daar in 't algemeen de ongelijkvloeiende werkwoorden geen scherp-lange *e*, in *infinitivo* hebben, houden we de dialekt *scheren* verkieslijk.

*Sleepen* schrijft Prof. Siegenbeek met éene *e*, en, inderdaad, daar de Eenparigheid met geweld op het doen eener keuze aandrang, kunnen wij 't den orthograaf niet euvel duiden, dat hij de stem der spaarzaamheid gehoor gaf, en besloot zich steeds met eene *e* te behelpen. Onder-tusschen is *sleipen*, en derhalve *sleepen*, stellig niet minder goed Nederduitsch dan *slepen*. Blijkends *stigen* (*stijgen*, opgaan) en *steigen* (oprichten), *liden* (gaan) en *leiden* (doen gaan), is de enkele vokaal meer eigen aan het onzijdig werkwoord en de dubbele aan het bedrijvend; ook in *zetten* en *zitten*, *vellen* en *vallen*, *leggen* en *liggen*, *buigen* en *bukken*, drukt de hellere of de (oudtijds) lange vokaal (*ui - u*, z.-l.) het verbum transitivum uit, en de doffer of de korte het neutrum: ik maak dus gebruik van de beide in de taal aanwezige woorden, en zeg: de koninginnen *sleepen* hare *slepen*; en de *slepen* der koninginnen *slepen* achter haar aan. Het substantivum - zacht-lang: wijl het naar de onzijdige handeling heet, die het als onderwerp voltrekt. Ook is het één met *slip*, en waar de lange vokaal, bij verbuiging, inkorting, of afleiding tot een korte overgaat, is die lange vokaal zacht — dus ten Kate, in zijn I<sup>e</sup> dl. bl. 237 en 285. «Hij rukt met éenen *sleep* den woestaart van de voeten,» heeft daarentegen, als wortel van het bedrijvend werkwoord-zelf, de *e* scherp-lang. Maar zeker geeft het oude *sleip* alle recht het ook in 't andere geval sch.-l. te gebruiken. De beide dialekten zijn aanneemlijk: ten Kate, I, 227. Naar mijne onderscheiding schrijve men: *sleeper*, *slepende ziekte*, het *slepen* eener zaak, enz.

Bilderdijk zegt, met een nadruk, die het u wezenlijk

haast zou doen gelooven — dat *smeeren* uit *sme-eren* (gedurig *smeren*) is samengetrokken en even goed is als *smeren*. Ik zie duidelijk in, hoe natuurlijk het in den Zuid-Nederlander Kiliaan was zijne gewoonte der uithaling van de lange *e* vóór de *r* ook hierin getrouw te zijn (merk op, dat de meeste woorden waar onze *ae* in voorkomt, en waaromtrent dialectverschil van *a* en *e* plaats heeft — *paerel*, *vaers*, *paersch*, *kaerel*, *waereld*, *kar*, *war*, *star*, *hart*, *smart*, *darren*, *hartog*, enz. enz. — de *r* tot konsonant achter die gewijzigde *e* of *a* hebben): maar daarom juist — om die onwillekeurige verscherping vóór de *r* — geloof ik, dat wij aan Siegenbeeks *smeren* genoeg hebben, dat toch doorgaands veel doffer klinkt dan *be-gseeren*, en vooral dan de bovengestelde woorden met *ae*<sup>1)</sup>.

Op *speenen* en *spenen* merkt Prof. Siegenbeek aan, dat

---

1) Sprak men de scherp-lange *e* nog naar behooren uit — dan stonden we volstrekt niet op het behoud eener *ae*: want de woorden, waarin men onverschillig *a* of *e* schreef, en (in sommige streken) uitsprak, behooren uit hun natuur tot eene der kategoriën, die de scherp-lange *e* hebben: uaar om niet alle spraakverscheidenheid allengskens te zien verdwijnen — dient men (plomp genoeg) eenige met *ae*, andere met *e*, te spellen. We merkten 't reeds bij eene vroegere gelegenheid aan, dat de ouden vrij wat meer nuances in hunne uitspraak hadden dan wij (*Letterl. Maands.*, *boekb.* 1846, bl. 357); en het is niet te verwonderen, als men de natuur der *ee* nagaat: óf in hare eenheid met *ee* en *ie*, als in *steinen*, *stienen*, *weiken*, *wieken*, *keizel*, *kiesel*, *kleinen*, *meister*, enz.; zoo mede in hare herkomst uit het *imperfectum* van eenige werkwoorden met *ij* — *kreeten* uit *kreten*, van *krijten*, *leed* uit *lijden*, *greep* (in den zin van *aangreep*) uit *grijpen*, enz. enz.; óf in haar samentrekking uit werkwoorden van frequentatieven vorm — *kweelen* van *kwedelen* (zie *Theutonista*, i. v.), *wæren* uit *wederen* (*Ten Kate*, I, 236), *preëken* uit *prediken*, *dweelen*, van *dwegelen*; óf in haar over één komt met de dialect *ie*, in den onholland-schen uithaal *eeren* enz. der bastaartwoorden; óf in haar verharding door de volgende konsonant in *esuw*, *schreeuw*, en waar zij slotvokaal is — *soe*, *vee*; of in haar omwisseling met de *a*; of eindelijk om de verwantschap met andere talen. Al deze verscheidenheid van oorsprang moest verscheidenheid van natuur en voordracht meëbrengen, maar; men weet het: «de letter doodt,» en de schrijvers verleeren het spreken.



de beslissing «inderdaad moeilijk» is. 't Is waar — hij moest, *coûte que coûte*, het éene aannemen, om het andere te verwerpen! We willen óók wel met Bilderdijk en anderen *spenen* schrijven; maar wij doen van *speenen* en *speinen* daarom geen afstand; zoo min als van *voegen* en *vagen*, schoon we gewoon zijn *vagen* te spellen.

De heer Siegenbeek heeft, wél geteld; in de *Mengeldichten* van Hoogvliet DRIEMAAL *teder* aangetroffen — en nog aarzelt hij niet te besluiten, «dat men VOORTAAN *teeder* behoort te schrijven.» Bilderdijk schrijft *teder*, maar geeft er geen reden voor op. Zou dat óók op Hoogvliets gezach zijn? Wij bekennen, voor ons gevoel, iets aangenaams, iets delikaats in *teder* te vinden, dat wij in het ruwe vlaamsche *teeder* missen. Ten Kate verwijst van *teeder* op *teder*, en dan kan men zeker zijn, dat dit ook de analogie vóór zich heeft.

Desgelijks met *telen*: Bilderdijk vindt er weér een frequentatief *te-elen* nevens uit.

*Teenen* heeft, in alle beteekenissen, de *e* sch.-1.

*Teren*, met *teer* bedekken, *teren*, *verteren* (vergaan), en *verteeren* (doen vergaan) stel ik, de verschillende dialecten in aanmerking genomen, en onder Bilderdijks goedkeuring van 't één en van 't ander, op den aangewezen voet.

Met *weren* en *weeren* is 't bijna gesteld als met *kweeken*. *Weren* (bestaan), ontmoet in ons *wezen* den enkelen klinker; voor *weeren* (*afweeren*) pleit dus, behalven de meerderheid der door Siegenbeek aangevoerde autqriteiten, de onderscheiding van het eerstgenoemde. *Beweeren* heeft dus ook de *ee*. Bilderdijk spelt nu eens zus dan eens zoo.

Het verschil, dat Bilderdijk tusschen *zweren* (verbinden) en *zweeren* (bevestigen) maakt, achten we niet onaardig gevonden, en, bij de aanneemlijkheid van *zweeren* en de verdedigbaarheid van *zweren* (en dan ook *afzweren*, *samenzweren*), kan men die onderscheiding heel wel

waarnemen. Men let wel, dat men keus heeft. We raden willekeurige onderscheidingen niet aan, dan voor zoo ver de onderscheidbaarheid-zelve orde en duidelijkheid bevordert, en geen *argument* is, dat tegen eenig ander wordt overgesteld.

*Zweren* (*ulcerare*) geven we met Siegenbeek de enkele *e* der onzijdige, ongelijkvloeiende, werkwoorden.

Prof. Siegenbeek houdt *bleu* van *blo* of *blode* voor eene plaatselijke afwijking van de «gemeenlandsche» uitspraak - en *schreumen* moet *krachtiglijk* de zacht-lange *o* van *schromen* bevestigen. Daar is weinig reden voor de meerder eer aan *schreumen* bewezen. Ik heb in 't dagelijksch leven nooit anders dan *schromen*, en nooit anders dan *bleu* hooren uitspreken. Bilderdijk stelt een aardig onderscheid: *blode* van *blouwen* (slaan) zou *verslagen* zijn, en *blode*, heenwijzend naar *blozing* - *timide*. De beide dialekten bestaan: ik laat mij Bilderdijks weelde welgevallen.

*Booge*, als wortel van het uit een præteriet nieuw gevormde werkwoord, is bij mij manlijk<sup>1)</sup>; *boge*, als dat præteriet zelf, vrouwelijk. Ik gebruik de woorden door elkaar. *Bogen* op iets, schijnt zacht-lang.

Uit aanmerking, dat *dogen* (lijden), en *dogen* (deugen) «wel degelijk onderscheiden zijn» ('tgeen niemant ooit in zijn hoofd heeft genomen om tegen te spreken) valt de heer Siegenbeek den schrijvers bij, die eenstemmig het eerste een *o* boven het tweede vooruitgeven. Bilderdijk onderscheidt ze net anders om; het h.-d. *taugen* schijnt hem hiertoe gebracht te hebben. Ons dunkt, dat Siegenbeek beter autoriteiten heeft geraadpleegd, en ook wij schrijven voor *lijden*, *gedoogen*, voor *deugen*, *dogen*.

Het argument, waarmede Bilderdijk, tegenover Siegen-

1) Verg. Ten Kate, I, bl. 268, en 174, ook Bilderdijk, *Verh. o. d. Gesl.* § 103, en Kluit, op 't woord in *Hoogstraten*, en § 40 der voorrede.

beek, den enkelen klinker van *genoten* (subst.) staft en verdedigt, bestaat hierin, dat het een præteriet van *genieten* is, en samenhangt met *genot*; dit laatste zou ook ten Kate er voor aauvoeren 1): en inderdaad de analogie; die *vlieten*, *vlot*, en *vloten*, *bros* en *broze*, *klieven*, *klove*, *doof*, *dof* en *doven* enz. vertoont, heeft mij de enkele *o* (de spelling van Kinker, in zijn vroegste tijd, en thands nog van Bormans) in over één stemming met de Maaslandsche uitspraak, doen verkiezen — ofchoonten Kates gronden de *oo* krachtig schragen. Even zoo schrijf ik gewoonlijk *loze* (terminatie) en *lozen* (werkw.) — als één met *los* en *lossen*, en præt. van *liezen*, *verliezen*; *sloten* (subst.) is ook van *sluiten*, verwant met *slot*. *Liefdeloze* is het tegenovergestelde van *liefdvolle*: *loos*, *los* (dat óók *vacuus* beteekent — ten Kate, I, 276), of *ledig* van liefde, en er van vervuld; maar *loos* of *los* staat in zijn wezen, ook tegen *achtig* of *haftig* (*gehecht*) over. Men kieze. We springen niet voor de opperheerschappij onzer enkele *o* in de bres. Ten Kate onderscheidt *lozen* en *loozen* als *dimittere* en *amittere* — maar verwart ze wel met elkaár (bl. 170, 277, 302, en 319). *Loos* (*astutus*) heeft bij mij de sch.-l. *oo*; *loze*, *leuze* natuurlijk de z.-l.

Bilderdijk schijnt voor *kronen* te stemmen 2), ofschoon hij bekend, dat *kroonen* zich beter van *kronen* (*kreunen*) onderscheidt. Hij merkt aan, dat de verwantschap met *kruin* de enkele *o* aanbeveelt; en weinig later (op *schroomen*) wordt de *ui* met *oo* gelijk gesteld. Dat is inkonsequent. We schrijven met Siegenbeek, om het Grieksch, *kroonen*; doch *tonen* en *tronen*, om dezelfde verwantschap, met éene *o*. *Tronen* (ten troon zitten) is z.-l.; *troonen* (*lokken*) scherp, ofschoon 't in het *Woordenboek* « volgens Bilderdijk » z.-l. staat opgeteekend.

1) Dl. I, 285.

2) Verg. mijne *Bastaartwoorden*, bl. 116.

*Loochenen*. Iets anders is het met Siegenbeek te zeggen, dat dit woord, zonder twijfel, « de hard-lange o » heeft, dan met Bilderdijk er « de dubbele o » in noodig te keuren. Al de schrijvers, die de hoogleeraar ter bane brengt, om voor de harde o te stemmen, bewaren een stilzwygen als dat des grafs: zij doen niets af. — Voorzeker, *looch-enen* is geen *loch-enen*; maar of het de hard-lange o hebbe, is twijfelachtig. Toen ik mijn *Bastaartwoorden* schreef, hield ik stellig van neen. Het hangt er aan, wélke dialekt men kieze. In ieder geval behoort men de oo te gebruiken: want de *ch* staat altoos op het einde der lettergreep, en achter *lo* zou zij die lettergreep op *toch* in plaats van op *toog* doen rijmen.<sup>1)</sup>

Bilderdijk geeft (*Woordv.*, bl. 62) eene voldoende verklaring van het onderscheid in afkomst tusschen *noopen* (prikken) en *nopends* (rakende). 't Schijnt mij keurig zijne schrijfwijze in deze te volgen.

Zijn systeem van woordvorsching wordt toch nog al sterk doorgedreven, van onzen Bilderdijk. *Schromen* de dubbele o — omdat het (een door hem uitgevonden) *schro-ing* voorstelt, en de dialekt van *schreumen*, die de enkele o aanprijst, daarom, zonder form van proces, wanspraak verklaard! Dat loopt er wat over heen. Ons dunkt, dat *schromen* wél zoo goed het gevraagde oplevert.

*Smooeren* en *smoren* zijn, beide, in gebruik geweest — welnu, wij hebben een bedr. en een onz. werkw. te spellen, wie belet ons het woord op den voet van *sleepen* en *slepen* te houden? *Regardons y deux fois*, alvorens wij iets ouds uit de taal wegbannen. *Dooven* en *doven*, voor *doof maken* of *smooeren*, en *uitgaan*, schijnt mij mede een keurige onderscheiding. Het subst. *doof*, *doove* komt, in zijn scherp-l. o, met het A.-S., Duitsch, en

1) *Bastaartwoorden*, bl. 55.

Engelsch over één; doch de over één komst van *doof* met *dof* (een woord dat den heer Siegenbeek onbekend is <sup>1)</sup>) zou ons *dove kool*, en *dove neuten* doen schrijven: *dof* en *dove* toch is *sine vigore*. T. K., I, 294.

Desgelijks met *snoode*, *snode*. De heer Siegenbeek toont overtuigend aan, dat men oudtijds *snode* (*looze, slimme*), van *snoode* (*slechte, verachtelijke*), onderscheidde — en *dus*, zegt de Hoogleraar, komt het hem «onbetwistbaar» voor, dat men nu den boél maar door elkaár moet werpen, en *snoode* schrijven in alle beteekenissen. We bekennen gaarne, dat ons die logika te diep gaat: wij onderscheiden in onze onnoozelheid de spelling van *snode* en *snoode*.

*Stroomen*. «Men schrijve 't woord met verdubbelde *o*,» zegt Bilderdijk, «maar spreke 't vooral niet uit met den bollen klank van *koolen*;» dit stake al te veel bij *stroomen* (*strömen*), de oude dialekt, af.

Ik heb, als Amsterdammer, niet zoo heel veel op met de schier verloren scherpste der lange vokalen <sup>2)</sup> — gaarne schrijf ik dus met ten Kate, de Bastaartwoorden *tonen*, *tronen* en *noten* <sup>3)</sup> met de enkele *o* van de oude talen, waar zij aan ontleend zijn. Zie reeds hooger.

Meerman onderscheidt *zo* (indien) van *zoo* (dus). Bilderdijk en Siegenbeek nemen dit spellingsverschil niet

<sup>1)</sup> Zie zijn woordenboek van 1805.

<sup>2)</sup> Ik hecht er evenwel meer en wezendlijker aan dan Prof. Siegenbeek; wien het alleen te doen is, om de nietige spellingsquæstie met enkele of dubbele vokaal, en niet om de uitspraak. Waarom anders bloot een onderzoek over die woorden ingesteld, waarin de vokalen op het eind der lëttergreep de zacht- of scherp-langheid moeten uitwijzen? Veeleer nog was het noodig geweest voor woorden, waarin de vokaal, tusschen konsonanten opgesloten, haar waren klank niet in 't gebruik der schrijvers aangeeft. Waarom zou de heer Siegenbeek dat punt over 't hoofd hebben gezien, of ter zijde gelaten? Het doet ons leed, dat het niet bij onze huidige beschouwingen kan ingetrokken worden.

<sup>3)</sup> Thands ook door den heer Siegenbeek aangenomen.

waar, en de weerzin onzer taal, ter duldigheid van eensylbige woorden, die op een enkele doch lange vokaal uitgaan — een weerzin welke velen, die overigens de enkele vokaal-spelling trouw in acht nemen, steeds *ra-raa* en ook wel eens *gaa* en *naa* heeft doen schrijven, terwijl zij de zacht-lange *e* van het woord *thee* met de dubbele letter spellen — heeft ons ook de gewoonte doen aannemen van in elke beteekenis des woords *zoo* en niet *zo* te schrijven; hoezeer dit laatste ons even verdedigbaar toeschijnt, als alle andere gevallen, waarin men van tweederlei dialekt, ter aanduiding van tweederlei zaken, partij trekt.

Thands hebben we, bij de behandeling van de verschillpunten der spelling met enkele en dubbele *e* en *o* in de quaestie der zachtheid en scherpte van vokalen, voor zoo ver daar door den heer de Jager toespeling op gemaakt wordt, te spreken over de bastertterminatie *eeren*. De heer de Jager merkt te recht aan, dat de bepaling van Siegenbeek en Weiland desaangaande zonder twijfel gevolgd is naar ten Kate, die de lange *e* in dezen uitgang «zagt» noemt. «Bilderdijk» zegt de heer de Jager, «is, in dit opzigt, van eene andere meening.» En dit tracht de heer de Jager te bewijzen, met Bilderdijks uitspraak, dat «de uitgang der fransch-aartige woorden op *eren* zekerlijk beter met de dubbele *e* geschreven wordt.» Het vereischt intusschen maar een enkelen blik op Bilderdijks beredeneering der «woorden, waarin men over de enkele *e* en *o* in twijfel hangt,» om in te zien, dat bij hem — gezwegen van zijn weerzin voor de *uitdrukking* zacht-en scherp-lang — de zaak, die men met die uitdrukking aanduidt, volstrekt niet identiek is met de noodzakelijkheid van enkel-schrijving en verdubbeling. Bilderdijk bewijst nergens, wat men noemt, den scherp-langen klank aan de *e* van *eeren* toe te kennen. Ook is de natuur der scherp-lange klanken zelve te veel verschillend in zijn oog, en wordt met te weinig nauwkeurigheid door die

telkens te rug keerende *ee* en *oo* aangeduid, om niet eens, ook waar de klank, naar de aangenomen terminologie, juist *niet* volstrekt *scherp-lang* is, nu *ee* of *oo* te gebruiken. Met andere woorden, het onderscheid, tusschen de *e* van *verteeren*, bijv., dat hij (bijna zonder uitzondering) met *ee* spelt, en te erkennen schijnt voor hetgeen we *scherp-lang* noemden, en de *e* van *hraveeren*, die hij (waarschijnlijk — als uit een franschen *enkelen* klank genomen) *niet* voor *scherp-lang* houdt, is hem niet grooter dan dat van *deeren* en *heelen*, die hij (beide) onder onze *scherp-lange* rangschikken zou. Van daar, dat hij vaak dobbert in de spelling; en die de wezenlijke onvolkomenheid van deze bevroedt als hij, zal het een nutteloos pogen rekenen haar zoo onwrikbaar te willen vestigen, als de willekeur het soms, met afsluiting van allen verderen invloed, beproefd heeft. Wij hebben in onze Spelling der Bastaartwoorden in den breede gehandeld over de verkieslijkheid der *ee* in de onderwerpelijke terminatie — gedreven als wij ons zagen in eenige gevallen verdubbeling toe te laten, ook waar geene *scherp-langheid* plaats heeft<sup>1)</sup>: maar 't is bevonden, dat ook de *scherp-lange* dialect in genoemde uitgang niet vreemd is aan onze landgenoten<sup>2)</sup>, en we achten de *ee* er des te onwraakbaarder om. De *é* van den heer Siegenbeek (den heere de Jager, in den brief aan dezen, toegestaan<sup>3)</sup>, komt ons, om vroeger gemelde redenen, volstrekt ongepast voor<sup>4)</sup>.

In de Verh. o. d. *Bastaartwoorden* vindt men tevens eene aanwijzing der andere gevallen, waarin de *ee*, ook waar geen *scherp* uitspraak plaats schijnt te hebben, gebezigd dient te worden<sup>5)</sup>. Ik voeg daar echter nog bij, dat ik wel van *poëet* tot *poëtiesch* kom — maar

1) *Bastaartwoorden*, bl. 69, en hiervóór bl. 45.

2) Verg. *Taalkundig Magazijn*, IV, 668.

3) *Versch.* bl. 91, en vroeger *Taalk. Mag.* IV, bl. 293.

4) *Bastaartwoorden*, bl. 69—70.      5) Bl. 71.

geen *theoretiesch* aanneem, dat de deur voor allerlei wanvormen zou openen, voor *æstheetika*, *ethika* en andere gedrochtelijke middelen ter aanwijzing van een accent, dat men, waar de vokaal in de lettergreep tusschen twee konsonanten staat, toch niet aan kan wijzen. Om *poëet* en *poëeten* schrijf ik *poëetiesch* — maar in *theoretiesch* liggen geen andere vormen opgesloten, die mij de *e* wilden doen verdubbelen.

Nog blijft ons iets te zeggen over eenige spellingen van *Bilderdijk* en *Siegenbeek*, die óf in 't geheel niet, of, gelijk het woord *kreeten*, niet als verschilpunten tusschen de genoemde taalleeraars door den heer de Jager behandeld worden. Zie hier een lijstjen dier woorden, van tijd tot tijd door ons opgeteekend:

<i>kreeten</i> ,	<i>strepe</i> ,	<i>zoogen</i> ,
<i>kreten</i> ,	<i>streepen</i> ,	<i>zoge</i> ,
<i>leemen</i> ,	<i>zweepen</i> ,	<i>goot</i> (z.-l.),
<i>lemen</i> ,	<i>zwepe</i> ,	<i>schoot</i> (z.-l.),
<i>lope</i> ,	<i>rete</i> ,	<i>schoot</i> (sch.-l.),
<i>loeper</i> ,	<i>recte</i> ,	<i>toog</i> , (z.-l., en sch.-l.),
<i>nepen</i> ,	<i>splete</i> ,	<i>zeep</i> (z.-l.),
<i>neepen</i> ,	<i>sleeten</i> ,	<i>zeepen</i> ,
<i>knepen</i> ,	<i>sleten</i> ,	<i>steelen</i> ,
<i>kneepen</i> ,	<i>smeest</i> (sch.-l.),	<i>stelen</i> ,
<i>greepen</i> ,	<i>beeten</i> ,	<i>sloot</i> (z.-l. en sch.),
<i>grepen</i> ,	<i>beten</i> ,	<i>zoope</i> ,
<i>steège</i> ,	<i>beete</i> (adj.)	<i>zode</i> ,
<i>stege</i> ,	<i>beeten</i> (w.-w.),	<i>zoode</i> ,
<i>steegen</i> ,	<i>beete</i> ,	<i>kloot</i> (sch.-l.),
<i>streeken</i> ,	<i>bete</i> ,	<i>schoof</i> (z. l. en sch.),
<i>streken</i> ,	<i>beete</i> , ( <i>biet</i> ),	<i>strooken</i> (w. w. en
<i>striem</i> , <i>streeme</i> .	<i>rege</i> ,	subst.),

De heer de Jager merkt in zijne verhandeling aan (bl. 17) en herhaalt het in zijn *Antwoord* op den brief van Prof. Siegenbeek (bl. 109), dat *kreet*, als genomen uit het *imperfectum* van *krijten*, de zacht-lange *e* heeft, en



alzoo in 't meervoud *kreten* gespeld behoort te worden; hij valt dus ten dien aanzien den heer Weiland bij, die zich hierin van zijn medearbeider, die *kreete* schreef, onderscheiden had. De heer Siegenbeek verdedigde zijne spelling (bl. 92<sup>1</sup>) met de vraag: *Is leed dan niet uit lijden*; waar wilt gij met de hard-lange *e* van *leed* heen? immers «uit een ander *lijden*, voor *gaan*, is het algemeen gebruikelijk *leiden*, d. i. *doen gaan*, gesproken, waarin de hard-lange *e* tot den tweeklank *ei* is overgegaan. De beslissing omtrent de hard- of zacht-lange *e* in *kreet* moet derhalve uit andere gronden worden afgeleid, die, zoo ik meen, voor de eerste pleiten.» Zie, daar komen we op den goeden weg. *Le fait est*, lieve lezers, dat het woord van den heer de Jager *en disait plus qu'il n'était gros*. Hij *souleveerde* daar een vraagstuk, 't welk niet de wettigheid der *ee* in *kreeten* alleen ten tapijt bracht, maar zich uitstrekte tot de groote meerderheid der woorden, die gij in ons lijstjen van zoo even genoteerd vindt. Alle taalleeraars, sedert ten Kate (den heer de Jager alleen uitgezonderd), hebben een min of meer levendig besef gehad van de aanneemlijkheid der dubbele *e* en *o* en des manlijken geslachts (want die *gaan* hier hand aan hand) in woorden, die toch eigenlijk præterieten zijn van werkwoorden, wier infinitief *ij*, *ie* en *ui* tot hoofdvokaal heeft — en derhalve slechts op éene *e* en het vrouwlijk geslacht aanspraak hadden. Of men, met ten Kate<sup>2</sup>), de woorden *kreeten*, *neepen*, *steege*, *streeken*, *kneepen*, *zweepen*, *streepen*, *strooken*, *hoogen*, *loozen*, enz. als gevormd uit het enkelvoud der *imperfecta indicativi* beschouwe — in onderscheiding van de zelfde woorden, met zacht-lange vokaal, uit het *imperfectum* van den subjunctief genomen: of ze met *Bilderdijk* uit de *præsentia* van oude gelijkvl. werkw. met *ee*

1) In de Jagers *Verscheidenheden*.

2) *Aenl.* I, 174.

of *ei* en *oo* genomen reken, die de zelfde waarde hadden als de thands nog gebruikelijke met *ij*: komt, in de gevolgtrekking, over één uit. Steeds zal men ontwaren, dat de *ee* iets meer dadelijks, iets meer werkends, de *e* daarentegen iets meer lijdends, iets bewerks<sup>1)</sup> aan de woorden meedeelt. Men zal dit ook blijkbaar vinden in de geslachts-toepassing: *greep* (sch.-l.) is bij ten Kate en Bilderdijk M., *grepe* van 't Vr. geslacht. De *nivelleurs* (wij bekennen het) de *vereenparigers*, hebben daar niet veel op gelet; hebben het eene woord met de scherpe, het andere met de zachte *e* of *o* geschreven, hebben het eene Mann. of Vr., het andere Vr. of M. gemaakt; en zoo is *slooten* aan zijn dubbele *o* gekomen en heeft het vrouwelijk geslacht gekregen, zoo is *stroken* met den zacht-langen klank afgebeeld geworden, en heeft zich het mannelijk geslacht zien eigenen: eene ware hermafroditische taalschepping, die, in haar eenparigheid, een tafereel van verwarring aanbiedt. Zie hier, wat men, voornamelijk uit ten Kate, Kluit en Bilderdijk, als de essentie van aller overtuiging in dit stuk, kan aannemen. De citatie der plaatsen in die auteurs, krijgt ge bij eene andere gelegenheid:

Daar heeft in de meeste eensylbige woorden, die uit *præterita* van werkwoorden met *ij*, *ie* en *ui* gevormd zijn, dialectverschil plaats. De eene dialekt neemt het woord in meer passieve en objektieve beteekenis, en het blijft *præteriet*, het behoudt de enkele *e* en *o*; de andere ziet het meer in een werkenden zin en het treedt op als wortel van een *verdadelijkt* *præteriet* — of heeft de *ee* of *ei* en *oo*. In den regel zijn de naamwoorden uit het *præteriet* van 't vrouwelijk geslacht; de wortels van het *præzens* — manlijk. Zoo ontwaart men verschil van spelling, en gevolglijk verschil van geslacht. <sup>2)</sup>

1) Verg. ook Kluits voorrede van Hoogstratens Gesl.-l.

2) Verg. met ten Kates *Onderzoek* vooral Bilderdijk o. d. *Gesl.*, bl. 123.

Zie hier, wat wij, om niet bij ieder woord de uitspraak van elken taalleeraar op te geven, als de gevolgtrekking uit hun præmissen voor ons-zelfen gewoon zijn in acht te nemen:

*Kreet, kreeten, volkskreeten, wapenkreeten*: M. Zoo gebruikt het Vondel. *Kreet, kreten* (het schreien van een kind): Vr. Zoo vindt men 't bij Hooft. *Leemen* en *lemen* (zwak en slepend spreken); werkw. *Lemen* is het præteriet van *lijmen*, en synonyem met *lemmen*; van hier ook *kleemen* of *kliemen*, voor *klagen*. Zie ook Bild. op Hooft, 147, 228; het daar aangevoerde *vlemen* behandelen wij later. Zie hem ook op 't woord *leemte* in zijn *Verkl. Gesl.-l.* In den zin van met *leem* of *leim* bestrijken is de *ee* natuurlijk sch.-l.

*Leep* (drup), als præt. van *lijpen*, zacht-l. en Vr. Het adjektief *lepe* (in *lepe oogen*) desgelijks z.-l., ook als verwant aan *lep* (lep-oogen). *Leeper* (slimmer), dat Bild. (*Verkl. gesl.-l.* op *leep*) eenerlei oorsprong toekent, zou men ten Kates en Siegenbeeks hard-lange *e* kunnen geven.

*Neep, nepen*, Vr. Het Mann. *neep (neepen)*, de wortel van *neepen, neipen*, schijnt weinig in gebruik; men vindt ze echter bij ten Kate, Dl. I, 405.

*Kneep, knepe*, Vr. als 't bewerkte, 't produkt van *knijpen*; *kneep*, als de daad, schreef ik liever met de sch.-l. *e* en maakte 't M.

*Greep*, M. voor de daad van *grijpen*; *greep*, Vr., is het præteriet en *gegrepen*: dit, alzoo, zacht-, het andere hard-lang. Zoo keurt men *den vuistgreep* goed, en even zeer *de lettergreep* en *degengreep*.

*Steeg, stege* (straatjen), Vr. *Steeg* (afgrond) daarentegen, sch.-l. en M. *Steêge* voor *stedige*, adj., is bij mij, mede, scherp-lang of heeft den tweeklank, als alle samentrekking. Ten Kate geeft dien woorden (als *preêken, veêren, kweêlen*, enz.) de zacht-l. vokaal; in den zin van

*klagen* en *kermen* schrijft ik 't laatstgenoemde, als één met *kwellen* (klagen) - *kwelen*.

*Streek*, *streeken*, M. als de werking. Zoo: *streeken* uitvoeren; maar: hij is vol *streken*, dat zijn - de hoedanigheden. *Landstreken* en *luchtstreken*, als het *gestrekens*, hebben de zacht-lange *e* (ten Kates regel; zie *Aenl.* II, 446.) en zijn Vr. — in onderscheiding van *hijv. vioolstreeken*. M. Zoo ware een *stream* of *striem* (*streamen*) de daad, M. en sch.-l.; *stremen*, de vlekken, Vr. maar dan onderstelt men een primitief *strimen* (*strijmen*), daar 't als praeteriet uit afkomt; en zoo lang dit uitblijft moge men *der striem* blijven zeggen en schrijven.

*Streep*, *strepēn*, als immer het *gestrepens* (van *strijp*) aanduidende, is Vr. en z.-l. Het bedr. werkw. kan echter ook *streepen* geschreven worden.

*Zweep* = *zwiep*, als werking M. en sch.-l. *Zweep* (werktuig), als praeteriet van *zwijpen*, Vr. en zoo in 't gebruik. Bij gevolg zacht-lang. Het bedr. werkw. blijft echter *voortzweepen*. Men zegt echter ook, *in sensu neutro*, *zwiepen*, dat mede op de scherp-lange *e* wijst, en zoo is de boven opgegeven *werking* ook hier de wortel van. Vergelijk ook nog wat Bilderdijk in zijn *verh. o. d. Gesl.* van werktuigen zijt, à propos van *beitel* en *bijtel*.

*Reet* (sleuif) is, als *spleet*, zacht-lang en Vr. 't Is voortbrengsel. *Spleeten*, 't werkw., schijnt een misbruik: want men heeft geen verl. deelw. *gespleet*. *Reets*, 't werktuig, waar het vlas meê *gereet* wordt, is sch.-l. en M. Verg. ten Kate, I, 226. Siegenbeek geeft het geslacht niet op. Analogisch mocht men echter, als 't met vele werktuigen 't geval is, die inderdaad het voorwerp onzer werking zijn, *zweep* met de scherp-lange *e*, *reet* met deze (op den voet van *schaaf* en *schop*) Vr. gebruiken.

*Sleet*, (*tritus*) sch.-l. en M. onderscheidt ten Kate van *slete*, Vr. (*res trita* en ook *mulier ambubaia*). Zoo is

een *sleet* aan den arm Vr. en de *sleet* (het slijten) van den rok, sch.-l. en M. Eene koopwaar op de *sleet* d. i. slijting brengen, is in 't gebruik Vr., maar grammatiesch zeker beter M. te nemen; zoo met *aan den gang, in den war*, enz.

*Smeet* (worp): de werking is sch.-l. en M. Ten Kate, I, 405.

*Beet*, de werking M. en sch.-l. Het merk (of produkt) daarentegen Vr. en z.-l. Desgelijks het brok-zelf. *Beet*, een oud adj., sch.-l. *Beeten*, 't oude werkw. *afstijgen* en *neêrzitten* — desgelijks. Het Vlaamsch heeft ook *heete*, voor een ontoegankelijk vogelnest. *Beet*, de plant en de wortel, heeft, als van 't Latijn, *beta*, afgeleid, de zacht-l. *e* en als *plant* het Vr. geslaakt. De volkspraak *biet* wijst op de hard-l. *e*, en als 't woord *wortel* mocht men 't Mann. nemen.

*Rege, rij*, uit *rijgen*, is Vr. en z.-l.

*Zoogen* (doen zuigen). De heer Siegenbeek voert hierbij, tegen alle analogische regels aan, de enkele *o* in. En zie toch ten Kate, I, 278.

*Zoge, zeuge, goot, geut, s'loot* (gracht), *schoot, scheut, toog, teug*, zijn alle Vr. en hebben de *o* kort — als præterieten.

*Toog*, voor *hoog*, daarentegen kon men, als verdedelijk, sch.-l. en M. gebruiken, in dit geslacht vindt men 't woord bij Vondel. Verg. ten Kate, I, 404.

*Zeep*, van *zijpen*, Vr. en z.-l. Dit belet echter niet, dat men 't werkwoord *zeepen* kan schrijven, in over één stemming met de dialect *ziep* en *zeip*. Ook Huydecoper vond de onderscheiding der werkw. en meerv. van zelfs naamw. aanneemlijk. Bilderdijk geeft de beide geslachten op.

*Steel*, kon men, met Siegenbeek Vr. gebruiken, en uit *stijlen* (*pilæ*) afleiden, maar even duidelijk is de samentrekking uit *stengel*, en het M. geslacht. Ten Kate, als wij

boven opmerkten, maakt dergelijke samentrekkinge zacht-lang; maar is de scherp-lange *e* dan iets anders dan de lange en korte, of helle en korte, die elkaâr in *kweêlen*, *teêlen* of *teilen* (van *tegel*<sup>1</sup>), in 't oude *zeêl*, ons *zeil*, van *zegel* (*zeil*), in *leêgen* en *verneêren*, opvolgen?

*Sloot*. Siegenbeek maakt het Vr. en geeft er toch de hard-lange *o* aan. Vr. moge 't zijn, maar dan als *imp. subj.* van *sluiten* en derhalve met den zachten klank. Melis Stoke sprak er mogelijk den harden in uit; maar *schreef* het woord dan ook met de mannelijke buiging.

*Zoop* (dronk) is 't verdelijkt *præteritum* van *zuipen*; scherp-lang en M. Verg. ten Kate, I, 404.

*Zode* is 't præt. van *zieden*, en we staan de dialekt der zacht-lange vokaal er in voor; het woord is Vrouwelijk. De inkorting geeft er de dubbele vokaal aan: *zoó*. *Zoode*, als *graszoó*, eigent men gevoeglijk de sch.-l. dialekt; ten Kate echter geeft het ook in deze beteekenis als zacht-lang op: I, bl. 404. Het woord is Vrouwelijk; trouwens het is ook geen indikatief præteriet van eenig bekend werkwoord en het heeft zijn geslacht met vele woorden, die eene uitdrukkelijke korte slot-*e* hebben, gemeen.

Behalven het boven besproken *shoot*, *scheut* (*shot*), dat z.-l. en Vr. is, heeft men nog *shoot*, (*gremium*, *sinus*) en *shoot* van 't zeil, M. en sch.-l.

Bilderdijk, in zijn *Verh. o. d. Gesl.*, *kloot*, Mannelijk, een misbruik en misduiding der paragogische *n*, noemende<sup>2</sup>), die wel bij 't bep. lidw., zonder grammatischen grond, wordt aangevoegd — verloor zijn eigen stelsel: « alle substantief is adjektief, en alle adjektief stelt werking voor, » uit het oog: anders zou hij *kluit* - *kluiten* hebben zien maken, had den manlijken wortel van dit werkwoord een præte-

1) Ten Kate I, 248. Zie echter de noot op Kiliaan, bl. 667.

2) Bl. 137.

riet in *kloot* gegeven, of wel een equivalent (want inderdaad is *betuigen* en *betoogen*, *guichelen* en *goochelen*, *zuip* en *zoop* (sch.-l), *stuiten* en *stooten* één<sup>1)</sup>) — en had dit verdelijkt en sch.-l. *kloot*, met de sch.-l. *oo*, het geslacht der uit præterieten voortgekomen sch.-l. woorden niet geweigerd.

*Schoof*, *schoove*, dat, zoo ik meen, bij Bilderdijk met de enkele *o* voorkomt, vindt men steeds Vr. gebruikt. Is het een præteriet van *schuiven*, dan heeft het, analogiesch, in dát geslacht de zacht-lange *o*, door Siegenbeek opgegeven. Echter is *schooven* tot bundels binden: T. K. 272.

't Is bedenkelijk of men *strook* en *strooken* tot die woorden brengen mag, welke als præterieten moeten aangemerkt worden; maar niet, dat ze de hard-lange *o* hebben, en ook niet, dat de poovere opinie van Pieteron weinig tot de bepaling van het Vr. gesl. in het subst. kan bijdragen. Wij, voor ons, volgen liever ten Kate, II, 705, en Bilderdijk; we kennen het manlijk geslacht toe aan *strooke*.

Andere woorden van deze kategorie komen ons niet voor den geest. Men merke vooral op, dat we de tweederlei spelling steeds gronden op de werkelijk in de taal aanwezige tweederlei dialekten. Daar zijn er nog eenige, die wij niet als præterieten kennen, doch omtrent wier spelling mede verschil bestaat. Nemen wij deze thands in beschouwing.

---

1) Verg. mijn *Bastaartwoorden*, bl. 113. Al gaat het in *bruid* en *brood* niet precies door.

## VII.

## DE HARD- EN ZACHT-LANGE E EN O.

In het *Woordenboek voor de Nederduitsche spelling*, volgens Mr. Willem Bilderdijk (Immerzeel, 1829), dat sedert kort in de authenticiteit hersteld is, die het bij alle hoogschatters van B. verbeurd had, en waarvan thands gebleken heeft, dat het door Bilderdijk-zelfen (ten minste) nagezien <sup>1</sup>) is, vinden wij, op *hijsen* (*hijschen* meent de auteur), wij *heesen*, en *geheesen* als præteriet, opgegeven. Dit moet, de analogie in aanmerking genomen, stellig een misgreep van den schrijver of een drukfout zijn. *Hijsen*, *gehesen*, zou Bilderdijk hebben kunnen schrijven, en verwarren 't woord met *hijsen* of *hijzen* (*castrare*); maar de dubbele *e* is niet van zijn systeem, noch gewoonte.

*Kelen*, timmermanskunstwoord, vindt men in het zelfde woordenboek met dubbele *e* geschreven, als ware 't *keels*, *kiels*, dakpan, of een samentrekking van *kedel* (*kiel*, overkleed). 't Is zoo wel van *gula* als 't andere *keel*, en

<sup>1</sup>) *Spektator*, V, 77



heeft de z.-l. vokaal; gelijk 't ook 't Vr. geslacht er meê gemeen heeft. Verg. Bild. *verkl. Gesl.-l.* Schoon de regel der Vr. *præterita* en M. *præsentia* of *præterita indicativi* hier niet doorgaat, als zijnde 't woord van geen werkw. met *ij* afgeleid — zoo merke men toch het Vr. geslacht bij de z.-l. vokaal, en het M. bij de door ons als scherp-lang beschouwde *éé* van *keél* (of *kiel*) op. De *scheepskiel*, daarentegen, is Vrouwelijk. «Si j'ose décider entre Carthage et Rome» — want Weiland maakt *kiel* (manskleed) Vr., en Siegenbeek M.

*Krekel* kent ook de uitspraak *kriekel*; dit stemt voor de sch.-l. *e*. Zie Bild. *Verkl. Gesl.-l.* Schrijf ik ze daarom voor — die sch.-l. *e*? — Wie zoo iets nú nog denkt, leze niet verder. Ik heb alleen zoo lang gesproken, om ons de vrijheid te bekampen van naar hartelust nu eens met ten Kate te kunnen *kreken* — dan eens met Bilderdijk te kunnen *krieken*. «Wij zullen der vaderen erfrecht verweeren.»

't Woord *kwoe* schrijft Siegenbeek *kwoe*. Bilderdijk geeft *kwoe* op, en *kwoe*. Daar is intusschen geen zier méer reden om *thee* of *pee* (*pene*) of *mee* (voor de genen, die *spá* en *bó* [met éene vokaal] schrijven) te spellen, dan ons hier de dubbele *e* te vergunnen. Men weet aan de enkele *e*, op het eind eener monosyllabe, geene andere uitspraak te geven, dan die van de dof-korte *e*, die in de voornaamwoorden *me*, *ge*, *ze*, *we*, enz. geschreven wordt; derhalve dient men de *ee* in *kwoe* wel aan te nemen.

*Kone* leest men bij Bilderdijk (*Verkl. Gesl.-l.*, in *v.*). *Koone* is de algemeene dialekt. Het Vr. geslacht, gevoegd bij de over één komst met *gena*, mag Bilderdijk tot de enkele vokaal gebracht hebben. Maar de uitspraak weegt over.

*Loonen* en *lonen* vindt men (beide) in de verwantschape talen te rug. Het eerste vordert de regel der uitspraak

ten onzent; Bilderdijk stemt voor de z.-l. *o*, om den oorsprong nit een hier niets afdoenden wortel *lo-en*.

*Knoop* geeft Bilderdijk in 't meerv. slechts éene *o*, om de verwantschap met *knop*. Volgens ten Kate, Dl. I, 285, heeft hij gelijk. 't Woord is M. ook, en een versterking van het *nop*, *noop*, in *nopende* en *nopende*.

*Loom* is zacht-lang (ten Kate I, 310, Bilderdijk, op *lood*, *Verkl. Gesl.-l.*). Waar Prof. Siegenbeek de dubbele *o* in *loomer* meê wettigt, is mij onbekend, ten zij het met iemants *lood* in de schoenen waar. *Lam*, *leem*, *lem* — 't is immers alles even kort en zwak.

*Loof*, *loover* — voor *moé* en nog *matter* — *à la bonne heure!* Ook, of we 't bekennen witten, of niet, wel een weinigjen om het te beter van *loof*, *lof* (*lover*) te onderscheiden; waarin ik liefst, om ten Kates regel van bl. 285, de zacht-l. *o* plaats, schoon de zustersalen ook gedeeltelijk voor de *oo* pleiten.

Het onderscheid van *koolen* en *kolen* is gevestigd. Na den nevenblik, dien wij boven op de geslachten geworpen hebben, vraag ik echter of men niet beter deed *kool* (de groente) met de Hoogduitschers M. te maken en 't andere *kool*, dat de zacht-lange *o* heeft, Vr. ? <sup>1)</sup> Ondertusschen, daar 't geen præteriet van een werkwoord met *ui* of *ie* is, behoeft die regel hier niet te gelden; en *kool*, met den tweeklank, kan zoo wel Vr. zijn, als het woord *trouw*, *feil*, of *mier*.

*Droogen* en *drogen* — het eerste gespeld naar de gebruikelijke, schoon, volgens ten Kate (I, 296), wraakbare, uitspraak; het tweede naar de analogie — onderscheid ik als *transitivum* en *neutrum*. Zoo is *droogerij* de plaats waar *men droogt* (*drooget*), en de handeling

1) Ik ontken niet, dat het hoogd. voor de woorden, die op een dubbel medeklinker uitgaan, geen gants andere geslachtregeling volgt dan wij; maar deze doet bij de woorden op *l*, in dit geval, weinig af.

van *droogen*; *drogerij* daarentegen de *droge* voorwerpen. *Verdroogen* heeft dan natuurlijk de z.-l. *o*. Mr. J. Meerman stemt <sup>1)</sup> den grond van ten Kate ter aanbeveling van *drogen* bij.

*Demoed* geloof ik, dat men beter doet *deemoed* te schrijven: daar is zoo'n zichtbare strijd in dit woord, tusschen de klassieke *quantiteit* en het eigenaardig *accent* — dat het accent het er, vrees ik, niet op den duur door zal halen, als men niet, in de herinnering der verwantschap van dit woord met *diēnen*, *deinen*, en *duiken*, met Bilderdijk een verlot tot verdubbeling der *e* zoekt.

*Bloote* schrijft Bilderdijk, uit achteloosheid, en mogelijk uit een flauwe herinnering van het duitsehe *blosz*, wel met éene *o*; desgelijks *booze* wel *hoze*: 't is in strijd met de uitspraak, zoo ver traditie en waarneming ze bekend maken.

*Bonen* — lezen we in den *Muis- en Kikvorschkrijg. Boonen* — leert de goede uitspraak. 't Gemeen zegt echter wel *beunen*. Dit, en de z.-l. *o*, past beter voor *boon*, schuitjen.

*Doos* heeft (sch.-l.) de dubbele *o* in 't meervoud. Bilderdijk revizeert, in het woordenboek «volgens» hemzelve, *dozen*.

*Egaá*, moest, volgens Bilderdijks eigene verklaring, (schoon hij steeds *egaá* spelt) *egaa* zijn; en men zou wel doen zijn leering hierin te volgen; verg. ten Kate, I, bl. 285. Ik weet geen schijn van reden voor de enkele *e* hierin, behalven den afschrik voor een onhollandschen spondeüs in de balans der *ee* en *aa*.

*Deel* (plank), in onderscheiding van *deel* (gedeelte), heeft altoos de z.-l. *e* in Noord Nederland gehad; echter schrijft Prof. Siegenbeek den Vlaming Kiliaan *deelen* na — wij kunnen niet uitvinden om welke reden.

<sup>1)</sup> *Aan den Hoogl. Siegenbeek, over de vocaal-verdubbeling, enz. 1806. bl. 29.*

*Kleinodie* vinden wij, in 't woordenboek « volgens » Bilderdijk, met éene *o* geschreven, in onderscheiding van *kleinooden*. Zie wat hij over de uitspraak zegt in de *Verkl. Gesl.-l.* en merk op, dat hij daar *kleinoden* schrijft, ook al opdat men den klemtoon niet leggen mocht op de *o*. In *kleinodiën* laat hij dien echter toe; doch spelt het ook als zacht-lang. De heer Siegenbeek schrijft *kleinooden*. In weêrwil, dat het bastertachtig voorkomen in dit woord, als in *allode* (*allodium*), meer voor de zachte *o* schijnt te stemmen — pleiten de zustersaaltakken stellig over de *oo*.

*Schedel* leidt Bilderdijk, met ten Kate, van *scheiden* af — *cherchant midi à quatorze heures* — of *schaal* en *scheel* (deksel), als één daarmee, niet méer voor de hand lagen, en deze juist saamgetrokken moesten zijn uit *schedel*. Men zou er met even veel recht *schel* (*schil*) uit af kunnen leiden. Het gebruik leert ons *schedel* met éene *e* schrijven, en dit bewijst niets tegen *scheel*, *haarscheel*, dat we Siegenbeek gaarne sch.-l. en Onz. gunnen; even min als dáarom *scheel*, deksel, niet zacht-l.<sup>1)</sup> zou mogen zijn. *Scheel* zien - maakt Bilderdijk met ten Kate scherp-lang; Siegenbeek zacht: afgeleid van *scheel*, hoofdslaap, zal het, als dit, sch.-l. wezen, komende van *scheiden* (de haarscheiding). *Schelen*, *verschillen*, is, om dit, z.-l. Teeken hierbij aan, dat er ook een bedr. werkw. *verscheelen* (met de sch.-l. *e*), in tegenstelling van het onz. *schelen* is. Ten Kate, I, 247.

Bij *scheen* heeft men keus; daar is even veel reden voor de zachte als voor de scherpe vokaal (ten Kate, I, 226—27). Het vrouwelijk geslacht en de over één komt met *skin* stemt voor de z.-l. *e*, de dialekt *schien* voor de sch.-l.

*Tafereelen*. De uitgang *eelen* heeft Bilderdijk wel eens met de enkele vokaal. Vermoedelijk schrijffouten. Onder-

<sup>1)</sup> Zoo als bij ten Kate, I, 264.

tusschen verdient de opmerking van den auteur der brochure, getiteld: *de Leer der enkele en dubbele vokaal-spelling* (Rott. 1836), wel wat aandachts, dat ten Kate de *ee* juist eigent aan afleidingen uit *ellum*, en de enkele *e* bijv. aan *reële*, dat uit *reaul* (*realis*) afkomt. Hij stelt de onderscheiding juist anders om voor; en inderdaad is dit redelijker. Maar de zelfde reden, die ons *zeren* doet schrijven, leidt ons bij de spelling van *eelen*; en *kastee-len*, zoo wel als *reëele*, schijnt ons de beste waarborg tegen eene eventueële uitspraak van *kastelen*.

*Keete* en *kete* zijn tweërlei dialekt. *Kit* pleit voor *kete*, en *ketel* desgelijks. Maar *hitte* was oulings wel *heytte*. *Koken* is *keten*.

*Voze* vindt men wel bij Bilderdijk. 't Woord heeft stellig de sch.-l. vokaal.

*Reep*, *reepen* (touw, strook, of riem) heeft Siegenbeek te recht M. *Reep*, *repen*, of *rep* (cirkel of hoepel, ook zeker werktuig) is echter Vr.

*Leprooze* - staat in het mooie *Woordenboek volgens Bilderdijk*; 't woord is van 't Fransch, en *leproze*.

*Schee*, *sche* is (behalven de kracht, die het heeft in *scheren*, *schieten*, en een paar minder rijke woord-familiën) omvatting, bedekking: dit getuigt *scheel*, *scheen* (huid), *schel*, *schelf*, *schelp*, ook *schaal*, *schalie*, *schil*, *schild*, *schilfer*, *schuil*, *school*, *schos*, *scherm*, *schut*, *schip*, *schuit*, *schep*, *schap*, *schubbe*, *schoot*, *schafst*, *schop*, *schors*, *schort*, *schouw*, *schuur*, *schrijn* (ook dit), enz., enz. Men behoeft dus volstrekt naar geen eigenlijk *scheiden* in *schedel* te zoeken, en even min in *scheede*; waarvan de kontraktie *schie* getuigt, dat het de sch.-l. *e* heeft. We nemen deze ook zonder morren van Siegenbeek aan.

Wat Bilderdijk in zijn *Verkl. Gesl. l. wezel* ook *wezel* doet spellen — is ons duister; 't woord is zacht-lang: ten Kate, I, 262.

*Veem* en *veen* stelt ten Kate, in de beteekenis van genootschap, bij elkander en hard-lang. Echter pleit de dialekt *ven* (in *vennoot* bij v.) voor de z.-l. *e*. *Veen*, *vervenen* (van *veengrond*) heeft ten Kate mede z.-l. <sup>1)</sup>, en de heer Siegenbeek bewaart over de beteekenis, op zijn *veen*, een plechtig stilzwijgen. Trouwens het meervoud komt zelden voor, en derhalve (zegt de professor) hebt gij niet met de natuur der *es* in 't woord noodig; en al zoudt ge nu eens *veenen* schrijven, wat *venen* zijn moest. . . . neen, dát had de heer Siegenbeek toch niet gaarne — daartoe zijn te veel lijsten opgemaakt, voor de handhaving der eenparigheid, die Meerman wel inzag, dat, met de vrije toepassing der uitspraak op de spelling, als het onderscheiden der zacht- en scherp-lange klanken onderstelt, « onmogelijk » was <sup>2)</sup>. Het a.-s. *foen*, *fenn*, *fenne*, en m.-g. *fani* stemt voor de z.-l. *e*.; jammer voor ten Kate, dat de eerste taal ook nog *fæn* kent. Bij ons is *venne* mede in gebruik <sup>3)</sup>: zoo kieze men! 't Is ons om geen konventioneel uniform te doen; elke ridder kleede zich naar zijn eigen *émaux*. *Veem* vind ik niet anders dan hard-lang.

*Veer* (overvaart) houdt Bilderdijk sch.-l.; ofschoon Siegenbeeks z.-l. *e* van ouds niet ongewoon in dit woord is, schijnt ten Kate der eerste den voorrang te geven <sup>4)</sup>. Men kieze! 't Is feest van daag! niet waar, *enfance de la patrie*?

*Roopen* is *plukken*; in bepaalder zin, *uitplukken van vlas*. De heer Siegenbeek geeft het woord niet op; even min als Weiland. Maar het Woordenboek der Dietsche Taal moet nog geschreven worden. *Roop* (strop, of touwen ring) heeft mede de sch.-l. *o* (a.-s. *raps*); schoon de eenzelvigheid met *strop* op de zachte wijst. *Roop* (rups) is van beiderlei uitspraak. Hier zou mij de dialekt

1) Zie hem hierover mede in het IIe dl. bl. 478: *veen*, palus *bituminosus*; *véén*, *societas contubernalis*.

2) Zijn boveng. brochure, bl. 33.

3) Zie, onder anderen, ten Kate, II, 473. 4) T. K., I, 253.

*roep*, die mede in gebruik was (ten Kate, II, bl. 254) voor de zachte *o* en het Vr. geslacht steinmen<sup>1)</sup>.

*Stroo, strooi.* Uit een meermalen aangeduid instinct schrijft men dit woord steeds met de dubbele *o*; en zoo ook *vloo*. Des heeren Siegenbeeks voorzichtig mijden van ergends over scherp- of zacht-langen *klank* te spreken — wanneer hij niet volstrekt noodig had er zich over uit te laten, ter regeling van de *spelling*, heeft Z.H.G. natuurlijk (en met zijn liefhebberij der *i*-verslapping<sup>2)</sup> des te eerder) doen zwijgen over de natuur der *o* in den tweeklank *ooi* — de zelfde die in het meerv., en ook (volgens eenigen) in den *gen.* van 't *enkv.* der woorden *vloo* en *stroo* gehoord wordt. (Om aan te geven, dat zij de *i* niet van 't enkelvoud ontleenen, beelden wij echter den overgangsklank hier met *j* af [*stroojen, vloojen* — gelijk *koejen*]<sup>3)</sup>). De dialekt is in deze woorden tweederhande (ten Kate, I, 292). 't Zij dus den Siegenbekianen onverschillig, of *gooien* (hun *gooijen*) en *toojen* (d. i. *tooien*) de *o* van *boom* of die van *vloot* heeft — wij, we maken wel geen onderscheid in de spelling, 't zij we als Zeeuw er de zachte of als Rotterdammer er de harde *o* van ouds aan geven, doch we schrikken niet rekenschap af te leggen, zoo van ons denken, als van ons doen. Over den grond voor de spelling *strooyen* spreken we in een later hoofdstuk.

*Schoor.* Dit woord heeft, volgens den heer Siegenbeek, geen meervoud. Dat was winst — dan behoefde de klank der *o* daarin niet besproken te worden<sup>4)</sup>. Bilderdijk

1) Ook *rook*, *roke* is Vr., en *rook* ('t *trooken*) daarentegen *W.*

2) Namelijk in den overgang der tweeklanken *ei*, *ui*, *ai*, *oei*, en *ooi* op de volgende vokaal.

3) Onder al de wanvormen, die de verplomping der *i* bij den heer Siegenbeek aanbiedt, is er wel geen zoo smakeloos als dat zware en zwabberende *koejen* en *stroojen* en *vloojen*.

4) Men vindt op meer plaatsen leemten in het woordenboek van den Hoogleraar, die slecht verborgen zijn. « *Got*, NB., een *volksnaam* » (?)

schrjft het werkwoord met de dubbele *o*; Siegenbeek met de enkele. De opgave hiervan zal hem toch niet op het denkbeeld gebracht hebben, die van het meervoud des naamwoords nu te kunnen uitwinnen? Niet zelden toch loopen werk- en naamw. uit elkander in de spelling: *stijgen*, een *steiger*, *bijten*, een *beitel*, *grijnen*, een *green*, *dekken*, een *dak*, een *deken* (die er zoo wel meê verwant zijn, als een *dek*, meerv. *dekken*), *genoten* (verl.d.-w.), volgens S., als subst., *genooten*, *leed*, dat volgens den Hoogl.-zelveu de scherp-l. *o* heeft, zoowel als *krest*, en door hem, als werkwoord in verlengden vorm, toch zeker voor geen Bilderdijksaanschen infinitief *leeden* noch *kresten* zal gehouden worden. We gewagen nog niet eens van de onderscheidingen, door ons afgeleid uit de rapporten, die wij in het wezen der taal hebben aangeduid. — Het woord *schoor* verkeert in het zelfde geval als 't woord *steel*: die het voor een samentrekking houdt van *schouder* behoort er het scherp-lange klankteeken aan te geven; ieder ander het zacht-lange, zoo in naam- als werkwoord.

*Sloof* heeft, in het meergen. woordenb. « volgens Bilderdijk, » de enkele *o* in het meerv. — De heer Siegenbeek schrjft óók *sloven*: Weiland daarentegen geeft, op 't voorbeeld van Kiliaan en ten Kate, er de dubbele *o* aan, in de beide beteekenissen van dit naamw.<sup>1)</sup> In het verbum is de dubbele *o* niet twijfelachtig, en ook Bilderdijk schrjft ze (*Spr.-l.* bl. 154); een ander w.-w., *sloven* (van hooger dialekt) is boomsnoeien. Aan 't subst. *sloof* schijnt echter in

---

heeft óók geen meervoud. Hoe mag de heer Siegenbeek er toch toe gekomen zijn zulk een schat van kennis voor zich-zelveu te houden! Want het is een schat — wat hij ons zwijgt. *Gotten* voldeed blijkbaar niet; en *goten* (*su*) even min. Dat komt van het onberedeneerd « verwerpen » van « zulke bijvoegselen, welke aan onze taal geheel vreemd zijn (*Verh.* bl. 268). »

<sup>1)</sup> *Sloof*, *sloef* — niet meêgerekend, waarin de z.-l. *o* van zelf spreekt, zoo wel als 't Vr. gesl.



al zijn beteekenissen, die van gemeenschaplijken oorsprong zijn (*sloof* is blijkbaar verwant aan *sloes* [inouw], *slip*, *slopa*, *slop*, *slob*, *slabbe*, aan *slap*, *slof*, en *saloppe* Fr., aan *slons* adj., *slove*, *sloerie*, *sleuren*, *slordig*), de doffere *o*-klank hier in Holland wel zoo eigen, en we zien er geen kwaad in dat men zich hierin schikt naar het (zoo 't schijnt) vrij algemeen gebruik: dit zij dan *sloof* en *sloven*.

Wat het subst. *sloop* (overtreksel van een kussen) aangaat, dit verkeert in de zelfde omstandigheden, en we weten niet, waarom Siegenbeek dit ook, met ten Kate (I, 274) en Bilderdijk, niet van den tweeklank speent: hetgeen door het A.-S. bevestigd wordt, en door de verwandeling der uitspraak in *oe* en *eu*. De beide woorden zijn er nog Vr. bij. *Sloopen* vernielen, geeft ten Kate hard-lang op, en zoo ook *sloop*, *superindumentum*, dat hij echter (II, bl. 390) met eerstgenoemd overtreksel weêr verwacht; hoewel hij het woord daar met de sch.-l. *o* naar de analogie M. maakt, gelijk *sloof* uit *sluive* (*velum*, *tegmen*, en *replicatio*) Vr.

*Sloor*. De vlaamsche dialekt stemme hierin voor de sch.-l. *o*: *sleur* en *slordig* bewijzen, dat men met de z.-l. volstaat. Zie echter ten Kate, I, 283.

Hier komt ons het woord *flaemen*, of *vleemen* te voren, dat Bilderdijk wel, om zijne maagschap met *lemen*, *lemmen*, met de enkele *e* spelt. Ons dunkt, dat de gewone uitspraak beter door de slepende *ee* wordt uitgedrukt.

Het adj. *zoore* had van ouds tweederlei uitspraak, en zelfs is de korte *o* er niet ongewoon in. De sch.-l. *o* kenmerkt den Maaslander. Ten Kate geeft in de eerste plaats het woord met den zacht-langen klinker op (I, 288): dus *zore* en *zoore*. Siegenbeek spelt *zoore*.

*Zeel*, touw (trek- of siorband). Onze taalverwanten hebben gedeeltlijk de vokaal, die met onze z.-l. *e*, gedeeltlijk die met de scherpe, over één komt. Het werkw. *zeulen*

getuigt voor de eerste — die van Siegenbeek en Weiland; de samentrekking uit *zedel* zou pleiten voor de dubbele *e* — ware *zedel* niet zoo veel als *zetel* en nuanceering van *zadel*, dus gants iets anders dan *zeil* (touw), waar *zele* één meê is, en wel den hechtsten grond voor de dubbele *e* van ten Kate en Bilderdijk aan ontleent.

Hoe de samenflanser van het woordenboek « volgens » Bilderdijk, den dichter het hoofd zoo duizelig heeft kunnen maken, dat hij 't meerv. « *spooren* » (prikfels) niet met éene *o* gekorrigeerd heeft — is ons onbegrijpelijk. De wortel van *porren*, maakt stellig *spoor* tot *sporen*.

*Stooten* vindt men bij Bilderdijk wel met eene *o*. Het hangt er van af, of hij meer om het freq. *stotteren*, dan wel om het eenvoudiger *stouwen* gedacht heeft. Het woord is één van die weinige ongelijkvl. werkw., die de sch.-l. *o* hebben, welke trouwens, in *stooten*, door het Gothiesch en IJslandsch gebilljkt wordt.

*Stroopen*. Ook in dit woord heeft tweërlei uitspraak plaats. *Stroop* en *strop* is het zelfde woord. Hoe nader aan de beteekenis van dit — *strikken*, *samentrekken*, en zoo, bij omkeering, *afstropen* en *uitschudden* — hoe meer grond men voor den z.-l. klank en de enkele *o* heeft; die ook 't best tegen de *i* van het synonyeme *strippen* overstaat. In *herooven*, *verwoosten*, bijv. *wild stroopen*, dat er mede uit afgeleid wordt, mocht men er de sch.-l., rotterd. dialekt aan eigenen. In zijn *Gesl.-l.* schrijft Bilderdijk *stropen*; in het uitmuntend woordenboek « volgens » hem, *stroopen*. Siegenbeek en Weiland schrijven 't woord met *oo* — zeker niet ten onrechte. *Stropen*, met *stroop* besmeren, heeft, als uit *sirupus*, de z.-l. vokaal. Hoe, tuschen twee haakjens, de geachte firma het naamw. hier met mogelijkheid als Vr. opgeeft — weten we niet te verklaren: zij immers is niet zoo van de over één komst des Vr. *gesl.* met de z.-l. vokaal doordrongen, om er dezen *faux-pas* door te hebben kunnen maken. Of was 't wellicht om

het van *stroop*, op *den stroop gaan*, te onderscheiden?

*Smoken* en *smooken* is even goed en in de taal gegrond. Welnu, *smooken* zij ons het equivalent van *rooken*, *takrooken*; *smoken* het *verb. neut.* 't Is, beide, uit *smuiken*. Het M. gesl. in het subst. doet daarin de sch.-l. o aan de hand — die echter nooit zichtbaar is, wjl dit kollektief geen meerv. heeft.

Onder het schrijven, deden er zich nog weër woorden aan onze beschouwing op, die, *als præterieten*, tot ons vóór gaand onderzoek behooren: men vergeef ons, dat wij het toen verzuimde hier trachten goed te maken.

Het woord *dreef* (laan, pad) is z.-l. en Vr. Zoo gebruikt Hooft het mede in *en train* zijn: *op der dreve* (*Ned. Hist.*, 405). Die met ten Kate (I, 219) *op den dreef* zegt, geeft der *e* de sch.-l. waardij der verdadelijke *imperfecta* van ongel. werkw. met *ij*.

*Dreet* is, als præt., z.-l. en Vr.; de werking (zie Bild. op 't woord, in de *Verkl. Gesl.-l.*) M. Elk woord van deze kategorie, dat wij ontmoeten, bevestigt ons de eigenaardigheid van den regel.

Huydecoper kan slechts, getroffen door de schoone analogie, die hierin op te merken valt, het woord *leest* (dat de sch.-l. *e* heeft), M. gemaakt hebben <sup>1)</sup>; ofschoon wij 't dan als 't verdadelijkt præteriet uit een *lijsten* te beschouwen hebben, dat we alleen bij ten Kate, II, 277, hebben aangetroffen, en ons hier niet eng genoeg meê verwant schijnt, om er het woord *leest* een ander dan 't Vr. gesl. om toe te kennen <sup>2)</sup>.

*Grens*, *greins*, en *grins*, of *grijns*, alle van *grijnen*, bewijzen ons, dat het woord alvast met de z.-l. en sch.-l. vokaal verstaan kan worden. Wij behoeven er

1) In zijn brief aan van Leeuwaarden over den abl. abs. bl. 54.

2) Huydecopers gewoonte verdient anders wel eenige opmerking in de geslachtstoepassing, daar hij ze grootendeels op den voorgang van mnl. auteursn gegrond heeft.

toch de ridderlans niet voor op te vatten, dat men, door toevoeging der vervrouwelijkende *s*, het woord positief Vr. heeft willen maken, ook waar het den sch.-l. klank had?

Wij moeten niet vergeten, dat wij, in deze beschouwingen niet slechts te spreken hebben over de spellingsverschillen, die door Bilderdijks protest tegen het Siegenbekianisme ter bane gebracht zijn — maar in 't algemeen over de « tegenwerpen in de laatste tijden tegen de *ingevoerde spelling* gemaakt, » en zoo dan ook over het stilzwijgend betoog van onzen J. van Lennep, ten voordeele eener enkele *o* in *schoons*. We hoorden nimmer het motief, dat hem tot de verkiezing dezer spelling gebracht heeft — maar het schijnt in de getuigenis der zustertalen, die op de z.-l. *o* wijzen, gevonden te moeten worden. Intusschen stemt de Noord-Ned. dialect zoo stellig en zonder afwijking voor de *oo*, dat hieromtrent geen twijfel behoort op te rijzen — of ons gantsche spellinggebouw stortte in elkander. Bilderdijk zou ons de sch.-l. *o* met het *ou* van *schouwen* willen staven (*schoon* is - *te aanschouwen* zijn; *leelijk* - *afschuwelijk*, *afschouwelijk*); dit echter is niets minder dan een bewijs — want we vinden bij middelned. auteurs wel *vlouwen* voor *vloden* van *vlieden*, en de *o* van *vloden* is alvast niet sch.-l. Zou *schoons*, om *schouwen*, de dubbele *o* hebben — dan ware 't niet om *ou*, maar om *ouwe*; om dat twee lettergrepen één worden door samensmelting zonder metathesis.

*Zweven*. Men schrijft even zoo wel *zweeven*. T. K., I, 250.

*Beer* — niet *beir* (*ursus*) — hoop aarde of steen, ter waterkeering, en ook een krijgstuig, schrijft Bilderdijk in 't meerv. *beren*. De gemeenlandsche dialect laat wel de z.-l. *e* in *beer* (het dier) toe — maar of de door Bilderdijk opgegeven verwantschap met het fr. *barre* genoeg is, om ze in het onderwerplijk woord aan te nemen, is bedenkelijk; schoon ten Kates afleiding van *beeren*, *beren*, dragen

en aandragen, te ver gezocht zij, om ter regeling der spelling te kunnen verstrekken. De heer Siegenbeek heeft zeker niet kunnen gewaar worden, hoe de «tegenwoordige Rotterdammers en Zeeuwen» dit woord uitspreken; ook zal hij te vergeefs zijn Iacop Vilt en Anna Bijns en Smits en Oudaan en Feitama overgehaald en nog eens overgehaald hebben, om uit hun werken een enkel *beer*-tjen (in de onderw. beteekenis) te distilleeren, dat hem *beren* of *beeren* aan de hand deed. Men komt daarvoor even min bij de dichters als bij de schippers en sjouwerlui te recht. Ten Kate, die met zóo veel consciëntie de tweërlei uitspraak onderscheiden heeft, al bedriegt hij zich wel in haar essentiële natuur, voorziet door de opgaaf van *beeren* in de omissie van den heer S.

*Geel, gele, was*, van ouds sch.-l., zoo wel als zacht.

Desgelijks geeft ten Kate, bij *gemelijk, gemelijk* op (I, 255).

*Weeg*, muur, heeft de sch.-l. *e*.

Aan het eind van hun respektieve wetboeken worden Siegenbeek en Weiland op eenmaal onvergeefflijk los, en dartel en huppelend roepen zij uit, als of de duur gekochte eenparigheid zoo maar met één er onder gebracht moest worden: «*Zweesrik of zwezerik!* tralala, faldera! wat kan 't ons langer schelen!» — «Wel zoo?» zegt Bilderdijk — «dan zult ge in geen van beiden uw zin hebben: *zweezerik!*» Toch heeft Bilderdijk ongelijk. *Zweesrik* of *zwezerik!* wij mogen met een gerust hart ons in de speling verlustigen.

Ging Bilderdijks afleiding van *zwelen* (het hooi keeren) uit *zwadelen* door, dan had dit woord, volgens onze theorie van hierboven, de scherp-l. *e*; maar liever neem ik 't, met mijn geëerden vriend Dr. Halbertsma, uit *welen* en *walen*, en acht er de z.-l. *e* der gem.-l. dialect in gehandhaafd.

Bilderdijk schrijft veelal *hovaardig*; Siegenbeek *hoo-*

*vaardig*: mij dunkt, dat de etymologie hier stellig voor het eerste pleit; echter schijnt hier eene anomalie in de uitspraak bestaan te hebben: verg. Huydecoopers *Proeve*, III, bl. 448, Bormans' *Verlag*, bl. 348, en ons woord *Letterl. M.-schr.*, B.-b., 1846, bl. 361.

*Thesaurus* maakt, in 't bastaartwoord, *thesoor*, en in 't meerv., *thesooren*; *trezor*, daarentegen, *trezoer*, *trezoren*. Men vindt dit wel, en van ouds, verward met *dressoor* van *dressoir*, dat mede de zacht-l. o heeft. Zie overigens, voor de spelling der bastaartwoorden met z.- en sch.-l. vokaal, mijne Verhandeling over de spelling van deze, bl. 67—78, 113—117, en 119—121.

*Boot* heeft altoos de sch.-l. o; behalven in de vergeten beteekenis van laars of schoen. In 't werkw. *booten*, ook *botten* en *batten* (slaan, kloppen), merkt ten Kate de beide dialekten op, gelijk in *boren*.

*Goor*, het adj., en *vergooren* hebben de sch.-l. o; waardoor echter het oude, goede hoerenwoord *goor*, *gore* (subst.), niet uitgebannen wordt.

En na deze vinden we geen woorden meer van de behandelde soort, waaromtrent we *notre petit mot* te zeggen hebben. Men ziet, dat het ons, ook bij dit langwijlige vertoog, niet te doen is geweest om de gewoonte of conventioneele toepassing eener enkele of dubbele vokaal — maar om de vrijheid. Wij hebben geen spelling « in te voeren »; wij willen, dat ieder resultaat uit het verstandelijk individu van zelf opschiet: we wezen alleen de noodzakelijke richting en den omvang aan, waarbinnen elke spruit zich heeft te beperken, wil ze niet al te weelderig uitgroeien, of niet belemmerd blijven. Zoo komen wij op tegen Vrouwelijke *kresten*, en *slooten*, tegen M. *hsten*; tegen de verwarring van onderscheiden woorden; tegen de miskennis nu eens der eigenaardigheid van ons Noord-Nederlandsch - dan weér des rijkdoms van ons idioom, enz. Wij voelen te diep het zinloze eener willekeurige

bepaling — nu zal het zus of zoo zijn, nu zullen we dezen grond méer vertrouwen dan dien, en morgen genen méer dan dezen — om zelfs zoo heel veel op te hebben met de regelen, die ons in de spelling ten leidraad waren; en we maken volstrekt geen aanspraak, dat wij altoos, volgens een kinderlijk vooropgezette consequentie, dezen dialektregel voor genen, of gindsche bedenking boven eenige andere hebben gesteld. «Schrijf, zoo als gij spreekt,» was ook onze spreuk; en we voegden er bij — met zoo veel verscheidenheid als het taaleigen toelaat. De Afkomst en de Analogie hadden slechts een adviseerende stem. Daar was vrijheid — welnu, wij hebben gezegd, hoe *wij* gewoon waren ze te gebruiken. Al wie zich aan hare noodzaaklijke bepalingen onderwerpt, mag haar op zijn manier huldigen.

Wij hebben ons in dit overzicht onthouden van de mededeeling der resultaten van een te recht hooggeacht taaleerde, den heer L. Ph. C. van den Bergh; die, in zijn *Vokaalspelling*, na een diepgaand onderzoek en komparatieve redeneering, vaststelt, dat, behalven in de *e* en *o*, ook in de lange *a*, *i*, en *u*, een onderscheid valt waar te nemen en te kenteekenen, dat ons, op den voet der sch.- en z.-l. vokalen, ook déze klinkers, naar oordeelkundige wetten, óf met het enkel, óf met het verdubbeld teeken, op het eind der syllabe, behoort te doen spellen. Wij hebben hiertegen alleen het volgende aan te voeren:

Voor eerst neemt de geleerde schrijver, wiens welwillendheid te onswaart, naar wij hopen, door deze tegenspraak niet lijden zal, blijkends de meeste analogiën, die hij in de Oostersche talen, het Grieksch, en Latijn, aanwijst, *de quantiteit der enkele onvermengde vokaalklanken* niet slechts ten grondslag voor de spelling, die hij bepleit — maar houdt, wat hij (*per excellentiam*) lang noemt, voor eenzelvig met hetgeen door ons scherp-lang of hard-lang werd geheeten: en is het ook een uitge-

maakte zaak, dat de zoogenoemde beschaafde uitspraak den dubbelklank in de sch.-l. *e* en *o*, even min als in de *ie* en *oe* (voor *zoo ver* deze werkelijk tweeklank is), doet hooren — vele nog levende dialekten ten onzent, en de bekende over één komt met de tweeklanken der vroegere duitche en noordsche taaltakken bewijzen onmiskenbaar, dat in de meeste gevallen, waar de sch.-l. *e* en *o* essentiël is (zie hiervoor de noot op bl. 53 en bl. 47), deze een tweeklank, geen bloot verlengden, enkelen, klank voorstelt <sup>1)</sup>: met welke beweesing men het onmiskenbaar gezach van de stelling des heeren van den Bergh-zelven, wegens den tweeklank der *ie* (t. a. p., bl. 79), moog vergelijken.

In de tweede plaats herinneren wij, dat we, met de verdubbeling der eindvokalen tot de veelklanken te beperken, volstrekt niet van meening zijn, dat er geen verschil van lengte bij de *eenvoudig lange* klanken-zelven behoord waargenomen te worden: zie daarover bl. 358 der *Boekb. van 't Letterl. M.-schr.*, voor 1846: maar we zien geen kans dit verschil in de spelling op een voegzame wijs uit te drukken, en doorgaands vindt dat toch ook (behalven in de lexika) niet plaats in de talen, die door den heer v. d. B. ter vergelijking worden aange-togen.

Nog iets. Aangenomen, dat de gelijkheid van het recht op verdubbeling tusschen de tweeklanken en de enkelvoudige langste vokalen bewezen kan worden: zal men dan, bij het gebrek eener volledige en betoogende geschiedenis van de affiliatie der oudere en nieuwere klanken en woordvormen in de verschillende talen, zekere

---

1) Professor Siegenbeek ging, schoon huiverend, van geen ander beginsel uit, bij het regelen der gevallen, waar de dubbele *e* en *o* te pas kwam, en getuigde dat haar scherp-lange klank « *meer of min* (maar toch!) zweemde naar eenen tweeklank » (*Verk.* bl. 121.)



over één komsten, die vaak onduidelijk, (wie weet hoe menigmaal) toevallig zijn, tot genoegzame drangredenen ijken, om daar een dialekt- en schrijffregel *ten onzent* op te gronden, die niet of nauwelijks in de taal-zelve te vinden is? Welke analogie met andere deelen der taal-zelve, welke herkomst, welke getuigenis, bewijst ons, dat de *a* van *varen* bijv. (v. d. B., bl. 72) korter is (let well!) korter is, dan die van *leeraren*, *wapen*, *lutsen*, enz. (bl. 74, en 75)? en dat er géén z.-l. *i*, zoo min als *u*, bestaat (hetgeen het weinig *praktiesch* gewicht van de onderscheiding-zelve bewijst)? — *Slapen* moog langer zijn dan *braken* (*imp.* van *breken*) — 't is het niet in de verhouding van *koolen* en *kolen*, van *teeken* en *spreken*; en zal men *slapen* van *braken* in de spelling onderscheiden, dan moet er nog een schifting plaats hebben in de z.-l. *e* en *o* zelve — dan zal men nog *pogen* bijv. van *groove*, *mogen*, en *komen*, *leven* van *leden*, *geven*, en *spelen*, moeten onderscheiden.

Dat Professor Kinker, muzikaler gedachtenis, liefst het difthongische uit de tweeklanken, en zoo ook uit de sch.-l. *e* en *o* wou weggebannen zien, is niet meer dan natuurlijk, en misschien *æsthetiesch* billijk; hij voere dus aan, dat « insommige dorpspraken en Vlaamsche tongvallen alle lange vokalen een toegiftje krijgen, dat naar een korte *e* zweemt; » en, dat men daarom « te *Sardam* nog wel eens *liedve piest* » (dan toch, *de gráce! liëve piët*) hoort <sup>1)</sup> — het bewijst niets tegen den tweeklank der *ie*, even min als tegen de wezenlijkheid van de flauwer klankherhaling (of het « toegiftje ») in de sch.-l. *e* en *o*: hij mocht ze dan nog eer bij zijn zwakke tweeklanken (*ei* en *ij*) rangschikken, waarvan de eerste zoo blijkbaar aan de *ie* en sch.-l. *e* verwant is. Trouwens bij 't schrijven van zijn Prozodie noemde hij *ei*, *ie*, *oe*, en *eu*, nog « waarlijk tweeklank-

1) *Beoord. van Bilderdijs Spruakl.* bl. 293.

en,» schoon dan «in eene min kiesche uitspraak.» Veel vertrouwen mag men Kinker in dit stuk ook niet schenken, die de vermenging en op één volging der geluiden voor de zelfde zaak in den tweeklank bleek te houden, en nimmer over de natuur der sch.-l. vokalen schijnt nagedacht te hebben. *Prosodia*, bl. 64.

Te rug komende op ons gevoelen over de oorbaarheid der onderscheiden spelling van de meer en minder lange vokalen — moeten wij ten slotte bekennen, dat wij in een taal, waar de quantiteit geheel van de lettervorming of spraaktuigstelling en van den klemtoon afhangt, niet slechts de *praktische* waarde van eene aanwijzing der vokaallengte nooit bevroed hebben, maar zelfs het nut eener prozodie, *in den klassiken zin*, volstrekt niet inzien, en dusdanig boek ten onzent nauwelijks voor bestaanbaar houden; hoe velen beweerden mogen er geschreven te hebben of nog te zullen schrijven.

Maar we mogen hier over dit onderwerp niet verder uitweiden, en te rug keerende tot des heeren de Jagers *Verhandeling*, gaan we spreken over het volgend hoofdstuk.

---

## VIII.

### DE TWEETKLANKEN.

«Ten aanzien der tweeklanken valt niet veel belangrijks op te merken,» zegt de heer de Jager; in zekeren zin — neen! maar we konden ons toch bij deze koele aanmerking niet onthouden van eens te meesmullen, en de arme tweeklanken, in ons hart, wegens hun onbeduidendheid te beklagen. Ondertusschen, daar hetgeen van de tweeklanken te zeggen valt, voor zoo ver 't niet boven behandeld is, geschiktst onder het hoofdstuk — «Ver-

dubbeling van letters in het midden der woorden,» besproken wordt — laten wij ons hier het weinige, dat de heer de Jager aanvoert, voor onze beschouwing welgevallen.

*Malvezei* schrijft Bilderdijk te recht, als hij 't alle bastaartwoorden pleegt, die in 't Fr. de *ei* hebben, met *y* (niet *malvezij*). Prof. Siegenbeek heeft, op aanmaning van den heer de Jager, dan ook afstand gedaan van zijn *ei* (Brief in de *Versch.* bl. 92), en we spellen eenparig *malvezij*.

Men weet, wat er over de spelling van den stadsnaam *Leiden* in den lande te doen geweest is, en hoe, ter vermijding der « aanstootelijke wanspelling » *Leijden*, de heer Siegenbeek zich niet ongenegen betoond heeft de *ei* in dit woord aan te nemen. Bilderdijk schrijft *Leyden*. Hoe slecht het siegenbeeksche spelboek in de behoefte aan helder inzicht van onze *y* (het zelfde waar ze van daar komt) van onze *y* voorziet — blijkt uit het vonnis <sup>1)</sup>, dat men « het echte Nederduitsche klankteeken *ij* (steeds en alom) voor de *y* (die men reeds overlang uit Nederduitsche woorden heeft begonnen <sup>2)</sup>) uit te monstere[n] in de plaats zou stellen. Alleen eenige vreemde eigennamen mogen en moeten met de *y* geschreven worden; *doch voor het overige komt dezelve in 't geheel niet te pas.* » Wat kan een arme hals van een romanvertaler, joernalist, of ondermeester, daar nu anders uit opmaken, dan dat die leelijke vreemde snoeshaan *y*, voor goed « uit het Nederduitsch *alphabet* uitgewischt, » ook uit de echt Nederduitsche plaatsbenaming *Leyden* verdrongen, en er het echt Nederduitsche klankteeken *ij* voor in de plaats gesteld moet worden? Ja, hoe weinig men het nog *ins reins* gebracht heeft met die leelijke *y*, blijkt hieruit, dat de heer de

1) *Verh.* bl. 76.

2) Dat *beginnen* heeft lang aangehouden — daar het een jaar of tien vóór den tijd des Hoogleeraars, pas tot een geregelde organisatie gekomen was met die *y*.

Jager onder de *Voorrede* zijner Verhandeling zelf *July* (*y*) schrijft.

In mijne *Bastaartwoorden*, bl. 27, en 149, kan men nazien, waarom men *Leiden*, niet *Leyden* dient te spellen, en even min *Mai* of *May*.

Al is er « niet veel » wegens de tweeklanken « op te merken », 't ware toch nog al nuttig geweest, zoo 't den heer de Jager ook goed gedacht had, Bilderdijks spelling van 't woord *verleiden* (te leen geven) aan de echte taalgronden te toetsen; zoo ook de *ei* van *dozein*, de *ij* van *zijde*, van *ijslijk*, van *wijle* (sluier), en of Bilderdijk wel doet, voor *livrei*, ook *lievery*, en, voor *hakkensi*, *hakkenij* te schrijven. Bij het links laten liggen dezer vormen — zou men zeggen, dat de heer de Jager het in 't belang der wetenschap gerekend had, en gemeend aan de prijsvraag te voldoen, met alleen die spellingsquæsties in beschouwing te nemen, waar Bilderdijk en Siegenbeek elkander over in 't haar gevlogen zijn... Alweër een zonderlinge gevolgtrekking, waar we toe genoopt worden! Maar — *kallen is kallen, doen is een ding*, zeiden de ouden. Gaan wij verder.

Het woord *verlijden* of *verleiden*, in nog andere beteekenis dan de verouderde van *voorbijgaan* en de nooit veranderde van *ten kwade brengen*, is den heeren Siegenbeek en Weiland onbekend. En geen wonder! de tijd, waarin er, in den eeuwigen afhanklijksband, welker uiteinden aan den troon des Allerhoogsten bevestigd zijn, iets te *verlijden* en te *verheergewaden* viel, is lang voorbij. *Verlijden*, ondertusschen, was van ouds niet slechts *voorbijgaan*, in onzijdigen zin, maar ook *passereen*, eene getuigenis *passereen* of *verlijden*; men bringe 't hier tot *helijden* — dit gaat vast, dat het ook *transigereen*, *verdrag maken*, en *verleenen*, beteekende; zoo zei men: een edelman met zekere goederen *verlijden*, er *verlij* van geven — en dit *verlijden* schrijft Bilderdijk met *ei*.

Van *verleyden* (*verleiden*) wijst ons de *Theutonista*

naar *bedriegen*. Daarentegen geeft ons dat woordenboek alleen *leenen*, *luwen* (te rug te vinden in *to allow*), en *verleenen*, in de gewenschte of daaraan verwante beteekenis op. In nog anderen zin vinden we *verleiden* in *Karel de Grootte en z. XII P.*, bl. 6. Kiliaan heeft *verlijd* alleen als *belijdenis*; *verlijden*, door ten Kate aan hem ontleend, verklaart hij met *confiteri*, *transire*, *praeterire*, *meare*; ten Kate voegt er *transigere* bij; hier kan hij echter ons werkw. niet meê bedoelen — daar *dit verlijd* in 't verl. deelw. heeft, en hij 't bij de ongel. - vl. opgeeft. Meyer, in zijn « Woordenschat », onderricht ons beter: *verlijden*, *verleenen*, *geven*; daarentegen *verley*, *verlijd*, *bekentenis*; stellig ten ónrechte ook met *ey* opgegeven. Plantijn heeft *verlijcken* (verdrag maken), doch geen spoor van *verlijden*. Bij Hoogstraten, in zijn Nederd. en Lat. Woordenboek, en andere schadeloze getuigen, woordenboekschrijvers, die elkaâr kopiëeren, vinden we 't woord in de gevraagde beteekenis met *ij* of (gelijk men schreef) *y*. Waar we dus melding vinden van *verlijden* (Fr. *investir*), daar wordt het met *ij* geschreven, en Bilderdijk kan, alleen volgens een etymologiesch stellinkjen van zijn eigen maaksel, het woord met *ei* beter gekeurd hebben. Als inderdaad *overleiden* (t. Kate, I, 187), *overbrengen*, zijnde, liet het zich misschien verdedigen. Wel teekent Hoeyff, in zijn Proeve van *Bredaasch Taal-eigen* een *verleiden* in hiermeê verwante beteekenis aan — doch den verdienstlijken man kan, om zijn treurig gebrek, in dergelijke voor hem minutiëuze onderscheidingen, geen gezach worden toegekend.

*Dozein*, volgens Weiland's voorschrift en een oud misbruik *dozijn* geschreven, strijdt tegen alle analogie. Bilderdijk stemt te recht voor *dozein* in zijn *Verkl. Gesl.-l.* Zie dit punt nader behandeld in mijne *Bastaartwoorden*, bl. 37—38.

*Zijde* (*sericum*) beweert Bilderdijk, dat beter *zeide* ge-

schreven werd, om de afleiding van *zei*, *zede* (*zacht*) en de eenstemmigheid met het fr. *soie*; het Ital. heeft *seta*, dat een is met het latijnsche *seta* in zijn vroegere en latere beteekenis; maar of dit nu de *ei* bewijzen moet — is ons bij Bilderdijk duister. Inderdaad is *zeide*, voor *draad* of *snaar*, en *zeidenspel*, bekend — doch men heeft ook *ziten* (*zijten*)-*spel*, en zonder dit uit *cither* afkomstig te achten, wijst het op een snaartuig; in allen geval schiet er in 't Nederduitsch de *e* bij in (Zie ten Kate, die 't uit Kiliaan put, I, 315). Het zw. *siden*, mnl. *side*, a.-s. *sid*, *sidene*, dat zoo wel van *zij* als *haar* gezegd wordt, bewijst de *ij* of *i* in ons *zijde*. We dobberen méér, waar we tusschen Duitschland en den Engelanders geklemd zitten. Niet alleen in 't elementair gedeelte, maar ook in de vervoegingen en verbuigingen, in menige taalwending en spreekwijs, wettigen we ten volle onze geografische positie.

*Ijslijk* — 't is voorlang opgemerkt (zie de lexika der zestiende eeuw en de kritiek van Huydecoper — *Proeve*, II, 340) — wordt, als saamgetrokken uit 't fr.-d. *egeslich* en a.-s. *egeslic*, beter, met de mnl. auteurs, *islijk* geschreven. A.-s. *ege*, *æge*, *eige*, fr.-d. *egiso*, *schrik*, *ontzetting*, 't *vreeslijke* — doen *eislijk* dat gene uitdrukken, wat men er gewoonlijk in zoekt, en, bij vernoeming, zelfs al wat indrukwekkend, buitengewoon of ongehoord is, en veel nauwkeuriger dan *ijslijk*; een woord, dat wij hierom niet uit de taal willen bannen, doch bloot beperken tot hetgeen het in zijn «zakelijk deel» *ijzen* werkelijk uitdrukt. Wat Bilderdijk van *eise* zegt (in zijn *Verkl. Gesl.-l.* op *eizenkruid*) verdient wel wat aandacht en vergelijkens met den wortel *eg*, *ek* (*icht*), en *ace* die we in het Fr. - D. en A.-S. opmerken; de klassieke talen er niet bij te vergeten. Weiland spelt steeds *ijselijk*, doch, voor de aardigheid, *wel eens* (verg. hem op *ijzen*) *eizen*.

Over *liorei* en *laverij* handelt Huydecoper in den breede (*Proeve*, II, 255). 't Was een galanterie van Hooft er een

woordspeling op *lieven* van te vergen, als drukte 't liefde voor een persoon of partij uit, en, het symbool voor 't gevoel genomen, *liefdeteeken*. Huydecoper verklaart het allereenvoudigst en natuurlijkst: 't midd. lat. *liberata*, (fr.) *livrée*, is *leverei*, *levering*, *leverij*: 't pak, dat door de Heeren aan hun vazallen geleverd werd. Wat lezen we zelfs niet in de ridderromans van den dag — want de gedichten van de XIII<sup>de</sup> en ook XIV<sup>de</sup> eeuw (vergeving, dat we er eenige eerst tot de laatste rekenen!) zijn ons immers weêr de boeken van den dag — wat lezen we niet van ridders, die gereed en gekleed worden door de vrouwen en jonkvrouwen, bij wie zij hun intrek namen, « met cleden van roeden samite: » geen wonder dat Geraert van Velsen 's Graven *leverije* droeg. 't Bastaartwoord intusschen blijft *livrei* — als *kontrei* uit *contrée*, enz. Volgens Bilderdijks verklaring van 't woord (*Verkl. Gesl.-l.*, i. v.), ten deele uit Huydecoper genomen, moet men 't *liverei* van *lijf-gereide*, of ook *livrei* van *livrée*, of *leverij* schrijven. Hij spelt het zelf op alle mogelijke wijzen, behalven, zoo als Siegenbeek 't voorschrijft — *liverei*. Weiland spreekt er, in zijn *W.-b.*, beter over dan ten Kate, die 't uit *LEVER-kleur*, en *lappen*, *lapperij*, acht te stammen — waar Huydecoper zich vrolijk meê maakt; maar wat er bij *W.* de zacht-*k. e* tusschen doet, is ons niet gebleken. Zie nog Bilderdijk, *Aanmerkingen op Huydecopers Proeve*, bl. 85 en 86.

Met *hakkenei* is 't nagenoeg als met het voorgaande gesteld. 't Woord is stellig niet van romanischen oorsprong, doch, door ons uit het Fransch te rug genomen, heeft het de *ei* gekregen. Met de *ij* ware 't Hollandsch.

*Te lij*, dat Bilderdijk *veellicht* beter met *ei* geschreven acht — doch aan 't slot van zijn artikel (*Verkl. Gesl.-l.*, II, 184) allen grond hiertoe ontzegt, zal ons niet bezig houden; even min met *brei* voor *brij*, en eenige andere woorden, die beter met *ij* dan *ei* worden geschreven; of omgekeerd: doch waarover het Gebruik sints lang recht

gesproken heeft. Zóo bijv. Bilderdijks *kommenei*. Verg. *Bastaartwoorden*, bl. 80.

*Breidel*, zegt Bilderdijk, moest eigenlijk *brijdel* zijn, «als uit *berijdel* saamgetrokken. Het oude Hoogd. zegt ook *britel*; 't Fr., *bride*; 't Italiaansch, *briglia*, en 't Engelsch *bridle*;» alleen het Dietsch heeft staág *breidel* gezegd en geschreven, en dus, hoewel men zich voor *brijdel* op de over één komst met andere talen moog gronden - *breidel* is ingeworteld. Ondertusschen vinden we reeds, in den vollen bloei van het Mnl., enkele reizen verwarring tusschen *i* en *ij* en *ei*, dat met de toen meer onderscheiden uitspraak minder mogelijk moest zijn. 't Was niet kwaad geweest, als de Hoogl. Siegenbeek ook hieromtrent, als wegens de *e* en *o* een onderzoek had ingesteld. Den leerling naar ten Kate verwijzen (*Verh.* bl. 142), kon men ook hier wel voor.

Het punt van samenkomst der lange *i* (*ij*) en *ei* was steeds de tweeklank. De gewoonte om den zacht-korten uithaal van *e*, achter de woorden, ook in geschriften aan te wijzen, deed wel eens *is* schrijven (bijv. *mis* voor *mi*), in plaats van *i*. *Is* en *ei* scheelt weinig; minder dan men, bij het zoek raken der tweeklanken, thands merken kan; en ook de korte *i* ging licht in onzen tegenwoordigen *ij*-klank (*kind* - *kynd* - *kijnd*) over. Dikwerf (in vergelijking van de naauwkeurigheid, waarmee we *i* of *ij*, *ie* en *ei* anders onderscheiden vinden) leest men *ontbiden* (*ontbijden*) voor *ontbeiden*, en rijmend op *tiden*; en als onze oudtjens zoo slim geweest waren als wij, dan zouden ze ons voor *bijden* dadelijk naar het a.-s. *abidan*, en voor *beiden* naar 't Oudd. verwezen hebben. *Gleis*, *gleisteren*; *glans*, *glins*, *glinsteren*; 't vl. *gleisteren*, tot *glnsteren*, t holl. *glinsteren* tot stichtsch *glnsteren* gemaakt: daar hebt ge weêr de beide woorden, die werkelijk in de taal bestaan. *Grijnen* maakt in *imp.* *grenen*, verdadelijkt *greinen*; beiden zetten u op hun eigen hand, een *grijns* of een *greins* op. Zoo hoort gij ook *greniken* en *grinni-*



*ken*; *aangreïnzen* en *afgrïjzen* — dat gij te zamen ziet komen in 't a.-s. *grennian*, *grinnian*, *grindan* (met de tanden), *grist*, *grislic*, *angrislic*.

Hoe 't er meê gelegen zij — men ziet dat *wïjden* (van *wïjd*), en *weïden* (met de oogen), *uit-* en *afweïden*, *twïjfelēn* en *weïfelēn*, enz. enz. juist geen tegenspraak bevatten.

*Wïjle* (doek, sluier) is, langs de *is*, of om de nabuurschap van *velum*, wel met *ei* geschreven. Wij lazen 't zelden anders dan met *ij*. Bilderdijk geeft *wïjl*, *weïl*, en *wïel*, op. De heer Siegenbeek laat er natuurlijk weêr een mysteriëuze wolk over hangen, of hij 't woord kent — al, dan niet. Trouwens het woord *slang* ontbreekt wel in zijn Woordenboek (1805): maar daarvan wil hij zeker de spelling en 't geslacht uit het voorgaande *slak* opge maakt zien, gelijk hij 't in zijn *voorberigt* te kennen geeft (bl. VI).

De heer de Jager spreekt, na van de *ei* gewaagd te hebben, over de spelling van het woord *dauw*, door Bilderdijk *daauw* geschreven. Bilderdijk-zelf præfereert, *theoretiesch*, *dauw* (zie (*Spr.-l.*, bl. 36); vergelijk Vondels *dau* (*Lucifer*, op ondersch. pl.), met *wenckbraeu* (bl. 24), en *naeu* (bl. 33).

En hier nemen wij «orlof an» het onderwerp, dat de heer de Jager naar aanleiding der orde (?), door den heer Siegenbeek in zijn *Verhandeliny* waargenomen, *de tweelanken* genoemd heeft: ofschoon de heer de Jager, bij een gants andere taak, wel de moeite had mogen nemen zich, voor zich-zelf, een daaraan geëvenredigd plan vast te stellen. Misschien, dat wij, in zoodanig geval, ook niet zoo dikwijls in de noodzakelijkheid zouden wezen, onze wandelingen door de dreven, waar die heeren een doolhof van gemaakt hebben, zonder geléide voort te zetten; zeker is het, dat we dan reeds nu éen en ander over de tweelanken zouden ter bane kunnen brengen, dat we genoodzaakt zijn, en in spijt onzer eigenaardige denkbeelden van orde, voor later te bewaren.

---

  
**IX.****DE VERWANTSCHAPTE MEDELINKERS.**

Tot hiertoe in onze beschouwingen gevorderd — kunnen wij de bedenking niet onderdrukken, dat er toch nog al vrij wat moeds voor noodig is, om zich met de Nederduitse spellingsquæstie op te houden, ook al tracht men bondig te zijn, al bewilligt men bijna in eene voorbedachtelijke onvolledigheid — al heeft men slechts eene recensie te schrijven. 't Is waar — niet ieder behandelt de zaak op de zelfde wijs; alles hangt van de opvatting af. Over hetgeen door den heer de Jager, ten genoegen eener letterlievende maatschappij, en onder haar bekrooning, in negentien bladzijden is afgehandeld — hebben wij zes vellen druks volgeschreven; en met de hand op het hart verklaren wij: we zijn niet volledig; waar te kiezen viel — hebben we soms der korthed boven de duidelijkheid de voorkeur gegeven; we hebben, bij 't onderzoeken der aangeroeerde vraagpunten, de methode van de door ons te beoordeelen verhandeling nog niet eens voldoende gekarakteriseerd! Waar ligt dit aan? Is de stijl van den heer de Jager dan zoo zinrijk, zijn voorstellingsvermogen zoo krachtig, heeft hij zóo veel bekortingsproceedes, dat hij, in tien woorden, twintig denkbeelden, omstuwde van al hun attributen, weet uit te drukken? We hebben die eigenschappen, tot dus verre, niet in zulke mate bij hem

opgemerkt; maar ik geloof, dat de heer de Jager zich met iets anders heeft bezig gehouden dan wij, die meenen hem te recenseeren, die meenen zijn boek met al de daarin behandelde zaken ter ontleedtafel te brengen, en bij elke anatomische handeling te verwijzen naar een samenstel, dat, naar ons inzien, het gevraagd organisme vollediger zou hebben doen fungeeren. 't Is den lezer bekend, wat denkbeeld wij, buiten de redeneeringen van den heer de Jager om, of alleen met hare aanleiding, hebben willen schilderen; de zaak van den heer de Jager is minder tot een *denkbeeld* samen te brengen: hij denkt aan geen beginsels; hij heeft zich, met de voorzichtigheid van een prijsverhandelaar, van alle over één komst, in dezen, met zijn goed en *grondig* woordtjen in het *Taalkundig Magazijn*<sup>1)</sup>, willen onthouden — en er was maar één alternatief: beginsel of beginselloosheid. Wij ontkennen niet, dat een gesteld beginsel soms een lastige gast is: het spoort u aan, het stuwt u voort, het noodzaakt u, met de onwederstaanbaarheid van een stoomsleeper, u op de eens gelegde *rails* voort te spoeden, en al woudt gij ook rusten onder weg, en u-zelven dieds maken, dat gij de plaats uwer bestemming reeds bereikt hebt, of liever u-zelven alleen verder *droomen* — geen genade! gij moet, gij moet verder, en dat, al leverde de afgelegde weg u reeds menig proefjen van zijn onaangenaamheid op... Wij willen toch niet op den dijk blijven liggen, met gevaar van door een trein, die later komt (en daar komen er in onze bewegingrijke eeuw alle half-uren), verpletterd te worden? Dat nimmer! en toch, de weg was ons niet altijd even prettig: hij leverde ons moordende *longueurs*, droevige noodzaaklijkheden om onvriendelijk te zijn, schreeuwende drukfouten op<sup>2)</sup>; en des niet te min willen wij verder —

1) I, 224.

2) Een uit de hoop: bl. 89 r. 23 *veranderde* — lees: *verouderde*.

maar we voorzien eenige luwing in het barre weder: de belangrijkste *détails* zijn nog te behandelen; maar over het belangrijkste is reeds het meest gepraat en geschreven — we zullen dáarin dus het meest bloot verslaggever kunnen wezen, zonder onze taak uit het oog te verliezen van, voor iets afgekeurds en verbrokens, iets beters uit de taal aan de hand te geven. Dit maal hebben we te spreken van

### De verwantschapse medeklinkers.

Onder dit opschrift bespreekt de heer de Jager, in de eerste plaats, de spelling van *ontvangen* en *ontvonken*. Hij brengt de daarover geuite meeningen bij, en ofschoon wel wat te veel gewichts hechtende aan het motief van den heer Siegenbeek, dat men *ontvangen* behoort te schrijven, wijl de *f*, in dat woord, de uitspraak noodeloos verscherpt — eindigt hij met den hier alleen geldende analogischen regel te raadplegen, en op grond van dezen zoo min *ontfangen* te schrijven, als men *ontfallen*, *ontflieden*, of *ontseggen*, schrijft.

Hiermeê echter had de zaak nog niet als afgedaan behooren beschouwd te worden. Bilderdijk haalt in *Perzius (Aanteekeningen, bl. 69)* van het onderscheid op tusschen het positieve en negatieve *ont*; tusschen het *ont* in *ontvangen*, *ontvonken*, en *ontveinzen*, en dat in *ontnemen*, *ontluisteren*, en *ontdekken*; hij meent daarin niet slechts verschil van beteekenis, maar ook van natuur en spelregel op te merken: hij wil *ond* van *ont* onderscheiden hebben. Maar de uitspraak doet alles af, en zoo lang deze in de beide beteekenissen volmaakt gelijk zal staan — zoo lang zij scherp genoeg zal wezen om de *v* in *ontvangen* als *f* te doen uitspreken, zoo wel als in *ontvoleschen*, zoo lang zij gedwee genoeg zal zijn, om in *onthoezeming* en *ontdekking*, beide, de volgende zachte konsonant de voorafgaande *t* tot *d* te doen wijzigen, of geheel in zich-zelve op te lossen:

zoo lang valt er geen onderscheid van spelling, dat anders wel aanneemlijk ware, voor te schrijven.

In 't algemeen dient men zich te onthouden, van de talloze wijzigingen der uitspraak, die de konsonanten door hare geburen ondergaan, ook daar aan te wijzen, waar de belendende medeklinkers tot verschillende syllaben behooren, en althands wanneer de samenstelling der lettergrepen zoo geheel uiterlijk is als met het voorzetsel *ont*: het achtervoegsel *te*, dat menig maal zelfs als eene natuurlijke spruit van het adjectief-zelf, waar men het meê aantreft, beschouwd moet worden, zou anders nog veel méer recht hebben op de verscherping der voorgaande konsonant — ware 't niet, dat ook hier de *t* niet bepaaldelijk haarscherpsten klank heeft, en *koude* altijd boven *houdte* verkozen geworden is — om niet van het vroegere *oude* (ouderdom) en *langde* (lengte) te spreken.<sup>1)</sup> Geheel juist, d. i. over één komstig de uitspraak, spellen kan men nooit, en het zou ook de verwantschappen in de taal niet verduidelijken: derhalve doet men best ook hierin zoo wat te geven en te nemen. Bilderdijks *ontfangen*, *ontfonken*, en *ontfouwen*, staan, als toepassing van een anders niet verwerplijken regel, geheel op zich zelf, bij iemand, die maar ééns in zijn leven *menichte*<sup>2)</sup> en nimmer *geberchte* geschreven heeft.

Dat *vonk* geen *fonkelen*, naar *vonkelen*, maakt, is zoo klaar als de dag; ofschoon we daar niet meê gezegd willen hebben (men maakt soms zulke zonderlinge gevolgtrekkingen), dat *form*<sup>3)</sup> niet naast *vorm* bestaat, noch *fruit* naast *vrucht*.

1) Zie den heer de Jager, een weinig verder in de noot op bl. 32, waar hij te recht de sylbescheiding van *menigte* en *plichtig* uit elkander houdt.

2) *Gesl.-l.* 1e dr. *Voorrede*.

3) Men vergeef ons alweêr eene parenthese: de latijnsche *f* is oorspronkelijk zacht genoeg, om onzen ovderen aanleiding gegeven te hebben, waar ook maar eenigzins aan een dietschen wortel met *v* gedacht kon worden,

Na de *v* van *vonkelen* ligt, bij den heer de Jager, de *s* van *samen* ter behandeling aan de beurt. Ziehier het vraagstuk en de oplossing. *Zamenen* of *zamelen* is het bekende werkwoord, dat niemand ooit met de scherpe konsonant heeft uitgesproken, zelfs niet in het hartjen der zoogenoemde verwarring van *s* en *z*. «Ik wenschte, bij wijlen, *het zichtbare teeken* uit mijne gedachten en uit de rij van het bestaande te kunnen verbannen,» zeide mij onlangs een onzer eerste mannen van het vak: en wie ziet niet, met mij, de natuurlijkheid en redelijkheid dier verzuchting in van een hart, dat zich aan velerlei kennis had mogen laven. «De klank — dát is bij mij de grondslag!» voorzeker het teeken, hoe keurig ook gedrukt, geniaal geschreven, hoe *naar de letter* uitge-

---

de met het Latijn over één komende of (mogelijk) daarvan afgeleide woorden, die in 't Latijn de *f* vertoonden, bij ons eene *v* toe te kennen: *fructus*, vrucht, *flamma*, vlam, *pecus* (*p* = zeer sch. *f*) *vesch* (*Ves*), *fenestra*, venster, *frisius*, ook *vries*, *flagellum*, vlegel, *fluere*, vloeien, *fluitare*, vlieten, *pes*, voet (= poot), *fons*, vont, *furca*, vork, *falsus*, valsch, *falco*, valk, *floccus*, vlok (*volk*, *vol*, en *vlak*, toonen hun eenheid met de lat. woorden te nevelig aan, om ze er hier bij te voegen): van daar *vorm*, dat, aangemerkt als wortel van *vormen* geheel neêrduitsch geworden is, en 't Mann. gesl. heeft verkregen, waar 't trouwens door Vondel meesttijds in gebruikt wordt: schoon Hooft meer tot het behoud van den romaanschen vorm des woords overhel't, en meest *form* schrijft, met het Vr. geslacht. De Heer Siegenbeek verwijst van *form*, zonder geslachts opgave, naar *vorm*, M. De heer Weiland admiteert de beide woorden. Voor het woord in de betekenissen materiele gedaante, ben ik gewoon het geheel verneêrduitachte *vorm* (M. gesl.) te schrijven (*formaat* houdt niet te min zijn *f*), en dan ook *vormen*, *vormelijk*, *vormsel*; maar *form* (al behoudt *formeeren* zijn zin en zijn *f*), in 't Vr. gesl. is bij mij altoos eene abstraktie, en staat tegen ('t fransche) *fonds* over. Zoo zijn iemants *vormen* hemelsbreed van zijn *formen* onderscheiden; zoo hangt de *vorm* van een boek veeltijds van den drukker, de *form* van den uitgever af. Dit *form* vindt men in *formule* te rug. 't Is waar, dat de beteekenissen soms in elkaâr loopen; doch dat is geen reden om het éene woord af te schaffen; noch ook om, waar 't mogelijk en duidelijk is, geen verschil in de toepassing waar te nemen.

sproken — blijft maar *teeken*, aanduiding van den klank; gebrekkig hulpmiddel: en dáar is het toch niet genoeg voor, dat men er elkander de ooren om doof schreeuwt: wat zeg ik? men heeft er elkaár voor gelasterd, verwenscht, vermoord bijna! . . . « En gij-zelf dan, wat springt gij niet, nu driftig, dán ernstig, voor dat teeken in de bres! . . . » voor het teeken? — vergeving! voor het begrip, voor de theorie, waar de keus of verwerping van dat teeken een uitdrukking van is — voor het idee, voor de wetenschap der taal! Toen men niet zoo druk harrewarde over de spelling, sprak men naar den regel — dat is, zoo als de regel het behóorde voor te schrijven: getuigen de burgerlieden — mijn grootouders en de uwen! Maar men kende vroeger óók wel spellingsonderscheidingen: *zamelen* klonk bij hen *zamelen*, en werd ook zóo geschreven, dat men 't niet anders uitspreken kon: de *s*, een lettergreep aanvangende, en onmiddelijk door de vokaal opgevolgd, was steeds *zacht* (behalven in eenige bastertwoorden). « En wat was er van *zamen* of *samen*? » — *zamen* is de wortel, gelijk men 't noemt, van het frequentatieve werkwoord *zamenen* (welks verleiden deelwoord, aan de uitgang *lijk* verbonden, het adv. *gezamenlijk* oplevert); die wortel nu, met voorvoeging van het wordeken *te*, maakt *te zamen* (« aangenomen-verder! »), even als *pletter*, uit *pletteren*, *te pletter*, *gader*, uit *gaderen* — *te gader*, *mortel*, uit *mortelen* of *morselen*, *te mortel*, in eenvoudiger vorm; *te leen*, uit *leenen*, *te leur*, *te keer*, *te geef*, (al) *te maal* (zie voor dit woord Bild. op *maal*, in z. *Verkl. Gesl. - l.*), enz. Maar die woorden (wat men zich inbeelde) kunnen dat voorvoegseltjen *te* niet afleggen, of zij worden, een *kaap* zonder *k*, een *bever*, zonder *b*, dat is — gants iets anders, dan hetgeen men er meê uitdrukken wil: en toch schrijft men nu al sints veertig jaar « zamenvoegen, zamenlappen, wij zullen dit wel *zamen* vinden; » en wat erger is — men *zegt* het! Prof. Siegenbeek veelt Bilderdijs beschul-

diging niet, dat zijn spelling de uitspraak bederft — en echter doet zij 't. Ziehier! *te zamen* maakt, bij samen-trekking (en die is analogiesch), *t' zamen*: zoo hebben de kloeke zeventiende-eeuwers ook al gespeld: *t' samen* of *t' zamen*. In plaats van de *ts* intusschen (*te* of *tz*), die langen tijd, nevens de *ss* en *sch*, den scherpsten klank moest afbeelden (toen men de enkele *s*, als boven werd opgemerkt, ook nog als onze tegenwoordige *z* uitsprak), heeft men in de vorige eeuw *de enkele s* beginnen te schrijven (als wordende de zachte klank nu bepaaldelijk door de *z* aangeduid), en zoo voor het oudere *tsidderen* (of *tzidderen*), *tsommige*, *t'sestig* (waar de *t* vermoedelijk, als in *tachtig*, een lidwoord is), *t'seventig*, *teagen*, *t'samen*, enz. — *sidderen*, *sommige*, *sestig*, *seventig*, *sagen*, *samen*. Nu, daar had men ook genoeg aan: maar wien men den vinger geeft, neemt u de hand. Daar komen de spellingondernemers, *nivelleurs*, de vereenparigers — den bezem op schouder — en slaan u aan 't ruimen van hetgeen zij een Augeas-stal geloofden; en vegen en poetsen de wanden van ons taalgebouw, dat u de splinters om de ooren vlogen. Ik hou niet van heelmeeesters, die u, voor liefhebberij, in 't gezonde vleesch snijden, en dan getuigen: een hechtpleistertjen *will do*. Zoo zijn de woorden *samen*, (= *te zamen*, *t' zamen*), *sestig*, en *seventig*, die over geen Hollandsche tong gaan anders dan met de *s*, een wezenlijk bestanddeel huns lichaams kwijtgeraakt. En dáar ziet men niet naar om! 't Is wonder, dat *sidderen* geen *zidderen* en *sagen*, duchten, geen *zagen* heeft moeten worden. En wat doet nu de Uitspraak, en wat doet Bilderdijk? 't Was waar, dat zij vroeger naar húnne zijde wel wat overdreven — zij zeiden en schreven: *samen*; best! dat stond voor *te zamen* of *t'zamen* — dat heeft de heer Siegenbeek mede gezien en getuigd; maar, en de Hoogl. heeft gelijk, dat hij 't laakt, zij bleven (mogelijk uit wraakzucht) ook *te samen* (dat



was dus *te t'zamen*) zeggen en schrijven. Blijkbaar misverstand - vergissing! En echter staat de heer de Jager, met Kinker, die uitspraak en spelling voor! De historie des woords, doorschijnend als kristal, verklaart *te samen* louter *wanspraak*. Het is, of men zeide: ik voel mij niet *te thuis* in die kakofonie: want ik heb verbeteringen in *den d'zin*, die mij *te thands* alleen *ter t' harte* gaan. De heer Siegenbeek had dus wel met wat meer nadruk het ongerijmde *TE samen* mogen afkeuren: het enkele *zamen*, zonder *t*, dat hij «gemakshalve<sup>1)</sup>» had aangeprezen, weêr mogen uitwerpen: men behoort stellig, naar zijne vergunning, *TE zamen* of *samen*, wij doen dit *samen* (of *TE zamen*, of *gezamendlijk*), dat vloeit *samen* of *TE zamen*, *samenbrengen* of *TE zamen* brengen, en *samen-trekken* of *TE zamen* trekken te schrijven.

*Ambt* laat, om de ellips tusschen *b* en *t*, die de etymologie des woords meêbrengt, en waar een overgangsklank bij gehoord dient te worden, zeer wel de zachte *b* toe naast de scherpe *t*. Bilderdijs *ampt* had hem ook *zecht* en *lecht* moeten doen schrijven.

Bij het woord *hemd* merkt de heer de Jager aan, dat *hembd* zeker een drukfout is in Siegenbeeks woordenboek, doch dat hij 't «opmerkelijk» acht, «dat de spelling met *b* in de tweede en vierde drukken van het Woordenboek mede gevonden wordt.» Hoe kan dit den heer de Jager opmerkelijk toeschijnen? de heer Siegenbeek verbetert immers de latere uitgave zijner werken niet, ten einde geen «inbreuk» te maken «op de regten der bezitters van vroegere uitgaven<sup>2)</sup>!»

In de woorden *knods* en *kruit* meent de heer de Jager van de «ingevoerde spelling» te moeten afwijken; daar hij het eerste, met Bilderdijs, van *knotten* afleidt, en

1) *Taalk. Bed.* bl. 80.

2) Voorb. v. d. derde Uitg. zijner *Verk. o. d. sp.*

het laatste, met Weiland (volgens Adelung) uit een « verouderd werkwoord *kruten* (ons *gruizen*) » acht te stammen. 't Is vrij onverschillig, of men het eerste woord met Bilderdijk een metatheze van *knoest* acht en derhalve *knors* schrijve, of, met Siegenbeek, van *knodde* (ook *hodde* = *knobbel*) tot *knods* make. *Onmiddelijk* van *knotten* is het woord (blijkends de beteekenis van dit) niet af te leiden. Dat men *knoest* veelal met het M. gesl. aantreft, en *knods* Vr. is, stemt voor de spelling met *d*. *Kruit* wordt niet zoo zeer met *t* geschreven, om dat het verwant is aan *grut* (volgens B.) en *gruis*, want het laatste woord heeft de zachte konsonant, en, wat het eerste betreft – zal men de *d* in *vloed* tot *t* maken, om dat het woord samenhangt met *vliet*? maar *kruit* (buskruit) heeft geen meervoud, noch wordt het verlengd, en alle woorden van dien stempel hebben de scherpe slotkonsonant <sup>1)</sup>. Voor *kruid*, *kruiden*, *kruideryj* (specerij), ontvalt Bilderdijk dit motief, en echter staat hij ook hier de *t* in voor. De heer de Jager laat er zich niet over uit.

*Andwoord* en *Andwerpen* schrijft Siegenbeek (en vele anderen) met *t*. De heer de Jager, neemt, aangezien « in derzelve uitspraak thans eerder de *t*, dan de *d* wordt waargenomen, en het vervolgens een niet ongewoon verschijnsel is, dat de medeklinker in een afgeleid woord wordt verscherpt, terwijl het oorspronkelijke of andere mede afgeleide woorden den zachteren medeklinker behouden » (« men denke b. v. aan *met* en *meds* (?) ») die spelling aan. Intusschen bekennen de voorstanders der *t* om 't zeerst, dat de etymologie in *andwoord* de *d* vordert <sup>2)</sup>; als men in dezen op *de uitspraak* afging, be-

<sup>1)</sup> Zie mijne *Bastaartwoorden*, bl. 65.

<sup>2)</sup> Siegenb. *Verh.*, 4e dr., bl. 163. Weiland, *t. v.*, die het toch wel niet door dezen of genen Griek aan de Hollanders zal willen leeren spellen. De Jager, *Versch.* bl. 23-24. Van der Kemp, in het *Taalk. Magazijn*, II, 108.

hoorde men ook *lantgenoot* te schrijven : de *g* is hier zelfs zachte konsonant, en de heer van der Kemp kent der *w* de kracht toe om den vóorgaanden medeklinker scherp te maken ; al sprak men dus de *d* in *landgenoot* eens werkelijk als *d* uit, dan kon tóch nog de *d* in *andwoord*, blijven bestaan. In 't algemeen behoort in *verschillende sylben* de eigene spelling niet om den wille der naast aangrenzende konsonanten veranderd te worden, al doet de uitspraak zoo iets schijnbaar aan de hand — maar, alweér : elk zijn smaak ! (We schrijven zelve *lankmoedig* en *lankwerpig* : niet om dat de *w* of de *m* het vorderen — maar om dat het woord zoo wel *lank* als *lang* is, en er in de uitspraak, die hier *uk* zegt, eene bijzondere en uitdrukkelijke afwijking van de *ng* plaats heeft). Het voorbeeld der verscherping van een afgeleid woord, zou, als fænomeen, vrij wat van zijn belangrijkheid verloren hebben, als de heer de Jager, bij des heeren Siegenbeeks *mede, met*, des heeren Siegenbeeks <sup>1)</sup> omgekeerd voorbeeld *abt, abdi*, had gevoegd : die twee doen elkaar dood. Als een woord bij affeiding *wel eens* verscherpt, en *wel eens* verzwakt wordt — dan kan het ook *wel eens* zijn oorsprong getrouw blijven. *Andwoord*, bovendien, is oud en goed ; gelijk de spelling van *andwerpen* ; in onze *Bast-aartwoorden* gestaafd, met gezach en affeiding (bl. 130).

Wij hebben, daar ter plaatse (bl. 64) ook, zoo 't ons voorkomt, voldoende aangetoond, dat men niet met den heer van den Bergh *geweesd* behoeft te schrijven, om in over één stemming te zijn met het hedendaagsch inzicht der orthografie.

Wat het daar mede behandeld *waart* en *wards* betreft, *voort* en *voords*, *met* en *mids* — we zijn, sedert de uitgaaf van 't genoemde boekjen, tot eene regeling hierin gekomen, die ons den oorspronklijken zachten medeklinker bewaren doet, als hij niet aan de uitspraak schaadt —

1) *Verh.* 164. 2) Zie hierboven, bl. 2.

terwijl wij hem door *t* doen vervangen, waar hij, als slotkonsonant, onder den regel der verscherping van deze gebracht behoort te worden: *hemelwaards*, en *te hemelwaart*, *vermits* en *met*, *meteen*, *voort*, *voortaan*, en *voords*. *Qu'on le fasse à sa tête!* Wat ik vroeger van *eimant* en *niemant* zeide, dat ik het nergends bij de ouden, in den verbogen naamval, met *den* en *de* gevonden had — moet ik steeds verbeteren. Geschriften van de zestiende en vroeger eeuw leveren 't herhaaldelijk op; zie ook Hoeufft *Bredaasch taaleigen*, *i. v.*: maar 't is genoeg, dat het nú nimmer meer verlengd wordt — om 't thánds met *t* te schrijven; het zelfde pleit voor *derwaart*, enz. Dat men, met den heer de Jager *-waarts* (of *-waards*) aannemende, *-waart* zou moeten verwerpen: verkrijgt, men beseft het, van ons niet meer dan een hoofdschudding, die men, naar welgevallen, nuanceere. Niemand zal ook bij óns een inkonsequentie vinden in *andwoord* en *voortaan*: men weet, dat wij de logika, die zulk vonnis wijst, inkompetent verklaren: heden *vrinden*, morgen *vrienden*, heden *diets*, morgen *diedsch*, heden *uchtend*, morgen *ochtend*, enz., enz. Maar *voordaan* zou daarbij minder voldoende klinken, dan *andwoord* — hoe engelschachtig ook uitgesproken.

En thands biedt zich het geschilpunt der spelling met *cht* of *gt*, in de verleden tijden van eenige werkwoorden wier wortel de *g* tot slotkonsonant heeft, en in naamwoorden, die aan dusdanige werkwoorden verwant zijn, ter behandeling aan. Daar is al zóo veel papier aan deze quaëstie besteed — daar is al zoo menige goede bladzijde, maar te gelijk zoo menige dwaze redeneering aan ten offer gebracht, en de zaak van zóo vele zijden bekeken, dat wij er weinig meer over te zeggen weten. Ook in Belgiëën heeft men er zich herhaaldelijk meê beziggehouden, en voor zoo ver de Zuid-Nederlanders niet met Prof. Bormans <sup>1)</sup>,

<sup>1)</sup> *Verslag*, bl. 373.

en *volgens diens gehoor*, de meerdere scherpte der *ch*, boven de *g*, (hare meerdere over één komst met de scherpe *t*) ontkennen (NB.) — mag men hun hier geen oordeel en gezach in weigeren. Ik ben in der tijd met mijn eerewaardigen vriend, den leuvenschen Hoogleraar David, over dit punt in een soort van polemieek <sup>1)</sup> gewikkeld geweest — waarvan ik, ter nadere aandringing van het vele goede en gegronde, dat deswegends door den heer de Jager, in zijne *Verh.* en in zijn *Antwoord* aan Prof. Siegenbeek, gezegd is, het hoofdzakelijke hier wil tusschenvoegen. Volgens den heer David was het een *gril*, die Bilderdijk *jacht*, *macht* en *klacht* deed schrijven: want «dat men wel in de uitspraak niet anders dan den klank der *ch* doet hooren — doch, dat Bilderdijk zoo hem de uitspraak der woorden tot de spelling met *ch* bewoog, inkonsequent handelde, toen hij *draagt*, *legt*, *moogt*, enz. bleef schrijven; dewijl deze met de vroeger genoemde eenerlei van klank zijn:» <sup>2)</sup> men ziet — het is hier weder de oude tegenwerping. Onze verdeliging, dat in laatstgenoemde woorden de *g* niet gezegd kan worden onmiddelijk door de *t* te worden opgevolgd, wordt ook door mijn geleerden weêrpartijder bestreden, met de verzekering dat «er niet wordt gevraagd, of er eene *i* tusschen kan, maar of er eene tusschen staet.» Ondertusschen ontken ik, dat dit de vraag zij. De eigenlijke form des woords is *draag't*, en men spreke dit nu zoo rad uit als men wil, men verscherpe daardoor, zooveel men moet, den *g*-klank — 't is zeker, dat *draagt* beter *de richting* der uitspraak aangeeft, dan *draacht*. Men werpt ons *bidt* en

<sup>1)</sup> *Middelaar*, 1842—43, bl. 197.

<sup>2)</sup> De heer Siegenbeek voert ook nog tegen des heeren de Jagers opmerking, «dat ik *draag*, gij *draacht*, onregelmatig zou wezen, aan, dat in wij *lezen*, gij *leest*, dan de zelve onregelmatigheid plaats heeft. Te onrechte! naar den tegenwoordigen stand der taal staat de *s* nooit achter de vokaal — wel de *g* (*Versch.*, bl. 96).

*wordt* tegen, als zijnde 't onmogelijk daarin den korten *e*-klank, die tusschen de *d* en *t* ondersteld wordt, te doen hooren: maar hebben we dan niet geleerd even zeer op de afleiding als op de uitspraak te letten? en de form *d* is even zeer eigen aan het werkw. *worden*, als de slot-*t* aan den tweeden persoon der aant. wijs, tegenw. tijd. « Maar die zelfde afleiding eischt op den zelfden grond de *g* in *macht* en *recht*! » *Nego consequentiam*. Zoo lang men mij niet historisch bewijst, dat *mogen* ouder is dan *macht*, en dit laatste derhalve hieruit *kan* afstammen, en dat *richt* van *rijgen* komt — weet ik niet, waarom ik dat aannemen zou; waarom ik mij in *mogen* aan de uitspraak zou kunnen houden, en waarom *macht* niet even zeer naar deze autoriteit zou behooren te luisteren; waarom *dit* van het eerste zou afhangen. En nog — ons voorbeeld is met de beste trouw gekozen; al zou men de overheersching van *macht* door *mogen* nu eens goedkeuren — daar zijn, als ook door den heer de Jager wordt opgemerkt, menigte van woorden, welker afleiding onbewezen is: wie overtuigt mij, dat *bracht* (*bragt*) eerder uit *brenge*, *licht* (*ligt*, niet zwaar) uit *liggen*, *richten* uit *rijgen* is, dan *tracht* uit *tragen* <sup>1)</sup> (trekken), *sticht* uit *stijgen* of *steigen* (*elevare*), en *zwicht* uit *zwijgen* (het primitief van *zwegen* <sup>2)</sup>), *zwegel*, *zwengel*, *zweël*, gelijk *rijgen* van *regel*? Wie zal zich het recht aanmatigen, om, over-een-komstig den regel van den heer Siegenbeek, te beslissen, of de oorsprong eens woords, die de *g* vertoont, een « duidelijke », of een onduidelijke zij? Dat hangt af, van den meerder of minder diepen blik, dien men in de taalvorming geworpen heeft; en al beweert de heer Siegenbeek stilzwijgend, dat men, bij het stelsel der eenparigheid, niet op eigen onderzoek heeft

<sup>1)</sup> Ten Kate, *Aenl.* II, 160.

<sup>2)</sup> Bild. *Verkl. Gesl.-l.* op *zwegel*, ten Kate, II, 574.

af te gaan, en al doet de heer David een ieder <sup>1)</sup> aan de hand in twijfelachtige gevallen « het Woordenboek te raedplegen » — men begrijpt, wat deze oplossing eener moeielijkheid voor waarde bij ons heeft ! Maar, als *macht* niet bewezen kan worden uit *mogen* te stammen, is er dan een analogische regel, die vóór het gebruik der *ch* in dit en dergelijke woorden stemt ? Ja ! — vooreerst rekent onze taal de scherpe medeklinkers meer geschikt tot sluiting eener lettergreep, dan de zachte : daarom schrijven de Siegenbekianen-zelfen *gracht*, *driert*, *huis* en *err*, ofschoon zij in verband staan met *graven*, *drijven*, *vergeven*, *huize*, en *erve* ; ten tweede, staan de zachte en scherpe konsonanten noode bij elkander, en het verleden deelw. van *ebben*, *suizen*, *leven*, *klagen*, wordt met de zachte *d*, <sup>2)</sup> dat van *kleppen*, *kruisen*, *ruischen*, *kerren*, *prachen*, daarentegen met de scherpe *t* gevormd. *Macht* is dus eigenaardiger dan *magt*, en in die mate eigenaardiger, dat we die *ch* niet alleen met de meeste duitsche taaltakken gemeen hebben — maar, dat het Oud-Engelsch (hoe weinig het slecht en glijdend gesproken Engelsch anders hierin een stem moog hebben) zelf, waar het latere *ght* heeft (dat nog geen *gt* is), *cht* vertoont, als in *richt* (thands *right*), *knight* (thands *knight*), *brocht* (*brought*), (zelfs *sich* voor *sigh*) : zie Percys *Reliques* etc., op onderscheidene plaatsen.

Maar wij scheiden hier af. De geleerde en goedronde Bormans moog, met de hem eigene denkbeelden over de quantiteit in 't Neêrduitsch, getuigen, dat hij, ofschoon

---

<sup>1)</sup> *Middelaer*, 1842—43, 207.

<sup>2)</sup> Met verlof van de heeren Siegenboek, Weiland, en Olinger; bij den tweede van wie, het verleden deelw. van *ebben* niet bekend is, zoo dat de laatste stout weg (in) strijd met zijn eigen *geschubd* en *gekrabd* *geeft* opgeeft; terwijl eerstgenoemde het werkw. in 't geheel niet schijnt te kennen.

des noods de spelling van *macht* goedkeurende, nog die van *moocht* (NB. om de meerdere lengte!) niet aannemen zou <sup>1)</sup> — we laten dat voor dit maal zoo blijven; gelijk wij hem ook zijn *gehakd*, *geblafd*, enz. (ter mediteering) overlaten, als ziet hij hier geen meerdere reden voor de *t*, dan in *geloofd* en *verhaasd*, behalven de kortere uitspraak (!!). O die classiciteit, die men ons opdringen wil, ofschoon zij ons ter kele uit breekt! O dat fraaie renaissance-binnenwerk, die bruinhouten lijsten en kolommen, met de gestolen kompoziete voluut, en het girlandetjen *de rigueur*, die men onzen welbeminden Oud-duitschen Kathedralen heeft opgedrongen! 't Is wonder schoon.

Veel, zeer veel ware over de *gt* en *cht* nog te vragen en te zeggen: Bijv. of de heer Siegenbeek en zeven achtsten onzer letterkundigen zich verbeelden, dat de taal, *in haar wording*, zoo fragmentarisch was, als *in 't later gebruik*? Hebben de schoone symmetriesche brokstukken, de volledige en ongeschonden geheelen, de rijke afspruitsels, die wij hier en elders tusschen het puin en gruis, tusschen de treurige *rejetons*, opmerken — hen nooit op de gedachte gebracht, dat er eenmaal eene verschriklijke omwenteling in de geesten moet plaats gehad hebben, die een grootsch, regelmatig, volkomen gebouw tot de thands bestaande ruïnen heeft uit elkander geslagen? dat een bliksem van hooger hand den volkomen stamboom getroffen moet hebben, en duizenden loten vernield, verschroeid, of met kwijning geslagen? De heer Siegenbeek heeft recht <sup>2)</sup>: *als jagt* uit *jagen* is, waarom zou *bragt* dan niet uit een verloren *bragen* zijn <sup>3)</sup>? al meenen

---

<sup>1)</sup> *Verslag*, bl. 374.

<sup>2)</sup> De Jagers *Versch.*, bl. 98.

<sup>3)</sup> Met andere woorden: hoe wonderspreukig Bilderdijske *hints* wegens etymologie soms vóór mogen komen — in den grond van mijn hart is



wij de evenredigheid, die Kinker <sup>1)</sup>, in de neêrduitsche vervoeging van *brenge* met het gothische woord, heeft aangewezen, hier niet meê te verzwakken. We hadden ook nog te spreken, over de gewone tegenwerping, dat *gids*, *ginds* (wij schrijven *gints*), *oogst*, *vroegst*, enz. tegen den regel, die ons *macht* doet schrijven, zondigt; te zeggen, dat vooreerst de scherpte der *s* in *gids* nog niet volkomen bewezen is, maar ook de vervrouweljkende of adjektivale terminatie *se*, *ste*, en *sch*, die aan eenig grondwoord wordt toegevoegd, eene syllabe op zich-zelve voorstelt (al wordt zij door het hoofdwoord opgeslokt), die de elementen van het wortelwoord niet méer behoeft aan te doen dan noodig is (nam. alleen in de uitspraak) — wat is daarentegen *brag*, en *mog*, in *imperfecto*? 't Laat zich niet met de zacht-korte *e* verlengen, of *mog* wordt *moge*, dat *mogede* te voorschijn roept, en met die form hadden wij vrede, zoowel als met het *hoopde* en *maakde* van des heeren Bormans <sup>2)</sup> Truier Handschr. van 't *Leven van Jesus*, zoo lang dit hier (als in vele andere mnl. stukken) voor

er dikwerf een denkbeeld van bestaan hebbende *orde* en *volledigheid* opgekomen, dat ons, naast —

<i>a</i> , <i>a-en</i> , <i>wa-en</i> , <i>waaien</i> , <i>zwaaien</i>	}	<i>zwaan</i> , <i>zwaaiend</i> , <i>zwaai-ing</i> ( <i>zwang</i> ), <i>zwaai-er</i> , <i>zwaar</i> , <i>zwaard</i> , <i>zwa-el</i> ( <i>zwaal</i> ),	}	<i>zwacht</i> , <i>zwachtel</i> , <i>vochtel</i> ,
--	---	--	---	---

naast —

<i>i</i> , <i>i-en</i> , <i>vi-en</i> , <i>vijen</i>	}	<i>vijend</i> ( <i>vijand</i> ) <i>vier</i> ( <i>vuur</i> ) <i>vij-el</i> ( <i>vijl</i> )	}	<i>vij-ed</i> ( <i>vijt</i> ), <i>vicht</i> ( <i>vecht</i> , <i>vocht</i> , <i>vacht</i> ), <i>vochtel</i> ,
--	---	---	---	---

de zelfde geleidelijke afstamming in alle klanken, met alle wijzigingen, vertoonde; dat niet slechts de *b-l*. bij alle klanken doorvoerde (*bal*, *bel*, *bil*, *bol*, *bul*, ja, *buil* en *baal* en *boel*), maar dit met alle konsonantbetrekkingen deed. . . . . Waar bleef men — als zoo'n inval maar even tot herinnering, tot bewustzijn, worden kon — met de fijne onderscheidingen van *licht* en *licht*, en *kracht* en *magt*, en *verbind-TENIS* en *groot-ENIS*?

<sup>1)</sup> *Beoord. v. Bild. Spr.-l.*, bl. 79.

<sup>2)</sup> *Verslag*, 874.

*hopede* en *makado* staat — maar moet het de *t* zijn, die voor den dag komt, dan kon *brag* en *mog* lang wachten, eer zij van *trouwen* tot geheel worden. We hadden ook aan te wijzen, hoe (al kwam *macht* van *mogen*), *drijven* ons wel *driert*, *graven* wel *gracat*, *binnen* - *hint* en *verbintenis* (door den heer S. met *d* tusschenbeide opgetoid), *spannen*, *spanna* - *spannt*, *heloven* - *belotte*, *zendingezant*, *laven* - *lavenis* ('t is wonder, dat hier geen *v* tusschenbeide moet, als een *d* in *verbintenis*), *verkiezen* - *verkiezelijk*, *ijzen* - *ijselijk*, *beeld* - *beeltenis* (als dit woord uit *beeld* en *tenis* is samengesteld, waarom geeft *erven* dan geen *ervtenis*?) — men ziet hieruit, dat er in die woorden volstrekt geen spraak van eene verdubbeling der tusschen-konsonanten kan zijn, en de *t* in *beeltenis* en *verbintenis*, eenvoudig als gevolg voorkomt van de eigenaardigheid der uitgang *nis* (hoedanigheid, waaraan ook *-lijk* niet vreemd bleef) om de voorgaande konsonant te verscherpen <sup>1)</sup>. We hadden op te merken, dat in zonderheid de onderscheiding van Prof. Siegenbeeks *ligt* en *licht*, zonder eenigen grond is; « bezwaarlijk te wettigen, » zegt Prof. Bormans <sup>2)</sup>; zoo goed als dat men, om *arm* en *arm* te onderscheiden, de *m* van *arm* (*pauper*) in 't vervolg het onderste boven wilde zetten, voegen wij er bij; en die *luethartig* niet *lughartig* schrijft, en niet *lucijens* een al te heele kleur op zijn schilderij glaceert — is de inkonsequentie - zelve, als hij *licht* (niet zwaar) met *g* schrijft. Maar genoeg over een verschilpunt, dat de heer Siegenbeek niet ongenegen is gewonnen te geven: Zie zijn *Verk.*, 4<sup>e</sup> dr., bl. 169, en zijn brief aan den heer de Jager, *Verach.*, bl. 97.

« Ten slotte » gewaagt de heer de Jager van de *ng* of *ng* in *koninklijk*, *aansankelijk*, *oorspronkelijk*, *lang-*

1) Zie hierover Bormans *Verlag*, bl. 410 en volg.

2) T. a. p. bl. 405.

*moedig, langwerpig, en koningrijk*; den wensch te kennen gevende, dat men hierin der «aangenomen» eenparige spelling te wille mocht zijn — daar «uitzonderingen op eenen regel, niet zonder noodzake, behooren te worden vermenigvuldigd». Als er een regel aangegeven was — dan zouden we de grondigheid van de laatste aanmerking bespreken: maar *de regel* is hier weér het Woordenboek van den heer Siegenbeek, en al nemen wij in aanmerking, dat de uitgang *-lijk* meermalen de scherpe konsonant vóór zich vordert, en al erkennen we dus de *k* in de genoemde woorden met *lijk*, als verkieslijk: in *koninkrijk, lankmoedig, lankwerpig, jonkman*, enz. willen we vrijheid voor 't één en voor 't ander — mids men niet *jon-gman* en *konin-grijk* afbreke.

---

## X.

### DE VERDUBBELING VAN LETTERS IN HET MIDDEN DER WOORDEN.

«Ons eerste doel bij het spreken en schrijven moet zijn: onze gedachten *te kennen te geven.*» Zoo zegt men; zoo verdedigt men zich, als men kwalijk spreekt of schrijft; en waagt het, aldus bewimpeld, menigmaal ook verkeerd te redeneeren. Maar begrepen te worden — is niet genoeg; althánds heeft men de vrijheid niet, *de kans* te loopen, óf men begrepen zal worden, als men geen bewijs van zijn begrijpelijkheid kan leveren. Dát is het onderscheid tusschen hen, die gaarne wél spreken, en de anderen, die zich daar geenerlei studie voor willen getroosten, of die niet hebben leeren denken, alvorens te leeren schrijven — dat de laatsten een toevlucht vinden in den genoemden stokregel, en dat de eersten dien, als onvolledig, verwerpen, en aldus emendeeren: «Ons eerste doel

bij het spreken en schrijven moet zijn: onze gedachten *uit te drukken.*» Wij laten de afwerking en verdere beredeneering van het contrast aan den scherpzinnigen lezer over; we wilden hem, bij den aanvang van dit nieuwe artikel over het oude onderwerp, iets ter mediteering geven, dat hem meer en meer duidelijk mocht maken, waarom het onderwerp des heeten de Jager belangrijk is; en gedurende welks bepeinzing wij een eind verder mochten komen, met die zoo goed zijn ons te volgen. Als de heer de Jager-zelf krachtig vasthield aan de *omondatie* — dan zou hij zeker een anderen titel dan den boyenstaanden voor zijn § 7 hebben verkozen: een taalkundige behoorde nimmer er aan te denken, dat *een goe verstaander maar een half woord noodig heeft*; hij vooral moet, door zijn voorbeeld, bewijzen, dat de taal méer is dan een staak met een dwarshout, die u, op den driesprong, stom, NAAR STAD wijst. «Maar die staak doet daar zijn werk,» zal men zeggen. Niet altoos! dat hangt van de subjektiviteit des wandelaars af! Gewis, daar zijn er geweest, en *Bürgers Lenore* was van de graciëusste, die in een paal met een dwarslat een gants andere indikatie dan *naar STAD* lazen <sup>1)</sup>. Nu, ge zult mij toestemmen, dat volzinnen, die voor zoo verscheiden duiding vatbaar blijken, niet, als goed en taalkundig, geijkt kunnen worden... «Verdubbeling van letters in het midden der woorden...» Wij dénken, na hetgeen voorafging, dat er van de *i* in *bloesien*, de *ch* in *lichaam*, de *s* in *prijzelyk*, de *l* in *hemeling*, en hare konsorten gesproken zal worden: maar dat is onze subjektiviteit; een ander kan met recht, onder dat hoofd, iets omtrent de *e* van *keten* of de *a* van *mostard* willen nazien...

Maar, «si vous me chicanez pour si peu de chose, nous

---

1) Men brengt mij onder het oog, dat *Lenore* bij *Bürger* geen galg, maar een «Rades Spindel» op haar weg zag: ik maak allen *Tristan-l'hermite-s* onzer dagen mijne excuses, wegens dit abus.

n'en finirons jamais, » klagt de heer de Jager met *Pierre le chévrier* in *Don Quichotte*, en we vragen zonder verder oponthoud: zal men, met Bilderdijk, *vleien*, *zaaien*, *gloeiing*, *kniën*, *harmonieën*, *luisaart*, *zeën* en *viool* schrijven — of, met Siegenbeek en Weiland, *vleijen*, *zaaijen*, *gloeiing*, en echter, zonder *j*, *kniëën* of *kniën*, *harmonien* <sup>1)</sup>, *luisaard*, *zeeën*, en *viool*; ook *luiseren* en des niet te min *luisaard*, en toch *taasaard*, *bajert* en des niet te min *bajert*? — De heer de Jager houdt het met de

1) De heeren Siegenb. en Weiland zijn 't over die *iën* niet eens: de heer Weiland schrijft *kniën*; Prof. Siegenbeek geeft, *cela va sans dire*, het meerv. van *knie* niet op: doch we betrappen hem, in zijn *Verk.* bl. 241, op de getuigenis, dat men algemeen, om het gebruik, *tweederlei* en *driederlei* schrijft, vana *tweërlei* en *drieërlei* — hij onderstelt dus, *in elk geval*, de drie klinkers, hetzij dan al of niet door een *d* gescheiden. In de *Taalk. Bedenkingen* komt hij ook met nadruk tegen de beschuldiging van Bilderdijk op, « dat hij *kniejen* schreef, » maar wacht er zich wél voor te vertellen, hoe hij den eigenlijk schrijft, en het is niet te verwonderen, dat iemand, zonder stellig beginsel, huijvert voor elke vermeerdering der veshintenis tot het getrouw blijven aan sich-zelf in lohangende *détails*: zijn geheugen is volstrekt zonder steun. Als een staaltjen der voortreflijkheid van het stomme voorschrift, dat de goede gemeente ter wet in haar spelling neemt, volgt hier een lijstjen van woorden met *iën*, door Weiland, in zijn *Handvoerdenboek*, aldus opgegeven: *foelien*, meerv. v. *foelie*; maar *verfoelien* (met de trema), *balien*, meerv. v. *balie*, doch *malien*, meerv. v. *malie*, *geniën*, met de trema, *kniën* zonder, *traliën* met, *falien* zonder, *conciëën* met, *historien* zonder, en *driën* aldus = *drieën*, en *spiën* op deze wijs. En dat alles vindt gij in een woordenboek, opzettelijk voor de spelling vervaardigd, een woordenboek van 854 bladzijden, getrokken uit een vroeger werk, en waar dus alle verkeerdheden in verbeterd konden zijn. En naar dát woordenboek behoort gij, over-een-komstig de voorschriften van 't landbestuur en die der deftige voegzaamheid, te schrijven; al die keurige onderscheidingen moet gij, om den wille der eenparigheid, in acht nemen... En zulk een spelboek wordt niet uitgefloten, en heel Nederland bijna schaamt zich (waar het pas geeft) de verdenking, deze willekeurige bepelingen; dese domme grillen (nogens zal toch niemand ze noemen) niet na te leven! Laat, wie met ons de vrije taalbeoefening voorstaat, nú *kniën* schrijven, om de lettergreep te markeeren, morgen *kniën*, als wijzende de *ie* van zelf een tweeklank aan — het staat ons vrij! Maar die de eenparigheid wil — mag zich zoo iets niet veroorloven, of hij breekt zijn eigen en eenigen gids de heenen.

HH. Siegenbeek en Weiland, krachtig komt ZEd. dan ook tegen ons op, die de manier van Bilderdijk verdedigd hadden. Zien wij, wat er van de zaak is.

Toen de heer Siegenbeek, in zijn verhandeling, over de bovenaangeduide spelling te spreken had, deed hem een ongelukkig misverstand, eene onoplettendheid, de *i. j.* die sedert, door hem ingevoerd is, met de *y*, in de woorden *vleyen*, *gooyen*, en *boeyen*, verwarren. Dit blijkt onloochenbaar uit het historiesch opgaafjen, waar hij het bladzijdjen in zijn verhandeling meé aanvangt, dat de quæstie der *i* en *i. j.* (*y*) moest bespreken en uitmaken: « Wij moeten, » zegt hij, « spreken *omtrent* de schrijfwijze van *vleijen* of *vleien*, *zaaijen* of *zaaien*, *gooijen* of *gooien*, *bruijen* of *bruisen*, *hoeijen* of *hoeien* enz. De éene schrijfwijze, zoo wel als de andere, » verzekert de Hoogleraar, « wordt door den voorgang der achtbaarste schrijveren gewettigd. » Dit - nu was eene onwaarheid. Doch daar wij de volle overtuiging hebben, dat de heer Siegenbeek steeds met de beste trouw in zijne onderzoekingen en mededeelingen te werk is gegaan — zoo kan hier niets anders bestaan dan *dwaling*. Wat wij getuigen is eenvoudig, en ligt onder ieders bereik: Tegen *vijftig* achthare schrijvenden, die, vóór 1804, *vleien* (of *vleyen*) spelden — kan de Hoogleraar er geen *vijftal* noemen, die de *i. j.* in dat woord gebruikten. Maar juist dát was het misverstand. Van de dertiende eeuw af tot in het laatst van de vorige, schreef groot en klein, achtbaar en onachtbaar, *vleien* of *vleyen* <sup>1)</sup>: ga tegen die duizenden, ga tegen

---

<sup>1)</sup> De Hoogleraar zal zich toch zeker niet beroepen op het luiker HS. van het Leven van Jesus, waar, indien de heer Bormans juist gesien heeft, *meijerien* en *verbroijet* te lezen is — maar dan ook: *IJanne*, en *onss*, en *ssoute*, en *ssoudire*: die kopiist was eenvoudig een liefhebber, die zich slechte aanwensels had eigengemaakt; een maniak in de verdubbeling; een stotteraar in 't schrijven! Dat heeft de schrandere Hoogleraar

honderden uit hun midden den enkelen tijdgenoot van den Hoogleeraar overstellen, die mogelijk *vleijen* spelde . . . . maar het *vleyen* van de duizenden had de Hoogleeraar met zijn eigen *vleijen* verward — en dát was ondertusschen het gantsche verschil — *vleyen* of *vleijen* (VLEYEN OF VLEIJEN): Want *vleyen* en *vleien*, of laten we liever zeggen ('t doet niets tot de zaak) *vloeyen* en *vloeien*, zijn één: dit weet thands de geringste, en we zullen 't straks nog met een woord gedenken. De Hoogleeraar weet het óók wel — maar hij had *misgezien* — *voilà tout!* Op bl. 188 had hij nog pas gesproken van «het onverschillig gebruik» der *y* en *i*. Ook had hij daar getuigd: van de *j* — «dat dezelve in den grond niets anders is dan de klinkletter *i*, welke aan het begin der lettergreep vóór eene andere vokaal geplaatst, door de schielijkheid der uitspraak, de eigenschap van een' medeklinker aanneemt.» — De verwarring trouwens (van de *y* met de *i. j.*) was menschelijk: hoe weinigen weten naar behooren de puntjens op de *i*-s te zetten!

Intusschen — altoos onder den invloed zijner vergissing — komplimenteerde de heer Siegenbeek den schaapherder steeds of het de prior was, en kon nauwelijks besluiten tusschen de voor *y* aangeziene *i. j.* en de enkele *i* eene keuze te doen: *entre vous deux mon cœur balance*, daar «het schrijfsgebruik, ter beslissinge van dit stuk, niet wel kan worden ingeroepen<sup>1)</sup>.» Maar die ouden, die toch eigenlijk meestal de *y* verkozen (*i. j.* las de heer Siegenbeek), hadden hier zeker een reden voor . . . laat zien! . . . *Εὐρηκα*, mijn vrienden! daar wordt, tusschen den tweeklank van *vloei* en den uitgang *en*, wel zoo iets van een *j* gehoord: nu kan men *vloeijen* wel niet uit-

---

Meijer óók zeker begrepen, en daarom schrijft hij *cavalièrement*, in zijne uitgave, overal, zoo voor *y* als *ij* — *y*! Dit was langen tijd de manier zob, onder zekere klasse van geleerden. De *y* had zoo'n mooi, antiek voorkomen! Zie Bormans' *Verslag*, bl. 251, in de noot.

<sup>1)</sup> *Verh.* bl. 191.

spreken zonder dat *iets* te doen hooren — nu komt de *j* bij het wortelwoord wel niet te pas — en behoefde men ze — die beide omstandigheden, vereenigd, in aanmerking genomen — wel zoo min te schrijven als een *e* in *markt* (*marrekt*) en *volk* (*vollek*)<sup>1)</sup>, of een *g* in *klank* en *dronk*<sup>2)</sup>: maar niet te unig, daar ze er nu eenmaal staat (altoos volgens de erroneuze lezing van den heer Siegenbeek), is er niet beter op, dan eenig rapport tusschen die gehoorde en geschreven *j* ernstig te beweerden... Zoo kwam de heer Siegenbeek er toe, om de *i.j.* in te voeren, op grond van der ouden *y* (die de enkele *i*, in alle de bedieningen van deze, hier meermalen, dáár zeldzamer, placht te vervangen of af te lossen — zoo getuigen alle hoog- en nederduitsche doorsnuffelaars van mnl. handschriften — behalven Bormans, die in meer gevallen niet vrij is van stelselzucht, tot schade der eenvoudige waarheid). Later werd hiertegen opgekomen, en toen moest de streng natuurlijk vastgehouden: want wat zonder volle kennis en als bij ongeluk bedreven was, moest het aanzien hebben, als ware 't het gevolg van eene wel gewikte redeneering. In dien geest maakt de kunstrijder een val van het paard tot een *tour de force*. De heer de Jager (bl. 38) merkt aan, dat *vloesien* te veel vokalen naast elkaár vertoont, om gemakkelijk gelezen te kunnen worden (waar, drommel! halen ze hun argumenten toch van daan) — wij vragen of Weiland's *luisiëard*

1) *Volk* zonder z.-korte *e* zou Engelsch, geen Neêrduitsch zijn.

2) Die den klank der *ng.* kent, zoo als hij door alle taalgeleerden — onze belgische broeders niet medegerekend, wier autoriteit in het stuk der uitspraak door Prof. Bormans eenigzins gekompromitteerd is — [zie hem voor de *ng.* bijv. *Verslag*, bl. 379.] in *zang* en *wrong* erkend wordt, zal ons begijpen. Spreek achter het *ang* van *zang* de *k* uit, en gij hebt nauwkeurig het *ank* van *klank*? Waarom schrijven de Siegenbekers niet *klangk*? Men kon dit bij Vondel te rug vinden: maar niet de bespottelijkheid *vloesjen*.



(de tweestip is ook voor *vloeien à prendre*) gemaklijker te lezen is; en vooral, of een vreemdeling (want het is toch altijd voor de vreemdelingen — die onze taal zoo drok bestudeeren! — dat wij ons met allerlei dwaze regels moeten laten oppronken) gemaklijker de *ij* in *vloeijen* als een *ij*. herkennen zal, en niet *vloe-ij-en* lezen, dan in *vloeien* - *vloei-en* herkennen? — Zal men ook voortaan, ter voorkoming van deze laatste vergissing, met de *Belgische Tael-commissie* de *ij*. (in tegenstelling der *y*) bij uitzondering in woorden als *vloeiën* en dergelijken gebruiken?

«Maar men schrijft wel *nieuw*, *nieuwen*! — en daarom behoort men *bloei*, *bloeiën* te schrijven!» Eene deliciëuze gevolgtrekking — trouwens zij is belegen. Men schrijft *baard*, *baarden* — daarom zal men ook *boot*, *bootten* schrijven! *Nieuw* is goed — zoo ook *nieuwen*; de tegenwoordige konsonantachtige<sup>1)</sup> uitspraak van de *ieu* schijnt de *w* te vorderen; niets natuurlijker, dan dat men ze ook in 't meervoud behoudt. Beweerde iemand nu, dat *bloei* niet toereikend was om de uitspraak van dat woord af te teekenen — wél, die mocht *bloei* en dan ook *bloeijen* schrijven; maar wat is dat voor leelijke anomalie — *bloei* en *bloeijen*! of *bloei* niet geheel den vollen klank<sup>2)</sup> van *bloeiën*, *moins* den zachten uitgang, in zich bevatt'e — en men uit *bloeiën* iets anders kón lezen, dan ze met *bloeijen* voorhebben uit te drukken! Wat Prof. Bormans wegens de *ei* en *ui* zegt, om deze spelling in *vleien* en *kruien*, daarentegen die met *y* in *vloeyen* en *strooyen*, te verdedigen, heeft vrij wat beteren val. Deze, toch altijd kenlijk solide, geleerde schijnt zich te gronden op de weinige *j*-slingering in hij *vleit* en hij *kruit*, en bouwt hier eene verscheidenheid op, waarvan de resultaten althands

1) Minder konsonantachtig was het zweven over de *i* en *u*, zóó dat er *nuú* voor den dag kwam, als nog bij ons gemeen; desgelijks het onde *nie*.

2) Zoo was het met *nie* of *nye* en *nipuwen*, zoo met *snee* en *snoeuwen*.

niet tegen het taaleigen aandruischen: *vloeyen* en *strooyen*, of, wil hij, *stroyen*, is zoo goed als *vloeien* en *strooien*. Maar *vleit* en *kruit* heeft slechts bij misbruik den wekeren klank -- 't is *vlei-et* en *kruï-et*, dus hoort men er den overgang van *i* op *e* zoo goed en rechtmatig in als in *bloeien*; wat deze of gene dialekt den half vreemden taalbeoefenaar deswegends ook voorgelasterd moog hebben. De voorbeelden *hij spreidt*, *hij spruit*, en *hij besproeyt*<sup>1)</sup>, ter dezer plaatse door den heer Bormans-zelfen bijgebracht, houden beter streek, en men hoort werkelijk in *oei* eene andere *i* dan in *spreidt* en *spruit* — trouwens *ei* = *oe*, *ui* = *uu* — geen wonder, dat zij zachter uitgaan dan *oei*. Maar nu zou de vraag nog zijn: wat beter ware, — met Bormans het onderscheid tusschen *sproeit* en *spreidt* (dat, *par parenthèse*, vervalt, waar we bij *sprei-t* aan *spreien*, in plaats van *spreiden*, denken) aan te wijzen, en dan ook tusschen *vleit* en *vloeit* (dat wij boven ongegrond genoemd hebben) — of tusschen *hij spruit* en *hij kruït*<sup>2)</sup>, *hij spreidt* en *hij vleit*. Wij, voor ons, stellen de *i* in *hij vleit* en *hij vloeit* gelijk; al laat de *oe* in 't laatste toe, dat men, in 't meerv., des noods een *j* van de *i* make: in *vleien* (*flehen*) wordt de zelfde overgang als in *vloeien* waargenomen. Ook van *hij kruit* (*kruien* ontleent zijn overgang aan een verzachting der *d* - *kruiden*, *kruiden*) valt het zelfde aan te merken. Laat de heer Bormans eens *kruï-er* en *lui-aard* met de *ui* van *spruit* artikuleeren, en daar vlak achter den uitgang laten volgen, dan krijgt

1) *Verslag*, bl. 277.

2) Men vat wat wij bedoelen: *spruiten* maakt *ik spruït<sup>et</sup>*, *gij spruït<sup>et</sup>*, *hij spruït<sup>et</sup>*; *kruien* (als zoodanig, en niet *kruiden* geschreven) maakt *ik kruït<sup>et</sup>*, *gij kruït<sup>et</sup>*, *hij kruït<sup>et</sup>*. Als we *hij spruit* schrijven, dan schorten wij *spruït<sup>et</sup>* op bij de eerste *t*, en daar heeft geen overgang door middel der doffe *e* van de *ui* op die eerste *t* plaats; bij *kruit* komen wij tot de volkomenheid des woords, en de zachte *e* brengt ons tot de *t* (dat de tweede bij *spruït<sup>et</sup>* is) over.

hij nog éer *kruiver* en *luiwaard*, dan wat het behoort te wezen. In zijn systeem zou *luy* of eigenlijk *luiy* (!!!) en *kruiy* niet eens zoo misplaatst zijn. Het doet overigens weinig ter zake, of men met Bormans aanneme, dat de *i* (bij hem *y*) in *vloeien* en *verfraaien* al of niet behoort tot hetgeen in zijn *Verslag* (bl. 339) *de wortel* genoemd wordt: het is ons om den klank te doen, en om het teeken slechts in zoo verre als het geen ongerijmdheden of overtolligheden aanwijst. Was het de gewoonte bij ons, als in 't Italiaansch, de *j* op het eind der syllabe te bezigen — dan zag ik er niets in zelfs *fraaj* en *vloej* en (mids men der *e* haar sch.-korten klank gaf) zelfs *vlej* te schrijven: maar het door ons aangewezen onderscheid tusschen *hij vleit* en *hij spreidt*, tusschen *hij kruit* en *hij spruit*, en ook (als Bormans aangeeft) *sproeit* en *spruit* is ons van te weinig beteekenis, om er de thands uitsluitend grieksch-latijnsche *y* weér voor in de taal te halen. Daarmogen de Bastaartwoorden in het onbetwist bezit van blijven.

Wij hebben gemeend de aangevoerde opinie van den luikschen Hoogleeraar mede hier ter bane te moeten brengen, daar zij tot de historie en wetenschap der taal behoort — al voorzien we zeer goed, dat zij ten onzent geene praktische resultaten zou kunnen hebben. Neen, wat bij ons praktische resultaten heeft, dat zijn, in de eerste plaats: gemakkelijk na te leven vóorschriften; woordenlijsten, die door geen daarmede strijdig zijnde woordenlijsten overschaduwd worden — want in dat geval is het succes tóch weér onzeker: redeneeringen laat men in haar waarde — «gants niet onaardig, om dat zoo eens te lezen» — maar met de praxis hebben redeneeringen geenerlei rapport! En de opgang van Weiland en Siegenbeeks woordenlijsten is door een goevernement gewaarborgd; dát is het, dat ze aanbeveelt: wat eischt men meer? Zoo lang de interest geregeld betaald wordt, valt dit krediet niet te miskennen.

In de gebreveteerde woordenlijsten vinden wij dan: *vleijen*, *zaaijen*, *gloeijing*, *bruijen* en *boeijen*. Dat de groote hoop dit naschrijft — is natuurlijk en verschoonbaar: maar dat geleerden, die de historie onzer taal en letteren in haar geheel hebben doorgewerkt, die dagelijks handschriften en drukwerken onder het oog krijgen, waar de oude en goede spelling met *i* of *j*, voor de twee- en drieklanken, eenvoudig en als van zelf, in waargenomen wordt — dat de zoo verdienstelijke Redakteuren der *Vereeniging* bijv., zich nog altoos aan het misgebak, de *misbroeijing*, van den Hoogleeraar te goed doen — dit is ons onverklaarbaar. De heer Siegenbeek had een bril op, met een zandtjen in het glas, en las daardoor, bij « de achtbaarste schrijveren, » twee stippen boven de *y*: en nu valt heel Nederland op het aangezicht bij het orakelwoord, dat de *i. j.* in *vleien* en *bloeien* proklameert! Dat heet ik toch wel *de grands efforts aux petites causes*.<sup>1)</sup> Intusschen, toen het er op aankwam *zeën* en *knieën* en *luiaard* en *heiachtig* te spellen, *viool*, *prieel*, *harmonieën*, enz., had Siegenbeek zeker het zandtjen van zijn bril afgewischt — want hij berustte in Weilands spelling zonder *j*, hoezeer deze klankwijziging daar mede in gehoord wordt: en Neêrland had al weêr niets dringenders of beters te doen, dan met hoofd en handen die keurige onderscheiding te verwelkomen<sup>2)</sup>.

1) Men zal immers, afgaande op deze allegorie, zich niet verbeelden, dat wij in alle handschriften de *y* van de *ij* gemeend hebben juist door de stippen onderscheiden te vinden? Onderscheiden — wêrden ze, en naa: heur aard: de vorm van het onderscheidingsteeken doet niets af.

2) Maar als men mij naar de waarheid vraagt — hoe langer ik de logge *j* van den heer Siegenbeek daar zoo, *bras dessus*, *bras dessous*, met twee vokalen ontmoet, of het *tamme Lubbert*, met *Fijtje Goris* en *Soetje Strijckers*, in de *Balacchende Werelt* waar — hoe graciëuzer ik den groep begia te vinden: en stonden wij, *Hollanders*, tot dus verre, te midden der doode en levende taleu, met onze *i-j-e* gants alleen: wie belet haar in gewijden en profanen stijl alom in te voeren: « In *principijo Dejus*

Van wie wij, overigens, eene meer redelijke toepassing der taalbeginselen in deze verwachten — niet (wij beken-  
nen 'et gulhartig) niet van den heer de Jager. ZEd. be-  
schuldigt eene, in onze Verh. over de Bastaartwoorden  
voorgedragen, redeneering wegens het bovenbehandeld  
onderwerp, van « ongerijmdheid :» en ziehier op wat grond :  
Wij hadden gevraagd, waarom zij, die *groei* en *vlei* en  
schrijven (d. i. eene *j* waar zij, volgens ons stelsel, niet  
behoort) — die *j* ook niet schreven in *heiachtig* en *be-  
moelial*, ja, in *groeïk* en *vleïk* (waar zij *insgelijks*  
misplaatst zou zijn) — want, dat ze daar even zoo wel bij  
de uitspraak in gehoord wordt. « Zal de schrijver (der  
*Bast.-w.*) » vraagt de heer de Jager bij die gelegenheid <sup>1)</sup>,  
met een kwalijk verborgen gevoel van zegepraling, « zal  
hij ook verlangen te schrijven *snappachtig*, omdat men  
schrijft *snappen? lebbaal*, omdat men schrijft *lebbig?* of  
zal hij ook geschreven willen hebben *mik kik*, *klop pik*,  
*los sik*, omdat in *mikken*, *kloppen* en *lossen* de slotconso-  
nanten van den wortel insgelijks verdubbeld voorkomen? » —  
Maar, mijn hemel! daar is immers geen kwestie van mis-  
bruiking der konsonanten door óns? die gantsche redeneering  
komt op het hoofd te huis van wij weten niet wie, met de  
« ongerijmdheid » *includis* — maar althands niet op het onze.  
Wij hadden gezegd, dat er in *bloei* en *bloei* een *konsonant te  
veel* was, en dat men, zoo voortgaande, daar *heiachtig*  
en *bemoelial* en *groeïk* ook wel meê zou kunnen op-  
schikken; nu is er in *snappen* en *mikken* geen *konsonant  
te veel* — en daar konkludeert de heer de Jager nu uit, dat  
wij er eene zoodanige wenschen in *snappachtig* en *mik ik*;

---

*orejavit cœlum et terram,* » daar vallen alle vroegere edities der vulgaat  
bij weg. Een nieuwe Phœdrus: « *Ne gloriari libet at alienis bonis* » cœt.  
En zoo al voort: « *Wir gehn schreyen: beynd measure: Egregi  
signori! agrévez notre i de transitiron!* » Men moet zich, in 't Eng. en  
Fr., wel met een *y*, in plaats van *j*, behelpen: men begrijpt waarom.

<sup>1)</sup> In een noot op zijne *Verhandeling: Versch.*, bl. 39.

omdat wij *heijachtig* en *groei jik* zoo mooi vinden! — In *groeien* heelt de konsonant niet noodig, even min in *heijachtig* of in *groei ik*, men heeft die konsonant (dàar eene tweede) almede niet noodig in *snapachtig* en *mik ik*: maar men heeft ze wél noodig in *snappen* en *mikken* — niet om den overgang van de eerste *p* op de *en* aan te wijzen, of gemaklijker te maken, zoo als de Siegenbekers het met hun *j* in *blosien* prætexteren, maar om dat anders de eerste lettergreep haar eisch niet zou hebben en men *sna-pen* en *mi-ken* zou lezen: *bloei-en* <sup>1)</sup> heeft wél zijn eisch. Dat zijn immers twee gants onderscheiden gevallen. En die stelt de heer de Jager gelijk! Wat mag men goeds voor de orthografie hopen van zulk een logika?

«Thans volgt,» zegt de heer de Jager, «het al of niet invoegen der *g* vóór de *ch*.» Wij hebben het stuk in onze *Bastaartwoorden*, bl. 51 tot 57, breedvoerig, en zoo als de heer de Jager getuigt, «met bijzonderen ijver» behandeld. Doch de heer de Jager schijnt, in meerderen of minderen ijver, onze wichtigste bezwaren voor de invoeging der plumpe *g*, tusschen de *ch* en de vokaal, waar die aan vast is, over het hoofd gezien te hebben:

*Lach* maakt *lach-en*; de *ch* behoort tot de eerste syllabe — schoon ze niet nalaat zich bij de uitspraak aan de *en* mede te deelen, of liever, daarin uitgedemd te worden.

*Lach* kan nooit *la-chen* maken, waar de heer Siegenbeek bang voor was — want de *ch* komt, in neêrduitsche

---

<sup>1)</sup> Willems deelt in — *blosien*: ik kan den waardigen, den onvergetelijken man, hier niet bijstemmen. *Bloei* immers is de wortel. Hij zij zoo veel als *bloede* — we hebben er niet tegen; maar de *d*, of wat er voor in de plaats komt (*ï*), blijft er steeds eigen aan. Anders is het gesteld met *vlooi*, *koi*, *strooi*, enz. voor *soo ver* die woorden niet *vlooi*, *koi*, *strooi* zijn — wijst men in 't meerv., door de hier *noodsaaklijke* hulpkonsonant *j* (of, als Willems verkoos, *ï*), de uitspraak aan.

woorden, thands altoos achter de vokaal; hangt altoos achter aan de lettergreep<sup>1)</sup>; opent er geene: ten zij men dit zoo noemen wilde, waar zij eene *s* voor zich heeft. — Een geval, dat verklaard wordt op bl. 57 onzer meermalen genoemde verhandeling.

De *ch* in de uitgang *chen* is niet, noch kan bij mogelijkheid voorstellen, wat er de heer Siegenbeek, de heer de Jager, en zoo veel anderen, in hun *lagchen*, *pogchen*, en *kugchen*, van vergen. De *c* voor de *s* en *i*, werd, zoo lang onze taal (als taal) heugt, steeds, bij de weinige (vreemde) woorden, waarin zij de lettergreep aanving, als eene zeer scherpe *s* uitgesproken: zóo klonk zij in *coel*, *cijns*, *cedeware*, *cisr*, *specien* (specerij), *prince*, en ook in *hovescel* en *vleyscelic* (ofschoon anders de *sc* en *sch* eene anomalie oplevert, en de ouden daar, volgens hun regel, de *k* in hadden moeten gebruiken), zoo zou zij in *caulen* geklonken hebben, als men het niet *cuelen* of *coeln* had geschreven. En vond men 't nu aardig, die *c* een aspiratieteecken toe te voegen — dan schreef men *chier*, *chijns*, *prinche*, en voor *fisiciens* (*physicians* zegt de Brit in gelijken zin), *fisichienen*, of *chijns*: maar kwam nooit op de gedachte met die *ch*, tot opening eener lettergreep, een scherper *g* voor te stellen! — *Chen* is niets anders dan *shen*, of (wil men 't liever op zijn fransch) in de uitspraak ons *sjen* (in *meisjen*). *Lag-chen* is *lag-shen* (niet eens *leg-hen*!) die er dat meê meent, volge Siegenbeek. Wij wenschen er niet langer over te spreken; ten slotte dus dit enkele: *Lachen*, *lichaam*, en dergelijken, heeft men, tot op het einde der 18<sup>de</sup> eeuw, doorgaands geschreven met de enkele: *ch*; de *ch*, die niet dan op het eind eener lettergreep staan wil, wijst van zelf de uitspraak en sylbescheiding aan, zoowel als *blix-em*, *vang-en* en *dank-en*: men kán de woor-

1) Dit behoorde de heer de Jager toch te weten, die, uit een boekjen van Montanus den naam van *och* voor de *ch* weet te citeeren (*Verh.* bl. 40), als meer voldoende dan het *che* van ten Kate.

den *lachen*, *lichaam*, enz., niet anders dan naar behooren lezen en uitspreken, mids men de letters kenne; en de anderen praten niet meê. Vroeger en later echter is eenigen die eigenaardigheid der *ch* zoo niet ingevallen, en voor *lachen*, lezen we wel *lachgen* (één keer op de tien in den *Roman van Lancelot*: voorbeelden zijn: I, bl. 73, v. 10764, *lachen*, bl. 83, v. 12314, *lachen*,... en mijn *lachgene* vind ik niet eens te rug (wel *sechgene*) — de evenredigheid schijnt dus niet te voordeelig opgegeven: maar de schrijver is weêr een liefhebber van verdubbelen — men vindt bij hem zelfs wel *enichge*, *helichge*<sup>1)</sup>, enz.; ook Sewel schreef *lachgen*), meermalen komt, vooral in de zeventiende eeuw, *laochen* voor, en in de achttiende, bij een enkele, *lachoeh*: maar de triomf van *lagchen* (*lag-shen*!), in de laatste eeuw voorbereid, was onzen dagen bewaard. In *lichaam* vooral is de *g* onuitstaanbaar<sup>2)</sup>: de bekende wortel *lic*, *lije*, wordt er, zonder form van proces, na een leven van zeshonderd jaar, in uitgeroeid; en in 't vervolg zal alle *lichaam* den wortel, de essentie, van het *liggen* in zich dragen! — Hij was beter bij veler *geest* te pas te brengen. — En zullen we de stadnamen en bastaartwoorden, als *Mechelen* en *Loohem*, *Beuzichem* en *Gornichem*, *echo* en *parochie*, nu ook maar vervallen verklaren — we schrijven toch geen ouderwetsch *Groeninghen* of *Aemstelredamme* of *Valenchijn* of *comtoir* meer? Moet dat ook maar *Megohelen*, *Logchem*, *Beuzichem*, *Gornigchem*, *egcho*, en *parogohie* worden?<sup>3)</sup> Dat *pa-rog-chie* vind ik voor mij, als ge 't me vraagt, wel mooi;

1) En inderdaad, als Siegenbeek en Kinker consequent waren, dan moesten ze (bij het schoolsch aandoiden en inperken der rapporten van klank en klanktoeken) stellig *eenigge* en *heiligge* schrijven.

2) Lelyveld, schoon zich wel aan *lagchen* bezondigd hebbende, schreef nimmer *ligchaam*.

3) De heer de Jager vraagt, waar ik met *Rachel* heen zal: zie de *Bast.-W.*, bl. 58.



en *Log-chem* ook (dat ware een variant voor *lig-chaam*); zachts zoo mooi als *lag-shen*, *pog-shen*, en *kag-shel*.

Veel succes er meê — wien 't aangaat! Spreek er niet ván! — de wanstaltige lettergroep *gch* was zoo naar ieders smaak, dat het er duizenden zijn. Om nóg eens een paar woorden op te noemen, die oorspronkelijk den scherpen medeklinker hebben, en waar men het procedee der verdubbeling op zou kunnen toepassen, met het zelfde geweld, doch in de zelfde orde, waarmede men het valschklinkend *gch* in de waereld heeft gebracht: Ik *lach*, wij *lag-chen*, ik *pak*, wij *pag-ken*, ik *zit*, wij *zid-ten*, ik *stof*, wij *stov-fen*, ik *blusch*, wij *bluz-schen*, ik *domp*, wij *domb-pen*! Die dat nu eenmaal mooi vindt: *bluzze-schen*, *dombe-pen*! . . . . Hoort, ik laat de volstreckte *overtolligheid* der verdubbeling eens medeklinkers, die *per se* slotkonsonant is, dáár (de ouden zouden het in *trecken* en *picken* belachen hebben): maar de *ch*-zelve is eene dubbele letter, die de eigenaardigheid heeft beide de klanken, waartusschen zij staat, aan te doen, al is de volgende maar een bloote scheva; óf zij is eene éneke letter. Is zij het eerste — dan hebben wij gelijk, en *lagchen*, in plaats van de uitspraak te hulp te komen, maakt die onmogelijk: want de lettergreep *chen*, zonder voorbereidenden klank, is geen Neêrduitsch, zelfs opgevat als *khen* (dat men er, ondanks zich-zelven, meê meent): dit ware Engelsch in de uitspraak: wij aspireeren niet — dan in den uitgang des woords. Is de *ch* eene enkele letter, als eene der *f-s*. in *treffen* — dan weet ik niet, waarom men aarzelt, ze als de *f* in *treffen*, te verdubbelen: maar *gare* dan de ooren van 't publiek, als de keel eens redenaars over die breede *cheeee* in *lichaam* heen moet. — De *gch* is bijna nog erger dan de *oeij*. — Wat Professor Bormans over het onderscheidenlijk schrijven van *juichen* en *lagchen* zegt, in betrekking tot de vokaallengte is goed (*Verslag*, 392, 393) — als het gelden mag van de *syl-*

*belengts*, gelijk hij deze beiden verwacht, aan den voet van bl. 123 en 425, en als men 't juist anders óm opvat, dan 't bedoeld wordt. Hij werkt weêr met de *quantiteit*: maar als de eerste syllabe in *juichen* langer is dan in *lachen* — wel, dan laat zij te beter eene verzwarende *g* bij zich toe: gelijk men deze schrijft in *vaandriggēn*, niet in *eenige*. Wil de Hoogl. alleen van de *lengte of kortheid der vokalen* spreken — dan ware beter *haar klank* hier ter sprake gebracht: is het met den klankvorm in orde — dan hebben wij in 't Hollandsch met de *quantiteit* heel weinig van doen: zij is bloot gevolg, en men kan *juichen* korter uitspreken dan *lachen* — zonder dat het ophoudt al de vereischten te hebben, die de klank *ui*, omgeven van de *j*, *ch*, en gevolgd van de terminatie, meébrengt. Het is alleen, om zonder verklarende inleiding begrepen te worden — dat wij-zelfen ons doorgaands aan de bestaande, maar uiterst oneigenaardige terminologie van korte en lange vokalen gehouden hebben <sup>1)</sup>.

<sup>2)</sup> Ik ontken wel niet, dat, in het bedaard gesprek, de zoogenaamde korte klinkers meestijds van de lange in *quantiteit* verschillen: maar dit is volstrekt zonder belangrijkheid voor ons. 't Is niet merkwaardiger voor den stilist, dan dat bijv. eene latijnsche pagina minder staarten onder en boven de letters vertoont, dan eene hollandsche; of dat de franschen minder kommaas dan wij bezigen, met en benevens de verklaring, dat dit te wijten zij aan hun verbruik daarvan tot *accent-aigus*.

De *a* van *ban* noemt men kort, die van *baan* lang. 't Is wel! maar men zoekt in die hoedanigheden de definitie, het onderscheid dier *aa-s*: ze leveren echter niets minder op dan dat. De *a* van *ban* is korter dan die van *baan*, om dat de natuur der opene *aa*, haar eigenaardige klank, betrekkelijk meer tijd ter uitspraak behoeft dan de doffe *a* van *ban*. Doch men hale dit woord zoo lang uit als men wil — 't zal, voor wie gehoor heeft, nimmer *baan* worden. Nog minder wordt de *helle* en *doffe e*, die men de sch.- en z.-korte noemt, ooit de opene of z.-lange — de *vokaal* in 't *ben*, van *hebben* en *vischben*, hoe lang ook aangehouden, levert nooit de *e* van *heen* op; en de zoogen. sch.-l. *e* is tweeklank; echter komt bij dezen de sch.-korte *e*, verlengd, het naaste. Wat hebben wij ook aan de kennis van het onderscheid, of de over één komt van lengte in de *vokaal* bijv. van *vader* en van *moeder*? De vorming des geluids, de klank,

Den draad des heeren de Jager weder opnemende), vinden we nu in zijn verhandeling, de spelling van *droesem*, *asem*, *bloesem*, en *gessel*, te recht goedgekeurd, 't was bloot uit « vroeger verkeerde aanwenning, » dat Bilderdijk de dubbele *s* in die woorden gebruikte: zijn etymologiemethode bewijst het. Dat een oud man als hij, nog somtijds aangevochten door de ouderwetsche verwarring der kracht van de *s* en de *z*, in de noten op zijn *Spraakleer* eenigzins in het wilde tegen eene miskenning van die kracht uitvoer — is niet te verwonderen: maar de heer de Jager had daar niet eens naar om moeten zien. Op grond van eene tegenstrijdigheid, wegens hetgeen Bilderdijk in *prijsselijk* en *wijselijk* wilde, en vooral op de autoriteit van Kinker, wil de heer de Jager de *ss*, in deze en dergelijke woorden, niet verworpen zien. Echter strijdt zij ten-eenen-male tegen de analogie, en «de Hoogleeraar Kinker heeft haar in deze miskend, zoo ergerlijk als alle *di minores*, die zijn gevoelens omhelsd hebben. De zaak is eenvoudig:

De uitgang *lijk* (wij konstateeren hier het feit slechts) heeft de eigenschap van den laatsten medeklinker des woords, waar hij minder of meer innig aan verbonden blijkt, in geval die medeklinker een *g*, *v*, of *z*, is, tot een *ch*, *t*, of *s*, te verscherpen (niet slechts voor het oog — maar

---

dáar komt het in 't Neêrduitsch op aan zijn de tweede plaats op den klemtoon: en als satellieten, maar geheel afhankelijk van deze beiden, ontmoeten wij, voor de eerste, de quantiteit, voor den tweede den nadruk in den volzin, en de muzikale hoogte of laagte. Een woord, dat méer letters telt, of letters, die een wijdere of minder eenvoudige spraaktuigstelling vereischen, brengt van zelf een anderen klemtoon meê: *leven* en *voordracht* staan, ook zonder dat men de klassieke lengte heeft te raadplegen, niet gelijk. En die *koopen* juist uitspreekt, zal van zelf op de *oo* wat langer vertoeven, dan op de *o* van *hope* (*spes*). We hebben *niets* aan die quantiteitsleer: niets, behalven een prikkel of een waarschuwing voor de toepassing van vreemde resultaten op eigen wetenschap, voor de verwrichting der hollandsche voeten naar den antieken kothurn.

ook voor het oor); en zelfs er die scherpte in te handhaven, als het hoofdwoord door een daaraan meer of minder eigen zachte *e* van de letteren *lijk* verwijderd is: zoo klinkt *ontzaglijk*, *ontzachtlijk*; met tusschengevoegde *e*, *ontzachelijk*; het adj. *behagel* maakt, voor 't gehoor, het adj. en adv. *behaachelijk*, of (bij samentrekking) *behaachlijk* (welke beiden wij als spelling niet aanprijzen); en maakt men *behaaglijk* uit den werkwoordswortel — altoos hoort men *behaachlijk*, of met de scheva *behauchelijk*. In der zelfde voege maakt *huizen* - *huislijk* of *huiselijk*, *wijs*, *wijze* - *wijselijk* en *wijselijk*. En wat we daar nu nog aan toe te voegen hebben, om de spelling van *wijsselijk* ook toch aannemelijk te maken — is mij waarlijk onbekend. Daar kan geen quæstie van *wijsselijk* zijn! Bilderdijk en Kinker vreezen voor de uitspraak van *wij-selijk*, *prij-selijk*? — maar waarom vreezen ze dan niet voor oponthoud (want dit meenen zij er toch zeker mee) in de uitspraak der aan-een-geschakelde lettergrepen van alle woorden? In vertrouwen gezegd: bij Bilderdijk werd een strijd gevoerd tusschen de gewoonten zijner jeugd en zijn later beter inzicht — dit maakte hem kriegel en onduidelijk; Kinker daarentegen had hier een uit de lucht gegrepen scherper sluit-*s*, met een paar voorbeelden, ongemerkt, in de taal te gronden. Bilderdijk had zich in een partikulieren brief<sup>1)</sup> uitgelaten, dat *huiselijk* de dubbele konsonant vorderde, als (NB.!!) onze verba (en hun derivaten) in 't gemeen, wanneer zij van een nomen gemaakt worden: tot voorbeelden geeft hij op: het genoemde *huisselijk*, (*huiselijk*), *wijsselijk* (*wijselijk*), meer soortgelijken, en ook *ontallijk* en *Goddelijk*. Elders echter keurt hij *goddelijk* met en benevens *godelijk* ten sterkste af — en schrijft *godlijk* voor, gelijk hij ook gewoon was te spellen: dit bekrachtigt dan ook, wat wij, voor ons, uit zijne aan-

<sup>1)</sup> *Mengelingen en gmenten*, bl. 150.

merking over die voorgewende konsonantverdubbeling begrepen hebben — namelijk, dat *lijk* den laatst voorgaanden medeklinker (als 't een *g*, *z*, of *v*, is) verhardt, en de hoofdsyllabe wel in vokaal-uitspraak verscherpt: want, meende hij wat hij zegt, dan zou *adelijk* (geheel tegen zijn stelsel en gevoelen aan) de dubbele *l* hebben, daar *adelen* (volgens hem dan — *adellen*) wel van het nomen *adel* gemaakt zal wezen en het adj. *adelijk* zal hebben voortgebracht. Maar zoo iets kon hij, zoo iets mocht hij niet beweerden. Hij heeft maar willen zeggen: dat *huizen* (hij maakt er, slechts uit nood, op bl. 149 der *Meng. en Fragm. huissen* van) *huiselijk* maakt, uitgesproken als ten tijde, toen men nog de *ss*, in plaats van deze gelijkwaardige scherpe *s*, geschreven zou hebben. Nu wil hij niet, dat men *hui-selijk* zal uitspreken, als of de *s* niet aan *huis* even goed behoorde als aan de zachte *s*; het maalt hem ook nog door het hoofd, dat de enkele *s*, van zijn leven, tusschen twee vokalen zacht werd uitgesproken, en met het spellen van *huijselijk* vreest hij, dat dit het geval zal worden: en toch hoort er de *ss* ook niet in. Kinker verbeeldt zich — en bij laag subtilizeeren is zoo iets, ook in heldere koppen, niet vreemd — dat hij méer klanken in de taal hoort, dan er werkelijk bestaan: een muzikus als hij, meende 'i, mocht wel onderscheid hooren — ook waar geen onderscheid was: van dáár zijn « drie wijzigingen der smeltende tandletter », « vrij duidelijk » hoorbaar, « in *zij sissen* » waar een gewoon mensch, met een geoefend gehoor, met geen mogelijkheid meer dan *twee* onderscheiden klanken in opmerkt; maar de scherpte één maal herhaald. Nóg een voorbeeld geeft Kinker, om den hardhuidige zijne hersenschim voelbaar te maken, in *somtijds*. Hoort ge niet hoe een van die *s* de scherpste is? — « Neen! maar toch! spreek het nog eens uit! — ik zou zeggen de eerste.. » Mis! zeg ik u: Kinker geeft op: *de laatstel*! Maar dat is zijn kind, dat is zijn'schepping, de *scherpe*

*sluit-s!* Zoo konden wij een heel *scherp sluit-alfabeth* maken: wel te verstaan, in de *scherpe* letters-zelven — imnèrs de *s* staat als *scherp* tegen de zachte, *z* over; de *b*, *d*, *g*, en *v*, komen dus, zoo min als deze, hierbij te pas: maar overigens vinden we, volgens Kinker, in *treffen* eene andere *f* dan in *fel*, in *krukken*, de *scherp* *sluit-k* duidelijk onderscheiden van de ordinaire; in *pappen*, de tweërlei *p*. . . . Wij danken de goden, die ons niet zulke fijne gehoorvliezen niet bedeed hebben, dat, in *koekkoek*, de tweede *k* ons scherper zou moeten klinken dan de eerste: want we zouden ons zeker nog al eens te ergeren hebben. Inderdaad — Kinker hoort het onbestaande in die tweederlei *scherp* *s*, en in zijn voorbeeld *somtjids* doet het oude *tsomtjids*, en de *d*, die, ten onzen dage, als sluitletter niet altijd even *scherp* klinkt, ons veeleer de *scherpste* *s* (als er dan onderscheid zijn moet) in de aanvangsletter zoeken. De *sch* (zelfs in *menschen* en *houschelijk*, in *waschen*, enz.) — schoon thands, als sluitkonsonant en ook bij den overgang tot een terminatie, als de enkele *s* uitgesproken — behoort niet tot dit onderwerp; zij is, al wenscht het de beschaafde uitspraak, niet bloot *scherpere* *s*: de vergelijking met de oud-duitsche talen bewijst het; en haar behoud in ons Dietsch, ten spijt der uitspraak, doet het vermoeden. — De dubbele *s*, in woorden, die niet, als *wassen*, *rossen*, *sussen*, *visschen*, *lesschen*, enz., den voorgaanden zoogen. korten klank der vokaal aan te geven hebben, is volstrekt overtollig, en in dadelijken strijd met de regeling, die door den Hoogl. Siegenbeek, vroeger en later, in het gebruik der enkele en dubbele konsonanten gebracht is, want *huiselijk* klinkt volstrekt eensluidend met *huisselijk*; en *toepasselijk* biedt het teeken niet verdubbeld aan, dan wijl der *a*, zonder dit, de vereischte klank niet gegeven worden. Verkorte de *ss* de voorgaande vokaal in *huiselijk* en *prijsselijk* — en werd dit door de uitspraak gevorderd — dan mocht men de *s* in

die woorden verdubbelen, zoo wel als in *goddelijk*, *gebrekkelijk*, *hoffelijk*: maar *huis* wordt geen *hus*, en *prijs* geen *pris*: zoo lang dit aanhoudt is de *ss* in die woorden eene belachelijke anomalie bij het stelsel der konsonantverdubbeling.

In 't voorbijgaan gaven wij zoo even het woord *viessen* op, onder die, waarin de korte vokaal de verdubbeling vordert, eenigen hebben met deze verdubbeling de *gch* in *lachen* willen goed maken. We zouden inderdaad kunnen wenschen, dat men *vischen* schreef — konden we voor een oogenblik vergeten, dat de *sch* (in onderscheiding der *ch*, die niet dan voor slotkonsonant in neêrduitsche woorden gebezigd wordt) zeer dikwils een lettergreep aanvangt. Nu zijn er wel schier geen onsamengestelde woorden,) in 't Nederduitsch, waarin de enkele lange klinker, op het einde eener syllabe; voor de *sch* der volgende komt te staan, en dus kan men wel bijna niet anders lezen dan *visch-en* — maar wij ontzien de lezers te veel, om de herinnering van al te veel regels van hen te vergen; en men moet zich wel *uitdrukken*, maar *verstaan worden* ook. Laat *viessen* dus *viessen* blijven. Te meer daar de *ssch* niet alleen dáardoor geen aanneemlijke verschooning voor de *geh* kan opleveren dat de *sch* niet altijd slotkonsonant is, gelijk de enkele *ch* — maar ook uit aanmerking, dat, in *ssch*, de *sch* met eene gelijkaardige, eene scherpe, konsonant verbreed wordt; terwijl men daarentegen, in *geh*, de natuur der letters ten-eenenmale verkracht — præfixeerende de zachte *g*, die *oneigenaardige slotkonsonant* der voorgaande lettergreep, aan de *oneigenaardige aanvangsletter ch*! Kan men iets wanstaltigers bedenken!

Toen wij zoo even over de volstrekte gelijkheid in klank en beteekenis van *huiselijk* en *huisselijk* spraken, gingen

1) Ik herinner mij alleen *wij hieschen* en *wij krieschen*. 'Of men moest er *Paschen*, en de bastaartuitgangen *ische* en *esche*, ook toe willen brengen.

wij eene opmerking voorbij, die ons thands van het hart moet. Wat beeldt men zich toch in, wegens de sylbescheiding? Wat eischt men toch steeds, dat, om den wille van een gebrekkig hulpmiddel, ter uitsparing van papier, of om de gelijkheid der regels, door de ouden bedacht — telker leeftijd de onzinnigste wetten, expresselijk daartoe vervaardigd, aan de taal worden opgedrongen! Ja, voor zoo ver de woorden geene *composita* zijn — is de verdeling en afdeeling tot lettergrepen een ding zonder *portée*, en waarin men zich zoo goed mogelijk redden moet, doch, waar men, bij het daaraan toekennen van een merkelyken invloed op de spelling, niets dan slechts van verwachten kan. Het heeft in vroeger dagen de noodeloze vokaalverdubbeling, het heeft in onze tijd de *ij* in *bloeien*, de *dt* in *verbintenis*, de *gh* in *lachen* en *lichaam*, de *ll* in *onmiddelyk*, waarvan straks nader, helpen invoeren. Het woord bestaat in den klank: de spelling moet dien klank op het eenvoudigst en op het duidelijkst afbeelden. Het woord *pak* is *pakk* (ik schrijf er hier de korte *s*, waar alle woorden in 't Neêrduitsch eigenlijk in uitgaan, geschreven of onderdrukt, voor de volkomenheid bij). Het meervoud voegt er de *n* aan toe: *pakk*<sup>n</sup>. Nu komen de spelmeesters, en snijden het woord in tweeën, en schrijven *pak-ken*. Die sylbescheiding is een aardigheid, die het nadeel heeft van iemant op het denkbeeld te brengen, dat de *kk* iets anders is dan de *k*. Kon men *pak*<sup>n</sup> schrijven — *paken* — en wist men niet, dat dit als rijmend op *laken* uitgesproken wordt: men deed het even zoo goed met de éene *k*. Om de *a* verdubbelt men de *k*. Het woord *slaaf* is de verharde vorm van *slave* — *slaav*; men heeft aan éene *a* genoeg, want in dit woord streeft de *v* van zelf naar de opvolgende lettergreep en laat der *a* haar helderheid — maar ook in *laken*, *hopen*, *nemen*, *gapen*, *stelen*, *kenen*, *varen*, *asem*, en *keten*, waar de konsonant eene voorste lettergreep



zou kunnen sluiten, ware eene tweede klinkletter overtoellig — daar men den medeklinker als in *pakken* dubbelschrijven zou, in geval de vokaal haar korten klank moest hebben. Dit alles intusschen geeft niemand recht in ernst te beweeren, dat de eerste lettergreep van *laken* vreemd aan de *k* is, die *lak-ken* bijv. erkent. Wilt gij spellen *l. a. - la, k. e. n. - ken* — *laken*, wilt gij afbreken *la-ken*: men moet zijn partij wel kiezen — maar de indeeling en afbreking tot lettergrepen, is, bij onsamengestelde woorden, het gebrekkigst hulpmiddel, in een gebrekkig hulpmiddel, de spelling-zelve. Och! dat men zoo aan dat stomme teeken hecht! Wij ontleden de woorden tot enkele klanken — ja, om ze te kunnen behandelen, om er de geschiedenis van te kunnen schrijven, en ze (bij latere synthezis) te beter te kennen: zoo onderscheidt de schilder, voor behulp, de gemengde kleuren in het origineel, dat hij kopiëeren zal; maar alleen, om uit die enkelvoudige kleuren weêr tot de verzette tinten, en eindelijk tot het geheel des schilderstukks op te klimmen; maar de natuur bestaat niet in haar deelen sèparaat — zij bestaat alleen in haar geheel, en de ontlede massa is een verdicht middel, om den geest zoodanige werking te doen verrichten, als hem eindelijk tot de natuur te rug moet brengen. Spreek uit *lakken*, en maal mij niet van een verdubbelde *k*; daar *is* geen verdubbelde *k* in het gesproken woord; het is de zelfde middenkonsonant, die hier de korte *a* op de korte *e* overbrengt, als die, welke de lange *a* van *laken* op de korte *e* overbrengt. Daar zijn, ja, twee lettergrepen in elk dier woorden — daar zijn twee vokalen, om welke beiden konsonanten gegroepeerd zijn, die daarmede, zonder andere vokalen (geakkuzeerde, althands), kunnen uitgesproken worden; of om naauwkeuriger, schoon wellicht minder duidelijk te wezen — daar zijn twee vokalen, die elk op zich-zelve zoodanig in de uitspraak gewijzigd en, in die wijziging, volmaakt worden, dat ze niet in elkaâr

vloeien; dat men, tusschen de beiden, zou kunnen rusten (behalven, dat het opschorten en hervatten van het woord eene daaraan vreemde korte *e* en keelstoot zou tusschenvoegen): maar — men breke af, hoe men kunne —

die lettergrepen zijn, zonder oponthoud: *la en* (spreek <sup>*k*</sup> uit: *laken*) en *la en* (spreek uit: *lakken*); en, hoe onbedacht men er Bilderdijk dwaas om gescholden hebbe — de samenkomst der lettergrepen berust in de *k* voor beide de woorden, en in het schrift is *laken* en *lakken* — zijn alle onsamengestelde woorden, onafbreekbaar.<sup>1)</sup> Wie, bid ik, heeft het nooit bestaan hebbend *la* van *laken*, en *lak* van *lakken* in de waereld gestuurd? Die ons niet *bewijst*, dat *laken* uit *la* en *ken* bestaat — kan niet vergen, dat wij het aannemen; en we tarten ieder uit het ons te bewijzen — we willen nooit een letter meer over taalkunde schrijven, en onze pen met een marot verwisselen, als iemand ons een redeneering levert, die er naar zweept. Laat Kinker, en vooral Bormans (soms materieel tot wanhoopwekkens toe), laat hen hun welverdienden roem van schraudere mannen compromitteeren, door zich aan het beklaglijk hulpmiddel der regelafbreking te vergapen, en over de syllaben eens woords te spreken, als of ze wezendlijk bepaald werden, door het gebrekkig afscheiden der letters (!) — lang genoeg heeft

<sup>1)</sup> Zoo is het tamelijk onverschillig, bij welke letter men de onsamengestelde woorden, op het eind der regels afbreke; het afbreken is en kan niet anders dan gebrekkig zijn: de beste regel is die, waarbij het woord, schoon tegen zijn natuur aan gescheiden, in zijn deelen het meest op zichzelf blijft gelijken. Zie hiervoor bl. 663. Kinker schrijft vóór, *luis-ter* af te breken; Siegenbeek (*Taalk. Magazijn*, II, bl. 471) even als Bilderdijk — *kun-stig*, *gun-stig*; dus ook *geest* — *gee-sten* (dat de heer Siegenbeek de etymologie van *gun-sten* beter kent, dan van *gea-sten*, doet niets af? dus ook *dui-ster*? dus ook *haa-sten*? Wij zouden er voor wezen.

men zich vermaakt met het meten en wegen van den schedel, om er achter te komen, hoe veel verstand er in den doode gezeten had. Beschouwen wij de ziel, beschouwen wij het leven!... «Mijn hemeltjen,» kreunt er één, «ik weet geen weg met *lachen*; iedere lettergreep dient toch wel een stuk te hebben: *lac-hen*, *la-chen*, *lach-en*.!»... 't Is waar, we hebben, om niet dadelijk het méeste te eischen, die laatste indeeling aanbevolen — het

woord is *la<sup>ch</sup> en* (spreek uit gelijk gij gewoon zijt); als het *laachen* waar, zou men de *a* moeten verdubbelen, omdat de *ch* niet, als de *k* van *laken*, den helderen klank der *a* vrij kan laten, maar dien, als ware 't de *kk* van *pakken*, kort houdt. En die dit alles niet begrijpt, schrijf *lagchen* en *huisselijk*, en wat hij wil — wij trekken er ons hart van af.

Ondertusschen vinden wij hier eene aanleiding in, om over de dubbele *l*, die Siegenbeek in *onmiddelijk*, *adelijk*, *hemeling*, *dartelijk*, maar niet in *verstandelijk* eischt, te handelen. Daar heerscht in de taal, gelijk wij haar vinden, en er de twistpunten voor een oogenblik buiten latende, eene regelmaat en een duister streven naar welvoeglijkheid, die ons noodigen op de lange en heldere klanken den klemtoon te leggen, en zoo alom, waar wij de teekens vinden, die doorgaands voor die klanken optreden. Ook omgekeerd zijn we niet geneigd die teekens te schrijven, waar wij allen toon of nadruk missen.

Zoo is *va<sup>l</sup>andri<sup>g</sup>g<sup>e</sup>n* onderscheiden van *een<sup>l</sup>ig<sup>e</sup>*; die *gg* noodigt tot meerder klem; de *i* van *eenig<sup>e</sup>* is kort, en zou (derhalve) schijnbaar in 't meervoud verdubbeling der *g* eischen: niemand schrijft het: het is (wetend of onwetend) om de toonloosheid (als ik 't zoo noemen mag) der syllabe. Zoo schreven Hooft en Vondel *waerlijck* of *waerlijk*, voor *waereldlijk*; de uitspraak duchtende van *waeréldlijk*; zoo

schreef men *Rōōmen*, en echter *Rōmēin*, zoo schrijft men *juwēlen* en toch *juwelier*, *kastēlen*, en echter *kastelein*, zoo *kastelein*, en echter *kastelenij*; zoo *braveeren* en *europeesche*, ook al erkent men de z.- l. e in die woorden; zoo is *ordéntelyk* in de waereld gekomen, waar Huydecoper zoo tegen ijvert, en wellicht *viendscháppelyk* en *lichámelyk* en alle woorden, die schijnbaar verkeerd geaccentueerd zijn — maar ook werkelijk in de veelheid der konsonanten of de helderheid van den klank der begunstigde, maar eigenaardig minder *betoonde*, lettergreep hierop aanspraak maakten. Zoo schrijven wij, met ouderen en nieuweren, *hemeling*, omdat, men gewoon is de *elling* voor de *vertelling* en de *verveling* te bewaren, en *hemeling* als *werveling* geaccentueerd wordt; zoo *adelyk*, en *middeljk*, en *dartelyk*, en *tijdeljk*, om dat we ze niet op *snellyk* wilden laten rijmen; en, in waarheid, Vondel had uit *middelljk* niets beters dan een rijmwoord op zijn *kellick* gevonden<sup>1)</sup>. Maar alles moest in onze eeuw nu eens recht puntjen-puntjen worden — en naar men meer korrek en konsequent wilde zijn, werden de wezenlijke taaleigenschappen miskend, en, aan een ellendig onderdeel, de hoofdzaak, de essentie van het Neêrduitsch opgeofferd. Men schreef, en wij schrijven in die woorden de enkele *l*, ook zonder ons om de betekenis van *lijk* en *ling* te bekreunen. Maar als die nu ook eens voor de enkele *l* stemden! Men bewijze ons, dat, óf *hemeling* geen *hemelaar* zeggen wil; en het tegenwoordig deelwoord van *hemelen* in 't Engelsch niet zoo goed zou zijn als in ons tegenwoordig Hollandsch, en dat een *hemelende* geen *hemeling* zou mogen heeten; óf, dat *hemeling* niet als het geobjektiveerd produkt der werking kan opgevat worden: gelijk *edeling*, *wetering*, *wandeling*, en zoo als het nog niet gebleken heeft, dat *jongeling* en

<sup>1)</sup> Zie ook den heer Abr. de Vries daarover, in het *Taalk. Magazijn*, I, bl. 143.

*sterveling* <sup>1)</sup> het niet behoort. Wat zullen we met *koning* beginnen, en waar blijven we met *vlaming* en *honing*, al wordt het *honig* geschreven? Om dat er een *aardeling* en *waereldling*, een *kloosterling* is, waarin blijkbaar, bij geheel uiterlijke samenstelling, het woord *ling* (onverschillig welke de beteekenis er van zij) met een naamwoord gekoppeld wordt — zal daarom *hemeling* juist op gelijke wijze aan zijn uitgang geraakt zijn? Bewijst *pruimentaat* de beteekenis der vijf laatste letters van *hastaart*?

En de woorden in *lijk*... We leiden *waereldlijk* niet, volgens Bilderdijks stelsel, van een verbale *waereldel* af, waar men den adj. uitgang *ig* bijgevoegd zou hebben: maar, dat *ig*, in eenige woorden, met *lijk* samensmelt — is zoo klaar als de dag. Wij zeggen *veeltallig* en *ontal-lijk*; wij zeggen *gevoelig* — vroeger schreef men *gevoos-lijk*; wij zeggen *akelig* — in Brabant zegt men *akelijk*; wij zeggen *heilig* en *adelijk* — de Duitscher schrijft *heilig* en *adelig*. Wat is natuurlijker, dan dat het adj. *behagel*, *bhage-lig*, *behagelik* (spel — om de spontane verharding der *g*, door de uitgang *lijk*, en wijl *behaachtijk* zeer onbehaaglijk voorkomt, *behaa-glijk*), dan dat het bekende *verstandel*, waaruit men zelfs *verstandelheit* heeft, *ver-standelig*, *verstandelijk*, even als *ijdel*, *ijdelijk* maakt? *Vergetelijk* schijnt uit het werkwoord te komen. Men dringt zich altoos op (gedreven door ik weet niet welke armhartige vrees), dat er in woorden of gedeelten, die oogenschijnlijk gelijk staan, geen verschil in oorsprong en dus in eigenaardigheid wezen kan. Maar — hoe men er over denke: wij komen op onzen eerst aangevoerden grond te rug, en al zouden wij geen *tafelaken*, noch

<sup>1)</sup> Omdat er geen verbum *stervelen* meer bekend is, moet *ling*, volgens Kinker, daar zoo veel als een woord op zich-zelf zijn: zoo zal het dan, volgens hem, ook met *dwingeland* wezen, en uit hoofde we geen werkwoord *dwingelen* bezigen, zal dit woord dan zeker zoo veel als *dwingt-het-land* beteekenen, en *hei-land*, en *vij-and*, en het oude *wi-gant*... wie weet wát!

*fakkellicht* (zoo als de heer de Jager, niet met volle recht van ons vordert — daar *fakkellicht* niet met *adelijk*, noch *hemeling* gelijk staat) in willen voeren — wij zullen de monumenten der kieschheid van gevoel onzer ouderen voor den ondergang behoeden, en *hemeling*, *adelijk*, *ijdelijk*, *dartelijk*, naast *vertelling*, en *ontalijk* trachten te handhaven — eenparig of niet.

## XI.

### HET ONDERSCHIEDEN VAN GELIJKLUIDENDE, DOCH IN BETEKENIS VERSCHILLENDE WOORDEN, DOOR DE SPELLING.

Beter en vollediger dan eenig ander pleitgeding zijner *Verhandeling*, ontwikkelde de heer de Jager de quaestie der spelling met *d* of *t*, in *wreeddaart* en *wreeddaard*; met doordringender blik dan vroeger merkt hij op, en stipt het aan <sup>1)</sup>, dat hier niet zoo zeer gevraagd behoort te worden, of men de vrij onverschillige *d* of *t* zal gebruiken — maar welke de samenstelling is der woorden, waar die *d* of *t* in gewenscht wordt: of, namelijk, in het woord  $\left. \begin{matrix} \text{grijsaart} \\ \text{grijsaard} \end{matrix} \right\}$ , een *aard* wordt opgevoerd, die *grijs* is, gelijk in *loshoofd*, een *hoofd*, dat of die *los* is — of wel, dat er van iemand gesproken wordt, die *grijst*; of er, in *lievert*, een *lief-aard* te zoeken valt (gelijk in *kater* een *kat-heer* (!!) — of, dat *ert* een terminatie is, achter zekere adjektieven, die als persoonsbenamingen opkomen.

De woorden in hun wezen te verstaan — dát is de kunst; en eene spelling is slechts in zóo verre verkeerd, als zij een uitdrukking is van misbegrip des woords, of, als zij het begrip, de doorschouwing er van, bij den lezer in den

<sup>1)</sup> Bl 114.

weg zou kunnen staan. Het kon iemand, die onze schrijvers der zeventiende eeuw zóo heeft nageplozen als de heer de Jager, geen geheim blijven, dat de uitgang *aart*, in menigvuldige woorden, willekeurig vervangen wordt door *ert*, en ook door *er* en door *aar*: uit de belangrijke verzameling door den heer de Jager *con amore* bij één gebracht, en op bl. 60 medegedeeld, citeeren wij hier, *dronkert*, (*dronkaart*), *grijsert* (*grijzaart*) *Spanjert* (*Spanjaart*), *suffaert*, *suffert*, *swelgert* (*zweelgaart*), *plompaert*, *plompert*, *rijkert* (*rijkaart*), *pronckaert*, *pronckert*, *pronker*, *lickert* (*likker*), *smarotzaert* (*smarotser*), *snappert*, *danssert*, *snoepert*, *snoeyert*, *soeckert*, *spottert*, *suffaert*, *suffert* (*suffer*), *suypert*, *laffert* (*lafaard*), *hynckaert* (*hinker*), *clappaert*, *klappert* (*klapper*), *Duitschaard* (*Duitscher*), *kloeckert* en *droogaert*, *hackelaert*, enz., enz. De gevolgtrekking ligt dan ook niet verre, dat *er*, *ert*, en *aart*, in den grond (bij vele woorden) de zelfde minder of meer aangezette terminaties zijn. De *t* gaf meerder klem aan *danser*, *snoeper*, *pronker*, enz., enz., en zoo kwamen de talloze samenstellingen van *ert* met een werkwoordswortel in onze taal, die wij er in kennen; maar het bijvoeglijk naamwoord nam (en in 't oneindige) de *ert* aan, om den persoon, die de hoedanigheid had, aan te duiden; en, of men eerst de eigenschap tot een *verbum* had willen maken, om in het subjekt *het leven* in den aangeduiden staat voelbaar uit te drukken — zeide men *lievert* (of 't ware van een *lieven*, *lief zijn* <sup>1</sup>); natuurlijk niet *lieven*, *beminnen*), *dikkert*, *vluggert*, enz. — en dit zonder te

1) Dat men niet even zeer *liever* (voor *lievert*) en *dikker* (voor *dikkert*) gezegd heeft 't geen *Kinker* als argument tegen de boven aangevoerde vorming van *lievert* heeft ingebracht — heeft even veel waarde, als de bewering hebben zou, dat *donder* niet uitdrukt, wat wij er door verstaan, omdat wij (in geval van lichten of verwijderden *donder*) er geen zachter klinkend *donner* van maken kunnen.

denken, dat er eenmaal eene beschouwing wijs ingevoerd zou worden, die ons (zoo we consequent willen zijn) noodzaak *liev aard*, of (voor 't minst) *liefêrd*, *dikêrd*, *plugêrd*, enz., te schrijven. Maar die beschouwing wijs verliest meer en meer haar verdedigers. De heer Siegenbeek (en het is een man van die jaren minder euvel te duiden) zoekt zich de zaak van den hals te schuiven, of ze in der minne te schikken. Hij bekent in zijn *Brief* aan den heer de Jager (bl. 98), dat Kinker gelijk had, met eenige woorden te kenmerken als samengesteld met het woord *aard* (*indoles*), maar ook anderen als gevormd uit een werkwoordswortel of bijv. naamw. met een terminatie: maar even min als Kinker, waagt hij 't — die beide soorten streng te schiften, en schijnt het zijn ambtgenoot toe te geven, dat ze « eenigzins ineen geloopt zijn: » doch, roept hij uit (en waarom moest ons dit bij den grijzaart, wien we 't zoo gaarne hadden toegegeven, te gelijk de herinnering zijn van een levensgeheim des hoogleeraars, in de kracht van zijn tijd!) doch, vraagt hij, wat zouden wij ons moeite geven voor de opsporing der beteekenis van dat woordtjen *aard*! Spellende wij het met de *d* — dat zal niemand sterken aanstoot geven, en hij kan er van denken, wat hij wil: hij kan er *aard* (*indoles*) en *-aard* (of *-aart*), *erd*, in zien. « Mij dunkt, dat men dit doende een geschilpunt, dat, mijns inziens, nog in geenen deele beslist is, geheel in het midden laat! <sup>1)</sup> » . . . . .

Eere zij den ouderdom! — zelfs zou 't ons smarten, indien Prof. Siegenbeek kennis nam van dit ons geschrijf: maar is dát de uitspraak van een leeraar der taal, van een wijsgeer, van iemand, die zijn leven aan de verkondiging der waarheid zegt te besteden! Is het een Leidse Professor — die er onbewimpeld voor uitkomt de waarheid niet om de waarheid na te sporen: maar... om

<sup>1)</sup> De Jager, *Versoh.* bl. 99.



den burgerman in de gelegenheid te stellen een zuiver en eenparig gespelden brief of rekening te schrijven!... « We zullen het maar in het midden laten.... ze merken het tóch niet, die het béter weten dan wij! » — 't Was te erg! De heer de Jager komt er dan óók met nadruk en zelfs eenigzins ironiesch tegen op. « De *d* of *t* », voert hij den Hoogleeraar te gemoet <sup>1)</sup>, « is hier niet het eenige verschil. Denk bijv. aan *veinsaard*, *grijsaard*, en *lui-aard*. Houdt men op, deze woorden als zamenstellingen met *aard* te beschouwen en verklaart men ze voor afleidingen met den versterkten uitgang *aar*, dan behooren zij *veinzaart*, *grijsaart*, *luijaart* » (*luiaart*) « geschreven te worden, althans zoo men de regelmaat, in de spelling der afgeleide woorden gebruikelijk, wil volgen, en niet, als de heer Weiland, in één Woordenboek *luiaard* en *taaijaard* opnemen, of *blafferd* en *blafaard* naast elkander zetten. Hoezeer dus uw voorslag blijk draagt van uwe zucht, om beide geschilvoerende partijen te bevredigen, zult Gij erkennen, dat dezelve tot dat einde minder geschikt is. Zich onzijdig te houden, is hier ondoenlijk: men is verplicht, zich te verklaren. » — Was het ten onrechte, dat wij in de tweede noot op bl. 58 iets lieten dóorschemen van Prof. Siegenbeeks jacht op spellingsresultaten en zijne onverschilligheid voor de taalgronden in zich-zelfen?

Waarom de heer de Jager, volgens zijne opvatting van *alle* woorden met *aart*, daar juist de *t* als slotkonsonant in begeert, wordt niet duidelijk door hem gezegd: wel wijst hij (bl. 113) op den voorgang der ouden — maar, gelijk hij elders te recht opmerkt, dit is een zwakke grond, daar de ouden altóos den eindmedeklinker, waar hij niet in de zacht-korte *e* werd uitgeademd, verscherpten, en even zeer *velt* en *lant* als *aert* schreven. De eigenlijke

1) Bl. 114.

reden van het gevoel, dat *aart* en *ert*, niet *aard* en *erd* eischt, meenen wij, in onze *Bastaartw.* hl. 65. opgegeven te hebben. Echter heeft de miskenning der terminatie *aart*, of liever het streven om haar tot *aard* (*indoles*) te rug te brengen ('twelk heel gemakkelijk in de eerste woorden, die met *aart* in gebruik zijn gekomen, verscholen kan zitten, al is later, in anderen, die men daarmee overeenstemmig dacht te vormen, de beteekenis in 't geheel niet herdacht geworden), heeft dat streven om *aard* (*indoles*) te herinren, veel malen ook het meervoud in *den* doen schrijven, ja, *Spanjaerden* is bijna menigvuldiger bij Hooft, dan *Spanjaerts* of *Spanjaerdts*. Echter is dit *aard* (*indoles*) in den grond zoo goed *aarte*, als *aarde*. De Hoogduitscher zegt en schrijft *art* (dat oorspronkelijk het zelfde woord blijkt); gelijk hij *streit* verkiest — wij, *aard*, *aarden* en *strijd*, *strijden*. Grimm leidt onze terminatie *aart*, *ert*, dan ook af van *-hard* of *-hart*; en de meerdere aspiratie van *hart* staat de samenstemming met *aart* ook nauwelijks merkbaar in den weg. Maar — het is meermalen gezegd — de geleerde en vernuftige archæoloog kent ons tegenwoordig Hollandsch niet door en door: zoo is, bijv., bij hem <sup>1)</sup> *grijz-aard*, in het Nieuw-Nederlandsch eene der « benennungen für mannsleute im bösen sinn; » en *lievert*, zou het desgelijks wezen (!): geen wonder, dat hij de beteekenis niet kent, tegenwoordig aan den uitgang *aart* of *ert* door ons volk gehecht. Dat ons *aart* niet gevoeglijk met een staartvoorkaal verlengd wordt, als zoodanig zijn meerv. in *s* behoort te maken, en derhalve liefst met *t* wordt geschreven, blijkt uit de zeldzaamheid der gevallen, waarin het misbruik de *en* ter vermeervoudiging heeft ingevoerd; ja, de eigenaardigheid der *t* blijkt zelfs uit de *mogelijkheid* der vermeervoudiging door *s* — want alle woorden, die

---

<sup>1)</sup> II Th., 339.

voor vermeer­voudiging in *s* vatbaar zijn, hebben — waar sprake van *zachte of scherpe* slotkonsonant kan wezen — steeds en zonder uitzondering de scherpe <sup>1)</sup>. Ook, gelijk de heer de Jager heeft opgemerkt, zou men, indien in den gezegden uitgang het woord *aard (indoles)* gezocht moest worden, volstrekt de gewone vermeer­voudiging in *s* moeten wraken en bannen: want *grijs-aards, lief-erds, dik-erds, wreed-aards* zijn geen haar beter, dan *domkops, vrij-geests* en *lucht-harts* zonden zijn — hetgeen niemand toch gaarne analogice gevestigd zou zien.

Doch erkennen wij in de samenstelling *grijzuaart, lievert, veinzaart, dronkaart, rijkaart, dikkert*, enz., geen spoor meer van *aard (indoles)* <sup>2)</sup> — heeft dit woord — bijaldien het werkelijk bedoeld is, door den eersten gebruiker der genoemde woorden - sinds toen al zijn eigen-

<sup>1)</sup> Althands mij zijn nooit woorden op *b, d, g, f* (als *v*), of *s* (als *x*) voorgekomen, die in *s* vermeer­voudigd worden; neen, zelfs -- maakt *smitd, smeden* - die het meerv. in *s* begeert, schrijft, of schreef steeds *smits*, — vooronderstellende een enkelv. *smit* (uit *smijten*). *Vaandrig* behoort stellig *vaandriggen* te maken: *drig* is *drager* = *dreg*, en *dreg* maakt *dreggen*. Dat *vaandrigs* des niet te min geschreven wordt, mag men aan een afschrik wijten van den, in één woord ons weinig eigenen, klemtoon van *vaandriggen*; en nog heb ik, dunkt mij, meesttijds *vaandrik* gehoord en gelezen 'twelk de *s* volkomen toelaat. *Vijand, avond* en dergelijken worden nog liever kakofoniesch, *vijanden, avonden* (— — ∪), dan dat ze hun zachte *d* een scherpe *s* in het meervoud geven.

<sup>2)</sup> Ook Dr. W. G. Brill, een man, die onze Letterkunde reeds vroeger, bij herhaling, aan zich had verplicht, en wiens onlangs uitgegeven *Spraakleer* — wel verre van de « onvolkomenheid der kennis en geringheid van talenten, » te bewijzen, die hij-zelf zich toeschrijft (Zie *Voorr. der Hollandsche Spraakleer*, Leiden, bij S. en J. Luchtmans, 1846) — ons rechtigt (voor zoo ver wij kennis van het boek mochten nemen) hem een groot gezach, met wat dat onderstelt, in het Taalkundige toe te kennen — ook deze houdt (op bl. 268 van zijn genoemd werk) *-aard* of *-aart* voor niets anders dan het versterkt achtervoegsel *er* of *aar*. Zie over hetgeen daar ter plaatse aangevoerd wordt, wegens de *hebbelijkheid*, die in *aart* gelegen zou zijn, den heer de Jager, bl. 118.

schappen verloren: namelijk zijn beteekenis (want wie denkt uitdruklijk aan *aard* in *grijzaart*, *rijkaart*, *lievert*, enz., of althands, wie meent daarin het woord *aard*, in geheel zijn wezen, uit te spreken?), zijne eigenaardigheden (want het laat zich met *s* vermeervoudigen), zijn spelling (zie hierboven): dit is nog geen reden, om samenstellingen met het woord *aard* te verbannen; hierin is geen schijn van reden, om het woord *aart* uit te sluiten van rechten en bedieningen, die door alle andere woorden van de zelfde categorie genoten en vervuld worden. Niemand zal mij diensch maken, dat *wreed* en *aard* (*indoles*), aan elkaar geschreven, en bepalende alzoo het eerste de natuur van het laatste, geen zoo goed substantief oplevert als *dom* en *kop*, *vrij* en *geest*, *lucht* (*licht*, *luchtig*) en *hart*. *Wreedaard*, *gierigaard*, *nijdigaard* zijn zoo goed als *domkop*, *vrijgeest* en *luchthart*: maar bedenk wel, dat zij (met of zonder over één komst of gelijkheid van beteekenis), *iets anders zijn* dan *wree-daart* (*wree-dert*), *gieri-gert*, *gee-raart* — uit *geeren* of *gieren* (van waar *gierig* en *begeeren*), *nijdi-gert*, enz.; dat zij ook geen meervoud in *s* toelaten, maar men, *wreedaard*, *Spanjaard* en *tabbaard* gebruikende, gehouden is die zelfde woorden in 't meervoud *wreedaarden*, *Spanjaarden*, *tabbaarden*, te schrijven — duldende het woord *aard* (*indoles*), waarmee ze zijn samengesteld, volstrekt geen meervoud in *s*.

Uit deze aldus saamgestelde woorden komen dan ook adjektieven en adverbia, als *wreedaardig* en dergelijken, voort; hoewel eene vorning der zoodanigen uit eenig adjektief, gekoppeld aan het woord *aardig* (in eene oorspronklijker beteekenis dan de gewone — namelijk in de zuiver geabstraheerde van *aard*), even regelmatig is, en zelfs van algemeener toepassing schijnt: de beide vormingen (men ziet 'et) komen uit op het zelfde resultaat; *wreed-aard...ig* = *wreed...aard-ig*. Men behoeft dus

*wreedaardig* volstrekt niet uit *wree-daart*, *wree-dert*, te nemen, en tegen het Hollandsch gebruik *wreedaartig* te schrijven.

Dat *aard*, *aardig*, *aarden*, de *d* heeft — weet ieder Hollander, die geen theoriën maakt, in strijd met de levende volkstaat.

Ook na al het aangevoerde is de lezing van hetgeen de heer de Jager over den besproken uitgang ten papiere gebracht heeft, geenszins overbodig: en wellicht even min het aangemerkte in de *Bastaartwoorden*, bl. 62—67.

---

## XII.

### HET VERANDEREN DER SPELLING, TOT BEVORDERING DER REGELMATIGHEID.

Onder dezen titel schrijft de heer de Jager de decizie neêr, dat men niet, met Bilderdijk, *ik koom*, *ik kome*, en *ik kom*, in de Aant. W., tegenw. t., gelijkelijk moet goedkeuren: maar liever der «gevestigde gewoonte» getrouw blijven, en *ik kom*, *gij komt*, *hij komt*, schrijven. Ter uitmaking hiervan verwijzen wij naar die bladzijden van veler hand, waar de eeuwige waarheid der inkomensurabiliteit van klank en klankteeken betoogd wordt — terwijl wij er bijvoegen, dat de *o* van *komen*, *kom*, *komt*, gelijk de *a* van de imperfecten *kwamen*, *zaten*, en *braken*, met geen hollandsch letterteeken, dat even duidelijk van de z.-l., als van de z.-k., onderscheiden is, valt aan te duiden. De conjunctief wil wel wat meer openheid in den klank: maar of het onderscheid in het wezen der taal ligt — laten we hier onbeslist.

## XIII.

HET TE RUG BRENGEN DER SCHRIJFWIJZE VAN EENIGE  
WOORDEN TOT HUNNEN OORSPRONG.

*Lezenaar.* De heer de Jager, en, met hem, al wie het voorrecht eener hollandsche opvoeding genoten heeft, onderscheidt dit woord kenlijk van *lessenaar*. Ze te verwarren — is zoo goed als de tweede lettergreep van *voetstel* en *armstoel* voor eenzelveig te verklaren, en *voetstoel* te schrijven.

*Galerij, gaanderij.* Naar ons inzien behoort het laatste tot die (soms oorspronkelijk neêrduitsche, doch), laatstelijk uit den vreemde overgenomen woorden, dien men een hollandsch voorkomen heeft willen geven. De beide woorden zijn echter in gebruik, en *gaanderij* is, dunkt ons, niet in strijd met onze woordvorming. Wij hoorden *gaanderij* steeds voor *gebalustreerde omgang* gebruiken; *galerij* — in de eerste plaats, met de italiaansche beteekenis van *kunstkabinet*, en, bij uitbreiding, in de fransche, van *zaal, overdekte doorgang*, enz. Eenigen zien in het it. *galleria* den zelfden wortel, dien men in *galea* vindt, hetgeen dan op de gedaante zou slaan; anderen — *gala* (versiersel), en *gallare*, dat rhetoriesch voor *feesthouden* genomen wordt, en in het Oud-Fransch te rug gevonden. Wij weten de zaak niet *historiesch* uit te maken.

*Eensgelijks, insgelijks.* De Etymologie vordert mogelijk het eerste; de uitspraak meer het laatste; maar deze is vluchtig, door het overwicht der derde sylbe; gene onzeker — want *in des gelijk-s* is zoowel te verklaren, als de pleonasme *eens-gelijks*.

Niets pleit tegen *soms*.

Wiselius' *daarintegen* en *daarinboven* schijnt ons een nutteloze nieuwigheid.

Te recht schrijft de heer de Jager, in over-een-stem-

ming met het oud gebruik, en de gelijkheid van samenstelling met *bezijden* — *behalven*. Voor *derhalven*, dat men wel eens vindt, bestaat zoodanige reden echter niet: wel mocht men het verdedigen met den ouden genitivus, die meesttijds eene *n* in het verbogen Vr. naamwoord op de *z.-k. e* uitgaande, als slotkonsonant meêbracht.

De heer de Jager verklaart, « met den heer van der Kemp, niet te kunnen begrijpen, waarom *Bilderdijk* in *fluks* liever de *x* wil schrijven: » men heeft daar echter geen groote verstandsinspanning toe noodig, als *Bilderdijk*, op de, door den heer de Jager aangewezen, pagina zijner *Spraakleer*, getuigt, dat de *x* nader aan de *gs* komt, die in *fluks*, als uit *vlug*, adverbialiter, gevormd, wordt voorondersteld. Oudtijds, en nog heden bij de Franschen, had de *x* tweërlei uitspraak: zij stond voor *gs* in *anxt* en *coninx*, zij staat, als één zachte konsonant (als ware 't *gz*), in het fr. woord *exemple*; zij stond voor *ks* in *blizem*, zij staat als scherpe konsonant in *exécration* (zij is hier, gelijk men ziet de latijnsche *xs*): « Doch de onderlinge verwisseling van *g* en *k*, » gaat *Bilderdijk* voort, « is algemeen en kenbaar genoeg, om juist dit middelteeken niet noodig te hebben. » De *ks* heeft dit vóór, dat zij de zichtbare vorming van een adjektief uit een adverbium toelaat, en bijv. *fiksich* naast *fiks* wettigt, ja, Prof. Lulofs zelfs een *orthodoksich* uit zijn *orthodoks* zou vergunnen.

*Ekster* is zeker beter dan het verouderd *exter*.

Nu gaat de heer de Jager over de diminutieven spreken, en ontziet zich niet de meening aan te kleven, « dat de oorsprong van den bedoelden uitgang (*je* en *jen*, *tje* en *tjen*) nog tamelijk onzeker is, en het alzo min gepast mag geoordeeld worden, naar *denzelven* het bestaande geschilpunt in de spelling te willen beslissen. » Wij achten ons niet geroepen hier het voor de hand liggend bewijs te leveren, dat de diminutieve uitgang ontegenzegglijk in zijn

oorsprong, en als essentie der verkleining van het ongewijzigd woord, de *n* vertoont. Wij schrijven *jen* en *tjen*, om dat het meervoud anders een anomalie oplevert in den regel der pluralizeering, die geen *s* achter de z.-k. *e* gedooft. Wij schrijven *meisjen*, *meisjens*, zoo als we *jongen*, *jongens* schrijven: in beiden wordt even min die *n* nadrukkelijk uitgesproken: maar als men hier te Amsterdam overal de *n* zou weglaten, waar zij aan het einde des woords niet wordt uitgesproken, dan weet ik niet wat er van de konjugatie en deklinatie worden zou. Echter, waar de welluidendheid en in-een-vloeiing van vokalen het vordert, zie ik er niets in, het nu eenmaal begrepen *je* en *tje*, zonder *n* te gebruiken — maar den oorsprong moet men ons niet verdonkeren.

We zijn met betrekking tot het *uitlaten* veel gemaklijker dan tot het invoegen. Prof. Siegenbeeks *boompje* eu *bloempje*, door den heer de Jager bepleit, wil ons dan maar volstrekt niet bevallen. Kunt gij het woord zonder die plumpe *p-s* niet uitspreken — welnu, dan bestaat er ook geen gevaar voor, dat gij ze onderdrukken zult, al schrijf ik, zoo 't behoort, *boomtjen* en *bloemtjen*: gij kunt u altijd verdedigen met het voorbeeld van den Noord-Brabander, die *kwamp 'i* voor *kwam 'i* (*kwam hij*) zegt. Maar hoe maakt gij 't dan met *hemdtje*? Mr. J. van Lennep schrijft «*bloemtjen*, om dat de volksuitspraak hem leert - *blommetjen*; en *boomtjen*, om dat zij *boompie* zegt:» maar zij zegt ook *hempie* — dus moet dat, naar dien regel, *hempjen* worden?! Men bekent om strijd, dat de woorden oorspronkelijk *bloemetjen*, *boomtjen*, *kladjetjen* en *handetjen*, en bij samentrekking *bloemtjen*, *boomtjen*, *kladtjen* (of *kladjen*, waarvan later) zijn — dat de *p* dus overtollig is, en vreemd aan het woord — dat men ze echter onwillekeurig er bij uitspreekt: maar wat behoeft, herhaal ik, die leelijke *p* dan geschreven te worden? Als ze bij het woord hoorde, en de sprekers



lieten er haar somtijds uit — schrijf ze dán: maar niet nú: zoo wordt de wanspraak georganizeerd.

De *d* heeft, in de hollandsche orthographie, haar eigenaardige zachtheid behouden en zelfs overdreven, in de *dj* der bastaart-uitgang *aadje* (voortkomend uit *-adium*) — daarom behouden wij, waar wij eene harde *dj* hebben aan te duiden, in *kladtjen* en *handtjen*, de oorspronkelijke *t*; en zoo is een *paadtje* — onderscheiden van een *paadje*, ook waar men de *n* aan het eerste ontzegt. <sup>1)</sup>

---

#### XIV.

#### DE WEGLATING EENER LETTER, DIE OORSPRONKELIJK TOT HET WOORD BEHOORT.

Onder dit hoofd, keurt de heer de Jager het weglaten der *d* in *thands* en *althands*, *volgends*, *willends* en *wetends*, *doorgaands*, *ergends*, *wegends* (rakende), *nopends*, *behoudends*, enz. goed. Op grond eener bedenking, die den heer Siegenbeek behoort, als men, voor «eene», *geens* en, voor «veel», *niets* schrijft, achten wij des heeren de Jagers besluit min verkieslijk. Ziehier onze bedenking, die, behalven haar *eens* en haar *veel*, als wij zeiden een plagiaat is uit den heer Siegenbeek: «Er is eene reden, om de *d* in het schrijfsgebruik (der bovengestelde woorden) te behouden, daar de aanwijzing van den waren aard en oorsprong der woorden veel kan bijdragen, om derzelve gebruik en beteekenis als bijwoorden in het licht te stellen <sup>2)</sup>.» Ook geeft de *d* de richting

---

1) Bij diminutieven merke men op, dat men, om de onlijdelijke uitspraak *ingje* (*inch-je*) te voorkomen, *koninkjen* *palinkjen*, enz. dient te spellen: *ringetjen*, *wandelingetjen* blijven: daar heeft men (om 't zoo te noemen) een daktyliesch accent in, ons eigen; *koningetje* (— ∪ ∪ ∪) wil de taal niet.

2) *Verh.* bl. 220.

der uitspraak aan, al behoeft zij er niet stootend in door te klinken: de uitspraak wordt van zelf lam genoeg, dat men ze niet heeft te verzwakken door het besnoeien der woorden in hun wezenlijke deelen<sup>1)</sup>. Zie *Bastaart-w.*, bl. 150, en verg. Bild. *Taal- en Dichtk. Versch.*, III, 100; waaruit ook blijken zal, dat de *d* in *nergends* (*nerghenr*) niet om der uitspraak wille staat, in den zin als de heer de Jager dat (bl. 72) bedoelt.

Van het proces over *nochtan* en *nogthands* is door den heer de Jager met juistheid verslag gegeven. Niemand, die er trouwens meer aan twijfelt, dat *nochtan*, zoowel een adversatieve als een samenbindende kracht had, en ons tegenwoordig *nochtans* derhalve niet voor voldoende hield in de beteekenis van *echter* (welk woord oudtijds de zelfde dubbele kracht bezat: *echter* = *achter*, *after*, *verder*, *wijder*(s)): maar dit is geen reden om *nogthands* af te keuren. *Nogthans* komt in strekking met *nog dan* over één; en *nochtans* zal wel niets anders dan *nog dan* zijn. Dat men *nog* schrijft in de beteekenis van *adhuc*, zou de onvergeeflijkste zotheid zijn, die zich, in arlekijspak, bij de deftige taalkunde had opgedrongen — ware de onderscheiding van het tweederlei *noch* niet zoo aanneemlijk. *Noch* (*adhuc*) heeft de scherpste keelletter, die men met de spraaktuigstelling der *g* vormen kan: geen wonder, dat zij de *d* van *dan* tot *t* verscherpt heeft. Spreekt men *dagdief* niet *dachtief* uit — het is, dat *dag*, verlengd, *dage* maakt en die *g* haar eigenschap niet gants en al verzaakt, al wordt ze slotkonsonant: *noch* daarentegen kan niet anders, dan nog harder worden in de verlenging, en *nochte* vormen. *Nochtans* uit *noch dan*, laat zich beter hooren, dan *merchtucht* uit *mergdocht* (Verg. den heer de Jager, bl. 245, en onze weêrlegging, *Alg. Letterl. M.-S.*, 1846, N<sup>o</sup>. 7). Maar als *nochtans*

1) *Trouwens* is 't oude *trouwen*, en *wegens* (in sommige gevallen) van *weg*: zij behoeven de *d*, als zoodanig, niet.

een beteekenis hebben zal, mag het vooral niet *nochtans* geschreven, want de *t* staat er om de *ch*; nu zal men de *ch* wegnemen — en de *t* laten bestaan! . . . .

Onder de letters, die oorspronkelijk tot het woord behooren, mocht de heer de Jager de *t* aan Prof. Siegenbeeks *on(t)stuwig* en het woord *nuf(t)jen* wel te rug hebben gegeven. *On*, als Bild. op *stuwim* aanmerkt, is steeds ontkenkend, niét, als *ont*, ook aanvangend, opstekend; *nuffen* is zoo goed als *kisjen* zou wezen — en de *t* behoort in geen woordvorm zoo goed als in dezen.

Zie (onverminderd het bovengezegde) over het spellen van *rouwinkel* en *touwerk* onze *Bastaart w.*, bl. 132. *Kindsheid* en *heusheid*, als Bilderdijk wel schreef, verbiedt zich van zelf; daar de hoofdwoorden *kindsch* en *heusch* zijn. *Rou* en *tou* moge gaarne door de *w* voleindigd worden, ze behoort er niet in tot den grondvorm.

*Wijzste* en *wijste* schijnen ons beide goed. 't Woord is *wijzeste*, maar gelijk men *gij vat* niet met twee *t-s* schrijft — kan men, dunkt ons, de tweede *s* in *wijste* wel onderdrukken, al schijnt zij, geschreven, beter te toonen, dat het hoofdwoord niet, als in *meeste* en *naaste*, op een vokaal uitgaat [maar *wijs* is. Weiland vond het gemakkelijik den superlatief van *groot* in zijn *Hand-w-b.* aan te wijzen, voor dien van *wijs* beefde hij te rug. Het onaannemelijke *valschte*, voor *valschte*, stemt voor *wijzste*.

## XV.

### HET GEBRUIK DER *S* OF *SCH* IN SOMMIGE WOORDEN.

Bilderdijk schreef *bruischen*; Siegenbeek *bruisen*. De heer Siegenbeek had gelijk — en echter nam hij Bilderdijks dwaling aan. *Bruisen* is èen met *brizen* (A. S. *brysan*, Fr. *briser*, Eng. *bruisse* Holl. freq. *brijzelen*), en het

adj. *broze* is uit den onvolm. verl. t.: dat het nu metaforiesch op een geluid, als dat der brijzeling, is overgegaan, bewijst niets voor de *ch*, Waarom zou ook *bruisen* uit *ruischen* moeten komen? De Duitscher zegt *brausen* en *räuschen*; niet, ongewoon is bij ons, zoo onder de ouderen als nieuweren, de spelling en uitspraak *bruizen*; *bruischen* zal hier moeilijk in overgaan; *bruisen* gemaklijk: « Wij zien (op onze beurt) geen reden om van de « eenparig » ingevoerde spelling van *bruisen* af te wijken. »

Omtrent *was* (*cera*), *wassen* (*groeien*) en *wasschen*, zijn wij 't geheel met de HH. Siegenbeek en de Jager eens. Hier zij, in 't voorbijgaan, opgemerkt, dat men niet *wij wassen*, *wij wiessen*, maar *wij wassen*, *wij wiesen*, en zoo ook niet *wij wiesschen*, maar *wij wieschen* te schrijven heeft. De dubbele *s* immers staat daar niet, als ware zij scherper dan de enkele *s*; maar alleen om dat de *a* van *wassen* kort gehouden moet worden: en in *wiesen* valt niets kort te houden. De enkele *s*, tusschen twee vokalen zacht — is van een systeem, dat reeds twee honderd jaar uit de tijd is, en bij de regeling des gebruiks van *z* en *s* niet in aanmerking komt: de heer Siegenbeek heeft dit zoo helder gemaakt als de dag.

*Dos* keurt de heer de Jager goed — niet *dosch*. We zijn van 't zelfde gevoelen; en zoo lang *torsen* één is met *trossen*, schrijven wij ook dit zonder *ch*.



## XVI.

### DE INLASSCHING DER *T* IN SOMMIGE WOORDEN.

Diende de *t*, in *om mijnentwil*, *uwenthalve*, *zijnentwege*, bloot ter bevordering eener ingebeelde « welluidendheid », gelijk in *opentlijk* (*openlijk*), of om een « onderscheid » aan te wijzen, dat geen onderscheid is: zoo zouden wij

ze minder aanbevelen als steunende op een beginsel, dat met het tegenwoordig logiesch organisme onzer taal en daarop gebouwde spellingsregelen kwalijk bestaanbaar schijnt. Maar wij gronden ons op een verklaring van Bilderdijk, die der *t* in de eerstgemelde woorden eene werkelijke beteekenis geeft. Men zegt *om Gods wil*; derhalve is taalkundig, *om zijnen wil* niet te wraken; *van Regeerings wege*, zoo ook *van zijnen wege*. Maar *om mijnen t'wil* is *om mij ten wille*, of *ten wille van mij*; *mijnen* genomen als een hier niet ongewonen datief van het pers. voornw. *ik*. *Uwent'halve* is zoo veel als *te halve van u*, *op uw zijde*; gelijk *der halve - gener zijde*, *op die zijde*, *uit aanmerking dier zijde van de zaak*. *Van zijnentwege* weet ik slecht te verdedigen: maar wel (gelijk Bilderdijk voorschrijft) bloot *zijnentwege* — *aan hem ten wege*, d. i. *rakende hem*, het zelfde als *wegends hem*. Het gebruik nuanceert de beteekenissen — zoo als dat gaat. Intusschen geef ik gaarne deze verklaring voor eene betere.

In het Hoogduitsch acht men de *r* van den genitief maar regelrecht in *t* en *rt* te zijn overgegaan: Zoo, uit *meinerhalben*, *um seinerwillen*, *unserwegen*, *euerhalben*, tot *meinethalben*, *um seinerwillen*, *unsertwegen*, *euerthalben*. Zie de eerste, de beste *Grammatik*, bijv. de *Joh. Chr. Aug. Heysische* (1827), bl. 304. En inderdaad loopen de datief en genitief oudtijds genoeg door elkander, dat *om mijnen te wille* gelijk gesteld kan worden met, *om mijns wille* (begrepen, als *om mijns* (belangs) *wille*), zoo als *om dies wille* (*om dies* (gevals) *wille*); *mijnehalve* met *mijner halve* (*mijner* (persoon) *halve*), zoo als *derhalve* (*dér* (zaak) *halve*); *zijnentwege* met *zijns wege* (bijv. *zijns* (deels) *wege*), zoo als *deswege* (*dés* (gevals) *wege*). Dr. Brill acht de *t* hier bloot eufoniesch, *Holl. Spraakl.*, bl. 83 en 504, maar gehecht aan 't *bezitt. voornaamw.* in verbogen vorm. D. i. — niet in den genitief?

De heer de Jager verkeert in het denkbeeld, dat Bilderdijk *wezendlijk* en *gezamendlijk* schreef, om dat «de *n* eene letter is, welke in de uitspraak ligtelijk de *d* (of *t*) achter zich ontvangt»: dit is echter geenszins het geval. Bilderdijk vindt in *wezende* (tegenw. deelw. van *wezen*) en *lijk*, vereenigd, *wezendlijk*; in *gezamend* (verl. deelw. van *zamenen*) met *lijk*, *gezamendlijk*: het moet den heer de Jager dus niet zonderling schijnen, dat Bilderdijk *eigenlijk* en (wat de dichter elders ook theoretizeeren inoge) *openlijk* zonder eene *t* schrijft, die er door een voorgeslacht bij was ingehaald, dat meer op de uitspraak (hoe zij ware) en op een bedrieglijke analogie, dan op de redelijke woordvorming lettete; even min moet de heer de Jager, uit Bilderdijks *wezendlijk*, aanleiding tot de quaestie nemen, of men ook liever de *t* in dat woord gebruiken zal, en in de anderen, die de heer de Jager er meê gelijkstelt. Bilderdijk, die *wezenlijk* en *wezendlijk* onderscheidt, en beide goedkeurt <sup>1)</sup>, kon niets bedoelen van wat de heer de Jager in zijn *wezenlijk* wenscht te vinden. Inderdaad, onze tegenwoordige taal, die ieder woord, en elke syllabe, zoo veel mogelijk in hun volkomen vorm laat, en der uitspraak opdraagt ze te versterken en te knotten, gelijk zij 't behoeft, kan met geen (trouwens in ons oor weinig welluidend) *opentlijk* en *eigentlijk* vrede hebben. Men zegt ook wel *sommigte* en *eenigte* — de ouden schreven *bescheidentlijk*, *namentlijk*, enz. — maar ons dunkt, dat zoo iets meer afschrikt, dan aanlokt.

Dat het beter ware *gansch* dan *gantsch* te schrijven — konden wij den heer de Jager toegeven, als uit de echte historie van *gansch* blijken kon, dat het niet gevormd is uit het tegenw. deelw. van *ga-en*, grondv. van het freq.

<sup>1)</sup> *Aanmerkingen op Huydec. Proeve*, bl. 95. Ten Kate, in 't voorbijgaan gezegd, onderscheidt *wezenlijk*, *wezendlijk*, en *wezentlijk*. *Aenl.* II, 518.

*ga-eren*, *ga-de-ren*, en het, bij de onzekerheid der afkomst, niet aanneemlijk geacht kon worden *gants*, adv., van *gantsch*, adj., te kunnen onderscheiden, zonder zijn toevlucht tot het gaggelend *gans* te moeten nemen. Waarom moet ook hierin, door den heer de Jager, der ouden <sup>1)</sup> voorgang versmaad, en in *opentlijk* en *eigentlijk* gehuldigd <sup>2)</sup>?

Over *rantsoen* zie de *Bast.-w.*, bl. 135.

---

## XVII.

### DE INVOEGING DER *D* IN SOMMIGE ZELFSTANDIGE EN BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

Keurden wij in *bloeien*, en *boomtjen*, en *openlijk*, met al de woorden dier kategoriën, de invoeging van letters af, die niet tot den grondvorm des woords behoorden, en ons de uitspraak veeleer schenen te bederven, dan weluidender te maken of te gemoet te komen — wij stemmen gereedelijk toe, dat de heer de Jager met het volste recht op het behoud der *d* in de vergelijkende trap van adj. op *r*, en in den werker van werkwoorden, wier wortel in de zelfde lefster uitgaat, blijft aandringen. *Hoorder* is zeker aangener, dan *Bilderdijks hoorer*, en *klaarder* dan *klarer*: echter zouden wij in (zoogenoemde) jambische woorden, die *d* minder verlangen, en *duister*, *dierbaar*, *helder*, enz., doorgaands liever *duisterer*, of liefst *duistretter*, *dierbrer*, en *heldrer*, zien worden, dan *duisterder* en *helderder* lezen. Zoo ook eischen wij het recht van, achter de *liquida l* en *n*, even vrij de *d* te mogen schrijven als achterlaten, en, waar het pas geeft, in *hel* het primitief van *helder* te mogen zien; zoo wel (met rede)

<sup>1)</sup> Bl. 78.

<sup>2)</sup> De heer Siegenbeek toont intusschen aan, dat de ouden ons ook tot *gansoh* zouden kunnen brengen (De Jager *Versch.*, bl. 101).

*min* tot *minder*, als *meer* tot *meerder* te mogen maken; en *hoender*, *kwaaddoender*, *stilder*, *rijstpelder*, enz. te mogen schrijven, naast de zelfde woorden zonder die *d*. De zelfde vrijheid gunne men ons in *tweërlei* en *tweederlei*, *zeven-derlei* en *acht-erlei*, enz.

---

### XVIII.

#### DE INLASSCHING DER *E* IN ZELFSTANDIGE EN BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN

verbiedt de heer Siegenbeek niet meer (*Taalk. Bed.*, bl. 79), men mag dus *heuglijk* schrijven en *menschelijk*, *grensloos* en *grenzeloos*, *warelijk* en *kenlijk*: maar men zal minder etymologiesch *heemling* en *aadlijk*, en naauwlijks *ijdlijk*, *bemidling*, en dergelijken, schrijven: doch *herinren* wij ons, dat het woord in den klank, niet in het teeken bestaat! zijn wij trouw aan den klank, die zoo goed in *leple*, *leplen*, als in *lepel*, *lepelen*, werd afgebeeld.

---

### XIX.

#### DE SPELLING VAN UITHEEMSCHE WOORDEN.

Zie ons antwoord op dit artikel, uitg. bij Nayler & Co., 1843. Veel hadden wij er bij te voegen — vooral met betrekking tot het uitsluitend analogische ónzer theorie: analogiesch met de spelling onzer taal, gelijk wij haar vonden; analogiesch met de bastaartwoordspelling aller volken; analogiesch in zich-zelve, en met de eenige, daarin denkbare, orde: alles in tegenstelling van de redeneeringen der ortho(?)grafisten, die beweerden, dat die theorie eene wanspelling voortbrengt: want is haar produkt wanspelling, dan is *alle* spelling, sints Noachs tijden, wanspelling,



en wij worden genoodzaakt (zoo wij de gevestigde terminologie, die *alle* spelling géén wanspelling noemt, niet omver willen werpen) dit woord (van *wanspelling*) op iets anders dan de door ons bepleite toe te passen. — Waar zullen wij 't op toepassen?

Wat is het, dat *zij* voortbrengen, die, afwijkend van de door hen, als door ieder, aangenomen evenredigheid tusschen klank en klankteeken, de resultaten der vreemden blindelings plakken op de schors hunner eigene bloeiende of niet bloeiende denkbeelden? — « By wie de schrijffiguur vóór taal en reden gaat » — ja, die, verward in redeneeringen zonder beginsel, zich-zelfen onophoudelijk tegenspreken, elkaár in den doolhof het onderste boven loopen, en zich redden of troosten, met den schijn aan te nemen, dat hun de weg, door anderen gevolgd, niet in het oog viel; of dat die weg, wat men ook redeneere, hun oude *vonder* niet is, en zij, met Starings hoofdigen boer, liever door den modder blijven klotsen, dan de door anderen getimmerde brug te gebruiken?

---

## XX.

### DE SPELLING VAN WOORDEN, DIE NIET DOOR DEN HEER DE JAGER ZIJN AANGEROERD.

Als de heer de Jager meer het onderscheiden beginsel, meer den daaruit voortspruitenden onderscheiden karaktertrek, van Bilderdijks en Siegenbeeks spelling onderzocht had, en de *détails* slechts als bijkomstig, en tot nader opheldering aangedaan — zouden we niet gevergd hebben, dat de door hem opgegeven afwijkingen van Prof. Siegenbeeks voorschrift compleet waren: maar we mogen niet verbergen, dat we, bij het missen van het eerste, eenigzins op het laatste gerekend hebben. Wij betuigen het onbewimpeld: Ons lacht, na de vorenstaande bladzijden,

de taak niet heel vriendelijk toe des heeren de Jagers verhandeling in dit opzicht volledig te maken. Eenige woorden (we hebben er al zoo veel moeten inlasschen, diè door den Schrijver vergeten waren), de voornaamste der verzuimde, vinden hier echter eene plaats.

Bilderdijk, die begrijpt, dat *vreemd* het verleden deelwoord is van *verheemen*, dus *verheemd* (*onthuisd*), en *gezind* van *zinnen* (*gezind zijn*), stelt *vreemde* en *gezinte* op den voet van *gebloemte*, dat uit *gebloeemd* voortspuit. Is *gebloemte*, volgens andere taalmeesters, uit *bloem*, met het ongemotiveerd voorvoegsel *ge* en de uitgang *te*, samengeknutseld — dan steekt in *verbeurte*, *beroerte*, en *belofte*, ook zeker een substantief *heer*, *roer*, en *lof*, niet waar, heeren? Ontegensprekelijk is echter Siegenbeeks *vreemde*, en *gezindte*, zoo goed als *breedte*, en der-eijken; en *gesteldtenis* zoo goed als *verbindtenis*. Bilderdijks afleiding schijnt ons fijner. Dr. Brill denkt er even zoo over — bl. 147 zijner *Hollandsche Spraakleer*.

Bilderdijk schrijft *geneuchte* en *burcht*; Siegenbeek *geneugte*, en Weiland *burgt*. *Geneugte*, uit *genoeg* en *te* gemaakt, is niet wraakbaar; maar als *imperfecta* beschouwd, zijn zeker *geneuchte* of *geneucht* en *buroht* verkieslijk.

*Placht* schijnt beter dan *plach*, om dat het meervoud thands *plachten* is — maar *plach* is oud en in de taal geworteld, als imperf. van *pliën* (*plegen*) en dus zoo goed als *zach* (*zag*) van *ziën* (*zien*). Men schrijft *zag*, wij *zagen* — maar de *t* van *plachten* brengt van zelf de *ch* mee: *plach* heeft de zelfde letter, om dat het thands geen meervoud *plagen* meer vorint. Verg. hierboven, bl. 106.

Bilderdijk meent, als *geesel* verwant is aan *esculus*, dat het dan wel *geessel* mag zijn, en zoo ook *deesem* — *deessem*, om dat er *deegsem* in steekt. Onjuist: *-ss-*, achter de lange vokaal, = *s*. Zie, als boven, bl. 131.

*Gedruis* is van *druizen*, dat ook *droesem* vormt; *gedruisch* van *druischen*. Beide worden in de taal gevonden.

Zoo ook *suizen* en *zuizen* — onomatopëen.

Bilderdijk schrijft *geenzins*, om *eenigzins*. Men zegt wel *geens*, maar niet *eenigs*: daar is geen reden de uitspraak niet te wille te zijn; men doet dus best met den heer Siegenbeek *geenzins*; na te schrijven.

*Anderzins* staat, in dezen, gelijk met *eenigzins*.

Bilderdijks *alzins* biedt de zelfde ellips aan, als *eenigzins*; de uitspraak laat hier echter drie lettergrepen hooren; in *allenzins* ware de genitief volkomen; in *allezins* hangt zijn teeken slechts aan het laatste woord, gelijk in *mijn broeders huis*. Men kieze.

*Oodmoed* (men kent de etymologie) is zoo goed als *landman*.

Bilderdijks *vijt* is, om de meerdere hoogduitschachtigheid der *f*, boven *fijt* te verkiezen.

*Spinnekop* dient *spinnekob* te worden. — Zie Bilderdijk, i. v.

Men schrijft *Vries* en *Fries*: het eerste volgens de uitspraak onzer *v*, die hier de friesche *f* vertegenwoordigt; het tweede in over-een-stemming met de Friezen. Men heeft keus, even als in *Skandinaaf* en *Schandinaaf*. Meer kleur vindt ik in de afbeelding van den klank, gelijk hij uit de vreemde taal ons toeklinkt, en *Freyburg* wordt geen *Vrijburg*; maar *Kopenhagen* is wel gefatsoeneerd naar ons idioom. Men kieze — en nog verbindt de keuze niet voor een leeftijd.

Over *cippier* zie men Bilderdijk, *Risven*, dl. I, bl. 111. 't Is waar, de uitspraak stemt meer voor *cipier*.

*Loots* (*schuur*) vindt, in het *loop* van *loodsman*, toch zeker geen reden, om, als Prof. Siegenbeek leert, *loods* geschreven te willen worden; en een *loods*, als *peiler*, zal zijn *d* toch, om dat *loods* (*loots*), wel niet moeten afleggen?

*Rede* en *reden* onderscheidt men, zoo men redelijkst acht. *Rede* schijnt, in zijn primitieve beteekenis, bloot *recht* <sup>1)</sup>, en zoo *trap*, als nog in *de rede eener arithmetische progressie; reden-reding* (klimming). Ik ken geene genoegzame *reden*, om van het door den heer Siegenbeek gevestigd gebruik af te wijken; alleen veroorloof ik mij ook *reden* (als zijnde *reding*) voor *oratio*, daar het meervoud *redenen* dit volstrekt ondersteunt. *Rede* zou in 't meerv. *reden* maken. Het kollektief blijft echter *rede*, en is natuurlijk zonder meervoud.

*Orde* is in alle beteekenissen zeker goed, en heeft *orden* in 't meervoud, in den zin van *rang, waardigheid*. *Orden* is *ording*, en ook zeker niet te wraken; het werkwoord *ordenen* zijnde.

*Middeleeuwen* en *middeneeuwen*, *middenmaat* en *middeelmaat* zijn even goed. *Midden* = *middel*. De *liquida n* en *l* verwisselen licht (*zamenen, zamelen*).

Bilderdijk schrijft wel *mosch, morselen, morschen, trensen, gonsen* en *vadsig*; Siegenbeek — *mos, morzelen, morsen, trenzen*, en steeds *gonzen* en *vadzig*. In de oudde en moderne naastverwante talen is geen spoor van eenig motief tot het schrijven van *mosch* (Fr. *mousse*) te vinden; *mos* behoort het te zijn, of men moest lust gevoelen den grond voor de *ch* uit de oostersche talen te putten; minsten uit het Latijn. *Mosch* = *musch* (de vogel). *Morselen*—alleen komt over één met *mortelen*, dat het zelfde woord is: Prof. Siegenbeeks *morzelen* vervalt dus. Zoo komt het woord ook weér in de familie van het door den Hoogl. zelf met *s* opgegeven *morsen*; waar, *elck sijn beurt*, Bilderdijks *morschen* voor wijken moet. *Trensen* is van 't Spaansch (*trenzar*). *Za?* dacht de heer Siegenbeek, *ergo*, meervoud, *trenzen!* Onjuist gekonkludeerd. Ita-

1) Het idee van *recht* sluit allereerst *beweging, voortgang, opgang* uit een fundamenteel *punt* in.

liaansch, Spaansch, Hoogduitsch, en vele anderen, hebben de *z* scherp. *Trenza* = *trense*; en sla anders uw Portugeeschen diktionnaire maar eens op: *trança*! Het woord *trensen* is ook (en met *tressen*. *Gonzen* behoudt de *z* zijner uitspraak, al is er met de *s* achter de *l*, *n*, en *r*, ten onzent ook nóg zoo veel misverstand geweest. *Vadzig* en *vadsig*; wij beslissen noô. Het grondwoord *vadse*, *vads*, heeft de *s*: de *d* stemt voor de *z*.

Dank der meerdere bekendheid met het Dietsch der middeleeuwen, behoeven we thands over *lijkteeken* en *likdoren* niet meer te hooren divageeren en ze tot *lid* of *lijk*, *lichaam*, zien thuis brengen. *Likteeken*, meest *litekine* of *litttekine* geschreven, is stellig van het thema *liën*, dat in *belijden* en in *hlijken* zit, en heeft net zoo veel gemeens met een *lijk* of *lichaam*, als een *eiland* met het *ei*, dat de vogel er op 't strand legt. Echter merkt Bilderdijk te recht op, dat ook *lidteeken*, als een nieuw kompositum verdedigbaar is. *Likdoorn* mag beschouwd worden, als in samenstemming met *likteeken* gevormd, toen dit niet meer in 't algemeen *hlijkteeken* „*overblijfsel*, *gedachtnismerk* beduidde, maar ingekrompen was tot zijn hedendaagsche beteekenis.

*Spitse* en *spies*.

*Lineaal* heeft de *s*, naar 't Italiaansch.

Bilderdijk onderscheidt de door elkaâr gelooopen dialecten van *sperren* en *sparren*, of, eigenlijk, het zelfde woord in zijn twee beteekenissen, door *versparren*, *toesparren*, en *op-* of *opensperren* te schrijven: zie *Mengelingen*, II, 67.

Bilderdijk schrijft *na* (voor *volgends*), Siegenbeek *naar*. Het is met hun betrekking, als met die tusschen *min* en *minder*; behalven dat *naar* thands het algemeen gebruik vóór zich heeft. *Na* (*achter*) wordt hier niet besproken.

Het adj., is *dubbel*; maar *dubbeld* is *gedubbeld*, zegt Bilderdijk: intusschen komt die *d* blijkbaar uit het *dubbelde*, geschreven voor *dubbele*, even als *enkeld* voor *enkel*.

Voorbeelden, bij schrijvers en sprekers, van de beide vormen ontbreken niet.

*Eenig* is zeker voldoende: maar die zijn rhetoriek nog niet gants en al vergeten heeft, zal *eenigst* in zekere gevallen niet afkeuren.

*Rits, ritselen.* Ik vind, in de geheele familie van deze woorden, het onbeduidendst neefjen niet, dat de heeren Siegenb. en Weil. genoopt kan hebben ze met *d* te schrijven — voor de *s*.

*Guds* geven Siegenbeek en Weiland op, in alle beteekenissen; mij dunkt, dat Bilderdijs afleiding van *gieten* zich wel hooren laat, en in één geval op het behoud van de *t* der uitspraak aandringt.

## XXI.

### 'T AAN ELKVNDER SCHRIJVEN VAN ZEKERE WOORDEN.

Bilderdijk doemt *terug* zoo goed als *te Brussel*; en *aanteklampen*, betuigen wij, is zoo redelijk als *teklampen*; *aaneenhechten* als *aanelkanderhechten*; dit weêr is even fraai als *ineenewederzijdschebetrekkingbevestigen*; zoo goed als een geheel boek, in één woord geschreven. Even weinig mag men *overeenkomstig* aan elkaâr schrijven; ook is *tevreden* zoo laakbaar als *temoede*, en *ontevreden* als *weltemoede* en *onweltemoede*; *tentoonstellen* noodzaakt tot *aandekaakstellen*, en *teleurgesteld* tot *tebeurtgevallen*. Wil men een naauwer verbindtenis tusschen verscheiden woorden, dan gebruike men het verbindingsstreepjes liever. *Terwijl* stelt *ter wijl dat* voor — men mag dit dus een woord rekenen, waarvan de deelen hun eigene waarde en beperktheid verloren, om gezamenlijk een breeder denkbeeld uit te drukken; maar *ter stond* is, in zijn gewone beteekenis, volkomen, en behoeft niet aan één

geschreven te worden. Overigens handelt men hierin naar vereisch van het oogenblik.

Aan *opdat* is ook een nevendenkbeeld vast, dat niet in de beide afgescheiden woorden ligt; desgelijks aan *hetzij*: men schrijft ze daarom vereenigd: maar *om dat* en *het zij dat* gunnen ieder lid zijn beteekenis, en *OMDAT IK GEKOMEN BEN*, is zoo goed als *OMMIJNKOMST* wezen zou: want *mijn komt* drukt niet anders uit dan *dat ik gekomen ben*, of *zal* of *kan komen*. Doch genoeg hierover, in een artikel over spelling. Aanroeren — meer mag ik dit punt niet.

## XXII.

### 'T SAMENTREKKEN VAN ZEKERE WOORDEN; EN DE APOSTROFE.

Bilderdijk heeft, in deze, zijn eigen manier. Prof. Siegenbeek geeft er in '*Taalkundig Magazijn* <sup>1)</sup> eene meening over, en Prof. David, in den *Middelaer* <sup>2)</sup>, een leidraad voor.

Bilderdijk gebruikt weinig apostrofen, en, zaaklijk of onzaaklijk, hij wijst de tusschenuitgekapte zachte *e* niet aan, dan door het woord te schrijven naar de uitspraak, die het, saamgetrokken, heeft verkregen: *nijvre*, *daaglijksch*, *jublen*, *verzeekren*, *daavren*. Prof. Siegenbeek stemt nagenoeg met hem in. Prof. David onderscheidt of de *e* tot het wezen des woords behoort, als in *mager*, *hemel*, *edel*, en of zij alleen tot verzachting der uitspraak is *ingeschoven*: doch hij eindigt met de woorden, bij de samentrekking, weér over de zelfde kam te scheren; en inderdaad loopen zij in elkaâr.

Als men óns vraagt: *schriklijk*, *kostlijk*, *schuldloos* is zeker voldoende; ook zoo men de eerste woorden uit

<sup>1)</sup> II, 496.

<sup>2)</sup> I, 195.

de adjektieven *schrikkel* en *kostel* acht voor te komen; zie, wat we boven wegens *leple*, *leplen*, opmerkten: maar bij de lange klinkers, schrijft men die dubbel — om de uitspraak *ed-le*, *verzek-ren* en *dav-ren* te voorkomen . . . . Maar neen! deze woorden zijn driërlei. *Edle* is, naar zijn gantsche voorkomen, *ed-le* — want de *d* kan niet bij de laatste lettergreep gevoegd worden en de *e* vrijlaten, daar *dl* niet in 't Neêrduitsch uit te spreken is. In *verzekren* zou men zich kunnen vergissen: *zek* is zoo Hollandsch als *kren* — maar voor de zekerheid schrijft men *verzekren*. Doch de *aa* in *daavren* is volstrekt overtollig: de *v* kan in *davren* niet anders, dan bij de laatste lettergreep, gevoegd worden, om dat *dav* zoo min bestaat, als *dle*: waar Bilderdijk dus *daavren* en *neevlen* schrijft — daar zondigt hij tegen het stelsel der enkele vokaalschrijving. *Jubelen* daarentegen verlangt, heden ten dage, bij samentrekking, als *zekren*, de dubbele vokaal, die Bilderdijk het zelden gegund heeft. Zoo dan — *eedle*, *zekren*, *davren*, en *juublen*.

*Jammren* en *beuwligen* te schrijven is nutteloos, want de tweede konsonant doet daar geen dienst, en kan even min als de *n* in *herinnren* (*herinren*) bij een harer bureu worden uitgesproken.

Maar, voor alles, moet men, in deze *duidelijk* zijn.

*IJzren* te schrijven — is den wensch te kennen geven, dat men niet *gelezen* worde: want *ijz*, zoo min als *zr*, is in 't Neêrduitsch uit te spreken. *IJzren*, saamgetrokken, krijgt het *z*-teeken van *ijs*, namelijk de *s*: *ijzren*; en die *huisraad* weet te artikuleeren naar behooren, zal *ijzren* zijn eisch geven. Vreest men, dat *ijs-ren* voor een harddraverij op schaatsen gehouden zal worden, dan schrijve men *ijz'ren*: maar wint bij den verstandigen man niet bijster veel: want *ijs* is ook *ijze* en een *ijs-ren* óók eigenlijk *ijz'ren* (*ijze-rén*). Men mocht — al te nauwgezet in dergelijke zaken — ook bij ieder



*verken* van *verkennen*, bij *matroos*, *vergal*, *dorpslooper*, en honderd anderen, wel een noot schrijven, dat men geen *varken*, *mat-roos*, *vergal*, *dorps-looper*, enz. bedoeld heeft: maar men mag eischen, dat wie leest, met verstand leze.

Men is gewoon een afkappingsteken aan het werkwoord in het enkelvoud van den subjunktief te hechten: maar waartoe, als het meervoud niets dergelijks vertoont, en tóch begrepen wordt? Is er in 't Neêrduitsch weinig onderscheid tusschen den subjunktief en den indikatief — wijt of dank dit der tale, niet den schrijvende. *Dat ik kies'*, of *kiez'*, geeft ook recht tot *kies'* (*kieze*) in de aant. wijs, tot *keus'* (*keuze*), tot verduizendvoudiging der tot heden nog nimmer uitgesproken apostrofen. Men zij hierin echter duidelijk — eerder nog dan konsequent, of wat men daarvoor houdt.

Als men in *Hoofst werken*, in *Jakobaas weeklacht*, en dergelijken, een afkappingsteecken noodig oordeelt — waarom schrijft men (in proza) dan niet liever voluit, wat men aangeeft *weggekapt* te hebben? *Hooft's werken* — hoort daar eigenlijk iets tusschen — *jakoba's weeklacht* — ontbreekt daar iets: welnu, wees dan niet karig: maak het, en geef 'et! gij hebt de middelen. Dat men *Lulofs' handboek* schrijft, heeft zijn reden: *Lulofs* staat niet; en *Lulofses* laat zich niet zeggen. Gij vreest, dat *W. H. Schmidts Oldenbarneveld* voor den *Oldenbarneveld* van éenen *Schmidts* gehouden zou worden? — neen, dan zoudt ge *Schmidts'* hebben moeten schrijven.

---

### XXIII.

#### ACCENTEN EN KURSIEF.

Het klemtoon- en samentrekkingsteeken bepalen niet den klank in 't Neêrduitsch — maar het eerste den nadruk,

het tweede de makelij des woord. Zoo is *óf* geen *oof*, zoo in *én* geen *een*; zoo zal, indien *hraveren - braveeren* is, het accentteeken er geen *braveeren* van maken; zoo is *kérel* geen *kaerel*, maar onderstelt een uitgelaten letter, en samentrekking der bestanddeelen. Maar wát heeft men in den volzin: *Er is maar een God*, klemtoon te geven, als men het monotheïsme belijden wil? « Het woordtjen *een!* » Juist, niet eene of meerdere der letters van het woordtjen: zoo zet dan uw klemtoonteeke (onverdubbeld) op het aanvangsteeken van den klank, die het levensbeginsel van het woord uitmaakt, en gij zult uw oogmerk bereiken: de eerste *e*, geaccentueerd, komt de rest met den gepasten nadruk achter aan. Als gij uw teeken verdubbelt, zal men denken, dat gij de *éé* van het fransche deelwoord *agrée* wilt aanduiden — want tot niets beters is uw dubbel streepjen nut.

Wij stellen geen *Abhandlung von der Typographie*: maar waarom schrijft men steeds: ik heb dit in *De Gids*, of in *De Tijdspiegel* gelezen? « Om dat de tijdschriften « *De Gids* » en « *De Tijdspiegel* » heeten. « Mis: zij heeten *Gids* en *Tijdspiegel*: anders zou de Redaktie zeggen: « In onzen *De Tijdspiegel* opgenomen », « uit onzen *De Gids* geweest. » Als men *uw Tijdspiegel*, *hun Gids*, zegt, moet men het bepalend lidwoord ook verbuigen en niet kursief schrijven. Desgelijks met zekere stedenamen.

---

## XXIV.

### BESLUIT.

Zoo hebben wij dan onze wandeling op « het gebied der Taalkunde », en wel speciaal op dat der Spelkunst, onder geleide van den heer de Jager ten einde gebracht. Wij kwamen te rug op het punt, van waar wij zijn uitgegaan, en kunnen met meer bevoegdheid, dan alleen

na den vluchtigen blik, dien we bij den aanvang over de heining geworpen hadden, beoordeelen, wát gaard hij ons heeft opengesteld, en of hij wél heeft gedaan dien boomen en bloemen zijne voorkeur te geven en op den eersten rang te plaatsen, welker oorsprong wij, door onze redeneeringen, vermeenen tamelijk apokryef te hebben gemaakt, welker kweeking wij geen lof mochten schenken. Desaangaande valt ons echter geen rezumee op te maken. Wij hebben aangetoond, dat de heer Siegenbeek, in de meeste gevallen door den heer de Jager in het recht gesteld, veelal, waar verschil plaats heeft, eene op den duur onverdedigbare stelling inneemt, en wij beweerden dit — zoolang men ons het tegenovergestelde niet overtuigend zal bewezen hebben. We zijn onzen lezers echter nog een paar woorden schuldig, over «het algemeen kenmerk, dat Prof. Siegenbeeks doorgaande spelling aan de woorden pleegt in te drukken»; en eer wij eene nadere konkluzie maken, willen we hier eenige oogenblikken aan wijden.

Ons gevoelen daaromtrent laat zich in een drietal stellingen formuleeren:

1°. Prof. Siegenbeeks beginsel van *eenparigheid*, logiesch doorgedreven, maakt de woorden tot afgeronde massaas, geeft hun een onbeweeglijkheid, die afsteekt bij de eigenaardige vormen van het liberaler systeem<sup>1)</sup>, als een ledpop naast een bevallige danseres.

2°. De verkozen, en eenparig geworden, spellingen van den heer Siegenbeek — zijn toevallig van dien aard, dat zij een onduitsch aanzien aan onzen stijl geven, en daarin *etwas ungestaltes* vertoonen, iets plomps, dat onzen bedaarden en zedigen, maar veérkrachtigen en diligenten landaard van ouds vreemd is.

3°. Woorden, naar de spelling van den heer Siegenbeek

<sup>1)</sup> Zie bl. 27.

geschreven, zullen dikwerf, voor iemand, die de wezendlijke en door vijf eeuwen gehuldigde gronden van het Nederduitsch, als ook de gesproken taal, door en door kent, eene andere beteekenis hebben, dan de schrijver er aan heeft willen geven.

Ad 1<sup>m</sup>. Bij het aannemen van het stelsel der eenparigheid en van de resultaten, die het onder ons heeft voortgebracht, behoeft men niet veel schranderheid, om op te merken, dat er een volstrekt konventioneel spraakgebruik het naaste gevolg van is. Met het oogenblik, waarop men zijne eigene begrippen verzaakt, om zich blindelings te voegen naaf de voorschriften ons van elders toegekomen, beginnen wij afstand te doen van het recht, ja, wordt het bijna eene nutteloze moeite, eenig onderzoek in te stellen naar de redelijke gronden, waarop het spraakgebruik, waarop onze spelling behoort te steunen. Voor alle denkbeelden, die maar eenigermate tot de kreits eener zekere uitdrukking gebracht kunnen worden, heeft men algemeen goedgevonden en afgesproken die uitdrukking te bezigen. Of het denkbeeld, in zijne verschillende nuances van meer *werking* of meer *zelfstandigheid* te zijn, van meer levendigheid te bezitten of meer deftigheid, van antieker of moderner te wezen, van dezen klank boven genen in den volzin te verkiezen, van onderdeel of hoofdzaak te zijn, ook natuurlijkerwijze aanleiding geve tot het zoeken van verschillende uitdrukkingsmiddelen — of de spelling zich willig leenen zoude tot het gehoorzamen aan de wenken der kieschheid in dusdanige gevallen: de *eenparig-speller* vrage er niet naar! het kan hem, zoo hij zijn eigen oordeel niet gants en al verzaakt heeft, slechts kwelling en ongenoegen opleveren. Het stelsel der eenparigheid, *logiesch* doorgezet, duldt geen onderscheiding van de **WEZENLIJKE openbaring Gods in den Heiland**, en de **WEZENLIJKE openbaring Gods in de schriftuur**, geen onderscheiding van *tou* als kollektief, en *touw* dat een meervoud heeft,

geen onderscheiding van *zijn deugden* SMOOKEN dat *gerucht*, en *zijn deugden* SMOOKEN in den blaam, die het *gerucht*, enz.; het MINLIJK *maagdeke* van den flinksten sparrewouwer schaatsenrijder moet, met geweld, haar eigenschap volkomen gelijk zien gesteld met die der MINNELIJKE *maagd*, die een florentijnsche podesta als zijn bruid begroet; men kan van niets de *belachlijkheid* aantoonen, of men vervalt in de breed uitgemeten *belagchelijkheid*, en wordt zelf *belagchelijk*; woorden, als *eislijk*, *lieverij*, *uchtend*, *orinden*, *zuizen*, enz., enz., zal men, naast *ijslijk* of *ijselijk*, *livrei*, *ochtend*, *vrienden*, *suizen*, enz., niet meer mogen gebruiken; want al leest men bij den heer Siegenbeek, beide, *ochtend* en *uchtend* — dat kan hij niet gemeend hebben; dat is in de haast gebeurd, en een *lapsus calami*: het strijdt immers met de eenparigheid! Waarom zou het méer eenparig moeten heeten, als ik op het zelfde oogenblik *uchtend* schreef, dat gij *ochtend* gebruikte, dan dat ik *snode* spelde en *waereld*, en gij *snoode* en *wereld*?

Indien de eenparigheid in het éene meer waard is dan in het andere, om dat in het eene, volgende Prof. Siegenbeek, de eenparige spelling, en deze-alleen, *redelijk* is, terwijl der *oneenparigheid* van *ochtend* en *uchtend* geen redelijkheid ontzegd kan worden: dan is de eenparigheid in zich-zelve een ding zonder beteekenis, zonder waarde; dan had een Hoogleeraar zich nooit met het aanprijzen dier eenparigheid, wat zeg ik, met het slachtofferen der schoonste eigenschappen onzer taal ten beste van die vormeloze schim, moeten afgeven: dan had, bij zijn verhandeling, die de hoeksteen is van het tegenwoordig spellingsgebouw, geen *eenparigheid* als de grondstof moeten gebruikt worden, waaruit de professor haar gebakken heeft — maar *redelijkheid*. Dan ware hij tot gants andere resultaten gekomen! — wij gelooven het gaarne, en we hopen, dat onze lezers niet afkeerig zijn van het omhelzen dier meening.

De *Redelijkheid* zou met niet minder genoegen, dan de ernstfeste Jupiter <sup>1)</sup> zijn zoon Apollo eens de Muzen en Horen ten reie zag aanvoeren, het hebben aanschouwd — wanneer de Kunst, wanneer Gevoel en Fantazie, de schoone taal hadden gebruikt als een harp, waarvan alle snaren en samenstellingen van tonen gelijkelijk recht hebben op den vingerslag — midts men de redelijkheid eerbiedigen bleef, en het zulver gehoor er bij raadpleegde; dan zouden we niet door de Eenparigheid beperkt geworden zijn binnen twee, drie, schalen, maar de taalkunstenaar was in het volle genot gebleven aller middelen, om zijne rede bezielde, krachtig of teder, immer schoon, en overtuigend of treffend te maken. Vraagt men ons nu, of de taaie verhandelingen, waaruit onze prozaliteratuur in den aanvang dezer eeuw grootendeels bestond, wel veel zouden gewonnen hebben, bij een ander taalstelsel dan dat van den heer Siegenbeek — dan antwoorden wij, dat we niet durven bepalen, in hoe verre het taalstelsel die verhandelingen taaie hebbe gemaakt, of in hoe verre die taaieheid daarvan onafhankelijk en door geen taalstelsel te smijdigen geweest ware. Vraagt men ons, of we niet weten, dat de dichters, in spijt van dat taalstelsel, met vrijheid en volkomenheid hunne gedachten wisten uit te drukken — dan antwoorden we: dat de dichters dit wel deden, maar niet anders dan geschraagd door zekeren overmoed, die menig prozaïst de neus voor hen deed optrekken, dat ze 't niet anders deden dan onder het bewustzijn van de « vrijheid », die men den dichteren gunde, niet anders dan onder de *toelating* van het publiek, dat meende een dichtstuk niet *au pied de la lettre* te mogen opnemen, en, heel der dichteren stijl als saamgeweven beschouwende uit *licentiæ poeticæ*, er niet eenmaal aan dacht korrektheid bij een dichter te zoeken, neen, een gants anderen maatstaf meende te moeten ge-

1) Hom. *Hymn. in Apoll.*, v. 186—206.

bruiken ter beoordeeling van diens taal en de, uit den aard, veel volkomener van den prozaschrijver. De dichter was al zóo *gebonden*, meende men, dat men hem *belachelijk* voor *belagchelijk*, *vreemdigheên* voor *vreemdheden*, *een* voor *eene* of *eene*, *ontwikkelen* voor *ontwikkelen*, enz., enz., bij wijze van te-gemoet-koming, en als gratie, mocht inwilligen: maar dan toch liefst met áanduiding van al die, tegen de regelmaat der tale aandruischende, vrijheden, door apostrofen en circonflexen; alle welke kromme dingen, tot voor zeer weinig tijds immers nog, schier alle poëzij- en prozawerken, die van de *vrijheid* gebruik wenschten te maken, regel aan regel versierden. Intusschen al neemt men aan, dat de literatuur van het begin dezer eeuw minder behoefte had aan het redelijk stelsel, dat wij voorstaan, en in de angstvallige spellingsbependingen (zelfs) mogelijk meer steun dan belemmering vond — of zich boven de belemmering verhief, maar dan tevens meende zich boven de wezendlijke taalregelen te verheffen: onze literatuur van tegenwoordig behoeft dat redelijk stelsel wel. Het blijkt reeds uit onze opmerking, wegens de kromme dingen. Zijn we toch redelijke menschen, ook in deze! Bewijzen wij, dat — hetgeen we tot dus verre, in noten en voorredenen, of in teekens, over den text-zelfen gestrooid, beleden voor afwijkingen van de taalvereischten te houden, ons eindelijk in zijn ware gedaante van normaal verschijnsel in eene bij uitstek rijke, smijdige, en gevoelige taal is voor oogen gekomen. Als we tegen een jong schilder te zeggen hebben: « Vrind! wat ben je gevorderd! 'et doet me plezier, dat je zoo'n stap vóórwaards gedaan hebt, » laten we dan niet beginnen met te schrijven:

« Vriend! hoeveel zijt gij gevorderd! het doet mij vermaak, dat gij zulk eenen stap vóórwaards gedaan hebt... » om dit, volgens eene, in een noot gevraagde, permissie, doch onder getrouwe bijstelling van de noodige kapjens en schrapjens, starretjens, texthaakjens en onderstrepin-

gen, naar het boven opgegevene te mogen veranderen.

Immers daar is volstrekt geene reden, om de vormen van de heeren Siegenbeek en Weiland méer als onversmeedbare massaas te behandelen, dan de vormen van vroeger! Waarom, als ik «in een' open' ketel» schrijf, met twee afkappingsteekens, schrijf ik dan ook niet «in een' zilveren' ketel»; open maakt, in den verbogen naamval, wel *openen*, maar *zilveren* maakt, naar de zelfde analogie, *zilverenen* (oudt. *silverinen*); *ketel* maakt, in den 3den of 6den naamval, even zoo *ketels* én zelfs *ketelen*, en *in* regeert, ouder gewoonte, bij een rust, dien *casus*. Neen! de taal hebbe haar eisch! niet de «*grammar-makers*» den hunne! Men geeft blijk de taal niet te kennen, of de taal te kleinachten (beiden - onvergeeflijke hoedanigheden in een schrijver), met te vermeenen en in zijne schrijfwijze te beweeren, dat de taal uit de geijkte voorwerpen, de levenloze massaas bestaat, die *grammar-makers* ons opdringen.

Dat we duidelijk moeten zijn, en, waar bijv. *eel* verkeerd verstaan zou worden, *éel* moeten schrijven — is buiten kijf.

Ad. 2<sup>m</sup>. Onze tweede beweesing, dat de verkozen en eenparig geworden spellingen van Prof. Siegenbeek toevallig van dien aard zijn, dat zij onzen stijl een ondietsch aanzien geven, en daarin *etwas ungestaltes*, onzen landaard vreemd, vertoonen — moet de overtuiging wezen van ieder, die zoo veel Neêrduitsch van voor de laatste helft der zeventiende eeuw gelezen heeft, als van de laatste helft der achttiende.

De *gt* in *recht*, *gezicht*, *mocht*, enz., tuigt schijnbaar van een gebrekkiger artikulatie en grooter verwarring der scherpe en zachte konsonanten, dan, niettegenstaande Bilderdijks uitvallen, onder ons plaats vindt. De *g* — de zelfde letter, die wij in *gaaf* en *bigge* vinden — onmiddelijk voor de *t*, daarmee samengeflanst! De Engelschman-zelfs is kiescher, en teekent een aspiratie aan tusschen



de beide slotkonsonanten in *right*, en oudtijds, wij hebben 'et boven gezien, schreef hij de *ch* met de Duitschers meê. En hém kon men thands élke kombinatie in *right* toegeven, als zijn *i* er maar door een *r* en *t* in gechaperonneerd wordt. Hij getuigt dit trouwens zell, als hij den zelfden klank uitbrengt, bij het bedoelen van *rite*, *write*, *right*, en *wright*.

Het woord *noch*, dat wij, gedrongen door een thands onuitroeibaar, maar niet te minder in zich-zelf onzinnig gebruik, in 'de beteekenis van *ook* of *tot nu* met *g* schrijven, in onderscheiding van *noch*, (*niet*, *ook niet*) — maakt, met die *g*, zulk een akelig figuur, heeft zooiets monsterachtigs, voor wie de moeite heeft genomen de eigenaardige fyzionomie onzer taal met wat aandachts te beschouwen, dat we weinig wanstaltigs kennen, hiermeê vergelijkbaar, ja, men zou dit alleen in de leelijke onhollandsche architectuur kunnen vinden, waar de *would-be-grieksche* lijst-schavers onze Amsterdamsche keperdaken meê misvormen. Alle mogelijke analogie verzet zich tegen die *g*, en het is te bejammeren, dat de heer Siegenbeek in 1804 niet van zijne oppermacht gebruik gemaakt heeft, om, met Prof. Kluit, in elke beteekenis van *noch* de *ch* voor te schrijven<sup>1)</sup>. *Nog* - is inderdaad niet beter dan *sgreiven*, *nieuwschierig*, *ik lagch*, *de wijnnen*, en alles wat mogelijk Hottentotsch, maar stellig geen Hollandsch is. Intusschen — *Carthago delenda* — ten koste van wát ook, we moeten verstaanbaar, wij mogen niet al te zonderling wezen, en daarom schrijve men, voor het woord *noch* (*adhuc*), den wanvorm *nog*! Maar, moeten we hierin dan der verkeerdheid iets toegeven — laten we, met te meer ernst en vastheid, volharden in de bescherming van wat nog niet reddeloos verloren ging.

*Maaijer*, *taaijaard*, *vleijend*, *hoelijng*. Wat zou iemand, die Neêrduitsch kent, zonder juist met de taal

<sup>1)</sup> Verg. *Bastaartwoorden* bl. 65.

van de laatste vijftig jaar in al hare fijnheden vertrouwd te wezen, wat zou hij (om een voorbeeld te stellen) in *vij-jand* zoeken? — zeker geen tegenw. deelw. van *vij-en*, maar eene samenstelling van den werkwoordswortel *vij* met eenig substantief *jand*: en is *taai-jaard* wel iets beter? is het niet eerder *een taaië Engelsche ellemaat*, dan iemand, die *taai* is? En lijkt *jend* in *vleijend* niet naar een middelding tusschen 't oude *jent* (Fr. *gente*), en *jand* in ons gefingeerd *vijjand*? En die *leeraar* met de hooger dialect, *leerer*, vergelijkt - wat vindt die anders in *maaijer* dan *maaijêr*, *maaijaar*, een *jaar*, waarin veel te *maaien* viel? *Jing* houdt het publiek van de *Cheval de bronze* voor Chineesch; en iets meer dan klokgeklep is er werkelijk niet in te vinden. De Duitscher gebruikt hier eene zachte aspiratie: *blühen*, of géene ter waereld: *reus*; de Engelschman - de laatstgenoemde: *dry-ing*, *dri-ed*; en *wij* zullen met die leelijke *j* opgescheept blijven! Men ziet, dat we hier niet zoo zeer tegen die *j* meenen te *argumentéeren* — hiervan gelooven wij ons hooger te hebben gekweten: maar wij toonen slechts het barbaarsche aan dier *j*, het kind des misverstands<sup>1)</sup>. Daar zijn gevallen genóeg, waarin een vervoegd of verbogen achterdeel eens woords den schijn van het tweede woord in een samenstelling heeft, om, verlokkt door zin voor woordspeling, der *j* in de onderwerplijke stelling geen plaats te geven.

Het woord *lacsnaam*, wij *lacsnen*, enz. — in waarheid ze staan gelijk met *zid-ten* en *domb-per*: d. i. ze hebben het uiterlijk der spelling van lieden, die, in de 18de eeuw bijv., zonder de minste kennis van letteren neen, zelfs van letters, aangespoord door deze of gene liefhebberij, traktaatjens zonder pit noch form in de waereld plachten te zenden, waaraan ze genoeg meenden gedaan te hebben, als ze er over hun geliefkoosd onderwerp in hadden gesproken, en, daartoe, een greep of wat letters

<sup>1)</sup> Zie bl. 117.

bij elkaar getast, welker samenvoeging een zweem had van hun slordig gesproken taal. Intusschen wenschen, noch wachten wij, voor de *eenparig* gespelde boeken van onze tijd, het lot, dat dien traktaatjens in den *handel* bejagent — neen, het smart ons juist daarom, dat zij er één punt van over-een-komst meê hebben. Inderdaad is het woord *verwoen*, gelijk men 't, hier te Amsterdam, ergends op een uithangbord gespeld vindt — nam. *vervoen* — minder onredelijk, en bijna minder wanstaltig dan *lagchen*.

Dat men *iemant* en *niesmant* de *d* geeft, zou verschoonbaar zijn, indien men het in nominativo deed, met het voornemen om het woord in dativo met *en* te verlengen — maar, als stereotype lettergroep, zijn *iemand* en *niesmand* onhollandsch: om dat de woorden, waarvan men de z.-k. *e*, als natuurlijke eindvokaal, onderdrukt, en die men bij de konsonant opschort — deze laatste steeds *hard* hebben, hoewel men, ter aanduiding van het meervoud, er het zachte-letterteeken in schrijve. Heeft de lezer de vrijheid, een aldus opgeschort woord zijn natuurlijken uitgang te hergeven, en, al leest hij *mijn keus is*, uit te spreken *mijn keuzis*, als stond er *mijn keus is* — min Hollandsch dan Engelsch zal het klinken, als hij zegt *mijn handis*, in plaats van uit te spreken *mijn hant is*; en hij zal zich aan het taalgebruik vergrijpen, met te zeggen *iemand-* of *niesmandis*, voor *niesmant is*, waar de *d* niet in thuis hoort, dáar men er geen meervoud in *den*, en zóo men er geen verbuigbaarheid in wenscht aan te duiden.

*Je* toont een verminking aan; *pje*, daarnevens, iets boersch: zoo heeft *bloempje*, in ons oog, op verre na de fijnheid en lichtheid niet, noch het *fini*, van *bloemtjen*.

Kortom — daar is in *lichaam*, in *bloempje*, en *vleisen*, en even zoo in *middellijk* en *adellijk*, voor ons gevoel een zwaarte gelegen, die ons die spelling onverduwbaar maakt; zij schijnt ons een ezelsbrug, die weinig vleiends aan den lezer zegt; en of men maar met de grove bijl in 't *a. b. c.* gehakt had, opdat ze breed, plat en sterk zou

zijn, mist zij alle hoogere beteekenis, allen architectonischen zwier, en is, in haar plompheid, noch behoorlijk voltooid, noch sterk, naar gelang van haar massa.

Ad 3<sup>o</sup>. Moedwillige verduistering van de beteekenis der woorden. Hoe licht bij hem, die geen *Handelsblad* leest, noch brochure van den dag, de beteekenis der nederduitsehe woorden door de hedendaagsche spelling verduisterd wordt, ja zich ontkend ziet, heeft al eenigzins gebleken uit onze toelichting van § 2. Maar wat zouden de voorstanders van het Siegenbekianisme wel zeggen — wanneer men hun bewees, dat eenige woorden, onder de handen van den Professor, in geheel andere woorden zijn overgegaan; dat bijv. iemand, die het Neêrduitsch kent in zijn wezen en geschiedenis — maar de konventies van de laatste veertig jaar nog niet gememorizeerd heeft, dat die, bij het lezen van *magt*, langs den redelijken weg, niet op het denkbeeld van *vermogen* zal komen, maar naar dat van *maagd* zal heengevoerd worden? Wat nog meer is — de samentrekking van *maget* (*maged*, *maagd*) tot *magt* is niets ongewoons bij onze auteurs van vroeger tijd, en volstrekt niet oneigener aan onze taal dan *gij komt*, voor *gij komet*: dezer dagen nog kwam ze mijvoor in den *Karel den groote en z. XII Pairs. Licht voor licht* (niet zwaar) zou, a's adjektief, indien 't bestaanbaar ware, juist eene tegenovergestelde hoedanigheid moeten beteekenen — daar het den wortel van *liggen* met zich draagt. En over een dergelijk verschijnsel in *ligchaam* spraken we boven <sup>1)</sup>. De uitgang *ohen*, in *lagchen* bijv., moet den ouderwetschen Brabander op niet veel beters doen denken, dan op de uitbeelding der *patois*, die *hant-che* zeggen voor *hantjen* (de *ch* op zijn Fransch uitgebracht), en hij zal eer *een kleine lage*, of *laagjen*, dan het werkw. *lachen*, uit *lagohen*, lezen. Even zoo zal de oude Hollander in *adellijk* niets anders dan het kadaver herkennen, nagebleven bij

---

1) Bl. 125.

't vervliegen van den *riddergeest*; voor een adjektief ziet hij de tweede lettergreep te zwaar aan. Bilderdijk, weet men, en, in navolging van hem, Wiselius, meenden altijd, dat er bij *hemellingen* sprake van stokvisch (*lingen* of *lengen*) was.

En ziedaar dan nu eenigermate de eigenaardigheden der Siegenbeeksche spelling gekenteekend. De meerdere en mindere waarde, die wij aan de laatstelijk ingebrachte bezwaren bechten, make men, *si tanti est*, op uit onze vroegere beschouwingen: *dit*, meenen wij, zal mogelijk niet zonder belangrijkheid gerekend worden, dat thands door vingerwijzing is aangeduid: Welk onderscheid van beginsel tusschen Prof. Siegenbeek en zijne bestrijders valt op te merken; en hoe de resultaten des eersten, voornamelijk als vruchten van dit beginsel, *noodwendig* verwerpelijk moesten zijn, maar ook gedeeltelijk als verschijnsels, in zich-zelfen beschouwd, *toevallig* onaanneemlijk bleken.

Wat nu den heer de Jager betreft, die, zonder veel naar beginsels om te zien, gemeend heeft de vraag der Maatschappij, die hem de pen in handen deed nemen, te kunnen beantwoorden, door eenige spellingsgewoonten van Bilderdijk met de voorschriften van Prof. Siegenbeek te vergelijken, en de tweërlei vormen, op zijne wijs, te beoordeelen en aan te nemen of te verwerpen — wij betuigen hier volmondig (en of de aard der quæstie hieromtrent bij sommigen twijfel had doen ontstaan), dat wij hooge achting hebben voor zijne bekwaamheden — maar reeds bij een vroegere gelegenheid <sup>1)</sup> bekenden wij, op wêlk punt hij onze sympathie het minst levendig heeft weten op te wekken. Geroepen geweest om een oordeel over zijn werk te vellen, zijn wij aan ons-zelfen, zoowel als aan den heer de Jager, verplicht deze verklaring af te leggen, ofschoon zij misschien

<sup>1)</sup> *Alg. Letterl. Maandschrift*, 1845, Boekb., bl. 352.

in de oogen van den beoordeelden auteur geene waarde hoegenaamd hebbe, en in zich-zelve eere veel te geringe heeft, om, *in eenig ander geval*, geacht te kunnen worden de papierstrook te verdienen, die wij er aan inruimden. Wat dan deze verhandeling van den heer de Jager in zich-zelve aangaat — wij willen niet onbeleefd genoeg zijn, om iemand van den wensch te verdenken, hier het ongunstig oordeel in twee, drie, regels geformuleerd te zien, dat wij in den loop onzer beschouwingen, bij gedeelten hebben uitgesproken. Gaven wij den heer de Jager op eenige punten gelijk, we blijven opkomen tegen zijn geschrift, gelijk het daar voor ons ligt: om dat ons noch de behandelde zaak helder begrepen en in het hart opgevat schijnt, noch de methode der behandeling eene zoo verstandelijke, ordelijke en volledige is, als wij in een wetenschappelijk werk mochten eischen en verwachten. Wat er ook nog goeds gevonden wordt in de konkluzies van den heer de Jager heeft (waarom zouden wij 't verbloemen?), naar ons inzien, zeer weinig waarde — om dat het meeningen zijn over geïsoleerde punten, en niet de uitingen eener theorie, die (ze steune dan op een waar, of op een valsch beginsel) eene kracht, eene richting vertegenwoordigt, waar vrucht van te wachten, waar vooruitgang in te voorspellen is, en welke, zoo al niet aanneembaar, dan toch te reorganizeeren, dan toch ten goede te wenden zijn.

Maar waarin moet de eerste fout worden gezocht? Wie gaf den verdienstelijken verzamelaar en bearbeider van het *Taalkundig Magazijn*, een der onvermoeide opdelvers van ons linguïstiesch Herkulanum, de pen in handen, om eene verhandeling te schrijven over de spelling — die zoo min zijn roem bevorderen zal, als de lierzang op *Namur* dien van Boileau? Het hooge woord moet er uit: de Hollandsche Maatschappij; bij deze ligt de schuld. Had zij de verhandeling niet bekroond — 't ware voor 't publiek geweest of die nimmer geschreven ware, den heere de Jager had *druk* en *herdruk* vermoedelijk niet toegelachen,

en de verdrietige taak ware ons gespaard gebleven om een mislukt werk van een verdienstelijk man te beoordeelen. En de prijsvraag-zelve — verdiende zij krachtiger en beter aangewende pogingen dan die van den bekroonden auteur? Wij aarzelen hierop te antwoorden. Heeft de heer de Jager kans gehad, indien hij een beter antwoord had geleverd, dat het zijn doel zou hebben bereikt, dat het bekroond — d. i., natuurlijk, dat het onder de veelvermogende schuts eener Maatschappij en met haren ontzaggebiedenden stempel uitgegeven — zou geworden zijn? De vraag was:

In hoeverre zijn de (?) tegenwerpingen, in den laatsten (?) tijd tegen de ingevoerde spelling gemaakt, gegronnd, en in hoeverre behooren zij (die *tegenwerpingen*) ter verbetering onzer taal (!) te worden aangenomen en *ingevoerd*? »

Dus: in hoe verre of zekere tegenwerpingen ter verbetering der taal behooren ingevoerd te worden.

Niemand zal den heer de Jager meenen te verdedigen, met de bewering, dat zulk een onlogische, onduidelijke, vraag, zonder *portée*, geen beter antwoord dan het zijne verdiende; ja, de heer de Jager schijnt ons te verstandig, om er ook slechts aan te denken, dat men, waar naar geen beginsel gevraagd wordt, van geen beginsel te reppen heeft. Immers een standpunt, dat geen standpunt is, zal wel *onhoudbaar* zijn!

Jammer, dat de eigenlijke en meestendeels voortreffelijke *Verscheidenheden* (bl. 129—138) in het onder dien algemeen naam verschenen werk, niet op een ander voetstuk zijn ten toon gesteld, dan de verhandeling over de spelling!

En hiermede leggen wij de pen neder, en hopen nimmer weér een man, als den heer de Jager, op een terrein te ontmoeten, waar wij hem de hulde moeten weigeren, die verstand of hart ons, elders, ten zijnen opzichte voorschrijft.

## EENIGE AANVULSELS EN VERBETERINGEN.

- Bl. 3 reg. 3 v. o., staat: slot-vokaal, lees liever: eind-vokaal.
- » 5 » 15 v. b., — gediend, voeg daarbij: sedert den dageraad der *Renaissance*, vier-honderd of langer, in de «nacht» der Middeleeuwen.
- Bl. 6 in de noot, staat: bl. 1., lees: bl. 21.
- » 10 reg. 3 v. b., — zín, — zÿjn; r. 4 v. o., staat: de, lees: den.
- Bl. 16 reg. 15 v. b. staat: *worrelt*, lees: *werroid*.
- » 17 « 14 v. b. — doordrongen, — doorgedrongen.
- » 21 » 4 v. o. — onze, — onzer.
- » 22 » 8 v. b. — bedoeling, — bijzondere bedoeling.
- » 25 » 2 v. o. — verdigbaar, — verdedigbaar.
- » 27 » 2 in de noot, staat: bl. 90, — bl. 60 van zijn bundel *Legenden en Mengelpoëzij*.
- Bl. 29 reg. 12 v. b. staat: alweër, dit weg te schrappen.
- » 32 » 17 v. b. — heelerleky, lees: heerleky. Reg. 20 staat: anderszins, lees: anderzins.
- Bl. 34 » 5 v. b. staat: dan ook, dit weg te schrappen. Reg. 20 staat: Borman's, lees: Bormans'; reg. 32 staat: kathogorie, lees: kategorie.
- Bl. 37 reg. 9 v. o. staat: *Ai*, lees: *Air*; en reg. 6: hoor, lees: hoort.
- Bl. 40: Achter den ondersten regel te voegen: Zie ten Kate, I, 262.
- » 44 reg. 16 v. b. staat: op eind, lees: op 't eind.
- » 45 » 2 v. o. — allen, — alleen.
- » 47 » 20 v. b. — inbruik, — inbreuk.
- » 50 » 22 v. b. — *carc*, — *care*.
- » 53: achter reg. 14 te voegen: «Echter zet ten Kate *smeeren* vooraan, en noemt *smere* oud. I, 259. Reg. 25, staat: «*ee en ie*», lees vooral: «*ei en ie*».
- Bl. 54. *Veeg*, subst. is, naar de aangegeven regelmaat, M., als de werking van *vegen*, of *veogen* en heeft dan de sch.-l. *e*; Vr., als produkt van *vegen*, en z.-k.



- Bl. 57 reg. 3 v. o. staat: subst., lees: adj.
- » 60 » 3 v. b. — nu, — toch.
- « 64 achter « Hooft » te voegen: Ten Kate onderscheidt in dit woord de spelling met de z.-l., van die met de sch.-l. *e*, eenigzins anders dan wij 't hier aanbevelen, vertalende hij *krete* met *vociferatio*, *exasperatio*, en *krete* met *clamor*, *provocatio*. Het citeeren van Hooft en Vondel slaat hier ook alleen op de geslachtstoepassing, en beduidt alleen, dat Hooft het woord *krete* Vr., Vondel — dat woord doorgaans M. gebruikt.
- « 65 reg. 2 v. b. achter te voegen: Des gelijk *kwelen* (kwijnen). Reg. 23, staat: « zijt », lees: « zegt ». Lees voor « *bijtel.* » — « *bijtel*; op bl. 53. »
- « 66 reg. 14 v. b. staat: geslaakt, lees: geslacht; reg. 2 v. o., staat: « *stijlen* (*pi/a*) », lees: « *stijl* (*pila*) »; reg. 5 v. o., staat: « zelfs », lees: « zelfst. »
- « 67 reg. 1 staat: samentrekkinge, lees: samentrekkingen.
- « 68 » 4, de woorden « en sch.-l. » weg te schrappen. Reg. 11 v. b., staat: « T. K. 272 », lees: « ten Kate, I, 272. Ook schreef Hinfelópen in Huydecopers *Proeve*, III, 446, *schoonen.* » Reg. 19 te lezen: « aan *strooke*; tot dat een beredeneerde geslachtlijst, opgemaakt uit de auteurs der Middeleeuwen, zoowel als uit die der zeventiende eeuw, ons geleerd zal hebben, dat het Vr. onzer taal meer eigen is; en zonder dat we van 't gebruik in 't nu gebruikelijk vrouwlijk geslacht geheel afzien. »
- » 76 reg. 13 v. o. staat: *strooyen*, lees: *stroyen*.
- » 77 (in de noot). *Got* heeft, heeft, volgens Prof. Siegenbeek, geen meervoud. Intusschen is de Hoogl., ten gevalle van dit woord van zijn strikt eerlijken stelregel, om in de latere drukken zijner werken geene verbeteringen te maken; ten einde de bezitters der vroegere uitgaven niet te kort te doen (zie *Verh.* voorw. 4e druk bl. xxii) afgeweken, en geeft in den laatsten druk van zijn *Woordenboek* op: *Gotten*.
- » 82 reg. 15 v. b. staat: was, van, lees: was van.
- » 88 » 17 v. b. — van daar, — van daan.
- » 89 » 13 v. o. — veranderde, — verouderde.
- » 91. » 17 v. o. achter « II, 340 » bij te voegen: « , ook Ten Kate, II, 87 ».
- » 92 Het door Bilderdijk aanbevolen *placy* (*plavij*) is onbestaanbaar met de vorming uit *paré* en den wortel *plé* *Plavri* verdient de voorkeur.
- » 92 reg. 3 v. o. 't woord « met » weg te schrappen.
- » 93 — 16 v. b. staat: hier, lees: daar.
- » 99 — 12 v. o. achter «admitteert» te voegen: «in zijn groote woordenboek»; reg. 11 v. o. achter «woorden» te voegen: «ofschoon hij in 't *Handwoordenboek* zich aan het advies houdt van zijn kollega.»
- » 100 reg. 10 v. o. staat: « vorm; » lees: « vorm: ».
- » 102 — 9 v. b., vóór het woord «het» — tuschen te voegen «en». Reg. 19 v. b., achter «de scherpe t.» bij te voegen: Desgelijks *abt*.
- » 104 reg. 13 v. b., staat: *uk*, lees: *nk*. Reg. 14, «achter plaats heeft» een 3), en aan den voet der bladzijde deze noot: «3) Dat deze trouwens in *lang* iets anders is dan bijv. in *tong*, blijkt hieruit, dat de ouden nimmer *tonc* geschreven hebben. Verg. Burmans' *Verlag*, bl. 384. » Reg. 12, v. o. ontbreekt, achter «goed», ook nog een 2). In de tweede alinea voege men de opmerking: dat de regel, die de scherpe konsonant voorschrijft, als het woord niet voor verlenging met aangevoegde vokaal vatbaar

is, ons behalven *iemant*, *derwaart*, enz. ook *gezuch* en *slach* (soort) doet schrijven; *gewag* en *ontzag* wijst naar *gewagen* en *ontzagen* heen — die behouden daarom de *g*.

Bl. 105 rég. 5 v. b., bij te voegen: Verg. *Bast.-woorden*, Aant., bl. 147. Reg. 6 staat: *eimant*, lees: *iemant*; reg. 8 staat: steeds, lees: *thands*.

— 106 reg. 13. v. o. staat: eene *i*, lees: eene *e*.

— 108 (in de noot) — (in , — (in — en het andere haakjen achter *gekrabd*.

— 109 reg. 5 v. b. — als, — al.

— 110 — 6 v. o. (in de noot) staat: *bul*, lees: *bul(t)*.

— 111 — 3 v. o. — *ng* in, — *nk* in

— 115. Aant. op de noot. Even min zullen, gelooven we, bij den heer Siegenbeek, de drukfouten in Hoofst werken iets gelden: noch zal hij tegen den Drost laten getuigen, wat er, in de latere edities der werken van dezen, door de eigenliefde der uitgevers, of door hunne onkunde, al gekakografiëerd werd: anders zou de heer Siegenbeek menig maal, bijv., vinden, hoe *buijen* alleronwaarschijnlijkst op *luyen* en *zyven* rijmt. Ook kan men dan het *buijen* en *opruyen*, dat in *Bilderdijs* uitgave (II, bl. 348) gelezen wordt, te rug vinden in den vorm van *buyen* en *opruyen*, waar het vaers in Huygens' *Korenbloemen* gedrukt staat (Ed. v. 1672, bl. 473). Trouwens Prof. Siegenbeek, *sou* den Drossaart, al kon men dien werkelijk in zijne handschriften op eenig *écart* met de *tj* betrappen, *onmogelijk*, ter vorming van zijn *vijftal* kunnen aanvoeren, daar hij Hooft heel de sporeloze liefde voor de *y*, met volstreekte negatie der *tj*, toeschrijft, die doorblijkt in de professorale uitgaaf der *Ned. Historien*, vermeld hiervóór bl. 2.

— 116 reg. 30 v. b. staat: *vloetjen*, lees: *vloeten*.

— 123 — 7 v. o. — *bloeien* — *bloe-ien*.

— 124 — 14 v. b. — *hovescal* — *hovecco*.

— 124 staat het woord *bliksem* aldus geschreven: *bliz-em*. Men leide hier niet uit af, dat we de spelling *blizem* verkieslijk rekenen. Die *x* stelt daar eenvoudig de *ks* voor (*blik* — werkw. *blikken*, *blikkeren* — wordt *bliksem*, als *boê bloede*) *bloesem*) en we verkiesen (verg. bl. 148) *bliksem*, gelijk we *fiks* en *fisch*, *fluks* en *fluksch* doen.

— 126 reg. 26 v. b. staat: wij aspireeren niet, lees: *wij aspireeren op die wijs niets*; en zend ook de eerste letter van dien regel (de *g* van *gelsch*) naar den vorigen te rug.

— 126 reg. 6 v. o. staat: dan lees: aan.

— 130 — 19 v. b. — *huijselijk*, — *huiselijk*. Reg. 7 v. o. scherpte, lees: scherpste.

— 131 reg. 21 v. b staat: scherperer, — scherper.

— 132 — 4 v. b. — belachlijke, — zonderlinge.

— 135 — 2 v. o. (in de noot) staat: af?, lees: af). Reg. 6 v. o. staat: 663, lees: 46.

— 136 reg. 10 v. o. staat: teekens, lees (duidelijkheidshalve), letterteekens. Reg. 7 staat: — ( — ) lees — ( — )

— 138 reg. 20 v. b. staat: de uitgang, lees: den uitgang; reg. 21 staat: *behaa-glijk*, lees: *behaaglijk*.

— 139. Onder reg. 7 te laten volgen:

« Het zelfde gevoel, dat *adelijk* (niet *adellijk*) en *hemeling* (niet *hemeling*) heeft voortgebracht, het gevoel, dat op de *onbetoonde* sylbe den last

der konsonanten niet kan dulden, welken Siegenbeek haar oplaadt, doet Bilderdijk de spelling van *Haarlemmer*, boven die van *Haarlemmer* verkiezen; en niet ten onrechte — men herlese bl. 137 hiervoren. In *vaandriggen* heeft de tweede sylbe een eindletter meer dan in *eenige*, om dat de tweede sylbe een halven toon heeft — in *juwelier* hebben we den *e*-klank van *juweel* zien bekorten, om dat zijne syllabe den klemtoon verloor — *kasteel* hebben we, bij zijne dubbele uitbreiding, twee malen aanleiding tot eene dergelijke vermindering zien geven — niemand zal, bij inkorting en verzachting van *Sassenheimer*, ook *Sassemer* schrijven, en even min den *emmer* van *Lochemmer* goedkeuren, dat een onmiddelijk gevolg van *Haarlemmer* is: *Sassemer*, *Lichemer*, *Haarlemmer*, houden we voor voldoende, ongeacht de *ei*, die in de *e* verscholen mag zitten, wanneer de eerste lettergreep tot een jambus (om dezen quantiteitssterm — nog eens in de klemtoonleer te gebruiken gesplitst wordt en de derde alzo den klemtoon ontvangen kan: *Sassenheim*, *Harethem*, *Harelem*. In Vondels *Haretemer-dijck* zouden we veilig de dubbele *m* schrijven, maar dan, om dien aangebrachten klemtoon.

Zie wat wij in de *Bastaart-w.*, bl. 139—140, gezegd hebben over *leeuw-rikken*, *monniken*, *persziken*, *haviken*, *kieviten*, *zweesrikken*, *grianniken*, *mooliken*, *botterikken*, *dommerikken*.

Bl. 139 reg. 11 v. o., staat:  $\left. \begin{matrix} \text{\textit{grijz\textit{a}art}} \\ \text{\textit{grijz\textit{a}ard}} \end{matrix} \right\}$ , lees:  $\left. \begin{matrix} \text{\textit{grijz\textit{a}art}} \\ \text{\textit{grijz\textit{a}ard}} \end{matrix} \right\}$ .

» 140 » 1 in de noot — *dkka*, — *dikka*.

» 145 » 8 v. b. — *aart*, — *aard*.

» » » 25 v. b. — waarmede ze, — waarmede de beide eersten.

» » » 26 v. b. — « s », — « s, en even zoo min de zachte slotkonsonant van *tabbaard* ».

» 146 » 6 v. b. — *volkstaat.*, — *volkstaal*.

» 149. Bischt het nog vermelding, dat wij met hier het spellen van *jen* en *tjen* aan te raden, met in *meisjen* zelfs een voorbeeld van de uitgang *sjen* te geven — volstrekt de oude en goede terminatiën *kijn*, *ken*, *ke*, *lijn*, *sken*, en *eke*, van de woorden, waarbij het gebruik ze heeft ingevoerd, niet denken weg te bannen? *Manneken*, *nonnekijn*, *maagdlijn*, *bloemke*, *meisken*, *jongske*, en duizend dergelijken. doen ons het hart opspringen van pleizier, wanneer zij ons, in een ouderwetschen, nederlandschen, mond, de dagen herinneren, toen nog geenerlei germanisme onze spraak verontreinigde: de dagen zoo van den koninklijken Graaf Willem II, als van den Stedehouder, die den zelfden naam heeft gevoerd. Geve de Hemel, dat hun-beider *genant*, in onze tijd, aan onze totale verhoogduitsching paalen perk kunne stellen!

Bl. 149 staat: Mr. J. van Lennep schrijft « *bloemtsen* ». Deze opgave heeft later gebleken niet volkomen juist te zijn — zie *Letterl Maandschr.*, 1847, *Antik.*, bl. 1, en mijne toelichting der zaak in het zelfde deel, *Antik.*, bl. 29.

Van onzen vernuftigen en gevoeligen romandichter mocht men ook wel allerminst eenige sympathie met het stelsel der eenparigheid, der onversmeedbare vormen, wachten, noch met welk *Scholte-buurschap* ter wereld ook. Ik hoop, dat men er mij echter niet hard om zal vallen, indien ik den sprong der Fantazie van mijn begaafden kunstvriend niet berekend heb, die met haar voorkeur van *bloemtsjen* op *bloempjen* is overgewipt, en die vrijelijk rondspeelt om *hemptjen* en *hemmetjen*.

Bl. 150 reg. 5 v. b. staat: *-adium*, lees: *-adium = -agium*.

» 151 » 9 v. b. — *noekthan*, — *nochtan*.

» » » 18 v. b. — *noekthans*, — *nochtans*.

Bl. 152 » 10 v. b. bij te voegen: Zoolang de door Bilderdijk opgegeven etymologie uit *nichtjen*, *nistjen*, aangenomen blijft. Ik ontken echter niet, dat het opgetrokken neusjen, waaraan men bij *nuffen* onwillekeurig denkt, een oorsprong schijnt aan te wijzen, die *gene t* in het woord vordert.

» 157 reg. 10 v. o. staat: antwoord, lees: andwoord.

» 160 » 7 v. b. — *geenzins*, — *eenigzins* en *geenzins*.

» 161 » 3 v. b. — *trap*, voeg hierbij: *ladder*, *schaal*. (NB. Een eng verband tusschen *ladder* en *schaal* spreekt onder anderen uit het fr. *escalader*, van *schaal* of *scala*, *beladder* en beteekenend.

» 162. Bilderdijk onderscheidt *glansen* onz. werkw., van *g/ansen*, bed. werkw. — en inderdaad leeren ons de dichters het een, met de *s* in 't meerv. des naamwoords, zoowel als de huismoeders het ander. « Woont hier niet ergens een *glanser*? » Een *glanser* meent u. Het adj. klinkt steeds *glanzig*.

» 162. Men schrijve *gerief*, niet *gerijf*. Zie *Taalk. Mag.* Dl. II, bl. 470.

» 163. reg. 1 van § XXI, staat: *te Brussel*; die beide woorden moeten aan elkaar geschreven worden.

» 163, *à propos* van *tentoonstellen*, enz. Men zal toch niet willen schrijven: *inhetoogloopend* of *inhechtenisneming*, *inveerkerdebewaringstellen*, enz.

» 166 reg. 6 v. b. staat: *teken*, lees: *teeken*, reg. 12 *kies*', lees: *kies*'.

» 167 » 2 v. b. — *in*, — *is*.

» 168 » 5 v. b. — *en op*, — *en de zoodanige op*.

» 170 » 15 v. o. — *volgende*, — *volgens*.

» 177 » Toevoegsel. De drie eigenschappen, die Prof. Siegenbeeks spellingsmethode aan onzen stijl mededeelt, komen ook aanmerklijk uit in de woorden op *-aart*:

Zoo is er, bijv. (ad 1<sup>m</sup>) geen speling van *drinker* over *drinkert* op *dronkaart*. Een knaapjen, dat een vliegjen de vlerken uittrekt, zal door zijn zusjen een *wreedert* genoemd worden: Prof. Siegenbeek permittent volstrekt die bestraffing niet, voor dat het goede kind de treurspelbroos heeft aangeschoeid, om den « *wreed aard!* » in een deftigen alexandrijn, hoogdravendlijk door te halen. Met *lafferd* en *lafaard* is 't het zelfde. In de volkstaal was een *laffert* steeds een *flaauwert*, zonder dat er een denkbeeld van bloohartigheid mee gepaard behoefde te gaan, dat men gewoonlijk met een schilderachtig scheldwoord uitdrukt. *Lafaard* (poltron), of een rog nooit geschreven *laförd*, zal nu voor *laffert* op moeten komen. (Ad 2<sup>m</sup>.) Als *dikhêrd*, *liefêrd* en *knapeêrd* (of betaamt het mogelijk, dat men *dikaard*, *liefaard* en *knapaard* schrijve — even als *grijsaard*, *dronkaart*, *veinsaard*, enz. ?) iets Hollandsch' hebben — dan verstaan wij-beiden, de wetgever onzer taal en uw dienaar, door dat woord een verschillend voorwerp: trouwens, het is niet voor 't eerst, dat zoodanige hedenking bij ons oprijst. Onze ouden van de 17de eeuw zouden (ad 3<sup>m</sup>.) bij samenstellingen, die zelfs nog meer logiesch waren dan Siegenbeeks *grijsaard*, *veinsaard*, en gevolglijk *dikaard*, *liefaard*, of, verzacht, *dikerd*, *lieferd*, enz. zeker een streepjen tusschen de beide lettergrepen geschreven hebben, en zoo dan (indien het ondersteld kan worden) *grijs-aard*, *veins-aard*, *dik-erd* en *lief-erd*: nu wil het ongeluk — wie ziet het niet in? — dat *dikkert* en *lievert*, gelijk men ze kent op de tong des volks, onmogelijk dat streepjen kunnen toelaten: *dikkert* en *lievert*, en even zoo *grijsaart* en *veinsaart*, zijn zoo min te splitsen als *kruk-en* (*krukken*) en *leef-en* (*loven*), als *meest-er* en *sond-aar* of *leer-aar* of *handel-aar* (op het eind

van een regel breekt men die woorden (uit nood) natuurlijk *mee-ster*, *lee-raar*, *zon-daar* en *hande laar* af): wat *dikerd* of *dikerd*, wat *grjysaard* en *veinsaard* redelijk opgevat, beteekenen zouden, laten wij in 't midden — doch zeker niet, wat men meent er mees uit te drukken. Verg. bl. 139 en volgg.

Wes heeren Siegenbeeks eigenaardigheid No. 1 noodzaakt den schrijver ook, uit aanmerking van het onwraakbare *praktijk*, *katholijk*, *konstantijn*, *matrijs*, *poëzij*, steeds *fabriek*, *colijk* (of *kolijk*), *advijs*, *bandijt*, *massijf*, (voor *massief*), *mekanijk*, *substantijf*, *publijk*, *kommijs* (voor *kommies*) enz., te schrijven — 'twelk zeker, hoe volstrekt konsequent en, voor den heer Siegenbeek met zijn volgers, onvermijdelijk het zij (en we geven het toe; we beweerden het des noods) — in de toepassing, des heeren Siegenbeeks *credijt* geen goed zal doen. Verg. *Bastaartwoorden* bl. 99.

Het zou hier wel de plaats zijn voor eenige verontschuldiging over de vele drukfouten, die in dit betrekkelijk dunne boekjen gevonden worden — maar ieder, die met periodieke uitgaven bekend is en met een druk buiten de stad zijner inwoning, weet, wat verdrieltijkheden, onafhankelijk van den auteur er, uit den aard der zaak, aan verbonden zijn, ook uit het oogpunt der korrektheid.

Met de gewoonte van op een bepaalden tijd te moeten gereed zijn — waren we tamelijk vertrouwd: maar met de gevolgen des tijdsgebreks, met de onmogelijkheid om, na de proef, nog eene of meer revizies te zien, met de hydra der drukfouten, trachten wij ons vergeefs te bevrienden. Gij schrijft: gij pleegt wel niet mooi te schrijven, maar ieder letter heeft toch haar eigen teeken: de *t* haar stip, de *f* haar streep; gij hebt de gewoonte van (hoe gij elders ook dwa'en moegt) nimmer tusschen hoofd en pen van 't spoor te raken, nooit iets anders te schrijven, dan hetgeen gij schrijven *wilde*; gij zendt uw handschrift op: daar komt de proef, gij korrigeert ze naar uw best; verzendt ze (nog is er niets, dat u onrust baart). Daar komt het pakjen op ultimo — nog ontdekt gij niets: gij treedt de komedie binnen, waar uw stuk gespeeld wordt: alles gaat goed — het eerste bedrijf speelt rustig af — maar juist in één der aandoenlijkste passaadjes, daar springt de hydra der drukfouten van tusschen . . . men weet niet waar van daan; verwacht de aktie, baauid de tooneelspelers na, werpt er het onderste boven; neemt allerlei karikatuurvormen aan; spuwt de *chantouse légère* in het aangezicht; helpt de *Falcon* aan den St.-Vitusdans; maakt een neus achter den *dasse-noble chantante*! Daar ligt de boel over hoop! — Wij hebben menigmaal overwogen, of het ook zaak ware de voorstelling te schorsen, maar, alles wel beschouwd, meenden wij dat het toch beter was te spelen, hoe 't ook ging — dan de kast te sluiten. Mochten wij ons niet bedrogen hebben, en de goedgunstige lezer ons boekjen bruikbaar maken, door de *errata* in den text te verbeteren!

# REGISTER

op de

## VERDEDIGDE SPELLINGEN.

Bl.  
a : 24.  
aa : 4, 12.  
-a, -aa : 42, bijv:  
na,  
naaste.  
46 :  
kaatjen,  
raatjen (kleine ra).  
Ook vermeld bl. 59, 3, 21, 33.  
-aâ (sch.-l.) : 47:  
egaâ,  
omvaâmen.  
-aadje : 150 :  
paadje,  
bagaadje,  
vrijaadje,  
timmeraadje,  
passaadje,  
bosschaadje.  
Ook Aanvulsels op bl. 150.  
-aai, -aaien, -ajen : 114 e. v. :  
baai,  
baaien (adj.),  
haai, haaien,  
maai (made), majen of maaien  
(subst.),  
waaien,  
fraaier,  
taaiart (taaiert),  
bajert, baaiert (beiert),  
sajet, safaiet,  
Ook 31, 175.  
aan de kaak stellen : 163.  
aan één hechten : 163.  
aan te klampen : 163.  
aanvankelijk, aanvankelijk : 111, 157.  
aar (en niet air) : 35 e. v.  
-aard (meerv. in -n) : 139 e. v. :  
luisaard,  
nijdigaard,  
Spanjaard,  
wreedaard.

Ook Aanv. op 177. en 17—18.  
aarden (werkw.) : 146.  
aardig : 146, 4.  
-aardig : 145 e. v. :  
goedaardig,  
wreedaardig,  
eigenaardig.  
-aart, en -ert (meerv. in 's) : 139 :  
veinzaart, veinzert,  
pronkaart, pronkert,  
snoepert,  
Geeraart,  
grijaart, grijzert,  
dronkaart,  
drinkert,  
blaffaart, blaffert,  
Reinaart, Reindert,  
wreedaart, wreedert,  
goedert (goejert),  
lompert,  
rijkaart,  
lievert,  
nijdigert, nijdigaart,  
luisaart, luiert,  
laffert, laffaart,  
bastaart (bastaard),  
Spanjaart (Spanjaard).  
Ook Aanv. op 177, en 12, 17,  
18, 19.  
abdij : 104.  
abt : 104 en Aanv. op 102.  
achterlei : 157.  
adelijk : 136 e. v., Aanv. op 139.  
Ook 157 en 130.  
advies, advijs : 177, Aanv. op 177.  
ae : 38 e. v., 53, 167 :  
baeën, beeen,  
blaeren,  
blaeten, blaten,  
kaerel (kerel),  
paerel, parel, paarle, perle,  
perel, perrel,

- vaers (vaars, vers),  
 waereld, wereld, weereld, wareld.  
 Waar 't pas geeft :  
 naerstig (naarstig, neerstig),  
 kaers (kaars, keers),  
 laers (laars, leers),  
 paerd (paard, peerd),  
 zwaerd,  
 staert,  
 enz. enz.  
 æsthetika : 61.  
 afweeren : 54.  
 ai : 31.  
 allezins, allenzins, alzins : 160,  
 Aanv. op die bl.  
 althands : 150.  
 ambt : 102.  
 anderzins : 160, Aanv. op die bl.  
 Andwerpen : 103.  
 andwoord : 103—104, 165, en  
 ook 3.  
 bandiet : Aanv. op 177.  
 beeltenis : 111.  
 beeren, beiren, beren : 81.  
 beeren (zekere waterkeering- en  
 krijgstuigen) : 81, 82.  
 beet, beeten (de werking — M.  
 gesl.) : 66.  
 beet, beten (het merk of produkt —  
 Vr.) : 66.  
 beet, beten (het brok-zelf — Vr.) :  
 66, 83.  
 beet (adj. — sch.-l.) : 66.  
 beeten (afstijgen) : 66.  
 beete (vogelnest) : 66.  
 beet (de plant en 't blad — z.-l.  
 en Vr.) : 66.  
 beet, biet (de wortel — z.-l. en  
 Vr., ook sch.-l. en M.) : 66.  
 behaaglijk : 129, en zie -elijk.  
 behalven : 148.  
 bemiddeling, bemidling : 157.  
 bemoeial : 122.  
 bescheidenlijk : 155.  
 betoogen : 68.  
 beweerden : 54.  
 bewilligen, bewilgen : 164.  
 binten (meerv. v. bint, gebinte) : 111.  
 bliksem : Aanv. o. 124.  
 blode (beschroomd) : 55.  
 bloode (laf) : 55.  
 bloote (adj.) : 72.  
 boender : 157.  
 bogen (werkw.) : 55.  
 bonen (meerv. v. boon, schuitjen) :  
 72.  
 boogen, bogen (meerv. van het M.  
 subst. en van 't Vr.) : 55.  
 boonen (meerv. v. boon, de peulv.) :  
 72.  
 booten (meerv. v. boot, schuit en  
 halssieraad) : 83.  
 booze (naamw.) : 72.  
 boren, booren : 83.  
 boten (laarzen, schoenen) : 83.  
 botten, booten (slaan) : 83.  
 botterikken : Aanv. o. 139.  
 braveeren : 137, 167.  
 breidel, brijdel : 93.  
 bij : 92.  
 broze (brosse, brossche [?]) : 56.  
 bruisen, bruizen : 152.  
 burcht, burgt' : 159.  
 burg : 159.  
 c- (lat. c., uit x, voor de e of  
 i) : 5.  
 -ch- : 123 e. v., 123 e. v. :  
 lachen,  
 pochen,  
 kuchen,  
 lichaam,  
 kachel,  
 Mechelen,  
 Lochem,  
 Beuzichem,  
 echo,  
 parochie.  
 Ook 5, 33, 170—175 en v.  
 -cht : 105 e. v. :  
 macht,  
 mocht,  
 recht,  
 richt,  
 bracht,  
 jacht,  
 placht (plach),  
 licht ('t adj. in de beide bet.),  
 geneuchte (geneugte),  
 burcht.  
 Ook bl. 159, 4, 7, 16, 102,  
 173, 177.  
 -cht- : 98; zie ook -cht :

- plichtig,  
 plechtig,  
 machtig.  
 eipier, cippier: 160.  
 -d: 22, 143.  
 daarenboven: 147.  
 daarentegen: 147.  
 dartelijk: 136 e. v. en zie adelijk.  
 dat ik kies: 166.  
 dauw: 94.  
 daveren, davren: 164.  
 deemoed: 72.  
 deeren (deerne): 49.  
 deesem: 159.  
 delen (de planken): 72.  
 deren, deeren (werkw.): 50, 60.  
 derhalve: 148.  
 dierbrer, dierbaarder: 156.  
 diets, diedsch: 105.  
 dogen (deugen): 55.  
 doir, dojer: 35 e. v.  
 dommerikken: 139. Aanv. daarop.  
 dooven (bed. werkw.): 57.  
 doove <sup>(naamw. v. die</sup> <sub>(niet hooren kan)</sub>: 58.  
 doozen (meerv. v. doos): 72.  
 dos: 153.  
 dove (doffe): 58.  
 doven (uitgaan): 56 e. v.  
 dozein: 90.  
 dreef (op der of den dreef; z.-l. en  
 sch.-l.): 80.  
 dreet (laan, pad; z.-l. en Vr.): 80.  
 dreet (de werking; sch.-l. en M.): 80.  
 drect ('t prod.; z.-l. en Vr.): 80.  
 dressoren: 83.  
 driërlei, drierlei: 157, 114, 12.  
 droge (adj.): 72.  
 drogen (onz. werkw.): 71.  
 drogerij ('t gedroogde): 71.  
 droogen (bed. werkw.): 71.  
 droogerij (de handeling): 72.  
 droogerij (de plaats): 72.  
 dubbel, dubbeld: 162.  
 dui-ster (duister): 135.  
 duistrer, duisterer, duisterder: 156.  
 dweelen, dweëlen (dweilen): 53, 64.  
 -e (stomme of z.-k.): 20, 27, 157,  
 143.  
 -e (z.-l.): 41 e. v., 20, 24:
- leven,  
 leden,  
 geven,  
 spelen.  
 edele, eedle: 165.  
 edeling: 137, 176, Aanv. op 136.  
 -ee (z.-l.): 46, 59 e. v.:  
 braveeren,  
 boeleeren,  
 regeeren,  
 stoffeeren.  
 europeesche,  
 eesten, ('ee-sten),  
 thee,  
 poëtiesch.  
 Ook 137.  
 -ee [sch.-l.]: 41 e. v., 3, 5, 20,  
 24, 34:  
 begeeren,  
 keeren,  
 veëren,  
 steenen,  
 eenuwen,  
 weeren.  
 eegade, 72.  
 eël, eel: 214.  
 een, eene (Vr. lidw.): 20.  
 -eën: 114.  
 tweën,  
 zeën,  
 moskeën.  
 eenig, eenigst: 163.  
 eenige: 125, 127, 136.  
 eenigzins: 160, aanv. op 160.  
 -eeren: 59 e. v., 53, 137:  
 braveeren,  
 boeleeren,  
 regeeren.  
 -eesche: 137:  
 europeesche.  
 -eeuw: 118:  
 sneeuw,  
 farizeeuw (farizee).  
 egaâ: 73, 47.  
 eigenlijk: 155.  
 eisljk, eiselijk: 91, 111, 129,  
 170.  
 ekster: 148.  
 elfderlei: 157.  
 -elijk: 136 e. v., Aanv. op 139.  
 adelijk,  
 dartelijk,  
 ijdelijk,  
 onmiddelijk,



Ook 157, 172, 176.  
 -eling: 136 e. v. Aanv. op 193.  
   edeling,  
   hemeling.  
 -ei, -eien: 114 e. v., aanv. op 115:  
   vleien,  
   breien,  
   eieren,  
   kontreien,  
   beiert (bajert),  
   Beieren (land),  
   beieren (werkw.),  
   spreiing,  
 Ook 174, 12, 22, 31, 176.  
 enkel, enkeld: 162.  
 erfenis: 111.  
 -ert: zie -aart.  
 ethika: 61.  
 -f: 3.  
 fiks: 148, aanv. op 124.  
 fiksich: 148 » » —  
 fleemen, vleemen: 78.  
 fluks: 148, aanv. op 124.  
 fluksch: 148 » » —  
 form (dat tegen fonds overstaat;  
 Vr.): 99.  
 formeeren: 99.  
 Fries, Vries: 99, 160.  
 gaanderij (gebalustreerde omgang):  
 147.  
 galerij (zaal, overdekte doorgang,  
 kunstkabinet): 147.  
 gants: 155.  
 gantsch: 155.  
 gedoogen (doogen, lijdén): 55.  
 gedruis: 160.  
 gedruisch: 160.  
 geëbd: 108.  
 geenszins: 160, Aanv. op 160.  
 geesel: 159.  
 gee-sten (geesten): 135.  
 gele, geele: 82.  
 gemelijk: 82.  
 geneeren: 50.  
 geneuchte, geneugte (geneucht, ge-  
 nucht): 159.  
 genoten, genooten (medgenoten): 56.  
 gerief: Aanv. op bl. 162.  
 gesteltenis: 159.  
 gewag: Aanv. op 104.

geweest: 104.  
 gezach: Aanv. op 104.  
 gezamenlijk: 102, 155.  
 gezant: 111.  
 gezinte, gezindte: 159.  
 gidsen (meerv. v. 't subst.): 110.  
 glansen (meerv. v. 't subst.): Aanv.  
 op 162.  
 glansen (onz. werkw.) id.  
 glanzen (bed. w.-w.) »  
 glanzer, »  
 glanzig, »  
 glijnsteren, gleinsteren (glinsteren):  
 93.  
 goddelijk, godlijk: 129.  
 gonzen: 161.  
 goochelen: 68.  
 goor (adj.; sch.-l.): 83.  
 goot (geut; z.-l. Vr.): 66.  
 gore (subst.): 83.  
 greep (z.-l. e; Vr.): 64, 63.  
   degengrepen,  
   lettergrepen.  
 greep (sch.-l., en M.): 64, 53, 63.  
   vuistgreep,  
   greepen (eener kunst enz.).  
 grenen (Vr.), greenen (M. meerv.  
 v. green, grijns): 80.  
 greniken, grinniken: 93, Aanv.  
 op 139.  
 grensloos, grenzeloos: 157.  
 grijnen, greinen (grienen, grim-  
 men): 93.  
 grijns, greins (grins): 93; zie 80.  
 -gt: 106, 102, 93:  
   draagt,  
   legt,  
   moogt.  
 -gte: 93.  
 guds (de steekbeitel): 163.  
 gutsen, (uitgolven): 160.  
 haar (bijv. hoofdhaar): 35 e. v.  
 haar, heur: 45.  
 haarlemer: Aanv. op 139.  
 haa-sten (haasten): 135.  
 hakkenei, hakkenij: 92.  
 haviken; Aanv. 139.  
 heiachtig: 121.  
 heid, heden: 36.  
 heilige: 125.

- Weir, heer: 35 e. v.  
 heldrer, helderer: 156.  
 hemd: 102.  
 hemeling: 136 e. v., 157, 176 e. v.  
 herinneren, herinren (erinren):  
 157, 165.  
 hetzij: 164, 27.  
 het zij: 164, 27.  
 heschen (imp. v. hijschen): 69, 132.  
 heuglijk (heuchelijk): 157.  
 heuschheid: 152.  
 hijschen: 69.  
 hijzen: 69.  
 Hoofts werken: 166.  
 hoorder: 156.  
 hovaardig: 33.  
 huislijk, huiselijk: 111, 129.  
 -i- (en geen -ij-): 121: .  
     viool,  
     priëel,  
     trio.  
     Ook 14, 133, 174.  
 ie (lange i, geen tweek.): 1, 46,  
     Aanv. op 177.  
 ie (tweeklank): 24, 33, 85.  
 -ie (vermeerv. of verbogen), iën,  
     ies: 114:  
     baliën, balies,  
     driërlei,  
     harmonien,  
     kniën,  
     historiën, histories,  
     spiën,  
     foeliën (meerv. (?) v. foelie!);  
     verfoeliën.  
 iemand: 105, 176, Aanv. op 104.  
 -ieuwen: 118.  
     nieuwē.  
 -ij- en -ij: 29 e. v.  
     mij,  
     zij,  
     bij,  
     batterij,  
     strijden,  
     Ook 44, 2 e. v., 21 e. v.  
 ijslijk, ijselijk, 91, 111, 129, 170.  
 ijzēren, ijsren: 165.  
 ik kom, ik koom: 146.  
 in het oog loopend, in-'t-oog-loo-  
     pend: Aanv. op 185.  
 insgelijks, eensgelijks: 147.  
 Jakobaa's weeklacht: 166.  
 jammeren, jamren: 164.  
 -jen (je): 148, 176, 27.  
 jonkman, jongman: 112.  
 jubelen, jublen: 164.  
 juweelen: 137.  
 juwelier: 137, Aanv. op 139.  
 kasteelen: 137.  
 kastelein: »  
 kastelenij: »  
 katholijk, katholiek: Aanv. op 177.  
 keel, (kiel, kleedingstuk M.): 70.  
 keeren, keren: 50, 42.  
 keete, keto (bijv. zoutkeet): 74.  
 kelen (m. v. keel, lichaamsdeel;  
     Vr.): 69.  
 -kelen (meerv. v. keel, timm.-kunst.  
     Vr.): 69.  
 -ken, -ke: Aanv. op 149.  
 kenlijk, kennelijk: 157.  
 keren (reinen): 50.  
 keten (koken): 74.  
 kiel (scheepskiel; Vr.): 70.  
 Kieviten: Aanv. op 139.  
 -kijn: Aanv. op 149.  
 kindschheid: 152.  
 klaarder: 156.  
 klank: 117.  
 kleemen (met klei voorzien): 64.  
 kleemen (kliemen, klagen): 64.  
 kleinodiën, kleinoodiën (de toon  
     op o): 73.  
 kleinooden (de toon op klein): 73.  
 klooten (M.): 63.  
 klove: 56.  
 kneden: 51.  
 kneepen (meerv. v. kneep, de daad;  
     M.): 64, 43.  
 knepen ('t prod. v. knijpen; Vr.):  
     64.  
 knods, Vr., knots: 103.  
 knopen: 71.  
 koejen, koeien (m. v. koe of koei):  
     76, 123.  
 kolen (de verkoolde stof; Vr.): 71.  
 komenij: 93.  
 kommies: Aanv. op 177.  
 koninklijk: 111.  
 koninkrijk, koningrijk: 112.  
 Konstantijn: Aanv. op 177.

- koolen (meerv. v. kool, de groente; Vr. en M.) 71, 43.  
 koonen (meerv. v. koon; Vr): 70.  
 koraal, kraal: 27.  
 kreeten (meerv. v. 't M. subst. kreet): 64, 53, 83, Aanv. op 64: volkskreeten, wapenkreeten.  
 krekel, kreekel: 70.  
 kreschen (imp. v. krijnschen): 132.  
 kreten (meerv. v. 't Vr. subst. kreet = gekrijt): 64, Aanv. daarop, 42, 77.  
 krijt (de bergstof): 43.  
 kronen (kreunen): 56.  
 kroonen (meerv. v. 't subst.): 56.  
 kroonen (bedr. werkw.): 56.  
 kruid, kruiden: 103.  
 kruid (specerij): 103.  
 kruit: 103.  
 kun-stig (kunstig): 135.  
 kwaaddoener, -doender: 157.  
 kwee: 70.  
 kweeken: 51.  
 kweelen (zingen): 53, 64, 67.  
 kweken, kwekken (kwaken): 51.  
 kweken, kwikken (boerten): 51.  
 kweken, kwikken (optooien): 51.  
 kwelen (kermen): 65.  
 kwelen (kwijnen): Aanv. op 65.  
 lafenis: 111.  
 lankmoedig, langmoedig: 112, 104.  
 lankwerpig, langwerpig: 112, 104.  
 leed (sch.-l.) 77, 62, 53.  
 leêgen: 67.  
 leemen [met leem voorzien]: 64.  
 leemen, lemen [lemmen, lijnen in 't spreken]: 64.  
 leep [slim, sch.-l.]: 64.  
 leep [z.-l., Vr. subst.]: 64.  
 leest [sch.-l., Vr.]: 80.  
 leeuwerikken, leeuwriksen: Aanv. op 139.  
 Leiden [stadenaam]: 89.  
 lepe [adj.]: 64.  
 leproze: 74.  
 lessenaar: 147.  
 leverij [livrei]: 92.  
 lezenaar: 147.  
 lieverij: 170.  
 -lijk, -elijk: 129, 157, 170, 172, 4.  
 -lijk: 137.  
 -lijn: Aanv. op 149.  
 likdoorn of -doren: 162.  
 likteeken, lijkteeken, lidteeken: 162.  
 lineaal: 162.  
 -ling: 137.  
 livrei: 92.  
 lochemer: 164.  
 lomer [komp. v. loom]: 71.  
 loochenen: 57.  
 loods [loodsman]: 160.  
 loonen: 70.  
 -loos, -eloos: 157.  
 loots [schuur]: 160.  
 loover [komp. v. loof, moel]: 71.  
 looze [slimme]: 56.  
 lover, loover [loof]: 71.  
 loze [leuze]: 56.  
 -loze, -looze [adj. uitg.]: 56, 48.  
 lozen, loozen [werk-w.]: 56.  
 -lozen (w.-w. - terminatie): 56.  
     verwaarlozen,  
     verroekelozen.  
 luchtartig: 111.  
 Lulofs' handboek: 166.  
 malvezei: 88.  
 massief: Aanv. op 177.  
 matrijs: » » »  
 mechaniek: » » »  
 mee [mede]: 70.  
 meer [meir]: 35.  
 Mei: 89.  
 menigte: 98.  
 menschelijk, menschlijk: 157.  
 met: 105.  
 meteen, 105.  
 middeleeuwen, middeneeuwen: 161.  
 middelmaat, middenmaat: 161.  
 mids: 105.  
 mijnent-wil [om], mijnent'wil (om) 153.  
 minlijk, minnelijk: 157, 170.  
 misschien: 25.  
 monniken: Aanv. op 139.  
 mooliken: » » »  
 morselen: 161.  
 morsen: 161.

- mos : 161.  
 moech [rusch] : 161.  
 na [achter, later dan] : 162.  
 naar [volgends] : 162.  
 namelijk : 155.  
 -nds : 150 :  
     volgends,  
     willends,  
     wetends,  
     doorgaands,  
     érgends,  
     nèrgends,  
     wegends (rakende),  
     nopends,  
     behoudends.  
 -ng : 24.  
 niemant : 105, 177, Aanv. op 104.  
 -nk- : 34.  
 nochtans : 151 e. v., Aanv. 185.  
 nog : 151, 174.  
 nogthands : 151 e. v.  
 noopen [prikkelen] : 57.  
 nopends [rakende] : 57.  
 noten [muzieknoten] : 58.  
 nultjen, nuljen : 152, Aanv. op 152.  
 -o [z.-l.] : 25.  
 ochtend, uehtend : 170, 105.  
 -oei, oeien : 114 e. v., 133, 10,  
     16, 31, Aanv. op 115, 174 :  
     bloeien,  
     gloeïng,  
     boeien.  
 oir [erve] : 35 e. v.  
 om dat : 164.  
 omvaanen : 47.  
 onmiddelijk : 136, 138.  
 ontallijk : 129, 138.  
 ontberen : 52.  
 ontboezeming : 97 e. v.  
 ontdekking : 97 e. v.  
 ontstuijm [ongestuijm] : 152.  
 ontstuimig : 152.  
 ontvangen : 97 e. v.  
 ontvleeschèn : 97 e. v.  
 ontvonken : 98.  
 ontvouwen : 98.  
 outzag : Aanv. op 104.  
 ontzaglijk, outzachelijk : 129.  
 -oo [z.-l.] : 23.  
 -oo [z.-l.] : 46 :  
     blôd-ste,  
     troo-ster.  
 -ôo [sch.-l.] : 41 e. v., 20, 24, 34.  
 oôdubed : 160.  
 -ooi, 'ooien, [sch.-l. en z.-l. b] 114  
     e. v., Aanv. 115 :  
     gboien,  
     kooien,  
     looier,  
     mooier,  
     ontdooïng.  
 oorsprong : 35 e. v.  
 oorspronkelijk, oorspronklik : 111.  
 opdat : 164.  
 openlijk : 155.  
 op- en openapèren : 162.  
 orde, orden [zonder meerv.] : 161.  
 orde, orden [rang, en broederschap;  
     meerv. orden, ordens, ordenen] :  
     161.  
 over één komst, over-één-komst :  
     163.  
 over-één-komstig : 163.  
 Paschen : 132.  
 pee [peen] : 70.  
 perziken : Aanv. op 139.  
 plach, placht [ik, hij] : 159.  
 plavei : Aanv. op 92.  
 poëten : 61.  
 poëtiesch : 60.  
 poëzij, poëzie : 21, Aanv. op 177.  
 posthoôd : 64.  
 praktijk : Aanv. op 177.  
 preëken : 53, 64.  
 publiek : Aanv. op 177.  
 rantsoen : 156.  
 rede [t zielsattribuut] : 161.  
 rede [kollektief, t gesprokene] : 161.  
 reden [gesubjektiveerde oorzaak] : »  
 reden [t gesproken, of geschreven  
     stuk; meerv. redenen] : 161.  
 reepen [meerv. v. reep; M.] : 74.  
 reep [werktuig; z.-l.; Vr.] : 74.  
 reete [werktuig; M., ook Vr.] : 65.  
 rege [rij; Vr.] : 66.  
 repen [hoepels, meerv. v. reep of  
     rep; Vr.] : 74.  
 retèn [meerv. v. reet, slenf, Vr.] : 65.  
 rijstpeller, -pelder : 157.  
 rits : 163.  
 ritselen : 163.

- roke [hooirook; Vr.], 76.  
 rook [wortel v. rooken, M.], 76.  
 roop [rups, z.-l. en sch.-l.; Vr.], 75.  
 roop [strop; sch.-l. en z.-l.], 75.  
 roopen [plukken], 75.  
 rouwink, rouwink, 152.  
 ruischen, 153.  
 -s, 131, 3.  
 -s-, 128:  
   ascm,  
   bloesem,  
   geesel.  
 sagen [vreezen], 101.  
 samen [te zamen], 102.  
 samentrekken [te zamen trekken],  
   107.  
 sassamer, Aanv. o. 139.  
 sch-, 4.  
 -sch-, 24.  
 schedel, 73.  
 scheede [scheê, schiê], 74.  
 scheel [deksel, z.-l., O.], 73.  
 scheel [haarscheel; sch.-l., O.], 73.  
 scheel zien [sch.-l.], 73.  
 scheen [z.-l. en sch.-l.; Vr.], 73.  
 schelen [verschillen onz. w.-w.], 73.  
 schielijk, 25.  
 Schmidts Oldenbarneveldt, 166.  
 schoone [adj.], 81.  
 schoor [z.-l. en sch.-l.], 77.  
 schoot [scheut, schot; z.-l. Vr.],  
   66, 67.  
 schoot [*gremium, sinus*, [sch.-l. M.],  
   66.  
 schoot [van 't zeil; sch.-l. M.], 67.  
 schooven [bed. w.-w.], 68.  
 schoren en schooren [w.-w.], 77.  
 schoven [Vr.], schooven [M.], meerv.  
   v. 't subst. schoof: 68, Aanv. 68.  
 schromen, 57, 48.  
 sestig, 101.  
 seventig, 101.  
 siddenen, 101.  
 -skn, ske, 148, Aanv. o. 149,  
   27.  
 slach, Aanv. op 182.  
 sleep [z.-l. e. Vr.; sch.-l. e. M.], 52.  
 sleep [werkw.-w.-wortel; sch.-l. e.  
   M.], 52.  
 sleepe[n] [bedr. w.-w.]: 52, 20.  
 sleet [het slijten in twee beteeken-  
   nissen; sch.-l. en M.]: 65, 66.  
 sleet [het gesletene; z.-l. en Vr.]:  
   66.  
 slepen: [onz. w.-w.]: 52, 20.  
 sloop [overkleed; sch.-l. en M.]: 78.  
 sloopen [vernielen]: 78.  
 slooven [onz. w.-w.]: 77.  
 slopen [overtr. v. kussens; Vr.]: 78.  
 sloren [meerv. v. sloor]: 78.  
 sloten [Vr.], slooten [M.], meerv.  
   v. sloot: 66, 67, 68, 82.  
 sloven [meerv. v. 't subst. sloof]:  
   77, 78.  
 sloven [boomsnoeien]: 77.  
 smee[t] [worp; sch.-l. en M.]: 66.  
 smeren, smeeren: 53, Aanv. op  
   53.  
 smid [enkelv. v. 't subst. smeden]:  
   144.  
 smit [enkelv. v. 't subst. smits]:  
   144.  
 smoken [onz. w.-w.]: 80.  
 smooke[n] [bed. w.-w.]: 80.  
 smooone [bed. werkw.]: 57, 20,  
   170.  
 smoren: [onz. w.-w.]: 57, 20, 170.  
 snode [slimme]: 58, 170.  
 snoode [slechte]: 58, 170.  
 soemmige: 101.  
 somtijds: 131.  
 soms: 147.  
 spant [dakspant]: 111.  
 spenen, speenen [subst.]: 54.  
 spenen, speenen [werkw.]: 54.  
 spietse, spiets, spies: 162.  
 spinnekob: 160.  
 spleten [meerv. v. spleet, Vr.]: 65.  
 spoegen [spoeden]: 123.  
 sporen [meerv. v. 't subst. spoor]:  
   79.  
 steêge [stedige]: 64.  
 steegen [steilten; M.]: 64.  
 steel [z.-l., Vr.; sch.-l. M.]: 66.  
 stegen [straatjens; Vr.]: 64.  
 stiller, stilder: 157.  
 stooten: 68, 79.  
 streeken [de daad; M.]: 65: 63:

- vioolstreeken.  
 streeken uitvoeren.  
 streemen [striemen; Vr.]: 65.  
 streken [het merk en produkt; Vr.]:  
 65, 63.  
 landstreeken.  
 streken [als listigheid; Vr.]: 65.  
 strepen [meerv. v. streep; Vr.]: 65.  
 strepen, streepen [werkw.]: 65.  
 strooijen [van stroo]: 76, 123.  
 strooken [meerv. v. 't subst.; M. of  
 Vr.]: 68, Aanv. 68.  
 stroomen: 58.  
 stroop [sirop; z.-l. M.]: 79.  
 stroopen [wild stroopen]: 79.  
 stropen [afstropen, afdoen]: 79.  
 stropen [met stroop besmeren]: 79.  
 -ssch- 132.  
 tabbaard, tabbert: 145, Aanv.  
 daarop.  
 tafereelen: 74.  
 te: 163.  
 -te: 98.  
 te heurt gevallen: 163.  
 teder: 54.  
 teelen [teilen]: 67.  
 teen, teenen [subst.]: 54.  
 teen, teenen [ander subst.]: 54.  
 telen: 54.  
 te leur stellen, te-leur-stelling: 163.  
 te moede: 163.  
 ten toon stellen: 163, Aanv. daarop.  
 ten-toon-stelling: 163.  
 te onpas: 163.  
 te-onvrede: 163.  
 te-onvredeheid, on-te-vredeheid:  
 163.  
 teren [met teer bedekken]: 54, 60.  
 ter stond, terstond: 163.  
 te rug: 163.  
 te rug komst, te-rug-komst: 163.  
 terwijl: 163.  
 te vrede, te vreden: 163.  
 te-vredeheid, 163.  
 te zamen, 102.  
 te zamen trekken [samentrekken],  
 102.  
 thands, 150.  
 thee, 70.  
 thezoren, 83.  
 -tjen, 148; e. v. 176, Aanv. op  
 149, 4.  
 toog [teug; z.-k. Vr.], 66.  
 toog [boog; sch.-l. M.], 66.  
 torsen, 153.  
 tou [koll.], 169.  
 touw, touwen, 169.  
 touwerk, 152.  
 trensens, 161.  
 trezoren, 83.  
 tronon [onz. werkw.], 56.  
 troonen [lokken], 56.  
 tweërlei, tweederlei, 157, 114.  
 twijfelen, 94.  
 -u, 21, 42, als: nu.  
 -ui, -uien, 114 e. v. Aanv. op 115:  
 buien,  
 sluiet,  
 kuieren,  
 kruien,  
 bruien,  
 beduien (beduiden).  
 uwenhalve, 153.  
 vaandriggen, 127, 136, 144.  
 vaandriks [meerv. v. vaanderik]  
 144.  
 vadsig, vadzig, 162.  
 vair, 37.  
 valsche, 152.  
 vee, 70, 53.  
 veeg [z.-l. en sch.-l.], 54, Aanv.  
 op 54.  
 veeren, 64.  
 vegen, veegen [werkw.], 54, Aanv.  
 op 54.  
 verbintenis, 111, 110, 133, 159.  
 verkieselijk, 129, 111.  
 verlij, 89.  
 verlijden [gelijkvl. w.-w.], 89, 90.  
 vermids, 105.  
 versparren, toesparren, 162.  
 verteeren [doen vergaan], 54.  
 verteren [vergaan], 54, 60.  
 verzekeren, verzecken, 164.  
 vijt, 160.  
 vloojen, vlooiën, 123.  
 vloten [meerv. v. vloot, subst.] 56.  
 vonkelen, 98.  
 voords, 105.

- voort, 105.  
 voortaan, 105.  
 vorm [materieële gedaante; M.], 98, 99.  
 vorm [het rond-verhevene; M.], 98, 99.  
 vorm [moule; Vr.] 99 en Aanv. 99.  
 vormelijk, 99.  
 vormen [w.-w.], 99.  
 vormsel, 99.  
 vreemde, vreemdte, 159.  
 vriend, vrind, 12, 170, 105.  
 waarlijk, warelijk, 157.  
 waarschuwen, waarschouwen, 27.  
 -waart, waards, 104, 105, Aanv.  
 op 182, 16:  
 te hemelwaart, hemelwaards, he-  
 melwaart,  
 derwaart, derwaards.  
 te lande waart, landwaards.  
 wereld, 39, 2, 10, 16, 170.  
 was [raat van den honig], 153.  
 wassen, 153.  
 wassen [groeien], 153.  
 wassen (met was voorzien) 153.  
 we, wij: 27.  
 weeg (muur; sch.-l.) 82.  
 weeren (zich) 54.  
 weeren, 53, Aanv. op 65.  
 wegens (van wege), 151.  
 weiden (in den breede gaan of doen)  
 94.
- weifelen, 94.  
 weren (bestaan) 54.  
 wezendijk, 155, 16, 20, 169.  
 wezenlijk, 155, 16, 20, 169.  
 wieschen (imp. v. wasschen) 153.  
 wiesen (imp. v. wassen) 153.  
 wijden (wijd maken), 94.  
 wijle (doek) 94.  
 wijsste, wijste, 152.  
 -y, -y-: 115, 116.  
 -y (Gr.-Lat.), 29 en volg.: Cyrus,  
 z-, 22.  
 zamelen, zamenen, 161, 100.  
 zee, 53.  
 zesderlei, zesserlei, 157.  
 zevenderlei, zevenerlei, 157.  
 zijde, zij, zei (zijden draad of stof),  
 90, 91.  
 zijnentwege, 153.  
 zuizen, suizen, 160.  
 zweeren; zweren (bevestigen), 54.  
 zwelen ('t hooi keeren), 82.  
 zweren, zweeren (verbinden), 54,  
 afzweren,  
 samenzweren.  
 zweren (etteren), 55.  
 zweven, zweeven, 81.  
 zwezerikken, zweesrikken, zwees-  
 riken, 82, Aanv. o. 139.

Men heeft gemeend, voor de form van dit Register, in de eerste plaats het gemak van den gebruiker en slechts in de tweede de konsequente orde te moeten raadplegen. De gewone parenthesen ( ) hebben hier de zelfde bediening als de texthaakjens [ ], en het daar tusschengeplaatste strekt alom ter bepaling van de beteekenis des woords.

---

**J. A.  
ALBERDINGK  
THIJM ,  
DE  
NEDERDUITSCH  
SPELLING.**

---

*Handwritten notes:*  
de  
...  
...  
...  
... 70. ...

*Handwritten note:*  
maiden





Handwritten text on the right edge of the page, including numbers and some illegible characters.

Handwritten notes at the top of the page, including the word "Licht" and other illegible scribbles.

Handwritten notes in the upper middle section, possibly starting with "Licht" and "Licht".

Handwritten notes in the middle section, including the word "Licht".

Handwritten notes in the lower middle section, including the word "Licht".

1.13 Fruchtbarkeit  
1.50 Fruchtbarkeit  
1.11 Fruchtbarkeit

Handwritten notes below the first list, including the word "Licht" and other illegible text.

Handwritten notes below the second list, including the word "Licht" and other illegible text.

Handwritten notes below the third list, including the word "Licht" and other illegible text.

1.13 Grimm  
Handwritten notes below the fourth list, including the word "Licht" and other illegible text.

Handwritten notes below the fifth list, including the word "Licht" and other illegible text.

Handwritten notes at the bottom of the page, including the word "Licht" and other illegible text.









